

**DE ROL VAN OUDERS IN
DE SEKSUELE ONTWIKKELING**

EEN LITERATUURSTUDIE

**DE ROL VAN OUDERS IN
DE SEKSUELE ONTWIKKELING**

EEN LITERATUURSTUDIE

Utrecht, maart 2007
Auteur: Hanneke de Graaf
Projectnummer: SRV020JONG

© 2007 Rutgers Nisso Groep

VOORWOORD

Begin 2003 werd een door de Rutgers Nisso Groep uitgevoerde literatuurstudie naar de seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen afgerond (De Graaf & Rademakers, 2003). Hieruit kwamen een aantal interessante aanwijzingen naar voren over de rol die ouders in deze seksuele ontwikkeling zouden kunnen spelen. Vanwege het brede karakter van deze eerste literatuurstudie kon echter onvoldoende op deze rol van ouders worden ingegaan.

Er bestond daarom behoefte aan een tweede literatuurstudie, primair gericht op de rol die ouders spelen in de psychoseksuele ontwikkeling van hun kinderen, teneinde een bijdrage te leveren aan een nu nog niet bestaande theorie over de seksuele ontwikkeling. Deze literatuurstudie werd – evenals de voorgaande - mogelijk gemaakt door financiering vanuit het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit. De Rutgers Nisso Groep voerde het onderzoek uit.

Voor de totstandkoming van dit rapport ben ik met name dank verschuldigd aan Cees Straver en Nel van Son-Schoones. Niet alleen hebben zij de studie financieel mogelijk gemaakt, maar ook sterk in kwaliteit verbeterd door het leveren van inspirerend en opbouwend commentaar. Dank hiervoor!

Hanneke de Graaf

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding, doelstelling, vraagstellingen	1
1.2 Selectie van literatuur	1
1.3 Indeling van dit rapport	2
2. Seksuele opvoeding	3
2.1 Seksuele opvoeding vanaf de jaren '50	3
2.2 Nederland versus de Verenigde Staten	4
2.3 Samenvatting	5
3. Invloed van het algemene opvoedingsklimaat	7
3.1 Ondersteuning	7
3.2 Controle	14
3.3 Monitoring	16
3.4 Samenvatting en conclusie	18
4. Invloed van het seksuele opvoedingsklimaat	23
4.1 Praten over seks	23
4.2 Seksuele attitudes	26
4.3 Samenvatting en conclusie	30
5. Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	33
5.1 Samenvatting en conclusie	33
5.2 Kwaliteit en relevantie van het onderzoek	34
5.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek	36
Bijlage 1.samenvattingen van publicaties	39
Literatuur	159

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding, doelstelling, vraagstellingen

Begin 2003 werd een door de Rutgers Nisso Groep uitgevoerde literatuurstudie naar de seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen afgerond (De Graaf & Rademakers, 2003). Hieruit kwamen een aantal interessante aanwijzingen naar voren over de rol die ouders in deze seksuele ontwikkeling zouden kunnen spelen. Onder andere bleken Amerikaanse en Nederlandse ouders sterk te verschillen in het seksuele gedrag dat ze bij hun jonge kinderen waarnamen (Friedrich, Sandfort, Oostveen & Cohen-Kettenis, 2000). Mogelijk is dit verschil toe te schrijven aan verschillen in het seksuele opvoedingsklimaat tussen Nederland en de Verenigde Staten. Ook werd geconstateerd dat het emotionele opvoedingsklimaat een sterke rol speelt in het moment waarop jongeren voor het eerst seksuele ervaring opdoen.

Vanwege het brede karakter van deze eerste literatuurstudie kon echter onvoldoende worden ingegaan op de rol die ouders spelen in de seksuele ontwikkeling van hun kinderen. Zo kwam de invloed van verschillende opvoedstijlen hierin nauwelijks aan bod en werd ook weinig aandacht besteed aan de invloed van ouders op seksuele beleving en seksuele vaardigheden. Daarnaast zijn er sinds 2003 een aantal studies verschenen die wellicht nieuw inzicht geven in de rol van de ouders.

Het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit, dat ook de eerdere literatuurstudie financierde, besloot daarop tot financiering van een aanvullende literatuurstudie, primair gericht op de invloed van ouders op de psychoseksuele ontwikkeling van hun kinderen. Deze literatuurstudie zal een overzicht geven van wetenschappelijk empirisch onderzoek van de laatste decennia betreffende dit thema. Het primaire doel is het leveren van een bijdrage aan een nog niet existierende theorie over de seksuele ontwikkeling en, waar aangewezen, aanvullende onderzoeksvragen te formuleren ten behoeve van een traject in de toekomst.

De volgende vraagstellingen worden beantwoord:

- 1) Wat is de samenhang tussen kenmerken van opvoeding en de seksuele ontwikkeling van hun kinderen? Hierbij wordt zowel gekeken naar het algemene opvoedingsklimaat (bijvoorbeeld de mate van affectie en controle) als naar het seksuele gezinsklimaat (verbale en non-verbale communicatie over seksualiteit, permissiviteit versus restrictiviteit, positieve dan wel negatieve houding).
- 2) Zijn er aanwijzingen te vinden voor een bidirectioneel verband tussen de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren en kenmerken van opvoeding?

1.2 Selectie van literatuur

Allereerst werd een uitgebreide search naar de internationale literatuur uitgevoerd in verschillende databases. De databases van het informatiecentrum van de Rutgers Nisso Groep, PsychInfo, Medline en Social SciSearch werden geraadpleegd. Gebruikte trefwoorden zijn onder andere: family of origin, dysfunctional family, family conflict, family relations,

family background, parental characteristics, parental attitudes, parental permissiveness, parent child relations, parent child communication, childrearing practices, parental role, parental involvement, psychosexual behavior, psychosexual development, sexuality, condoms, rape, sexual play en curiosity. Ook werd via literatuurlijsten van relevante publicaties en via citatielijsten gezocht.

Uitsluitend empirische studies zijn geselecteerd. Op een enkele uitzondering na werd de grens voor selectie gelegd bij 1980, omwille van een inperking van het te bestuderen materiaal. Daarnaast lag de primaire focus op studies naar samenhangen tussen kenmerken van opvoeding en van de psychoseksuele ontwikkeling. Studies die uitsluitend een beschrijving gaven van ofwel de psychoseksuele ontwikkeling ofwel het seksuele gezinsklimaat werden grotendeels buiten beschouwing gelaten (uitzonderingen op deze regel zijn de studies die beschreven zijn in hoofdstuk 2). Vanwege de enorme hoeveelheid aan publicaties naar de invloed van de ouders op de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap werd hieruit een selectie gemaakt op basis van de kwaliteit van het onderzoek. Vooral grootschalige representatieve en/of longitudinale studies met betrekking tot dit thema werden in het onderzoek meegenomen.

De geselecteerde studies (93 stuks) werden kritisch bestudeerd en samengevat. In de samenvattingen zijn kenmerken van de studies opgenomen die van belang zijn voor het beoordelen van de kwaliteit ervan (zoals het design, de samenstelling van de steekproef en de gebruikte methode) en resultaten samengevat. Ook wordt hier kort ingegaan op de sterke en zwakke kanten van elke studie. In bijlage 1 zijn al deze samenvattingen terug te vinden.

1.3 Indeling van dit rapport

Voor het schetsen van de context van de publicaties die in dit rapport worden beschreven, zal in hoofdstuk 2 gestart worden met een korte beschrijving van het seksuele opvoedingsklimaat. Zowel veranderingen in het Nederlandse seksuele klimaat (2.1) als verschillen tussen Nederland en de Verenigde Staten (2.2) komen hier aan bod. Hierna wordt ingegaan op de invloed van het algemene opvoedingsklimaat (hoofdstuk 3) of het seksuele opvoedingsklimaat (hoofdstuk 4) op de seksuele ontwikkeling. Binnen hoofdstuk 3 wordt – in navolging van een groot deel van de pedagogische literatuur – een onderscheid gemaakt tussen ondersteuning (3.1), controle (3.2) en monitoring (3.3), binnen hoofdstuk 4 tussen het praten over seksualiteit met de ouders (4.1) en de seksuele attitudes van de ouders (4.2). De inhoud van deze begrippen zal bij de betreffende paragrafen worden toegelicht. De aspecten van de seksuele ontwikkeling die vervolgens aan de orde komen, zijn alle aspecten die op de één of andere manier onder seksuele gezondheid vallen: seksuele ervaring, beschermingsgedrag, ervaringen met seksuele dwang, seksuele beleving en (aspecten van) interactiecompetentie. Niet bij elk aspect van de algemene of seksuele opvoeding zullen al deze aspecten van seksuele gezondheid naar voren komen, simpelweg omdat er niet altijd publicaties zijn die de verbanden hiermee hebben onderzocht. Waar deze wel voorhanden zijn, zullen resultaten per deelaspect van de seksuele gezondheid worden samengevat.

2. SEKSUELE OPVOEDING

Een beschrijving van het seksuele opvoedingsklimaat in het licht van tijdsgeest en cultuur is niet de primaire focus van dit literatuuroverzicht. Het is echter wel noodzakelijk om de context te schetsen waarin de studies zijn uitgevoerd die hier op een rij worden gezet. Wetenschap zou in principe waarde vrij moeten zijn - vrij van morele, culturele, sociaal-politieke waardeoordelen - maar is dit vrijwel nooit. De context bepaalt bijvoorbeeld wat er wordt onderzocht, welke vragen (kunnen) worden gesteld en hoe resultaten door onderzoekers worden geïnterpreteerd. Ook is het mogelijk dat eenzelfde vraag in culturen die sterk van elkaar verschillen wat betreft het (seksuele) opvoedingsklimaat, door respondenten anders wordt geïnterpreteerd.

2.1 Seksuele opvoeding vanaf de jaren '50

Vanaf de jaren '50 kunnen sterke verschuivingen worden waargenomen in het seksuele opvoedingsklimaat in Nederland. Dergelijke verschuivingen kunnen behalve historisch ook cultureel genoemd worden. De Nederlandse cultuur van de jaren '50 verschilt in seksueel opzicht sterk van de hedendaagse cultuur.

In de jaren '50 was opvoeding vooral gericht op het voorkómen van seksuele activiteit voor het huwelijk. De biologische kijk op seksualiteit overheerst dan: wanneer jongeren in de puberteit komen, zouden ze te maken krijgen met biologische "driften", die in bedwang moeten worden gehouden. Communicatie over seksualiteit tussen ouders en kinderen was beperkt. De meeste ouders spraken hier helemaal niet over en als dit wel gebeurde, werd dit meestal beperkt tot één gesprek en gebeurde dit in bedekte termen of op mystificerende wijze. Contacten tussen jongens en meisjes werden zo veel mogelijk beperkt. De meeste ouders keuren seks voor het huwelijk af. Van een groep ouders die zelf in de jaren '50 opgroeiden zegt 25% dat de ouders het aan hen overlieten om te bepalen wanneer ze seksueel actief werden. Dit wijst overigens niet noodzakelijk op een positieve houding ten aanzien van voorechtelijke seks, maar ook vaak op een gevoel van weinig controle over het seksuele gedrag van de kinderen (Ravesloot, 1997).

In de jaren '70 worden contacten tussen jongens en meisjes door ouders meer gewaardeerd, maar meestal met het oog op het vinden van een huwelijkspartner. Wanneer een jongen en een meisje trouwplannen hebben, wordt het door tweederde van de ouders wel geaccepteerd dat ze geslachtsgemeenschap hebben, wanneer het alleen maar "vast aan" is, vindt iets minder dan de helft dit in orde. Een minderheid van de ouders (18%) keurt het in deze tijd goed dat het kind thuis seks met iemand heeft (De Boer, 1979). Seksueel gedrag wordt niet meer zo sterk gecontroleerd en bestraft als in de jaren '50, maar men wil het ook niet aanmoedigen. De Boer spreekt daarom van "behoedzame ontmoediging". Zo wordt het geven van informatie over anticonceptie over het algemeen niet meer gezien als aanmoediging, maar praten over positieve seksuele gevoelens wel. De openheid over seksualiteit is dan ook gering. Ouders weten betrekkelijk weinig van wat hun kinderen doen op seksueel gebied, deels omdat ze het niet willen weten.

In de jaren '80 zegt nog maar een heel klein deel van een groep ondervraagde ouders dat seks thuishoort binnen het huwelijk (2,5%). Overigens geven de kinderen van deze ouders veel vaker aan een dergelijke houding te percipiëren (12,5%). Van de ouders die wel voorechtelijke seks toestaan, stelt iets minder dan de helft wel de voorwaarde dat dit binnen een serieuze relatie gebeurt. Eenderde zegt dat ze het helemaal aan hun kind overlaten. Slechts een klein deel van de kinderen die zeggen dat de ouders hen hier helemaal vrij in laten, zegt dat de ouders ook met hen praten over seksualiteit. De overige kinderen ervaren het vrijlaten van de ouders dus niet zondermeer als het respecteren van de keuzes die zij maken, maar ook als vermijden van het onderwerp (zowel door de ouders als door henzelf). Een klein deel van de jaren '80 ouders stimuleert het opdoen van seksuele ervaring (ze vinden het goed dat hun kind weet wat er "te koop" is) (Ravesloot, 1997).

In de jaren '90 is de dominante houding van Nederlandse ouders dat seksuele activiteit van hun kind in orde is, zolang dit maar gebeurt met iemand die ze al een tijdje kennen en om wie ze echt geven en zolang ze het maar veilig doen. Ouders gaan er over het algemeen van uit dat hun kind zelf goed kan bepalen wanneer hij of zij zelf aan seks toe is, er wordt een grote mate van zelfsturing en zelfcontrole van hen verwacht. In een kwalitatief onderzoek zeggen negen van de tien Nederlandse ouders dat ze het toestaan dat hun kind de nacht doorbrengt met een vriendje of vriendinnetje of dat ze dit onder bepaalde omstandigheden zouden toestaan (Schalet, 2000, 2004). Cijfers van het CBS (2003) bevestigen deze tolerante houding. Van alle thuiswonende 15-17 jarigen met een vaste vriend of vriendin mag 67% hiermee op de eigen slaapkamer slapen. Bij thuiswonende jongeren van 18 jaar en ouder is dit 83%. Nederlandse ouders vinden dat seksualiteit bespreekbaar moet zijn. Ze hebben liever dat hun kinderen vertellen wat ze doen, ook al is dit iets waar ze niet achter staan, dan dat ze het stiekem doen.

2.2 Nederland versus de Verenigde Staten

De houding van de Nederlandse ouders in de jaren '90 is in de eerder beschreven studie van Schalet (2000, 2004) vergeleken met die van een vergelijkbare groep Amerikaanse ouders. Deze kwalitatieve studie had behalve op seksualiteit ook betrekking op bijvoorbeeld school, activiteiten buiten school, de thuissituatie, vriendschap, alcoholgebruik en geld verdienen, maar nergens waren de verschillen tussen Nederlandse en Amerikaanse ouders zo groot als bij de houding ten aanzien van seksualiteit. Leidraad voor de interviews was de vraag of de ouders het goed (zouden) vinden dat hun kind thuis de nacht doorbrengt met een vriendje of vriendinnetje. Zoals eerder gezegd zeggen negen van de tien Nederlandse ouders "ja" op deze vraag. Negen van de tien Amerikaanse ouders zouden dit daarentegen nooit toestaan. Dit reflecteert de verschillen tussen Amerikaanse en Nederlandse ouders in het denken over seksualiteit van jongeren.

De Amerikaanse houding is vergelijkbaar met de biologische visie die beschreven werd in het Nederland van de jaren '50. Ze zijn van mening dat seksualiteit bij jongeren grotendeels wordt gestuurd door hormonen en dat jongeren de emotionele en cognitieve vaardigheden missen om deze in bedwang te houden. Dit is dan ook een taak voor de ouders, die ervoor

moeten zorgen dat jongeren niet in situaties terecht komen waar ze "in de verleiding" kunnen komen. In tegenstelling tot Nederlandse ouders – die het "normaal" vinden dat jongeren op deze leeftijd seksuele contacten aangaan, zolang dit maar binnen een intieme relatie gebeurt – denken Amerikaanse ouders dat jongeren niet in staat zijn tot het vormen van een liefdevolle verbintenis. Elk seksueel contact is in hun ogen daarom per definitie "immoreel" en de gevaren (soa, ongewenste zwangerschap, emotionele kwetsing) zijn niet te overzien. Veel ouders vermoeden wel dat hun kinderen toch dingen doen op seksueel gebied, maar ze willen dit liever niet weten en zeker niet dat dit in hun eigen huis plaatsvindt.

2.3 Samenvatting

De houding ten aanzien van seksualiteit van jongeren en diens gevolge de seksuele opvoeding is sterk onderhevig aan historische en culturele verschillen. Dergelijke verschillen dienen in het achterhoofd te worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten uit empirisch onderzoek die in de navolgende hoofdstukken besproken zullen worden.

3. INVLOED VAN HET ALGEMENE OPVOEDINGSKLIMAAT

In opvoeding worden over het algemeen twee dimensies onderscheiden: ondersteuning en controle (Rispen, Hermanns & Meeus, 1996). Onder ondersteuning valt bijvoorbeeld de mate van warmte, affectie, responsiviteit, steun, betrokkenheid en de kwaliteit van communicatie. Onder controle valt bijvoorbeeld de mate van autonomie die de jongere wordt toegestaan, de regels die er gelden en de manier waarop beslissingen worden genomen. In de literatuur is ook regelmatig de term 'monitoring' te vinden. Afhankelijk van de manier waarop dit begrip wordt gemeten, valt het meer onder de ene of de andere dimensie. In de meeste gevallen wordt monitoring gemeten als de mate waarin de ouders op de hoogte zijn van het gaan en staan van hun kind, soms ook wel als de aanwezigheid van regels of als de mate waarin de ouders in de gaten proberen te houden wat het kind doet. In dit hoofdstuk wordt monitoring beschreven in paragraaf 3.3 wanneer het geoperationaliseerd is als kennis die de ouders hebben van het kind. Wanneer monitoring door onderzoekers geoperationaliseerd is als regels of "in de gaten houden", worden resultaten beschreven in paragraaf 3.2 (controle).

3.1 Ondersteuning

Ondersteuning is het kenmerk van het gezinsklimaat dat in onderzoek het meest in verband is gebracht met de psychoseksuele ontwikkeling. De operationalisaties van dit kenmerk lopen sterk uiteen. Begrippen die bijvoorbeeld worden gemeten zijn affectie (liefde tonen), responsiviteit (behoefte van het kind aanvoelen), betrokkenheid (interesse tonen, samen tijd doorbrengen), steun (helpen wanneer dit nodig is), verbondenheid (gevoel bij elkaar te horen) en communicatie (met elkaar praten, naar elkaar luisteren), al dan niet met elkaar gecombineerd in een schaal. Ook wordt regelmatig in het algemeen naar de (gepercipieerde) kwaliteit van de relatie met moeder en/of vader gevraagd. Soms zijn juist ook de negatieve kanten van deze medaille gemeten, zoals afstandelijkheid, conflicten of disfunctioneren van het gezin. Meestal worden bovengenoemde kenmerken gemeten door aan kinderen en/of ouders een (schriftelijke) vragenlijst voor te leggen. Enkele keren werden de interacties in een gezin vastgesteld aan de hand van observaties.

3.1.1 Ondersteuning en seksuele ervaring

Vrijwel al het onderzoek naar de invloed van de ouders op seksueel gedrag heeft betrekking op geslachtsgemeenschap. Een enkele studie kijkt ook naar andere vormen van seksueel gedrag. Een studie onder Afro-Amerikaanse kinderen richtte zich niet uitsluitend op ervaring met geslachtsgemeenschap, maar ook met zoen- en voelspelletjes. Kinderen die meer warmte van de ouders rapporteren als ze 9 tot 12 jaar zijn, hebben een iets grotere kans op ervaring met zoenspelletjes als ze 11 tot 15 jaar zijn (Kapungu, Holmbeck & Paikoff, 2006). Met betrekking tot geslachtsgemeenschap wordt juist overwegend gevonden dat een grotere mate van ondersteuning (warmte, liefde, steun, betrokkenheid, communicatie) samenhangt met een *kleinere* kans op ervaring met geslachtsgemeenschap, een latere leeftijd van de eerste keer en minder sekspartners.

In een grootschalige representatieve cross-sectionele Amerikaanse studie, wordt bijvoorbeeld gevonden dat jongeren van 13 tot 18 jaar die aangeven dat er een liefdevolle ouder beschikbaar is, minder vaak ervaring hebben met geslachtsgemeenschap. Zo heeft 35% van de 13- en 14-jarige meisjes die niet het gevoel hebben dat de ouders om hen geven, ervaring met geslachtsgemeenschap, tegenover 15% van de 13- en 14-jarige meisjes die dit gevoel wel hebben (Lammers, Ireland, Resnick & Blum, 2000). In dezelfde groep Amerikaanse scholieren wordt gevonden dat een ondersteunend gezinsklimaat (weinig afstand, veel affectie en tevredenheid over de relatie) samenhangt met een latere leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap (Resnick et al., 1997). Ook in andere representatieve (Dittus & Jaccard, 2000; Fingerson, 2005) en niet representatieve steekproeven (Dittus, Jaccard & Gordon, 1999; Somers & Paulson, 2000) worden vergelijkbare verbanden gevonden.

Vanwege het cross-sectionele karakter van deze studies, kunnen dergelijke resultaten ook betekenen dat de verslechterde relatie met de ouders een gevolg is van het seksuele gedrag van het kind. In een studie met twee meetmomenten werd inderdaad geen verband gevonden tussen opvoedkenmerken bij de eerste meting en seksueel gedrag bij de tweede meting (Taris & Semin, 1998). Er zijn echter ook verschillende longitudinale studies die wel verbanden vinden tussen de mate van ondersteuning in het gezin en een grotere kans op seksuele ervaring enige tijd later. In een Nieuw-Zeelands onderzoek werd een sterke samenhang gevonden tussen het emotionele gezinsklimaat (minder cohesie en expressiviteit en meer conflict) op 7-, 9-, en 13- jarige leeftijd en ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar (Paul, Fitzjohn, Herbison & Dickson, 2000). In een Noorse studie, waarbij 12- tot 14-jarige kinderen zeven jaar lang werden gevolgd, werd een samenhang gevonden tussen affectie in het gezin van herkomst en de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap. Bij weinig affectie is de mediane leeftijd van de eerste keer voor jongens 17,1 (tegenover 18,1 bij veel affectie) en voor meisjes 16,9 (tegenover 17,5) (Pedersen, Samuelsen & Wichstrøm, 2003). Andere studies vonden vergelijkbare verbanden met een lage hechting met de ouders (Smith, 1997) of de mate van waarin wordt opgevoed met behulp van slaan, schreeuwen en ruzie maken (Longmore, Manning & Giordano, 2001).

Een verslechterde relatie met de ouders is mogelijk (ook) een reactie op het seksueel actief worden van het kind. In een Amerikaanse studie werden jongeren van 12 tot 21 jaar gedurende 5 jaar gevolgd. De onderzoekers vonden dat de kwaliteit van de communicatie met de ouders afneemt met het ouder worden, maar dat dit sterker geldt voor jongeren die seksueel actief worden (Karofsky, Zeng & Kosorok, 2000). Een vergelijkbaar resultaat vond Ream (2006) voor het aantal "probleemgerichte interacties" tussen ouders en kinderen. Hij vond bovendien dat de relatie met de ouders slechter blijft wanneer jongeren, nadat ze eenmaal seksuele ervaring hebben opgedaan, een tijdlang geen seksuele contacten hebben. De verslechterde relatie met de ouders lijkt op grond van deze resultaten dus eerder een reactie van de ouders op een bepaalde status van hun kind, dan op het huidige gedrag. In een andere studie van Ream (samen met Savin-Williams, 2005) werd gevonden dat de eerste seksuele ervaringen zowel voorafgegaan als gevolgd worden door een minder hechte band met de ouders, minder samen doen en meer probleemgerichte interacties. Afstand nemen van

de ouders en seksuele ervaring opdoen lijken op grond hiervan beide onderdeel van hetzelfde ontwikkelingsproces, althans in de Verenigde Staten.

De samenhang tussen ondersteuning en seksuele ervaring is sterker voor jongere adolescenten dan in de groep van 17 jaar en ouder (Lammers et al., 2000; Taris & Semin, 1998). Ook lijkt de mate van ondersteuning in het gezin van herkomst sterker samen te hangen met het seksuele gedrag van meisjes dan van jongens. Verschillende cross-sectionele en longitudinale studies tonen wel een verband aan voor meisjes maar niet voor jongens (McNeely et al., 2002; Miller et al., 1997; Small & Luster, 1994). Daarnaast werd in een studie onder 10- en 11-jarige Afro-Amerikaanse jongeren een interactie-effect gevonden tussen geslacht en de kwaliteit van de relatie met de ouders: een slechte relatie met de ouders heeft een veel sterker effect op meisjes dan op jongens (Rose et al., 2005). Voor zover bekend zijn er geen studies die uitsluitend een verband of een sterker verband vinden voor jongens.

Indien het inderdaad zo is dat ouderlijke steun van invloed is op het seksuele gedrag van jongeren, hoe werkt dit dan precies? Het antwoord op deze vraag kan niet zomaar worden gegeven, maar er zijn wel enkele aanwijzingen voor (biologische, psychologische en cognitieve) mediërende factoren. Meer stress en conflicten hangen bijvoorbeeld samen met een eerdere eerste menstruatie of zaadlozing, hetgeen vervolgens samenhangt met de leeftijd waarop iemand begint met daten of met seksueel gedrag (Kim, Smith & Palermiti, 1997). Ook wordt wel gevonden dat minder ouderlijke steun en warmte (bij meisjes) samenhangt met het hebben van depressieve gevoelens en dat deze gevoelens vervolgens zowel direct als indirect (via seksuele attitudes) samenhangen met seksueel gedrag op jongere leeftijd (Whitbeck, Conger & Kao, 1993). In een studie onder Afro-Amerikaanse 12- tot 14-jarigen kwam naar voren dat jongeren die meer tevreden zijn over de relatie met de ouders, negatiever denken over jongeren die aan seks doen en dat dit op zijn beurt (soms via de omgang met jongeren die seksueel actief zijn) het seksuele gedrag beïnvloedt (Wills, Gibbons, Gerrard, McBride Murry & Brody, 2003). Later in dit hoofdstuk zal ook duidelijk worden dat er aanwijzingen zijn voor een mediërende rol van andere kenmerken van de opvoeding (zoals monitoring).

3.1.2 Ondersteuning en beschermingsgedrag

In de meeste studies naar determinanten van ervaring met geslachtsgemeenschap, wordt als verantwoording voor de keuze van dit onderwerp aangegeven dat het hebben van geslachtsgemeenschap risico's op soa en ongeplande zwangerschap met zich meebrengt. Vaak wordt vervolgens niet gekeken naar samenhangen met condoom- en/of anticonceptiegebruik, maar soms ook wel. Over het algemeen wordt dan gevonden dat een grotere mate van ondersteuning in het gezin van herkomst niet alleen samenhangt met minder ervaring met geslachtsgemeenschap, maar dat er binnen de groep jongeren die wel ervaring hebben met geslachtsgemeenschap ook veiliger wordt gevreeën wanneer iemand meer ondersteuning krijgt of kreeg in het gezin van herkomst.

Voor het risico op soa is meestal niet voldoende om alleen naar condoomgebruik te kijken. Het achterwege laten van condooms bij geslachtsgemeenschap wil immers niet direct zeggen dat iemand kans loopt op een soa. De kans op soa hangt in elk geval (ook) samen met het aantal partners en de aard van de relatie met de partner en bijvoorbeeld ook met of men zich heeft laten testen of niet. Wanneer iemand bijvoorbeeld alleen seks heeft gehad met één partner en de partner ook geen andere partners heeft gehad, is het risico van seks zonder condoom nihil (vooropgesteld dat beide partners de waarheid spreken). In verschillende studies wordt gewerkt met constructies waarin verschillende aspecten van seksueel gedrag die de kans op soa vergroten worden gecombineerd. Meestal gaat het dan om aantallen partners en seksfrequentie, kenmerken van de partner (bekendheid, seks met anderen, intraveneus druggebruik) en/of condoomgebruik. Verbanden tussen ondersteunende opvoeding en het daadwerkelijke oplopen van een seksueel overdraagbare aandoening (soa) zijn voor zover bekend niet onderzocht.

Wanneer alleen gekeken wordt naar condoomgebruik, zijn de gevonden resultaten niet eenduidig. Soms wordt wel een verband gevonden tussen bijvoorbeeld beter kunnen praten met de ouders en condoomgebruik (Hutchinson, 2002), soms zijn de gevonden verbanden met ondersteuning in het gezin van herkomst zwak (Doljanac & Zimmerman, 1998) en soms afwezig (Miller, Forehand & Kotchick, 1999). In een studie onder Afro-Amerikaanse meisjes, waarin onderscheid werd gemaakt tussen losse en vaste partners, werd wel een verband gevonden tussen een tekort aan steun in het gezin van herkomst en het achterwege laten van condooms met de vaste partner, maar niet met losse partners (Crosby, DiClemente, Wingood & Harrington, 2002). Mogelijk worden condooms binnen deze groep meer ter voorkoming van zwangerschap dan van soa gebruikt. Wanneer de mate van ondersteuning samen zou hangen met beter soa-preventief gedrag, zou men immers juist verbanden verwachten met condoomgebruik met losse partners. In Nederland, waar de meeste jongeren met vaste partners na een tijdje overstappen op de anticonceptiepil, wordt wel een verband gevonden tussen de mate van ondersteuning in het gezin van herkomst en condoomgebruik met losse partners. Hier is het verband juist bij vaste partners afwezig (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005).

Ook wanneer wel verschillende riskante seksuele gedragingen met elkaar worden gecombineerd, zijn verbanden met opvoedkenmerken niet consistent. Zo wordt in een studie naar "seksueel riskant gedrag" bivariaat wel een verband gevonden met ondersteuning (samen dingen doen, plezier hebben), maar niet wanneer onder andere gecontroleerd wordt voor gezinsstructuur (Biglan et al., 1990). In een onderzoek onder studenten werd voor meisjes wel een verband gevonden tussen de relatie met de ouders en veiliger seksueel gedrag, maar voor jongens niet (Werner-Wilson & Vosburg, 1998). Dutra, Miller & Forehand (1999) vinden onder Afro- of Latijns-Amerikaanse 14- tot 16-jarigen een verband tussen open en meer responsieve communicatie van de moeder en minder "seksueel riskant gedrag". Huebner & Howell (2003) bevestigen een dergelijke samenhang bij Afro-Amerikaanse jongeren, maar vinden ook dat het voor blanke jongeren niet zoveel uitmaakt of iemand veel of weinig met de ouders praat. Dit laatste geldt ook voor jongeren van wie de ouders überhaupt veel afweten (hoge score op monitoring, zie paragraaf 3.3)

In tegenstelling tot het risico op soa bij het achterwege laten van condooms, betekent het achterwege laten van anticonceptie wel altijd dat iemand kans loopt om zwanger te worden. Verbanden tussen een emotioneel ondersteunend gezinsklimaat en anticonceptiegebruik zijn (wellicht om deze reden) eenduidiger dan verbanden met condoomgebruik. Seksueel actieve jongeren die meer tevreden zijn over de relatie met de moeder, gebruiken vaker anticonceptie (Dittus & Jaccard, 2000; Dittus et al., 1999; Jaccard, Dittus & Gordon, 1996). In een grote representatieve studie hadden jongeren met een score 5 op tevredenheid een 1,8 keer grotere kans om een jaar later anticonceptie te gebruiken dan jongeren met een score 1 op deze schaal (Dittus & Jaccard, 2000). Seksueel actieve Nederlandse jongeren die een grotere mate van affectie van de ouders rapporteren, gebruikten met de laatste partner vaker altijd anticonceptie (De Graaf et al., 2005). Frisco (2005) vond een verband tussen anticonceptiegebruik bij de laatste geslachtsgemeenschap en de betrokkenheid van ouders bij school. Mueller, & Powers (1990) vonden aanwijzingen dat positieve communicatiestijlen van de ouders (vriendelijk, aandachtsvol, open) samenhangen met meer anticonceptiegebruik en negatieve stijlen (conflicteus, dramatisch) met minder anticonceptiegebruik.

Waar onderzocht, worden dergelijke verbanden ook gevonden met de kans op (tiener-)zwangerschap. In grootschalige representatieve Amerikaanse studies wordt bijvoorbeeld een verband gevonden tussen tevredenheid over de relatie met de moeder (Dittus & Jaccard, 2000) of het vaker samen dingen doen met de ouders (Resnick et al., 1997) en een kleinere kans op zwangerschap. In een Britse longitudinale studie wordt gevonden dat een grotere interesse van de moeder in school (op 7-, 11- en 16-jarige leeftijd) de kans op tienermoederschap verkleint (Russell, 2002). Wanneer meisjes die zwanger zijn of zijn geweest worden vergeleken met andere meisjes, beschrijven zij het gezin van herkomst als minder sterk, ze ervaren problematischer en meer gesloten communicatie, minder samenhang en onduidelijker grenzen (Barnett, Papini, & Gbur, 1991) of ze hebben een minder goede relatie met de moeder (meer afstand, minder communicatie, minder vertrouwen) (Moore & Chase-Lansdale, 2001).

3.1.3 Ondersteuning en ervaringen met seksueel geweld

In verschillende cross-sectionele studies, allemaal onder kleine en selecte steekproeven, werden slachtoffers of daders van seksueel geweld vergeleken met jongeren die hier geen ervaring mee hadden. Wat de ouders betreft zijn verschillen in ondersteuning (vooral de mate van conflict en geweld) het meest onderzocht en gevonden. Zo wordt in verschillende studies gevonden dat er in gezinnen van meisjes met seksuele geweldservaringen relatief veel conflict voorkomt (Cecil & Matson, 2005; Gruber & Jones, 1983; Kellogg, Burge & Taylor, 2000; Kellogg, Hoffman & Taylor, 1999). Ook werd in een studie onder Afro-Amerikaanse meisjes gevonden dat meisjes die wel eens verkracht zijn, vaker afkomstig zijn uit gezinnen met een lage gezinscohesie dan meisjes zonder ervaringen met dwang (Cecil & Matson, 2005). Scholieren (jongens en meisjes) die zeggen dat de moeder beter naar hem of haar luistert en hem of haar accepteert zoals hij of zij is, hebben minder vaak wel eens lichamelijk of seksueel geweld meegemaakt op een date (Pflieger & Vazsonyi, 2006).

In dezelfde studie wordt gevonden dat scholieren die aangeven dat de moeder meer betrokken is en hem of haar beter steunt, minder vaak wel eens lichamelijk of seksueel geweld hebben gebruikt op een date en minder positieve attitudes hebben ten aanzien van (seksueel) geweld (Pflieger & Vazsonyi, 2006). Onder zedendelinquenten werd een hogere mate van verbale en fysieke mishandeling door de vader en moeder gevonden, dan in de controlegroep (Giotakos, Vaidakis, Markianos, Spandoni & Christodoulou, 2004). Mannelijke studenten die een slechte relatie met de vader rapporteren hebben vaker ervaring met seksueel agressief gedrag (ervaring met aanranding, poging tot verkrachting en/of verkrachting) en vaker het gevoel door vrouwen gekleineerd, gedomineerd of gekwetst te zijn (Lisak, 1994). In een andere (kleinere) groep mannelijke studenten werden geen verbanden gevonden tussen conflict, autoriteit en verbondenheid in het gezin van herkomst en ervaring met seksueel geweld (daderschap) of de acceptatie van verkrachtingsmythen (Aberle & Littlefield, 2001).

3.1.4 Ondersteuning en (huidige) seksuele beleving

Seksuele beleving is veel minder vaak het onderwerp van onderzoek dan seksueel (beschermings)gedrag. In drie van de hier geselecteerde studies werd hier iets over gezegd. Hieruit komen aanwijzing naar voren dat een ondersteunend gezinsklimaat samen kan gaan met minder schuldgevoelens, meer tevredenheid en een grotere mate van contact met sekspartners. In een Nederlandse representatieve studie werd een zwak verband gevonden tussen meer affectie en responsiviteit van de ouders en een grotere tevredenheid over het seksleven, vooral bij meisjes (De Graaf et al., 2005). In een onderzoek onder vrouwelijke studenten werd gekeken naar de samenhang tussen kenmerken van de opvoeding en de mate van schuldgevoelens rondom de eerste geslachtsgemeenschap en daarnaast naar de samenhang tussen deze schuldgevoelens en de huidige seksualiteitsbeleving. Vrouwen die zich vaak schuldig voelen over de eerste geslachtsgemeenschap, hebben vaker oncommunicatieve ouders (zowel vader als moeder), vaker een zeer strenge vader en minder vaak ouders die affectie tonen naar elkaar toe, dan vrouwen die dit soms, zelden of nooit hebben. Deze vrouwen voelen zich minder op hun gemak bij hun eigen seksualiteit en ze voelen zich vaker schuldig en minder tevreden over het huidige seksleven (Moore & Davidson, 1997).

De laatste aanwijzing voor verbanden tussen het gezinsklimaat en seksuele beleving komen voort uit een kwalitatieve studie onder volwassenen met veel wisselende sekspartners. Hierin konden duidelijk twee "typen" onderscheiden worden. Het eerste type (contactgerichten) kan zich emotioneel beter overgeven aan seks en voelt zich dicht bij de partner. Seks is voor hen vaak ontspannend. Het tweede type (rustelozen) beleeft seks vooral als spanning en noodzaak, als een dwingende behoefte waaraan (met moeite) weerstand moet worden geboden. Tijdens de seks worden emotioneel contact en intimiteit niet gezocht of zelfs vermeden. Hun seksuele contacten zijn vaak onbevredigend. Deze twee typen verschillen van elkaar in de manier waarop er in het ouderlijk gezin met elkaar werd omgegaan. Contactgerichten rapporteren een affectief warmer gezinsklimaat, gekenmerkt door een liberaal opvoedingsklimaat, een hoog welstandsniveau en geen fysieke, emotionele en seksuele mishandeling. Rustelozen hebben vaker te maken gehad met emotionele verwaarlozing, ze hebben zich vaker als kind niet welkom gevoeld, kregen vaker te maken

met onduidelijke regels thuis en met rolverwarring. Ze voelden zich meer ingeperkt in hun exploratieruimte en voelden zich minder serieus genomen als individu (Van Zessen, 1995).

3.1.5 Ondersteuning en interactiecompetentie

'Interactiecompetentie' is een complex begrip, dat onder meer bestaat uit het gevoelig zijn voor de gevoelens en wensen van de ander, het kennen van de eigen gevoelens en wensen en het kunnen communiceren en realiseren hiervan. In een eerder genoemde Nederlandse studie (De Graaf et al., 2005) werden al deze aspecten gemeten met één schaal. In deze studie werd geen verband gevonden tussen de mate van affectie en responsiviteit van de ouders en de score op deze schaal. Andere studies onderzochten veelal slechts één of enkele aspecten van interactiecompetentie, bijvoorbeeld het kunnen weigeren van ongewenste seks, met de partner kunnen praten over seks, een positief lichaamsbeeld hebben of veranderingen aan kunnen brengen in onbevredigende seksuele contacten. Een ondersteunend gezinsklimaat hing hier steeds op een positieve manier mee samen.

Zo zeggen Afro-Amerikaanse meisjes die veel steun ervaren van de ouders vaker dat ze het afgelopen half jaar altijd ongewenste seks weigerden (74%) dan meisjes die weinig steun ervaren (63%) (Sionéan et al., 2002). Deze meisjes ervaren minder angst om over condooms te onderhandelen, minder partner-gerelateerde drempels om veilig te vrijen en een hogere eigen-effectiviteit in het onderhandelen over condooms (Crosby et al., 2002). Britse jongeren schatten de vaardigheid om met een eventuele partner over seks te praten hoger in wanneer ze een moeder hebben die meer affectie en betrokkenheid toont (Taris & Semin, 1998). In een ander Brits onderzoek wordt gevonden dat meisjes met warme en beschikbare ouders vaker met de partner over anticonceptie spraken, voorafgaand aan de eerste geslachtsgemeenschap (Stone & Ingham, 2002). Studenten wiens moeder of vader een vermijdende conflictstijl heeft, ervaren meer drempels bij het praten over veilig vrijen (Troth & Peterson, 2000). Bij een interventie – gericht op het verbeteren van betrokkenheid, monitoring en consistent opvoeden – werden naast verbeteringen in deze ouderprocessen ook verbeteringen in de waardering van het eigen lichaam gevonden (McBride Murry et al., 2005). In de eerder beschreven kwalitatieve studie onder volwassenen met veel wisselende sekspartners, zijn de "contactgerichten" (die afkomstig zijn uit gezinnen met een affectief warmer klimaat) beter in staat om seksuele contacten voor zichzelf bevredigend te maken. De "rustelozen" ervaren hun seksuele contacten vaak als onbevredigend (ze kunnen er nauwelijks van genieten), maar kunnen hier geen verandering in aanbrengen (Van Zessen, 1995).

Tasker (1996) vond een tegengesteld effect van de relatie met moeder en vader op het al dan niet hebben van een relatie. Jongens en meisjes die op dit moment een relatie hebben, hebben een betere relatie met de moeder en een slechtere relatie met de vader dan jongeren die geen relatie hebben. De auteurs verklaren de invloed van de relatie met de moeder min of meer vanuit de hechtingstheorie (door een goede relatie met de moeder ontwikkelen kinderen het vermogen om relaties aan te gaan) en de invloed van de relatie met de vader vanuit het opvullen van een leegte (door een slechte relatie met de vader 'vlucht' iemand in een relatie). Voor een onderbouwing van deze theorie zou het interessant zijn ook de samenhang met de kwaliteit van de relatie na te gaan. Overigens werden deze verbanden alleen gevonden bij

kinderen van gescheiden ouders, niet van getrouwde ouders. Dit zou ook het verschil in invloed van de vader en moeder kunnen verklaren: kinderen van gescheiden ouders groeien over het algemeen bij de moeder op.

3.2 Controle

Controle is ook een begrip dat op uiteenlopende manieren is gemeten. Het heeft zowel betrekking op de mate waarin jongeren vrij worden gelaten en het aantal regels dat de ouders hebben als op de strategieën die ouders toepassen om controle te houden over hun kinderen (bijvoorbeeld autoritair versus autoritatief ouderschap, ofwel de mate waarin kinderen mee mogen beslissen thuis). In die zin ligt het begrip 'monitoring' (het op de hoogte zijn van wat de kinderen doen en met wie) hier dicht tegenaan. Van studies waarin deze kennis het gevolg is van actief controleren door de ouders, worden de resultaten in deze paragraaf beschreven. In alle andere gevallen komt het terug in paragraaf 3.3. Net als studies naar ondersteunend ouderschap hebben ook studies naar controle meestal betrekking op seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap en beschermingsgedrag. Er werd geen enkele studie gevonden naar de mate van controle van de ouders en seksuele beleving, één studie heeft betrekking op ervaringen met seksueel geweld en één op (een aspect van) interactiecompetentie.

3.2.1 Controle en seksuele ervaring

Over het algemeen wordt gevonden dat meer controle van de ouders (zwak tot matig) samenhangt met een kleinere kans op ervaring met geslachtsgemeenschap en/of een latere leeftijd van de eerste keer (Bates, Alexander, Oberlander, Dodge, & Pettit, 2003; Capaldi, Crosby & Stoolmiller, 1996; Jemmott & Jemmott, 1992; Longmore et al., 2001; Smith, 1997; Taris & Semin, 1997). Vrijwel al deze studies zijn longitudinaal, dus de beperkte controle van de ouders gaat (in elk geval ook) vooraf aan het eerder seksueel actief worden. Een enkele cross-sectionele studie vindt een schijnbaar tegengesteld resultaat, maar hierin werd niet zozeer naar daadwerkelijke controle, maar naar attitudes ten aanzien van controle gevraagd. In deze Britse studie wordt gevonden dat kinderen *vaker* ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, wanneer hun moeders meer waarde hechten aan discipline en regels (Taris & Semin, 1998).

Enkele studies vinden verschillen in de invloed van controle tussen bepaalde groepen jongeren. In het eerder genoemde onderzoek naar ervaring met zoen- en voelspelletjes en geslachtsgemeenschap op 11- tot 14-jarige leeftijd werd bijvoorbeeld een interactie-effect gevonden tussen controle en geslacht. Bij jongens neemt de kans op ervaring met zoen- en voelspelletjes toe wanneer ze meer zelf mogen beslissen, bij meisjes neemt de kans juist toe wanneer ze minder zelf mogen beslissen (Kapungu et al., 2006). Roche et al. (2005) vonden een interactie-effect tussen de SES van de buurt en ouderlijke controle. In buurten met een hoge SES neemt de kans op seksuele ervaring toe wanneer de ouders meer regels hebben. De auteurs concluderen dat het stellen van regels in buurten met een hoge SES mogelijk door jongeren 'overdreven' wordt gevonden, hetgeen een averechts effect heeft. Regels moeten 'redelijk' gevonden worden.

Dat regels een bepaalde mate van redelijkheid moeten hebben, wordt bevestigd in studies naar curvilineaire verbanden met ouderlijke controle. Ook in deze studies is de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap het grootst voor jongeren met ouders die totaal niet streng zijn of die helemaal geen regels hebben. Deze kans neemt af wanneer de ouderlijke controle toeneemt. Echter: wanneer de ouders heel streng zijn en/of heel veel regels hebben, neemt de kans op seksuele ervaring weer iets toe (Miller, McCoy, Olson & Wallace, 1986; Roche et al., 2005).

Het vaak gevonden verband tussen een grotere mate van controle en minder seksuele ervaring zou kunnen betekenen dat ouders voorkómen dat kinderen in situaties komen waarin ze seks kunnen hebben door meer regels op te stellen en de kinderen beter in de gaten te houden. In Amerika is dit de meest gangbare interpretatie. Een wellicht meer plausibele verklaring zou kunnen zijn dat ouders hun kinderen naarmate ze ouder worden steeds meer vrijlaten én dat de kans op seksuele ervaring toeneemt met het ouder worden. Slechts in één studie werd het verband tussen controle en seksuele ervaring bidirectioneel onderzocht. Voor zowel jongens als meisjes werd gevonden dat wanneer de ouders meer regels hebben rondom uitgaan bij het eerste meetmoment (toestemming moeten vragen, moeten vertellen waar je 's avonds heen gaat, op een bepaalde tijd thuis moeten zijn, er blijft iemand wakker), de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap een jaar later kleiner is. Voor meisjes wordt dit verband ook in omgekeerde richting gevonden: meisjes die bij het eerste moment seksuele ervaring hebben, hebben minder regels bij het tweede meetmoment dan meisjes die bij het eerste moment nog maagd zijn (Wight, Williamson, & Henderson, 2006). Dit zou erop kunnen wijzen dat – althans voor meisjes – zowel het seksueel actief worden als de afnemende controle deel uitmaken van hetzelfde ontwikkelingsproces.

3.2.2 Controle en beschermingsgedrag

Uiteraard is niet alleen van belang te weten wanneer jongeren seksueel actief worden, maar ook of ze dit veilig doen. Het is de vraag of controle van de ouders op de één of andere manier bijdraagt aan het kunnen nemen van "verstandige" beslissingen op seksueel gebied. Verschillende studies naar controlerend ouderschap en anticonceptie- of condoomgebruik vinden geen verband (Dittus & Jaccard, 2000; Doljanac & Zimmerman, 1998; Jemmott & Jemmott, 1992). Andere studies zijn niet eenduidig.

Borawski, Ievers-Landis, Lovegreen & Trapl (2003) vinden dat jongeren die vaker – in overleg – tijd doorbrengen met vrienden en zonder de ouders, weliswaar vaker ervaring hebben met seks, maar ook vaker condooms bij zich hebben en geen seks hebben wanneer er geen condoom voorhanden is. Ook Baker et al. (1988) vinden dat jongeren vaker anticonceptie gebruiken met de laatste partner, wanneer de moeder sociale activiteiten zonder ouderlijke supervisie sterker goedkeurt. Frisco (2005) vindt dat jongeren die erg veel zelf mogen beslissen (bijvoorbeeld hoe laat ze thuiskomen, waar ze hun geld aan uitgeven, welke lessen ze volgen en of ze überhaupt naar school gaan) minder vaak anticonceptie (vooral condooms) gebruiken met de laatste partner. Na controle voor schoolprestaties valt dit verband weg. Rodgers (1999) vindt een verband tussen een specifieke controle strategie (psychologische controle) en seksueel riskant gedrag (meerdere partners en/of niet altijd

anticonceptie en/of geen effectieve anticonceptie en/of laatste keer geen condoom). Meisjes waarvan de vader vaker op schuldgevoelens inspeelt om hen onder druk te zetten, hebben een grotere kans op seksueel riskant gedrag.

De invloed van controle op beschermingsgedrag lijkt afhankelijk te zijn van de manier waarop controle wordt uitgeoefend. De vrijheid om tijd door te mogen brengen met vrienden lijkt een positief effect te hebben, (te) veel vrijheid in het nemen van beslissingen en manipulatieve vormen van controle een negatief effect.

3.2.3 Controle en ervaringen met seksueel geweld

Slechts één studie heeft dit thema onderzocht. In deze studie werd onderscheid gemaakt tussen autoritatief ouderschap (beslissingen worden samen genomen) en niet-autoritatief ouderschap. In deze laatste categorie bevonden zich dus zowel ouders die hun kinderen altijd precies vertellen wat ze moeten doen (autoritair ouderschap) als ouders die hun kinderen altijd alles zelf laten beslissen (permissief ouderschap). Meisjes zonder seksuele geweldservaringen hebben een hogere score op autoritatief ouderschap dan meisjes met ervaring met verder en minder vergaande vormen van seksueel geweld (Small & Kerns, 1993).

3.2.4 Controle en interactiecompetentie

Ook hier slechts één studie, en wel met betrekking tot het kunnen praten met de partner over seks. In een studie met twee meetmomenten wordt gevonden dat kinderen van moeders die meer waarde hechten aan regels en gehoorzaamheid bij de eerste meting, inschatten dat ze het moeilijker vinden om met een eventuele partner over seks te praten. In deze studie werd ook gevraagd naar de kwaliteit van de communicatie met de moeder (naar kind luisteren, kind vertelt veel, proberen kind te begrijpen). Het verband tussen controle en de kwaliteit van de communicatie met de moeder werd niet nagegaan, maar mogelijk kunnen kinderen met minder strenge moeders beter met hen praten, en daardoor later ook met eventuele seksuele partners. De auteurs vinden zelf een mediërende rol voor seksuele ervaring. Kinderen met meer controlerende moeders hebben minder seksuele ervaring en daarmee minder oefening in het praten over seks met partners (Taris & Semin, 1998).

3.3 Monitoring

Onder monitoring verstaan we hier 'de kennis die ouders hebben van het gaan en staan van hun kinderen'. Deze informatie kunnen ouders op drie manieren hebben verkregen: hun kind kan dit spontaan hebben verteld, ze kunnen er naar gevraagd hebben en ze kunnen het hebben afgedwongen door het opleggen van regels en afspraken. In een Zweedse studie komt naar voren dat het eerste het meest voorkomt (Stattin & Kerr, 2000). Monitoring wordt vaak beschreven als een opvoedstrategie die vooral geschikt is tijdens de adolescentie. Het biedt ouders van jongeren in deze ontwikkelingsfase de mogelijkheid om hun kinderen de vrijheid te geven die ze op deze leeftijd nodig hebben en toch in te kunnen grijpen als het mis dreigt te gaan (Meeus, Deković & Noom, 1996).

3.3.1 Monitoring en seksuele ervaring

Een hogere score op monitoring hangt cross-sectioneel samen met een kleinere kans op seksuele ervaring en/of een lagere intentie om in het aankomende jaar seksueel actief te worden (Borawski et al., 2003; Meschke & Silbereisen, 1997; Small & Luster; Rose et al., 2005). Ook in longitudinale studies – waarin monitoring op een eerder en seksueel gedrag op een later moment gemeten – vindt men verbanden tussen monitoring en de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap en/of het aantal sekspartners. Zo vinden Hope & Chapple (2005) dat jongeren die op hun 11^e tot 13^e meer aan de moeder vertellen, minder vaak ervaring hebben met geslachtsgemeenschap op 15- tot 17-jarige leeftijd. Bates et al. (2003) vinden een verband tussen monitoring op 13-jarige leeftijd en het aantal sekspartners in het laatste jaar op 16- of 17-jarige leeftijd. Ook in een longitudinale Noorse studie wordt gevonden dat de mediane leeftijd van de eerste keer voor zowel jongens als meisjes lager is wanneer de ouders weinig van hun kind weten op 12- tot 14-jarige leeftijd (Pedersen et al., 2003).

In enkele studies worden dergelijke verbanden niet voor alle groepen jongeren gevonden. In een studie onder 15 en 16 jarige blanke jongeren hing monitoring - beperkt tot de mate waarin ouders de vrienden van hun kind kennen - voor meisjes wel maar voor jongens niet samen met seksuele ervaring (Moore, Peterson & Furstenberg, 1986). In een andere studie onder vijf verschillende steekproeven Afro-Amerikaanse jongeren, werd in twee van de vijf steekproeven wel, maar in de andere drie geen verband gevonden tussen monitoring en ervaring met geslachtsgemeenschap (Rai et al., 2003).

3.3.2 Monitoring en beschermingsgedrag

Een hogere score op monitoring hangt over het algemeen samen met beter beschermingsgedrag. Wanneer de ouders meer van hen afweten, gebruiken jongeren vaker consistent condooms en/of is de score op een schaal die "seksueel riskant gedrag" meet lager (zie paragraaf 3.1.2 voor een beschrijving van dergelijke schalen) (Borawski et al., 2003; Huebner & Howell, 2003; Luster & Small, 1994; Metzler et al., 1994; Miller et al., 1999; Rodgers, 1999). Rodgers (1999) vond bijvoorbeeld dat zowel jongens als meisjes ongeveer twee keer zo vaak seksueel riskant gedrag vertonen, als de ouders slecht van hun gaan en staan op de hoogte zijn (meerdere partners en/of niet altijd anticonceptie en/of geen effectieve anticonceptie en/of laatste keer geen condoom). Vooral wanneer alleen naar condoomgebruik wordt gevraagd, worden niet altijd verbanden met condoomgebruik gevonden (Rai et al., 2003).

In een Nederlandse studie gebruiken seksueel actieve jongeren vaker consequent anticonceptie met de laatste partner, wanneer de ouders meer van hen weten. Ook hebben meisjes die hoger scores op monitoring een kleinere kans om in het afgelopen jaar zwanger te zijn geweest (De Graaf et al., 2005). Tenslotte zijn er verbanden gevonden tussen monitoring en ervaring met soa. Afro-Amerikaanse meiden die aangaven dat de ouders soms of nooit weten waar of met wie ze zijn, hadden een 2,9 keer grotere kans op tenminste één soa in de 18 maanden erna, een 1,8 keer grotere kans op chlamydia en een 2,4 keer grotere kans op

trichomoniasis dan meisjes met ouders die dit meestal wel of altijd weten (Crosby, DiClemente, Wingood, Lang & Harrington, 2002).

3.3.3 Monitoring en ervaringen met seksueel geweld

In een onderzoek naar de invloed van verschillende determinanten van gedwongen seksuele ervaringen van meisjes (onder andere autoritair ouderschap, seksueel misbruik, eigenwaarde, alcoholgebruik, sociale controle in de woonomgeving en de neiging tot conformeren aan peer-normen), kwam monitoring als sterkste 'voorspeller' naar voren. Monitoring was het hoogst bij de meisjes zonder ervaring met seksueel geweld en het laagst bij de meisjes die verkracht waren (Small & Kerns, 1993). Ook Nederlandse meisjes hebben een kleinere kans wel eens gedwongen te zijn wanneer de ouders veel van hen weten. Nederlandse jongens hebben in dat geval minder vaak zelf wel eens iemand gedwongen om iets te doen of toe te staan op seksueel gebied (De Graaf et al., 2005).

3.3.4 Monitoring en seksuele beleving

Twee studies geven aanwijzingen voor een samenhang tussen de mate waarin de ouders op de hoogte zijn van het doen en laten van hun kind en de seksualiteitsbeleving van het kind. Ten eerste een onderzoek onder meisjes waarin niet wordt gekeken naar de leeftijd waarop zij voor het eerst geslachtsgemeenschap hebben, maar de beleving van deze leeftijd (dus of het voor hen op het juiste moment gebeurde). Meisjes die de leeftijd van de eerste keer precies goed vonden, hadden een hogere score op indirect monitoren (de mate waarin ouders weten waar of met wie het kind is) dan meisjes die dit te vroeg of te laat vonden. Er werd geen verband gevonden met wat de auteurs "direct monitoren" noemen (toezicht houden) (Cotton, Mills, Succop, Biro & Rosenthal, 2004). Vergelijkbare resultaten werden gevonden in het eerder genoemde Nederlandse onderzoek. In deze studie werden daarnaast zwakke verbanden gevonden tussen monitoring en de huidige seksualiteitsbeleving: binnen de groep jongeren met enige seksuele ervaring is de groep met een hogere score op monitoring meer tevreden over het seksleven (De Graaf et al., 2005).

3.3.5 Monitoring en interactiecompetentie

Voor zover bekend is alleen in Nederland een (zwak) verband aangetoond tussen monitoring en interactiecompetentie. Jongeren die aangeven dat de ouders meer van hen weten, hebben een hogere interactiecompetentie. Voor jongens blijkt dit vooral te zitten in het beter met de partner kunnen praten, bij meisjes daarnaast ook in assertiviteit, het kunnen aangeven van en respecteren van grenzen en in seksueel zelfvertrouwen (De Graaf et al., 2005).

3.4 Samenvatting en conclusie

Het algemene gezinsklimaat (ook wel opvoeding genoemd) is veelvuldig onderzocht, vaker dan het seksuele gezinsklimaat dat in het volgende hoofdstuk aan de orde komt. Binnen de opvoeding worden over het algemeen drie dimensies onderscheiden: ondersteuning (affectie en responsiviteit), controle (supervisie en regels) en monitoring (op de hoogte zijn van het doen en laten van de kinderen). Hiervan is ondersteuning het meest in verband gebracht met seksuele ontwikkeling.

Ervaring met geslachtsgemeenschap (en hieraan gerelateerd: de leeftijd waarop dit voor het eerst gebeurde en/of het aantal sekspartners waar men ervaring mee heeft) is veruit het meest onderzocht. Vrijwel altijd wordt dan gevonden dat meer ondersteuning (warmte, liefde, steun, betrokkenheid, communicatie), meer controle en meer monitoring samenhangen met een *kleinere* kans op ervaring met geslachtsgemeenschap, een latere leeftijd van de eerste keer en minder sekspartners. Wat controle betreft is hier nog wel wat nuancering in aan te brengen: er zijn aanwijzingen dat teveel controle (meer dan "redelijk" is) juist samenhangt met een eerder seksueel actief worden. Controle is (vooral tijdens de adolescentie) van een heel andere orde dan bijvoorbeeld affectie, omdat het in conflict komt met de toenemende behoefte aan autonomie van jongeren.

Beschermingsgedrag komt wat betreft aantal publicaties op een goede tweede plaats. De mate van ondersteuning hangt wel samen met anticonceptiegebruik, maar verbanden met condoomgebruik en "seksueel riskant gedrag" zijn niet allemaal consistent. Voor controle geldt dat vooral uitmaakt wat, hoeveel en op welke manier er wordt gecontroleerd. Meer vrijheid om tijd met vrienden door te brengen lijkt een positieve invloed te hebben op beschermingsgedrag, te weinig controle of controle door het inspelen op schuldgevoelens juist niet. Wat monitoring betreft wijzen de resultaten wel allemaal in dezelfde richting: kinderen die zeggen dat de ouders meer van hen weten, gebruiken vaker anticonceptie en condooms en hebben minder ervaring met ongeplande zwangerschap en soa. Over de factoren die interveniëren tussen opvoeding en beschermingsgedrag is weinig bekend. Mogelijk leren jongeren uit een warm gezin meer interactievaardigheden, of leren ze om meer zorg te hebben voor een ander.

Daarnaast zijn er enkele studies die hun licht werpen op de gezinsachtergronden van ervaringen met seksueel geweld, seksualiteitsbeleving en interactiecompetentie. Gezinnen van zowel daders als slachtoffers worden relatief vaak gekenmerkt door een grote mate van conflict. Daarnaast hebben slachtoffers van seksueel geweld vaker ouders met een niet-autoritatieve opvoedstijl die minder van hun doen en laten op de hoogte zijn. Mogelijk kunnen jongeren uit warme, ondersteunende gezinnen ongewenste ervaringen beter weigeren, of begeven ze zich minder snel in bepaalde risicovolle jeugdsubculturen of situaties. Een grotere mate van ondersteuning en monitoring lijkt daarnaast samen te hangen met een positievere seksualiteitsbeleving en een grotere mate van interactiecompetentie. Wat controle betreft zijn deze laatste verbanden nauwelijks onderzocht.

De drie dimensies in de opvoeding zijn niet geheel onafhankelijk van elkaar. Vooral in Amerikaans onderzoek wordt monitoring nogal eens gelijkgesteld aan controle. In Zweeds onderzoek blijkt monitoring echter vooral af te hangen van de mate waarin jongeren (spontaan) aan de ouders vertellen wat ze doen en met wie, en veel minder met het actief informeren van ouders of het opstellen van regels (Stattin & Kerr, 2000). Ook in Amerikaans onderzoek wordt slechts een zwakke samenhang gevonden tussen controle en monitoring (Bates et al., 2003). Het is dus niet zo dat ouders die de kinderen vrijlaten, automatisch minder van hun kind weten. In een andere studie wordt bijvoorbeeld ook gevonden kinderen

meer aan de ouders vertellen als ze het idee hebben dat de ouders er meer op vertrouwen dat ze de juiste beslissingen nemen (een aspect van steun) (Borawski et al., 2003).

Het is dan de vraag welk van de drie opvoeddimensies de grootste invloed heeft. Omdat geen van de bestudeerde studies het verband met twee of drie van deze dimensies multivariaat heeft onderzocht, kan hier geen antwoord op worden gegeven. Ook kan niet worden uitgesloten dat andere factoren die samenhangen met opvoedstijl (zoals sociaal economische status, gezinsstructuur en bepaalde kenmerken van de ouders) de hier beschreven verbanden verklaren. Verschillende studies vinden inderdaad dat bivariate samenhangen wegvallen wanneer hiervoor gecontroleerd wordt (Longmore et al., 2001; Paul et al., 2000; Pedersen et al., 2003; Vesely et al., 2004).

De invloed van opvoedstijlen en seksueel gedrag is zelden bidirectioneel onderzocht. In het overgrote deel van de studies worden de resultaten geïnterpreteerd als zou het seksuele gedrag van de kinderen een reactie zijn op deze opvoedstijlen. Zo zouden ouders die meer van hun kinderen weten, sneller kunnen ingrijpen wanneer dit nodig is. Ook zouden kinderen die meer het gevoel hebben dat de ouders betrokken zijn zich hierdoor meer conform de normen en waarden van de ouders gedragen. Een grotere controle van de ouders zou ervoor zorgen dat kinderen minder makkelijk in de gelegenheid komen om met seksueel gedrag te gaan experimenteren. Een direct verband tussen opvoedstijlen en seksueel gedrag is uiteraard heel goed mogelijk. Mogelijk zorgt de juiste mate van affectie, controle en monitoring ervoor dat kinderen opgroeien tot op een gezonde manier seksueel interacterende mensen. Ze zijn beter op de hoogte van de eigen behoeftes en kunnen deze beter realiseren. Echter: dit zou betekenen dat een vroege eerste geslachtsgemeenschap hier minder goed bij aansluit dan een latere eerste geslachtsgemeenschap.

Andere, meer bidirectionele verklaringen, zijn echter ook zeer goed mogelijk. Zo kan de afstand tussen ouders en kinderen toenemen als reactie op het seksuele gedrag van het kind, bijvoorbeeld doordat ouders het kind kwalijk nemen dat hij of zij niet voldoet aan hun verwachtingen. Ouders die meemaken dat het kind seksueel actief wordt, kunnen de controle verminderen, omdat ze zien dat het kind steeds dichterbij volwassenheid komt. Ook is het mogelijk dat kinderen die zich beter 'gedragen', meer geneigd zijn de ouders op de hoogte te houden van wat ze doen en met wie. Tenslotte is het niet onwaarschijnlijk dat zowel een afnemende affectie, controle en monitoring als het seksueel actief worden allemaal deel uitmaken van hetzelfde ontwikkelingsproces. Met het ouder worden nemen kinderen steeds meer afstand, ze krijgen steeds meer autonomie en vertellen minder aan de ouders en meer aan vrienden of een eventuele partner. Tegelijkertijd neemt de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap toe.

Omdat monitoring bij uitstek een opvoedstrategie is die tijdens de adolescentie speelt, kan het ook zo zijn dat de mate van affectie en controle eerder in het leven al een basis legt voor de mate waarin jongeren hun ouders op de hoogte houden. Wanneer jongeren voldoende affectie en een redelijke mate van controle ervaren, zijn ze meer geneigd dit te doen. In het meest extreme geval kan verondersteld worden dat zowel seksueel gedrag als de mate waarin de

ouders op de hoogte zijn van het doen en laten van de kinderen het gevolg zijn van de andere opvoedstijlen die hieraan vooraf gaan. Het verband dat gevonden wordt tussen monitoring en seksueel gedrag is dan een zogenaamd "schijnverband". Ook kan het zo zijn dat er sprake is van mediatie door monitoring: affectie en controle bepalen de hoeveelheid kennis van de ouders, hetgeen vervolgens een effect heeft op de seksuele ontwikkeling.

4. INVLOED VAN HET SEKSUELE OPVOEDINGSKLIMAAT

Het seksuele opvoedingsklimaat vertaalt zich in seksuele attitudes van de ouders en het communiceren van deze attitudes naar de kinderen toe. De frequentie waarmee thuis over seks wordt gesproken kan een reflectie zijn van een meer open en positief seksueel klimaat, maar dit hoeft niet zo te zijn: er kan ook uitsluitend worden gesproken over de negatieve kanten van seks. Studies waarin alleen is onderzocht wat de frequentie is - los van de inhoud - waarmee door of met de ouders over seksualiteit wordt gesproken, worden beschreven in paragraaf 4.1. Studies naar de (non-verbale en verbale) inhoud van seksuele communicatie komen ter sprake in paragraaf 4.2.

4.1 Praten over seks

Studies die uitsluitend kijken naar de mate waarin ouders over seks praten, leggen vrijwel altijd een aantal onderwerpen aan de jongeren en/of hun ouders voor met de vraag of hierover is gesproken en/of hoe vaak. De meest voorkomende onderwerpen in dergelijke lijsten zijn geslachtsgemeenschap en (de preventie van) zwangerschap en soa. Soms komen ook wel andere zaken aan bod, zoals masturbatie of homoseksualiteit. Hier worden uitsluitend die studies beschreven waar de houding van de ouders echt onduidelijk blijft. Studies die op de één of andere manier deze houding wel reflecteren, wanneer bijvoorbeeld gevraagd wordt naar het gemak waarmee de ouders over seks praten of wanneer de onderwerpen die worden nagevraagd uitsluitend negatief zijn, komen in paragraaf 4.2 aan bod.

4.1.1 Praten over seks en seksuele ervaring

Wanneer niet wordt gekeken naar de inhoud van seksuele communicatie, maar uitsluitend naar de frequentie ervan, zijn de verbanden met seksueel gedrag tegenstrijdig. Het lijkt zo te zijn dat voor een eenduidig verband tussen het praten over seks met de ouders en seksuele ervaring, ook bekend moet zijn hoe deze communicatie is gekleurd (positief of negatief). Zo vinden verschillende studies geen verbanden met seksueel gedrag wanneer alleen wordt gekeken naar de aan- of afwezigheid van verbale boodschappen tijdens de adolescentie (McNeely et al., 2002; Newcomer & Udry, 1985; Ward & Wyatt, 1994). In één van deze studies (Ward & Wyatt, 1994) worden wel verbanden gevonden wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen positieve en negatieve boodschappen.

Er zijn echter ook onderzoekers die vinden dat jongeren (tot 18 jaar) die vaker met de ouders over seks praten, eerder ervaring opdoen met geslachtsgemeenschap, frequenter seks hebben en/of meer verschillende sekspartners hebben (Bersamin, Walker, Fisher & Grube, 2006; Fingerson, 2005; Somers & Paulson, 2000). In een survey onder studenten werd gevonden dat mannen die meer seksuele boodschappen van de ouders krijgen (zowel positief als negatief), vaker seksuele ervaring hebben (Darling & Hicks, 1982). De auteurs concluderen hieruit dat voor jongens elk gesprek over seks stimulerend zou werken. Vanwege de hoge leeftijd van de onderzoeksgroep (18 tot 21 jaar) zou men echter evengoed kunnen concluderen dat ouders die niet praten over seks de seksuele ontwikkeling 'afremmen'. Bovendien kunnen al deze bevindingen vanwege het cross-sectionele karakter van deze

studies ook betekenen dat seksuele communicatie toeneemt als reactie op de seksuele activiteit van de jongeren. Wanneer jongeren meer bezig zijn met seks hebben zij of hun ouders wellicht meer behoefte aan deze gesprekken (bijvoorbeeld om hen te waarschuwen voor de mogelijke risico's van seks).

In andere studies worden aanwijzingen gevonden dat praten over seks met de ouders juist samenhangt met een latere leeftijd van de eerste keer. In een studie onder Afro-Amerikaanse jongeren van 12 tot 14 jaar staan degenen die vaker met de ouders over seks praten negatiever tegenover jongeren die aan seks doen en deze jongeren hebben zelf ook minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap (Wills et al, 2003). In een andere studie wordt gevonden dat meisjes die met de ouders over seks hebben gesproken vóór de eerste geslachtsgemeenschap, hun eerste geslachtsgemeenschap later hebben (Hutchinson, 2002). Dit lijkt echter logisch: hoe later iemand seksueel actief wordt, hoe langer de ouders de tijd hebben om hieraan voorafgaand met hen over seks te praten. In een observatiestudie onder Latijns-Amerikaanse moeders werd gevonden dat wanneer deze moeders vaker praten over waarden en normen en vaker iets zeggen over het gedrag van hun kind en andere jongeren, hun kinderen minder ervaring hebben met seks (Romo, Lefkowitz, Sigman & Au, 2002).

In één studie onder 15- en 16-jarige blanke jongeren werd geen verband gevonden tussen seksuele communicatie en seksuele ervaring, maar wel wanneer uitsluitend werd gekeken naar gezinnen met een traditionele houding ten aanzien van huwelijk, scheiding en de arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen. Binnen deze groep zijn meisjes die met de ouders over seks praten minder vaak seksueel actief en jongens die vaker over seks praten juist vaker seksueel actief. Mogelijk wordt binnen deze gezinnen sterker een "dubbele moraal" overgedragen, dan in niet-traditionele gezinnen (Moore, Peterson & Furstenberg, 1986).

4.1.2 Praten over seks en beschermingsgedrag

Verbanden tussen het praten over seks met de ouders en beschermingsgedrag zijn iets helderder. Over het algemeen wordt gevonden dat jongeren die vaker met de ouders praten, zichzelf beter beschermen tegen ongeplande zwangerschap en soa. Wellicht komt dit doordat anticonceptie en condooms vaak onderwerpen zijn die tijdens het praten over seks aan bod komen.

Meisjes die met de ouders over seks hebben gesproken voor de eerste geslachtsgemeenschap, gebruiken bijvoorbeeld vaker (bijna) altijd condooms voor het 18e jaar en hebben (daardoor) minder vaak te maken gehad met een soa (Hutchinson, 2002). Meisjes die zeggen dat de moeder met hen over anticonceptie heeft gesproken, gebruiken vaker een effectieve anticonceptiemethode (Newcomer & Udry, 1985). In één studie (waar weer alleen naar condoomgebruik is gekeken) worden helemaal geen verbanden gevonden met seksuele communicatie (over al dan niet seks hebben, anticonceptie, condooms en hiv/aids) (Miller et al., 1999). In een andere studie werd voor jongens een interactie-effect gevonden tussen ouderlijke steun en seksuele communicatie. De kans op seksueel riskant gedrag is het grootst wanneer de ouders niet steunend zijn én veel met hun zoon over seks praten (Rodgers, 1999).

Waar onderscheid wordt gemaakt tussen moeder en vader, wordt meer met de moeder dan met de vader gepraat en is de invloed van de communicatie met de moeder ook sterker. Zo vinden Dutra et al., (1999) dat wanneer door de moeder meer onderwerpen op het gebied van seksualiteit besproken zijn, seksueel riskant gedrag (lopend van geen seksuele ervaring tot ervaring met meerdere sekspartners, niet altijd met condoom) van zowel jongens als meisjes afneemt. Communicatie met de vader hangt hier niet mee samen. Ook Luster en Small (1994) vonden – met betrekking tot communicatie over anticonceptie - voor de moeder wel en voor de vader geen verbanden.

4.1.3 Praten over seks en seksuele beleving

Uit de paar studies naar de invloed van ouders op seksualiteitsbeleving lijkt – ondanks dat de inhoud van de communicatie niet helder is – praten over seks met de ouders samen te hangen met een positievere seksualiteitsbeleving. Dit zou erop kunnen wijzen dat ouders die vaker met hun kinderen over seks praten, over het algemeen zelf een positievere houding hebben tegenover seksualiteit. In Amerikaanse studies wordt dit overigens niet altijd onderschreven: hier wordt ervan uitgegaan dat de meeste ouders niet positief staan tegenover seksuele activiteit van hun kinderen en dat dit daarom ook in de meeste gevallen de boodschap van de seksuele communicatie zal zijn. Dit lijkt niet de conclusie op basis van de hieronder beschreven drie studies.

Barone & Wiederman (1997) vinden bijvoorbeeld een zwak verband tussen het bespreken van verschillende seksuele onderwerpen met de moeder en het zelf emotioneel positiever reageren op seksualiteit door meisjes. In de Nederlandse studie wordt een zwak verband gevonden tussen praten over seks met de ouders (voor het 16^e jaar) en de huidige seksuele tevredenheid (De Graaf et al., 2005). Tenslotte werd in een kwalitatieve studie (onder andere) de invloed van de communicatie met de moeder op de beleving van de eerste geslachtsgemeenschap onderzocht. In de antwoorden konden duidelijk twee groepen meisjes worden onderscheiden: een groep die de eerste keer als pijnlijk, saai of teleurstellend had ervaren en een groep die de eerste keer beschrijft als iets plezierigs. Deze laatste groep geeft meestal aan dat ze een moeder hebben die open is over seksualiteit, niet alleen over de biologische kanten ervan maar ook over hoe ze dit zelf ervaren of ervaren hebben toen ze zo oud waren als hun dochter. Bij de andere groep meisjes is dit veel minder het geval (Thompson, 1990).

4.1.4 Communicatiefrequentie en interactiecompetentie

Deze laatste kwalitatieve studie biedt ook aanwijzingen voor een positieve invloed van seksuele communicatie op interactiecompetentie. De groep meisjes die minder vaak met de moeder over seks sprak, beschrijft de eerste geslachtsgemeenschap als iets dat hen overkwam, ze hadden geen beslissing genomen over of ze dit echt wilden, de ander nam het initiatief en ze gingen hier gewoon in mee. De andere groep meisjes kiest duidelijk zelf voor de eerste geslachtsgemeenschap, meestal vanuit een eigen seksuele nieuwsgierigheid of behoefte. Ze kijken ernaar uit en zijn hier ook beter op voorbereid (qua anticonceptie). Ook zijn ze beter in staat om veranderingen aan te brengen in seksuele ervaringen die niet helemaal naar wens verlopen. De meisjes die vaker met de moeder praten hebben vaker

ervaring met masturberen en andere manieren van vrijen, vóóordat ze voor het eerst geslachtsgemeenschap hebben. Ze weten daardoor beter wat ze willen en kunnen de partner beter aanwijzingen geven (Thompson, 1990). Ook in andere studies wordt gevonden dat meisjes die vaker met de moeder of beide ouders over seks spraken, beter aan kunnen geven wat ze willen op seksueel gebied (assertiever zijn) (Barone & Wiederman, 1997; De Graaf et al., 2005). Afro-Amerikaanse meisjes die vaak met de ouders over seks praten hebben in het afgelopen half jaar vaker altijd ongewenste seks geweigerd dan meisjes die hier weinig over praten (Sionéan et al., 2002).

4.2 Seksuele attitudes

Seksuele attitudes kunnen zich non-verbaal en verbaal uiten. Een non-verbale uiting is bijvoorbeeld de manier waarop ouders omgaan met lichamelijke en naaktheid. Er wordt dan aan de ouders gevraagd hoe vaak de kinderen hen naakt zien (bijvoorbeeld of ze samen in bad gaan), hoe vaak ze de kinderen knuffelen, of ze samen met de kinderen slapen, hoe vaak de kinderen getuige zijn (geweest) van intimiteit en seksualiteit tussen de ouders en of de kinderen op andere manieren in contact komen met naakt (bijvoorbeeld van vriendjes, op plaatjes of op televisie). Vrijwel altijd worden dergelijke omgangsvormen onderzocht met betrekking tot de kindertijd en meestal wordt dan de samenhang met seksueel gedrag van (jonge) kinderen nagegaan. Een enkele studie (Okami, Olmstead, Abramson & Pendleton, 1998) heeft longitudinaal gekeken in hoeverre deze omgangsvormen samenhangen met beschermingsgedrag op latere leeftijd.

Ouders kunnen daarnaast ook rechtstreeks (verbale) boodschappen aan hun kinderen meegeven over hoe ze over het seksuele gedrag van hun kinderen of over seksualiteit in het algemeen denken. In het meeste onderzoek naar seksuele attitudes wordt aan ouders gevraagd hoe ze over bepaalde dingen denken en/of aan de kinderen hoe ze dit percipiëren. Het wordt dan niet duidelijk of en hoe deze attitudes worden geuit en of dit verbaal of non-verbaal gebeurt. Ook kunnen meer directe en meer indirecte vormen van verbale communicatie worden onderscheiden (een ouder kan bijvoorbeeld iets over zichzelf vertellen, rechtstreeks waarschuwen of commentaar geven op het seksuele gedrag van anderen). In deze paragraaf worden alle studies beschreven die de houding van de ouders op de één of andere manier hebben gemeten. Duidelijk zal worden dat het meeste onderzoek betrekking heeft op de dimensie permissief-restrictief (al dan niet toestaan van seks in verschillende situaties) en minder onderzoek op de dimensie positief-negatief (seks zien als iets goeds of iets slechts).

4.2.1 Seksuele attitudes van de ouders en seksueel gedrag van kinderen

In de jaren '90 zijn verschillende (Amerikaanse, Nederlandse en Vlaamse) studies verschenen waarbij ouders (meestal moeders) van kinderen (tot 12 jaar) werd gevraagd om zowel het seksuele gedrag van hun kinderen als de eigen omgang met lichamelijke en naaktheid of houding ten aanzien van seksueel gedrag van kinderen te rapporteren. In al deze studies wordt gevonden dat ouders (meestal moeders) met meer permissieve attitudes en een meer open lichamelijke omgang met elkaar en met hun kind, meer seksuele gedragingen observeren bij hun kinderen. Ouders met een meer permissieve houding ten aanzien van

naaktheid in het gezin, seksuele nieuwsgierigheid van het kind, masturbatie, homoseksualiteit en seks voor het huwelijk, nemen meer seksueel gedrag waar bij hun kind (Cohen-Kettenis & Sandfort, 1996; Friedrich, Fisher, Broughton, Houston & Shafran, 1998; Friedrich, Grambsch, Broughton, Kuiper & Beilke, 1991; Schoentjes, Deboutte & Friedrich, 1999). Nederlandse moeders percipiëren in dat geval ook een grotere behoefte aan lichamelijk contact bij hun kinderen (Cohen-Kettenis & Sandfort, 1996).

Al deze verbanden zijn lastig te interpreteren omdat de ouders (moeders) zowel het eigen gedrag als het gedrag van het kind rapporteren. Mogelijk vertonen kinderen met open en permissieve ouders meer seksueel gedrag of leren kinderen het af om seksueel gedrag te vertonen wanneer de ouders dit afkeuren. Het is echter ook mogelijk dat deze ouders dergelijk gedrag sneller observeren of minder terughoudend zijn in de rapportage ervan.

4.2.2 Seksuele attitudes van de ouders en seksuele ervaring

Studies naar seksuele attitudes van de ouders onderzoeken vaak alleen attitudes van moeders. De meeste van deze studies vinden dat kinderen van ouders (moeders) met restrictieve attitudes (bijvoorbeeld ten aanzien van seksueel gedrag van hun eigen kind, seksueel gedrag van jongeren of seks voor het huwelijk), minder vaak ervaring hebben met geslachtsgemeenschap of de eerste geslachtsgemeenschap op latere leeftijd hebben (Baker et al., 1988; Dittus & Jaccard, 2000; Fingerson, 2005; Resnick et al., 1997; Rose et al., 2005; Small & Luster, 1994). In een grote groep scholieren is de seksuele attitude van de ouders zelfs één van de sterkste "voorspellers" van ervaring met geslachtsgemeenschap (Small & Luster, 1994). Door het cross-sectionele karakter van dergelijke studies kunnen de seksuele attitudes van de ouders ook een reactie zijn op (of acceptatie van) het seksuele gedrag van de kinderen. Een dergelijke samenhang wordt echter ook gevonden in een studie met twee meetmomenten. Hoe sterker de moeder afkeurt dat het kind seks heeft en hoe meer voorwaarden hieraan zijn verbonden, hoe kleiner de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap bij het tweede meetmoment (Taris & Semin, 1997).

Er zijn echter ook studies die andere resultaten laten zien. In een studie met twee meetmomenten werd een verband met seksuele attitudes van de moeder voor meisjes wel aangetoond, maar voor jongens niet (McNeely et al., 2002). Newcomer & Udry (1985) vonden bij een prospectieve studie helemaal geen verband tussen seksuele attitudes van de moeder en ervaring met geslachtsgemeenschap. In een andere studie werd wel een verband gevonden met door de kinderen gepercipieerde attitudes, maar niet met door de moeders zelf gerapporteerde attitudes (Fingerson, 2005).

In hoeverre de ouders positief of negatief denken over seksualiteit is minder frequent onderzocht dan de eerder beschreven dimensie permissiviteit-restrictiviteit. Waar dit wel gebeurde zijn verbanden met geslachtsgemeenschap en masturbatie tegengesteld aan elkaar. In een groep vrouwelijke studenten werd gevonden dat vrouwen die aangeven dat de moeder op een positieve manier over seks praat, minder seksuele ervaring hebben (zowel met geslachtsgemeenschap als met minder vergaande vormen van seks) (Barone & Wiederman, 1997). Ook in een onderzoek onder 12- tot 16-jarigen werd gevonden dat kinderen van

ouders die zeggen dat ze vaker over de negatieve gevolgen van seks te praten, bij het tweede meetmoment vaker ervaring hebben met geslachtsgemeenschap (Roche et al., 2005). In een andere studie onder een kleine groep studenten werd juist gevonden dat wanneer de moeder meer positieve seksuele gevoelens heeft, de masturbatiefrequentie bij hun dochter hoger is (sterk verband) en deze ook vaker ervaring heeft met klaarkomen (matig verband) (Yarber & Greer, 1986).

De houding ten aanzien van seksualiteit kan ook tot uiting komen in het gemak waarmee ouders over seks praten of het gemak waarmee de kinderen met hun ouders over seks praten. Wight, Williamson & Henderson (2006) vonden dat jongens en meisjes die zich er heel ongemakkelijk bij voelen om met de ouders over seks te praten, vaker ervaring hadden met geslachtsgemeenschap of de eerste geslachtsgemeenschap vaker voor het 15^e jaar hadden. Rose et al. (2005) vonden een vergelijkbaar verband met door de ouders gerapporteerde remmingen. Kinderen van ouders die meer remmingen hebben in het praten over seks, hebben een grotere kans om seksueel actief te zijn en ze schatten de kans op seksuele ervaringen in het aankomende jaar hoger in. Dit effect is voor meisjes veel sterker dan voor jongens. Mogelijk neemt de schaamte om over seksualiteit te praten (voor zowel ouders als kinderen) toe met de seksuele ontwikkeling, omdat het dan persoonlijker wordt.

4.2.3 Seksuele attitudes van de ouders en beschermingsgedrag

Uit de literatuur komt geen eenduidig beeld naar voren van de invloed die restrictieve dan wel permissieve seksuele attitudes van de ouders hebben op beschermingsgedrag. Er zijn geen twee studies die hetzelfde resultaat laten zien, mogelijk vanwege de grote variatie in operationalisaties van zowel de attitudes van de ouders als het beschermingsgedrag.

Baker et al. (1988) vonden een verband tussen een permissieve houding van de ouders en beter anticonceptiegebruik. Wanneer de vader en moeder positief staan tegenover masturbatie, homoseksualiteit en seks voor het huwelijk, gebruiken kinderen vaker anticonceptie bij de eerste keer. Voor anticonceptiegebruik met de laatste partner wordt een vrij sterk verband gevonden met het goedkeuren van de moeder van seksuele activiteit van het kind. Dittus & Jaccard (2000) vinden juist dat de perceptie dat de moeder seks afkeurt, samenhangt met een kleinere kans op zwangerschap in het jaar erna. Zij hebben dit echter berekend voor zowel seksueel actieve als niet actieve meisjes, zodat onduidelijk is of dit verband is toe te schrijven aan minder seksuele ervaring dan wel aan slechter anticonceptiegebruik. In een grootschalig representatief Amerikaans onderzoek werd echter ook binnen de groep seksueel actieve meisjes gevonden dat degenen die denken dat de ouders het gebruik van anticonceptie sterker afkeuren, een kleinere kans hebben om ooit zwanger te zijn geweest (Resnick et al., 1997). Okami et al. (1998) vonden dat jongens die tijdens de kindertijd hadden gezien dat de ouders seks met elkaar hadden, minder vaak een soa opliepen of een meisje zwanger maakten tijdens de tienertijd. Bij meisjes werd juist het omgekeerde gevonden. Daarnaast zijn er ook studies die geen verband vinden tussen attitudes van de moeder en condoomgebruik (Miller et al., 1999) of anticonceptiegebruik (Newcomer & Udry, 1985)

Ook hier is de mate waarin ouders seks zien als iets goeds of iets slechts niet vaak onderzocht. Waar dit wel direct of indirect gebeurde, lijkt een positieve attitude van de ouders een positief effect te hebben op beschermingsgedrag van kinderen. Zo gebruiken Britse jongens die zeggen dat de ouders hen tijdens de kindertijd en vroege adolescentie het idee gaven dat seks iets plezierigs is, vaker anticonceptie bij de eerste geslachtsgemeenschap (Stone & Ingham, 2002). Ook in een studie onder seksueel ervaren Amerikaanse scholieren worden voor jongens wel, maar voor meisjes geen verbanden gevonden. Jongens die zeggen dat ze met hun ouders zouden kunnen praten als ze vragen of zorgen hadden rondom seks, hebben iets meer de intentie om condooms te gebruiken en doen dit ook vaker (Halpern-Felsher, Kropp, Boyer, Tschann & Ellen, 2004). Tenslotte werd in een studie onder Afro-Amerikaanse en blanke vrouwen alleen een verband gevonden voor blanke vrouwen. Wanneer deze vrouwen tijdens de kindertijd negatieve verbale boodschappen hadden gekregen, vertoonden ze vaker riskant gedrag (onder andere anticonceptie bij eerste keer, aantal sekspartners en duur van eerste seksuele relatie) (Ward & Wyatt, 1994).

4.2.4 Invloed van seksuele attitudes op seksuele beleving

De enkele studies naar seksuele attitudes van de ouders op seksualiteitsbeleving worden vaak uitgevoerd onder (kleine groepen) studenten en de gevonden verbanden zijn over het algemeen wel zwak. Deze studies komen echter wel steeds tot dezelfde conclusie: een open, positieve houding van de ouders kan worden teruggevonden in een vergelijkbare houding bij de kinderen. Daarnaast hangt het ook samen met andere (positieve) kenmerken van seksualiteitsbeleving, zoals seksuele tevredenheid.

Zo schrijven vrouwelijke studenten meer positieve kenmerken toe aan seksualiteit, wanneer de moeder op een positieve manier (kalm, ontspannen, goedkeurend, positief, warm) over seks praat (Barone & Wiederman, 1997). Andere vrouwelijke studenten geven aan meer negatieve (erotofobie) en minder positieve gevoelens (erotofilie) te hebben over seksualiteit, wanneer hun moeder dit ook heeft (Yarber & Greer, 1986). In een andere kleinschalig studentenonderzoek (Lewis & Janda, 1988) werd een groot scala aan kenmerken van het seksuele gezinsklimaat (zoals het praten over seks, het omgaan met intimiteit en naaktheid en de seksuele attitudes) in verband gebracht met het huidige seksueel functioneren (zowel gedrag als beleving). Vanwege de veelheid aan onderzochte verbanden in deze studie, is een overzicht hiervan terug te vinden in tabel 1. De resultaten leveren aanwijzingen op dat een positief en open seksueel gezinsklimaat van invloed kan zijn op het latere seksueel functioneren, vooral met betrekking tot de mate waarin mannen en vrouwen zich later op hun gemak voelen bij fysiek contact en affectie.

Tabel 1. Correlaties tussen seksueel gezinsklimaat en huidig seksueel functioneren

	ongemak fysiek contact affectie		neiging losse contacten		vaker seks dan anderen		zelf-vertrouwen		seksuele tevredenheid	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
seksuele attitude moeder positief	-.28*							.19*		
seksuele attitude vader positief	-.35**		.33**				.24*			.17*
frequentie praten over seksualiteit				.20*						
gemak seksuele gesprekken moeder	-.22*	-.29***						.21*		
gemak seksuele gesprekken vader	-.38***	-.22**	.23*	.24**						.17*
ouders naakt zien 0-5	-.23*						.18*			
ouders naakt zien 6-11			.24*	.18*						
anderen algemeen naakt zien 0-5	-.23*	-.17*								
anderen algemeen naakt zien 6-11			.28*	.21*		.19*	.25*			
bij ouders in bed slapen 0-5		-.21*	.27*		.24*		.27*			
bij ouders in bed slapen 6-11		-.16*	.27*	.18*			.26*			
mate contact/affectie met ouders		-.36***								

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Ook in een grootschaliger en representatief onderzoek werden aanwijzingen gevonden voor verbanden tussen het seksuele gezinsklimaat en het latere seksueel functioneren. In deze Finse bevolkingsstudie werd gevonden dat openheid over seksualiteit in het gezin van herkomst bij vrouwen samenhangt met meer liberale seksuele attitudes, meer belang hechten aan seks, gevoelens van liefde tussen de partners en seksuele tevredenheid. Bij mannen werd alleen met dit laatste een verband gevonden (Haavio-Mannila & Kontula, 1997).

4.2.5 Seksuele attitudes van de ouders en interactiecompetentie

Dezelfde Finse bevolkingsstudie laat ook verbanden zien tussen het seksuele gezinsklimaat en (aspecten van) interactiecompetentie. Openheid over seksualiteit in het gezin van herkomst hangt bijvoorbeeld voor zowel mannen als vrouwen samen met meer seksueel zelfvertrouwen en meer variatie in seksuele technieken. Ook het eerder genoemde verband met seksuele tevredenheid wordt vaak gemedieerd door (aspecten van) interactiecompetentie, bijvoorbeeld door een grotere mate van seksuele assertiviteit bij vrouwen (Haavio-Mannila & Kontula, 1997).

4.3 Samenvatting en conclusie

Het seksuele gezinsklimaat reflecteert hoe ouders over seksualiteit denken: zien ze seksualiteit als iets positiefs of negatiefs, kunnen ze hier gemakkelijk mee omgaan en over praten en wat vinden ze ervan als hun kinderen seksueel actief worden. Veelvuldig is onderzocht hoe vaak ouders met de kinderen over seksualiteit praten, zonder hierbij in te gaan op de inhoud van deze communicatie. In Amerikaanse studies wordt er vaak vanuit gegaan dat de boodschap over het algemeen zal zijn dat kinderen zich moeten onthouden van seks, maar men kan er evengoed vanuit gaan dat vaker praten over seksualiteit een positieve houding reflecteert. Zo vindt Schalet (2000, 2004) dat Nederlandse ouders (met over het algemeen een positievere en permissievere houding dan Amerikaanse ouders) vinden dat seksualiteit bespreekbaar moet zijn, terwijl Amerikaanse ouders het onderwerp liever

vermijden. Eenzelfde verband tussen frequentie van communiceren en achterliggende attitudes zou ook binnen Nederland of binnen de Verenigde Staten kunnen gelden.

In elk geval is enige kennis van de inhoud van seksuele communicatie van belang, wil men iets kunnen zeggen over de invloed hiervan op seksueel gedrag en seksuele gezondheid. Meestal wordt gevonden dat kinderen van ouders die vaker met hen over seksualiteit praten, vaker ervaring hebben met geslachtsgemeenschap, zich hierbij beter beschermen, seksualiteit positiever beleven en assertiever en competentier zijn. Dit lijkt erop te wijzen dat de inhoud van de communicatie niet louter afkeurend is. Vaak wordt uit deze bevindingen geconcludeerd dat het praten over seks stimulerend zou werken. Een andere - wellicht betere - verklaring zou kunnen zijn dat ouders die merken dat de seksuele interesse van het kind toeneemt, meer de noodzaak voelen een aantal seksuele thema's te bespreken, of dat kinderen die meer met seks bezig zijn meer vragen aan de ouders stellen. Interessant zou bijvoorbeeld ook zijn om onderscheid te maken tussen door de ouders en door de kinderen geïnitieerde gesprekken. In de hier beschreven studies is dit niet gedaan.

Het is van belang binnen seksuele attitudes van ouders onderscheid te maken tussen twee dimensies: restrictief versus permissief en positief versus negatief. In de samenhang met seksueel gedrag en seksuele gezondheid blijken deze dimensies sterk van elkaar te verschillen. Een permissieve houding hangt bijvoorbeeld samen met (het waarnemen van) meer gedrag bij jonge kinderen en meer ervaring met geslachtsgemeenschap bij adolescenten. Deze dimensie hangt niet eenduidig samen met beschermingsgedrag en een samenhang met seksuele beleving of vaardigheden is nauwelijks onderzocht. Een positieve houding lijkt daarentegen ook samen te hangen met meer seksueel gedrag bij kinderen en meer ervaring met masturberen bij meisjes, maar ook met minder ervaring met een latere leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap. Bovendien hangt een positieve houding van de ouders samen met beter beschermingsgedrag, een positiever seksualiteitsbeleving en meer seksueel zelfvertrouwen. Het afkeuren van seksueel gedrag heeft dus uitsluitend een (afremmend) effect op seksueel gedrag, maar verbetert de kwaliteit van seksuele interacties niet. Een positieve dan wel negatieve houding heeft een veel breder effect op de seksuele ontwikkeling.

5. SAMENVATTING, CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk willen we kort ingaan op de vraag, welke algemene en seksuele opvoeding het meest bijdraagt aan een gezonde seksuele ontwikkeling. Daarnaast worden de kwaliteiten en beperkingen van de onderzochte studies beschreven, zowel methodologisch als inhoudelijk. Hier zullen enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek uit voortvloeien.

5.1 Samenvatting en conclusie

Veel van de onderzochte studies richten zich op de rol die ouders spelen bij ervaringen met geslachtsgemeenschap en vooral de leeftijd waarop dit voor het eerst gebeurt. Het is lastig om op grond van deze uitkomstmaat conclusies te trekken over welke opvoeding het meest gunstig is. Immers: wijst seksuele ervaring op jonge leeftijd op een gunstige, "natuurlijke" seksuele ontwikkeling of is het juist "prematuur"? Zijn oudere adolescenten die nog geen ervaring hebben "verstandig" of zijn ze juist afgeremd in hun seksuele ontwikkeling? Of maakt het eigenlijk helemaal niet uit of iemand nou 14 of 18 is als hij of zij het voor het eerst doet?

Ervaring met geslachtsgemeenschap op zeer jonge leeftijd (met 14 jaar of eerder) hangt samen met minder gunstige opvoedkenmerken (bijvoorbeeld minder affectie, minder monitoring of een negatief seksueel klimaat). Ook is het zo dat jongeren die op deze leeftijd de eerste ervaring met geslachtsgemeenschap hebben relatief vaak werden overgehaald of gedwongen en zichzelf relatief slecht beschermen tegen soa en zwangerschap. Daarna maakt het wat dit laatste betreft niet meer zo heel veel uit of iemand nu 15 of 18 is als hij of zij het voor het eerst doet (De Graaf et al., 2005). Dit kun je ook terug zien in het relatief sterke verband tussen affectie en seksuele ervaring in de jongste leeftijdsgroepen en een zwakker verband in de oudere leeftijdsgroepen. Het is daarom van belang de leeftijd van de steekproef in de gaten te houden bij het interpreteren van verbanden met seksuele ervaring. Bij studenten met seksuele ervaring kun je nauwelijks nog spreken van "stimuleren" van seksueel gedrag: op deze leeftijd is het eerder regel dan uitzondering dat iemand hier ervaring mee heeft.

In jonge steekproeven hangt minder seksuele ervaring over het algemeen samen met meer affectie in het gezin van herkomst, een "redelijke" mate van regels en controle, een hogere score op monitoring, minder praten over seksualiteit en een restrictiever en positiever seksueel klimaat. Hetzelfde geldt grofweg voor beschermingsgedrag, behalve dan dat dit juist samenhangt met meer praten over seks en nauwelijks met de mate van restrictiviteit in het gezin van herkomst. Ook zijn verbanden met anticonceptiegebruik veel sterker en duidelijker dan met condoomgebruik. Mogelijk komt dit doordat het achterwege laten van condooms minder helder samenhangt met soa-risico dan anticonceptie met het risico op zwangerschap. Ook is condoomgebruik mogelijk sterker context- en partnergerelateerd: over het gebruik ervan moet meer worden onderhandeld en mogelijk wordt de noodzaak ervan ook per situatie anders beoordeeld. Een positievere seksualiteitsbeleving en een grotere mate van interactiecompetentie (bijvoorbeeld beter kunnen praten met de partner, grenzen aangeven, assertiever zijn) hangen daarnaast samen met meer affectie in het gezin van herkomst, een

grotere mate van monitoring, meer praten over seks en een positievere seksuele houding van de ouders.

Veel van deze verbanden zijn bidirectioneel uit te leggen, hoewel het meeste onderzoek slechts een unilateraal verband onderzoekt. Zo kan het zijn dat ouders met meer affectie, controle en monitoring zorgen dat hun kind niet in situaties terecht komt die ze afkeuren. Het kan echter ook zo zijn dat ouders meer afstand nemen van een kind dat seksueel actief wordt of dat kinderen die dingen doen waarvan ze weten dat de ouders het afkeuren, minder aan de ouders vertellen. Ook kan het zo zijn dat ouders die meer met hun kinderen over seks praten, hen stimuleren (of op zijn minst niet afremmen) om hiermee te gaan experimenteren. Het kan echter ook zo zijn dat meer afstand, minder controle, minder afweten van de kinderen en meer praten over seksualiteit, net als het opdoen van ervaring met seks deel uitmaken van het proces naar volwassenwording.

Meisjes zijn iets vaker onderzocht dan jongens. De meeste studies onderzoeken zowel jongens en meisjes (hoewel sommige van deze studies in de analyses geen onderscheid naar sekse maken), maar er zijn meer studies onder vrouwelijke dan onder mannelijke steekproeven. Wanneer er verschillen worden gevonden tussen jongens en meisjes, is het over het algemeen zo dat verbanden voor meisjes sterker zijn, of voor meisjes wel aanwezig en voor jongens niet. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de verbanden tussen een ondersteunend gezinsklimaat of seksuele attitudes en seksueel gedrag, of tussen monitoring of het seksuele gezinsklimaat en beschermingsgedrag. Mogelijk "bemoeien" ouders zich nog steeds meer met het seksuele gedrag van meisjes dan van jongens of zijn de "gedragsregels" voor meisjes nog steeds sterker dan voor jongens. Slechts op één punt (het verband tussen een positief seksueel klimaat en beschermingsgedrag) worden voor jongens wel maar voor meisjes geen verbanden gevonden.

5.2 Kwaliteit en relevantie van het onderzoek

Hoewel de kwantiteit van het aanbod zeker niet tegenviel (er werden 93 empirische studies naar de invloed van ouders op de seksuele ontwikkeling geselecteerd), is op de kwaliteit van veel studies nog wel het één en ander aan te merken. Ook is er over bepaalde doelgroepen en thema's opvallend weinig te vinden.

Ten eerste is het meeste onderzoek (65 van de 93 studies) cross-sectioneel. Dat maakt het lastig om conclusies te trekken over de richting van de gevonden verbanden. Wanneer kenmerken van de opvoeding retrospectief worden gemeten wordt de richting van het gevonden verband al iets duidelijker. De vragen met betrekking tot kenmerken van de opvoeding hebben dan betrekking op een periode voorafgaand aan de leeftijd waarop de vragen naar seksueel gedrag en seksuele beleving betrekking hebben. Bij retrospectief onderzoek moet echter altijd rekening worden gehouden met vertekening van herinneringen, zeker wanneer de onderzoeksgroep relatief oud is en men ver terug moet denken in de tijd (bijvoorbeeld: Ward & Wyatt, 1994). Ook kunnen de latere seksuele ervaringen het beeld dat van de ouders bestaat kleuren.

Ook in longitudinale studies worden verbanden meestal niet bidirectioneel onderzocht. Er wordt dan bijvoorbeeld alleen gekeken naar het verband tussen bepaalde kenmerken van de opvoeding bij de eerste meting en seksuele ervaring bij de tweede meting. Zelfs wanneer alleen de groep wordt meegenomen die bij de eerste meting geen ervaring heeft met geslachtsgemeenschap, kan er binnen deze groep toch al variatie zijn op kenmerken die samenhangen met seksueel gedrag bij de tweede meting, bijvoorbeeld seksuele interesse, ervaring met minder vergaande vormen van seks of behoefte aan autonomie. Het gedrag van de ouders kan hier dan al een reactie op zijn.

De gebruikte steekproef is soms erg klein. Een voorbeeld hiervan is de studie van Gruber & Jones (1983), waar op een steekproef van 41 meisjes een discriminatieanalyse wordt uitgevoerd met maar liefst zeven voorspellende variabelen. Verder zijn veel steekproeven select. Zo bestaan veel steekproeven uitsluitend uit blanke jongeren, vaak studenten (en dus relatief hoog opgeleid). Seksueel riskant gedrag is juist relatief vaak onderzocht onder groepen die extra risico lopen, bijvoorbeeld jongeren uit achterstandswijken of Afro- en Latijns-Amerikaanse jongeren.

Niet altijd is even duidelijk hoe de onderzochte variabelen zijn gemeten. Soms komt dit doordat dit al eerder uitgebreid is gedaan in een andere publicatie en hiernaar wordt verwezen, hetgeen uiteraard legitiem is, maar de begrijpelijkheid van een artikel niet ten goede komt. Andere studies beperken zich tot het noemen van namen van de gebruikte schalen. Daarnaast wordt door sommige auteurs in de conclusies voorbij gegaan aan de eigen operationalisaties. Zo omvat het begrip 'seksuele frequentie' in een studie van Somers & Paulson (2000) zowel praten over seks als geslachtsgemeenschap en anticonceptiegebruik. In de conclusie beschrijven de auteurs het alsof het alleen gaat over geslachtsgemeenschap.

Kenmerken van de opvoeding worden meestal óf bij de ouders óf bij de kinderen nagevraagd. In het laatste geval gaat het dus om percepties van het gedrag van de ouders, die weliswaar interessant zijn en zelfs over het algemeen van meer invloed op het seksuele gedrag van de jongeren, maar niet gelijk zijn aan door de ouders gerapporteerde attitudes. Mogelijk zal het verschil in rapportages door ouders en kinderen minder groot worden wanneer attitudes anders worden geoperationaliseerd, bijvoorbeeld door te vragen naar (nonverbale) reacties van de ouders op uitingen van seksuele interesse van de kinderen. Een vergelijkbaar probleem zien we wanneer de ouders zowel de eigen kenmerken als het gedrag van hun kinderen rapporteren. Dit is het geval voor alle studies die betrekking hebben op (jonge) kinderen. Resultaten uit deze studies zijn multi-interpretabel.

Voor verschillende doelgroepen en thema's is weinig aandacht. Zo is er opvallend weinig onderzoek onder jonge kinderen. Toch is dit bijna de enige leeftijdsgroep waarbij is gekeken naar het effect van de manier waarop de ouders omgaan met intimiteit en naaktheid. Hiervan zou juist ook interessant zijn naar de lange termijn effecten te kijken. Ouders die elkaar en de kinderen vaker knuffelen en die vaker bloot zijn in het bijzijn van de kinderen, zeggen dat de kinderen meer seksueel gedrag vertonen. Maar zijn dit ook de kinderen die eerder beginnen met de meer "volwassen" vormen van seksueel gedrag? Vooralsnog weten we dat niet.

De meeste studies (49 publicaties) maken geen onderscheid tussen vaders en moeders (hoewel ze er soms bijzeggen dat de onderzoeksgroep vooral uit moeders bestaat). Daarnaast zijn er veel studies (26) die zich uitsluitend tot moeders beperken. Slechts 18 studies vergelijken vaders en moeders met elkaar en een enkele studie onderzoekt uitsluitend vaders. De reden die hier meestal voor wordt gegeven is dat moeders nou eenmaal meer invloed hebben en in één studie wordt er zelfs van tevoren van uitgegaan dat de invloed van de vader op identiteitsvorming verwaarloosbaar is (McBride et al., 2005). Uit de studies waar wel vaders en moeders werden vergeleken komt dit niet altijd even helder naar voren: soms wordt er voor vaders een verband gevonden, soms voor moeders, soms voor beide wel of beide niet. Mogelijk hebben vaders een andere invloed dan moeders of bijvoorbeeld invloed op andere aspecten van seksuele gezondheid.

Daarnaast is het algemene gezinsklimaat veel vaker onderzocht dan het seksuele gezinsklimaat en is binnen het seksuele gezinsklimaat meer aandacht voor de frequentie van seksuele communicatie dan voor inhoud ervan. Onderzoek naar non-verbale vormen van seksuele communicatie (bijvoorbeeld de omgang met lichamelijke intimiteit) is er nauwelijks. Veruit de meeste aandacht gaat uit naar ervaring met geslachtsgemeenschap en beschermingsgedrag, veel minder naar masturbatie of andere vormen van seks met een partner, ervaringen met seksuele dwang, positieve aspecten van seks, beleving en vaardigheden. Dit is jammer, juist omdat dit de dingen zijn die echt iets zeggen over seksuele gezondheid (meer dan hoe oud iemand nu precies is als hij of zij het voor het eerst doet). Thompson (1990) vond bijvoorbeeld dat meisjes die ervaring hebben met masturberen voor de eerste geslachtsgemeenschap, de eerste keer positiever beleven en beter bij kunnen sturen als de eerste ervaringen niet helemaal naar wens verlopen.

Het theoretisch kader van de meeste studies is zeer beperkt. Bij de opzet van het onderzoek wordt vaak als legitimatie voor de te onderzoeken variabelen aangegeven dat verbanden hiermee al eerder zijn aangetoond. Ook in de conclusies wordt vaak geen verklaring gegeven voor de gevonden verbanden en wordt alleen gezegd dat deze de bevindingen uit eerder onderzoek bevestigen. Tenslotte is onderzoek naar seksualiteit van kinderen en jongeren zeker niet waarde vrij te noemen. De negatieve houding ten aanzien van seksualiteit in deze leeftijdsgroep is vooral in Amerikaans onderzoek duidelijk zichtbaar in vraagstellingen, operationalisaties en interpretaties. Zo stellen Baker, Thalberg & Morrison (1988) bijvoorbeeld dat de eerste keer "almost certain a stressful, guilt-provoking event for young unmarried adolescents" is. Uit andere studies blijkt dit toch gelukkig niet altijd zo te zijn en ware dit wel het geval, dan is hier veel werk aan de winkel voor ouders en andere opvoeders!

5.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Dergelijke aanbevelingen vloeien eigenlijk vrijwel automatisch voort uit de hierboven beschreven methodologische en inhoudelijke beperkingen van het huidige aanbod. Willen we echt iets kunnen zeggen over de richting van verbanden tussen ouders en kinderen, of over bidirectionaliteit, dan is een longitudinale studie noodzakelijk. Jongeren zouden daarbij vanaf de eerste seksuele interesses (of zelfs daarvoor) gedurende een aantal jaren moeten worden

gevolgd, ouders kunnen ook tijdens de vroege kindertijd al in het onderzoek worden betrokken. Hieraan voorafgaand zou een theoretisch model moeten worden opgesteld met betrekking tot verschillende ontwikkelingsprocessen en potentieel mediërende factoren tussen opvoeding en seksuele ontwikkeling. Mogelijk kan hiervoor bij andere grootschalige longitudinale studies worden aangesloten. Indien hierbij meerdere aspecten van ouderschap tegelijkertijd onder de loep worden genomen, kan er ook iets worden gezegd over de kenmerken van ouderschap die het meest bepalend zijn voor de seksuele ontwikkeling. In elk geval zouden enkele onderbelichte kanten van (seksuele) opvoeding meer aandacht behoeven, zoals de manier waarop ouders omgaan met intimiteit en naaktheid of de non-verbale aspecten van seksuele communicatie. Ook verdient het aanbeveling om een brede kijk op seksuele gezondheid te hanteren en zowel gedrag, beleving en vaardigheden van jongeren in een onderzoek te betrekken. Op zijn minst willen we adviseren om de opbouw van seksuele en relationele ervaring én de beleving hiervan eens goed in kaart te brengen door middel van kwalitatief onderzoek. Tenslotte zou er in toekomstig onderzoek voldoende aandacht moeten zijn voor verschillen tussen jongens en meisjes en tussen moeders en vaders. Indien mogelijk zouden zowel ouders als kinderen in een onderzoek betrokken moeten worden, waarbij ook gelet wordt op discrepanties tussen rapportages van ouders en kinderen.

BIJLAGE 1. SAMENVATTINGEN VAN PUBLICATIES

Aberle, C.C., & Littlefield, R.P. (2001). Family functioning and sexual aggression in a sample of college men. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, p. 565-579.

Vraagstelling

Bestaat er een samenhang tussen kenmerken van het gezin van herkomst en verkrachtingsondersteunende attitudes bij mannelijke studenten die al dan niet seksueel agressief gedrag vertoonden in het verleden?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 76 mannen
- 68% blank, 11% Afro-Amerikaans, 7% Aziatisch, 7% Hispanic, 7% anders
- studenten
- 18 tot 42 jaar, gemiddeld 24,5 jaar
- verdeeld in een groep met en een groep zonder seksueel agressief gedrag in het verleden (op basis van score op Sexual Experiences Survey)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Vragenlijst met volgende onderwerpen: acceptatie van verkrachtingsondersteunende attitudes, acceptatie of interpersoonlijk geweld, negatief beeld van relaties (achterdocht ten aanzien van de partner), conflict in gezin van herkomst, autoriteit in gezin van herkomst, verbondenheid in gezin van herkomst.

Resultaten

Mannen met en zonder seksueel geweld in het verleden verschillen niet met betrekking tot de mate van conflict, autoriteit of verbondenheid in het gezin van herkomst. De verschillende maten van verkrachtingsondersteunende attitudes hangen bivariaat niet samen met de 3 verschillende kenmerken van het gezin van herkomst. Wanneer aan beide kanten de 3 maten worden gebundeld, wordt wel een samenhang tussen attitudes en het gezin van herkomst gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Erg kleine steekproef, waardoor samenhangen niet snel significant. Dat verklaard ook waarom er wel verbanden worden gevonden bij het bundelen van de schalen (meer items = hogere betrouwbaarheid = sneller significante verbanden). Ondanks kleine steekproef vaak resultaten beschreven in percentages (zelfs met 2 cijfers achter de komma, bijvoorbeeld: voor 1 man was de etnische achtergrond onbekend (1,32%)). Deze niet-professionele schrijfstijl vind je door het hele artikel terug (bijvoorbeeld: "Er werd een *p*-waarde gevonden van .077. Dat is groter dan .05. Daarom werd de 0-hypothese geaccepteerd."). In discussie wordt met name verklaard waarom er geen verbanden werden gevonden, terwijl die er eigenlijk wel zouden moeten zijn: de eigen resultaten worden niet serieus genomen.

Baker, S.A., Thalberg, S.P., & Morrison, D.M. (1988). Parents' behavioral norms as predictors of adolescent sexual activity and contraceptive use. *Adolescence*, 23, p. 265-82.

Vraagstelling

Zijn kinderen van ouders die positief staan tegenover seksuele activiteit van adolescenten vaker seksueel actief?

Gebruiken seksueel actieve kinderen van permissieve ouders vaker anticonceptie dan kinderen van conservatieve ouders?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 164 jongens en 165 meisjes
- 286 moeders en 184 vaders
- 14-17 jaar (één 13-jarige, zes 18-jarigen)
- 90% van de adolescenten blank, 93% van de ouders blank
- random selectie van huishoudens met adolescent
- iets hogere SES dan in de populatie

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Gestructureerde interviews aan de hand van volgende onderwerpen:

Vader en moeder apart: attitude t.a.v. seksuele activiteit van het kind (in relaties met een verschillende mate van commitment); attitude t.a.v. kind in situaties waar 'seksuele mogelijkheden' zijn (dus zonder toezicht van volwassene); attitude t.a.v. masturbatie, homoseksualiteit, seks voor het huwelijk in het algemeen (normaal-abnormaal, problematisch); attitude t.a.v. genderrollen; eigen seksuele activiteit voor het huwelijk; religiositeit.

Kinderen: gepercipieerde attitude van de ouders t.a.v. seksuele activiteit van het kind; ervaring met geslachtsgemeenschap, anticonceptiegebruik bij de eerste en laatste keer (in 3 categorieën: geen, goed (pessarium, terugtrekken, condoom, zaaddodende pasta), best (pil of spiraal).

Multivariate regressie op ervaring met geslachtsgemeenschap en beide anticonceptiematen van 12 ouderkenmerken (6 van de vader en 6 van de moeder). Voor seksuele ervaring (ook) voor jongens en meisjes apart. Door hoge multicollineariteit ook regressies met moeder- en vaderkenmerken apart.

Resultaten

Er worden matig sterke verbanden gevonden tussen de attitudes van de ouders t.a.v. seks van het kind en de gepercipieerde attitudes (r tussen de .30 en .50).

Multivariaat wordt met ervaring met geslachtsgemeenschap van het kind alleen een zwak verband gevonden met de attitude van de vader t.a.v. seksuele activiteit van het kind ($R^2 = .05$). Als de attitude van de vader eruit wordt gehaald, wordt een vrijwel even sterk verband gevonden met dezelfde attitude van de moeder ($R^2 = .05$).

Multivariaat wordt voor anticonceptiegebruik bij de eerste keer alleen een zwak verband gevonden met de attitude van de vader t.a.v. masturbatie, homoseksualiteit en seks voor het huwelijk (onder

adolescenten in het algemeen) ($R^2 = .13$). Als deze attitude van de vader eruit wordt gehaald, wordt er ook een verband gevonden met dezelfde attitude van de moeder, maar dit verband is nog zwakker ($R^2 = .07$).

Voor anticonceptiegebruik met de laatste partner wordt in de multivariate analyse een vrij sterk verband gevonden met de attitudes van de moeder t.a.v. seksuele activiteiten en t.a.v. activiteiten zonder volwassen supervisie (samen $r = .33$) (hier zeer kleine $n=28!$). Ook wanneer deze attitudes van de moeder uit de analyses worden gehaald, worden er geen verbanden gevonden met attitudes van de vader.

Kwaliteit en relevantie

De vragen weerspiegelen het seksuele klimaat waarin het onderzoek is uitgevoerd, bijvoorbeeld (bij de vragen rondom tolerantie van seksuele activiteiten van adolescenten): "Masturbation among adolescents is a family problem", en (bij de vragen naar eigen seks) "Were you (or was your wife) pregnant at the time of your marriage". Wordt er hier nou van uitgegaan dat alle ouders getrouwd zijn? Dit wordt niet bij de selectie van de steekproef genoemd.

Ter illustratie van voornoemde: in de discussie wordt de eerste keer omschreven als "almost certain to be a stressful, guilt-provoking event for young unmarried adolescents"! Dit wordt aangevoerd als een verklaring voor het sterkere verband met anticonceptiegebruik bij de laatste keer. De laatste keer is minder stressvol en guilt-provoking en daarom worden meer 'objective decision-making strategies' toegepast. Bedoelt men dat de eerste keer zodanig stressvol is dat eigenlijk sowieso niet goed te voorspellen is wie er wel en wie er niet anticonceptie gebruikt (dus ook niet aan de hand van ouderkenmerken)? Anders vind ik moeilijk te begrijpen dat een grotere samenhang met de attitudes van de ouders (nota bene ten aanzien van seks, niet ten aanzien van anticonceptiegebruik) uitgelegd wordt als het toepassen van een meer objectieve strategie. Leeftijd speelt denk ik een sterke rol, hier had voor gecontroleerd moeten worden.

Een samenhang tussen attitudes van de ouders en seksueel gedrag van de kinderen moet met nadruk niet worden geïnterpreteerd als een invloed van de attitudes van de ouders op het kind. Het is goed mogelijk dat ouders die zien dat hun kind seks heeft én dat verstandig doet, zich geruster gaan voelen en dus dat deze ouders minder negatief staan tegenover dit seksuele gedrag van hun kind, en bijvoorbeeld ook makkelijker toestaan dat het kind tijd met vrienden doorbrengt zonder dat er ouders bij zijn..

Positief is dat de attitudes van de ouders ook bij de ouders zijn gemeten. Interessant was ook geweest om te kijken of het nou juist deze attitude is die ertoe doet, of meer de gepercipieerde attitude.

Barnett, J.K., Papini, D.R., & Gbur, E. (1991). Familial correlates of sexually active pregnant and nonpregnant adolescents. *Adolescence*, 26, p. 457-472.

Vraagstelling

Zijn er verschillen tussen zwangere en niet zwangere tienermeisjes wat betreft demografische kenmerken, seksuele geschiedenis, percepties van het functioneren van het gezin van herkomst en mate van zelfvertrouwen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

– 124 meisjes

- werving via gezondheidscentra en family planning programs
- ervaring met geslachtsgemeenschap
- 13 tot 19 jaar
- 57% zwanger, 43% niet zwanger
- allemaal wit

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen: demografische kenmerken; percepties van gezinscohesie, emotionele verbondenheid of afstand; sterke kanten van het gezin (loyaliteit, vertrouwen, respect, gevoel van competentie); mate van openheid in de communicatie met de ouders; zelfvertrouwen.

In een stapsgewijze logistische regressie werd gekeken welk van bovenstaande factoren samenhangen met zwangerschap ten tijde van het onderzoek.

Resultaten

Zwangere meisjes vergeleken met niet zwangere meisjes: gezin van herkomst minder sterk (minder trots en harmonie), communicatie met ouders problematischer en meer gesloten; vaker uit éénoudergezinnen; ook na controle voor demografische kenmerken (bijvoorbeeld al dan niet getrouwd zijn en SES) en anticonceptiegebruik. Bivariaat werd ook een verschil gevonden voor gezinscohesie en aanpassingsvermogen: de gezinnen van de zwangere meisjes werden gekenmerkt door minder samenhang en meer flexibiliteit (of: onduidelijke grenzen) (onduidelijk of deze laatste verschillen getoetst zijn op significantie).

Kwaliteit en relevantie

Kleine steekproef. Causaliteit niet vast te stellen. Onduidelijk of variabelen die niet in het uiteindelijke model zitten, bivariaat wel significant samenhangen. In de discussie worden algemene communicatie en communicatie over seksualiteit een beetje door elkaar gehaald. Onduidelijk of communicatie met de vader en moeder apart is nagevraagd en of dit één schaal vormde, of dat simpelweg naar communicatie met de ouders is gevraagd. In de discussie wordt geclaimd dat communicatie met zowel moeder als vader belangrijk is, maar als er alleen naar ouders is gevraagd is dit niet aangetoond (misschien beoordelen jongeren de kwaliteit van de communicatie met de ouders bijvoorbeeld aan de hand van de communicatie met de moeder).

Barone, N.M., & Wiederman, M.W. (1997). Young women's sexuality as a function of perceptions of maternal sexual communication during childhood. *Journal of Sex Education and Therapy*, 22, 33-38.

Vraagstelling

Wat is de samenhang tussen verbale en non-verbale communicatie over seks tussen moeder en dochter en latere seksuele ervaringen, (on)gemakkelijkheid bij seksuele ervaringen, seksuele assertiviteit, seksuele gevoelens en seksuele cognities van de dochter?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 295 vrouwelijke studenten
- 18-21 jaar, gemiddeld 18,8 jaar
- 92,5% blank, 5,1% Afro, 1,0% Latino, 1,4% 'anders'

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Toon van de seksuele communicatie: beoordeling van de seksuele communicatie van de moeder op kalm/geagiteerd, ontspannen/gespannen, goedkeurend/afkeurend, vriendelijk/onvriendelijk, gemakkelijk/ongemakkelijk, positief/negatief, warm/koud, geduldig/ongeduldig, elegant/onhandig. Dit werd voor zowel verbale als non-verbale communicatie nagevraagd. Beide schalen bleken dusdanig sterk samen te hangen dat één schaal werd geconstrueerd (die dus zowel betrekking heeft op verbale als op non-verbale communicatie);
- Hoeveel seksuele communicatie: aantal seksuele onderwerpen dat met respectievelijk moeder en vader is besproken;
- Seksuele ervaringen: ervaring met 14 verschillende soorten heteroseksueel gedrag (van zoenen tot geslachtsgemeenschap);
- Comfort: mate waarin iemand zich op haar gemak voelt bij seksuele handelingen;
- Seksuele assertiviteit: geen voorbeeld items genoemd, slechts verwijzing naar schaal van Hurlbert;
- Seksuele cognities: kenmerken die aan seksualiteit worden toegeschreven;
- Seksueel affect: emotionele reactie op, gevoelens rondom seksualiteit.

Resultaten

Meisjes die aangeven dat de moeder op een positieve manier communiceert over seks, zijn minder seksueel ervaren ($r = -.20$, $p < .01$) en schrijven meer positieve kenmerken toe aan seksualiteit ($r = .13$, $p < .01$). Meisjes die aangeven dat ze over meer verschillende seksuele onderwerpen hebben gesproken met de moeder, scoren hoger op seksuele assertiviteit ($r = .15$, $p < .05$) en reageren emotioneel positiever op seksualiteit ($r = .17$, $p < .01$). Met de mate waarin met de vader over seks wordt gesproken, worden geen verbanden met huidig seksueel functioneren gevonden.

Kwaliteit en relevantie

In de beschrijving van het meetinstrument worden weinig voorbeelditems gegeven. Daardoor is moeilijk te bepalen wat precies gemeten is. Ook is onduidelijk op welke periode de communicatie van de moeder betrekking heeft: op de huidige communicatie, de communicatie als kind, als puber, over all? Dat maakt wel veel verschil. De gevonden verbanden zijn zwak, maar indien de communicatie betrekking heeft op de kindertijd, ook niet verwonderlijk. Er zijn nou eenmaal heel veel factoren die sindsdien het huidig seksueel functioneren hebben kunnen beïnvloeden. De conclusies vind ik wat kort door de bocht, bijvoorbeeld: "mogelijk vertellen negatief communicerende moeders minder over de mogelijke gevolgen van seks (lees: negatieve gevolgen, de auteurs noemen hier alleen soa, zwangerschap en een slechte reputatie), en beginnen jongeren hierdoor eerder aan seks". Onzin lijkt me: als het verband te verklaren was vanuit de hoeveelheid informatie was er wel een verband gevonden met de schaal die dit meet. Het verband kan overigens ook andersom liggen: moeders van meisjes die al wat verder zijn op seksueel gebied, gaan zich minder gemakkelijk voelen in het praten over seksualiteit. Daarbij gaat het hier om een groep meiden van 18-21 jaar, een leeftijd waarop het absoluut heel gemiddeld is om seksuele ervaring te hebben.

Bates, J.E., Alexander, D., Oberlander, S., Dodge, K.A., & Pettit, G.S. (2003). Antecedents of sexual activity at ages 16 and 17 in a community sample followed from Age 5. In: J. Bancroft (Ed.). *Sexual Development in Childhood* (pp. 206-237). Bloomington: Indiana University Press.

Vraagstelling

Welke psychosociale factoren hangen samen met het aantal sekspartners op 16-17 jarige leeftijd?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- 485 kinderen en hun ouders, gevolgd van 5^e tot 17^e jaar.
- 52% jongens, 48% meisjes
- 17% Afro-Amerikaans, rest blank (en enkele Latino en Aziatisch)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews en schriftelijke vragenlijsten met volgende onderwerpen:

5 jaar: scheiding, opvoedstijl van de ouders (met name gebruik van fysieke straffen)

13 jaar: ouder-kind relatie, permissiveness (mate waarin jongere vrij wordt gelaten) en monitoring (mate waarin ouders dingen van de kinderen weten).

16 en 17 jaar: aantal sekspartners in het laatste jaar (gemiddelde score over de 2 jaar heen)

Resultaten

Wanneer de relatie met de ouders werd gemeten bij de ouders, werd geen verband gevonden met seksuele activiteit. Wanneer het aan de kinderen werd gevraagd wel: deze variabelen werden dan ook alleen in de analyses opgenomen.

Bivariaat werd een zwakke samenhang gevonden tussen het gebruik van lijfstraffen (5 jaar) en aantal sekspartners op 16-17 jaar bij jongens ($r = .13$, $p < .05$). Bij meisjes geen verband.

Permissiveness en monitoring hangen maar heel zwak met elkaar samen ($r = -.14$), het is dus niet zo dat ouders die de kinderen vrijlaten, automatisch minder van hun kind weten!

Het vrijlaten van de kinderen op de leeftijd van 13 jaar hangt voor jongens zwak tot matig samen met het aantal sekspartners met 16-17 jaar ($r = .29$, $p < .001$). Voor meisjes hier geen verband. Monitoring op 13-jarige leeftijd hangt voor jongens matig ($r = -.33$, $p < .001$) en voor meisjes zwak ($r = -.21$, $p < .001$) samen met minder sekspartners op 16-17 jarige leeftijd.

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat er op 13-jarige leeftijd niet ook een maat van 'seksuele activiteit' is vastgesteld. Nu kan het nog steeds zo zijn dat jongeren die minder met seks bezig zijn (zowel met 13 als met 17 jaar), makkelijker aan de ouders vertellen wat ze doen en met wie. Het is aannemelijk dat 'seksuele gerichtheid' een zekere continuïteit heeft, dus dat er ook een sterke samenhang bestaat tussen seksuele gerichtheid op 13- en 17-jarige leeftijd. Wat echter ook een prima verklaring is, is dat jongeren die een goede relatie met de ouders hebben, ook competentere zijn in het vormen van (seksuele) relaties en daardoor langer bij één partner blijven. Echter: in de maat voor seksuele activiteit zitten ook de

mensen met 0 partners, dit is zelfs de grootste groep. Dus: jongeren wiens ouders meer van hen wisten toen ze 13 waren, hebben ook vaker nog geen ervaring met geslachtsgemeenschap met 16-17 jaar. Mogelijk is de zoektocht naar seksuele partners voor een deel van de jongeren een vervanging voor iets wat ze thuis missen. Wat natuurlijk ook mogelijk is: jongeren die meer aan de ouders vertellen (die zich hier wellicht verplicht toe voelen) houden zich meer in op seksueel gebied. Er zou eens naar een interactie-effect met attitudes van de ouders gekeken moeten worden.

Bersamin, M.M., Walker, S., Fisher, D.A., Grube, J.W. (2006) Correlates of oral sex and vaginal intercourse in early and middle adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 16, p. 59-68.

Vraagstelling

In hoeverre hangen psychosociale factoren, waarvan bekend is dat ze samenhangen met ervaring met geslachtsgemeenschap, samen met ervaring met orale seks?

Design

Cross-sectioneel (hoewel de data deel uitmaken van een longitudinale studie)

Steekproef

- 533 meisjes en 572 jongens
- 12-16 jaar, gemiddeld 14,1
- 67,1% blank, 9,2% Latino-, 5,9% Afro-, 4,8% Aziatisch-Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Digitale vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Ervaring met geslachtsgemeenschap en orale seks ooit (ja/nee);
- Seksuele attitudes: verwachte gevolgen van ervaring met geslachtsgemeenschap;
- Communicatie met de ouders over seks: aantal seksuele onderwerpen (waaronder de mening van de ouders over seks) dat met de ouders is besproken;
- Attitude van peers t.a.v. orale seks en geslachtsgemeenschap: gepercipieerde ervaring van vrienden en peers met orale seks en geslachtsgemeenschap;
- Schoolprestaties; religiositeit; alcoholgebruik.

Verbanden werden bivariaat en met een logistische regressie (na controle voor leeftijd, geslacht en etniciteit) geanalyseerd.

Resultaten

Jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap (8% van de steekproef) hadden met de ouders over meer seksuele onderwerpen gepraat dan jongeren zonder ervaring ($p < .01$). Ook in de logistische regressie werd een verband gevonden ($OR = 1,27$, $p < .01$). Voor ervaring met orale seks werd een dergelijk verband niet gevonden.

Kwaliteit en relevantie

De studie is cross-sectioneel, hoewel de steekproef deel uitmaakt van een groep die gedurende 3 jaar is gevolgd. Jammer dat hier geen gebruik van is gemaakt. Daardoor is het verband tussen seksuele

communicatie met de ouders en seksueel gedrag niet goed te plaatsten. Seksuele communicatie wordt hier als 'voorspeller' geanalyseerd, maar een andere - wellicht zelfs betere – zou kunnen zijn dat ouders die merken dat de seksuele interesse van het kind toeneemt, meer de noodzaak voelen een aantal seksuele thema's te bespreken, of dat kinderen die meer met seks bezig zijn ook meer vragen aan de ouders stellen. Interessant zou bijvoorbeeld ook zijn om onderscheid te maken tussen door de ouders en door de kinderen geïnitieerde gesprekken (wordt vrijwel nooit gedaan).

Biglan, A., Metzler, C.W., Wirt, R., Ary, D.V., et al. (1990). Social and behavioral factors associated with high-risk sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine*, 13, p. 245-261.

Vraagstelling

In hoeverre hangen verschillende kenmerken van de ouders en peers samen met riskant seksueel gedrag?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 2 steekproeven
- 1: 64 jongens en 67 meisjes; 2: 42 meisjes en 57 jongens
- 1: ook 98 moeders en 8 vaders ondervraagd
- 1: grade 8 tot 12, meeste grade 10, 2: grade 8 tot 12, meeste grade 12
- 1: 90% wit, rest afro- of native american; 2: 92% wit, rest afro-, latin-, of native american
- werving via advertenties in kranten, 'public service announcements' en flyers op bijv. scholen.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksueel riskant gedrag werd gemeten aan de hand van een gemiddelde score op: aantal sekspartners afgelopen jaar; aantal keer seks met een losse partner; aantal keer seks met iv drugsgebruiker; aantal keer seks met iemand die ook seks had met anderen; aantal keer seks zonder condoom; al dan niet ervaring met anale seks.
- De mate van contact met de ouders werd gemeten aan de hand van de gezinsstructuur (lopend van bij beide biologische ouders wonen tot helemaal niet met een ouder of verzorgende wonen), de hoeveelheid tijd die met de ouders wordt doorgebracht en het eventuele contact met ouders die elders wonen.
- Opvoedstijlen (in steekproef 1 gemeten bij zowel ouders als adolescenten): bestraffend gedrag (als ik naar de items kijk 'we worden vaak boos op elkaar' en 'we kunnen niet goed met elkaar opschieten' zou ik dit eerder mate van conflict noemen); monitoring (zowel kennis van gaan en staan van het kind als aanwezigheid van de ouders); sociale steun (samen dingen doen en plezier hebben); probleemoplossend vermogen (manier waarop met conflicten wordt omgegaan).

Resultaten

Steekproef 1: Bivariaat hing riskant seksueel gedrag samen met beperkt contact met de ouders ($r = -.38$), minder monitoring ($r = -.23$) en sociale steun ($r = -.19$). Dezelfde kenmerken van de ouders hingen binnen de seksueel ervaren groep samen met condoomgebruik (respectievelijk $r = -.28$, $r = -.20$ en $r = -.29$). Multivariaat leverde alleen het contact met de ouders een unieke bijdrage aan het verklaren van riskant seksueel gedrag en/of condoomgebruik.

Steekproef 2: Bivariaat hing riskant seksueel gedrag samen met beperkt contact met de ouders ($r = -.40$), meer conflict ($r = .29$) en minder sociale steun ($r = -.21$). Multivariaat leverde alleen het contact met de ouders en de mate van conflict met de ouders een unieke bijdrage aan het verklaren van riskant seksueel gedrag. Met condoomgebruik hing alleen het contact met de ouders samen (zowel bi- als multivariaat).

Dus: de mate van contact met de ouders is de belangrijkste factor. Na controle hiervoor doen andere kenmerken van de ouders (monitoring, conflict, probleemoplossend vermogen, sociale steun) er niet zoveel meer toe als het gaat om het verklaren van seksueel riskant gedrag en/of condoomgebruik).

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat er met 2 verschillende (kleine) steekproeven werd gewerkt. Dat maakt interpretatie van de resultaten wat lastiger. Hoe het komt dat sommige dingen in de ene steekproef wel en in de andere niet samenhangen wordt niet behandeld. In de multivariate analyses worden ook kenmerken van de peers meegenomen. Het is best mogelijk dat als alleen naar ouderkenmerken zou zijn gekeken, meer van deze kenmerken ook multivariaat significant zouden zijn.

Boer, J. de (1979). *Behoedzame ontmoediging; verwickelingen van jongeren en ouders over seksualiteit*. Zeist: NISSO.

Vraagstelling

Hoe ervaren ouders en jongeren de (seksuele) opvoeding door hun ouders?

Design

Cross-sectioneel, kwalitatief, maar met een kwantitatieve inhoudsanalyse

Steekproef

- 1000 jongeren
- 15-21 jaar
- ongehuwd
- werving via (63 verschillende) gemeenten
- 278 vaders en 277 moeders

Land

Nederland

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

werk- en school, relatie met de ouders, relatie met vriend(inn)en, erotische interesse en toenadering tot de andere (of de eigen) sekse, relatie- en seksgedrag, denkbeelden over seksualiteit en relatievormen.

Resultaten

Enkele opvallende en relevante bevindingen:

Meisjes worden sterker gecontroleerd door hun ouders dan jongens en ze trekken zich meer van de ouders aan. Jongens krijgen buitenshuis meer vrijheid en vinden het ook minder nodig om de ouders te vertellen wat ze uitvoeren. Controle richt zich met name op regels en grenzen met betrekking tot uitgaan. Ouders zeggen hierbij dat de regels strenger zijn en dat hun kind zich hier beter aan houdt dan in de rapportage van de kinderen naar voren komt.

De bemoeienissen van de ouders met de partnerkeuze van hun kind zijn over het algemeen weinig productief. Contacten tussen jongens en meisjes worden door de ouders gewaardeerd, maar met name met het oog op het vinden van een (huwelijks)partner. Nadenken over andere relatievormen wordt niet aangemoedigd. Hun adviezen als het gaat om het zoeken van een partner zijn vaak algemeen en sluiten vaak beter aan bij de eigen belevingswereld dan bij die van het kind. Ook nemen ze nogal eens de vorm aan van een confrontatie.

Door de meeste ouders wordt seks bij trouwplannen nog wel in orde gevonden (65%), als het vast aan is vind 44% het in orde. Als het niet vast aan is vindt slechts 15% het goed, als er alleen sprake is van lichamelijke aantrekking 6%. Als de jongeren zich tot één partner beperkt, keurt 22% van de ouders het goed, maar meerdere partners in korte tijd wordt slechts door enkele ouders (alleen van zonen) goedgevonden. Ook vindt men het niet goed als de jongere thuis met iemand naar bed gaat (18% zou dit goed vinden). Dat het kind masturbeert willen ze liever niet of beslist niet (bij elkaar 50%). Slechts 22% vindt dit in orde. Er wordt echter niet met het kind over gesproken (door 83% van de ouders). De meeste ouders zouden negatief reageren als hun zoon of dochter homoseksueel zou zijn. Sommigen zouden het wel (met moeite) willen accepteren, maar vrezen ook dat ze hun zoon of dochter hiermee dan weer zouden aanmoedigen. Sommige ouders zeggen ook dat ze dan wel eerst zeker zouden willen weten dat het zo is (ook niet bepaald ondersteunend voor iemand die er waarschijnlijk na heel lang wikken en wegen eindelijk zelf uit is...).

Men wil seksueel gedrag in elk geval niet aanmoedigen. Informatie geven over anticonceptie wordt over het algemeen niet meer als aanmoediging gezien, maar praten over positieve seksuele gevoelens en ervaringen wel. De openheid over seksualiteit is gering. Vrijwel niemand heeft iets verteld over hoe meisjes bij geslachtsgemeenschap kunnen klaarkomen, of wat je kunt doen als een jongen te snel klaarkomt.

De omgang van ouders met seksueel gedrag van hun kind wordt eerder gekenmerkt door ontmoedigen, dan door controleren en bestraffen. Jongeren doen meer dan de ouders weten op seksueel gebied, omdat de ouders "niet alles willen weten" (slechts 12% zou het willen weten als hun zoon of dochter al met iemand vrijt) en de jongeren sommige dingen verzwijgen (slechts de helft van de jongeren die ervaring heeft met geslachtsgemeenschap zegt dat de ouders dit weten). Ze doen dit met name omdat ze vermoeden dat de ouders negatief zullen reageren. Openheid over seksualiteit in het gezin en minder regels, zorgen ervoor dat jongeren meer aan de ouders vertellen.

Kwaliteit en relevantie

Uitgebreide, kwalitatieve studie, die op een kwantitatieve manier is beschreven. Er wordt weinig gebruik gemaakt van de waarde die kwalitatief onderzoek kan hebben voor het inzichtelijk maken van patronen en het verlevendigen van de bevindingen (er worden maar weinig citaten gebruikt). De studie lijkt verouderd te zijn: wanneer de bevindingen worden vergeleken met Schalet (2005), gaan Nederlandse ouders nu toch wel anders om met (de seksualiteit van) hun kind.

Interessant is dat er een duidelijk verschil is tussen wat ouders willen weten van het seksleven van hun kind (vrijwel niks) en over bijvoorbeeld uitgaan (veel meer). In de gangbare monitoring schalen wordt meestal alleen gevraagd wat ouders weten over redelijk veilige onderwerpen (wie de vrienden zijn,

wat ze doen). Het valt te verwachten dat dit wel samenhangt met wat de ouders weten over het seksleven, maar toch ook voor een heel groot deel anders is.

Borawski, E.A., Ievers-Landis, C.E., Lovegreen, L.D., Trapl, E.S. (2003). Parental monitoring, negotiated unsupervised time, and parental trust: The role of perceived parenting practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health, 33*, 60-70.

Vraagstelling

Wat is de samenhang tussen opvoedstijl (monitoring, tijd die in overleg wordt doorgebracht zonder de ouders, vertrouwen) en seksuele ervaring en condoomgebruik?

Design

Cross-sectioneel.

Steekproef

- 345 jongens en 347 meisjes
- werving via scholen, 9th en 10th grade
- gemiddeld 15,7 jaar
- 41% wit, 36% Afro- en 21% Hispanic Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken (leeftijd, geslacht, opleidingsniveau ouders, woonsituatie, etniciteit);
- Monitoring door de ouders (weten waar en met wie het kind is en wat hij/zij doet);
- Tijd die na overleg wordt doorgebracht zonder de ouders (mate waarin dingen mogen zo lang ze het maar vragen/vertellen en mate waarin in het ouderlijk huis de mogelijkheid is alleen te zijn met vrienden);
- Vertrouwen (vertrouwen van ouders dat kind juiste beslissingen neemt);
- Seksuele ervaring (al dan niet ervaring ooit en in de afgelopen 4 maanden, intentie om aankomende 3 maanden seks te hebben);
- Risico in seksueel gedrag (meerdere partners in afgelopen 4 maanden, ervaring met soa in afgelopen anderhalf jaar, condoom bij de hand hebben, geen seks hebben als er geen condoom is, consistent condoomgebruik).

Samenhang tussen opvoedstijl en seksueel (riskant) gedrag werd (voor jongens en meisjes apart) bepaald door middel van logistische regressie, na controle voor demografische kenmerken.

Resultaten

Een hogere score op monitoring hing bivariaat samen met minder seksuele ervaring en minder de intentie om seks te gaan hebben en binnen de seksueel actieve groep met vaker consistent condoomgebruik ($p < .05$). Jongeren die aangaven vaker – in overleg – tijd door te brengen met vrienden en zonder de ouders hadden vaker ervaring met seks, maar gaven ook vaker aan condooms bij zich te hebben ($p < .001$) en geen seks te hebben wanneer er geen condoom voorhanden was ($p <$

.05). Een hogere score op vertrouwen hangt samen met minder seksuele ervaring en – binnen de groep met seksuele ervaring – met minder ervaring met soa en vaker consistent condoomgebruik.

Multivariaat. Voor jongens hing monitoring samen met een grotere kans op consistent condoomgebruik ($p < .01$). Vertrouwen hing nergens mee samen. Na controle voor monitoring en vertrouwen hing tijd die na toestemming van de ouders alleen wordt doorgebracht samen met een hogere mate van seksuele activiteit, maar ook – binnen de seksueel actieve groep - met het bij zich dragen van condooms ($p < .001$) en consistent condoomgebruik ($p < .01$). Voor meisjes hield monitoring multivariaat met geen enkele uitkomstmaat verband. Meisjes met een hoge score op vertrouwen waren minder seksueel actief, maar vertrouwen hing niet samen met het al dan niet gebruiken van condooms. Dat geldt wel voor tijd die na toestemming van de ouders alleen wordt doorgebracht. Net als bij de jongens hangt ook bij de meisjes een hogere score op deze maat samen met een hogere mate van seksuele activiteit, maar ook met beter beschermingsgedrag (condooms bij zich dragen ($p < .05$) en niet vrijen als er geen condoom aanwezig is ($p < .01$).

Kwaliteit en relevantie

Mooi theoretisch kader waarin allerlei aspecten van opvoedstijlen worden meegenomen en ook de geschiktheid van verschillende opvoedstijlen op verschillende leeftijden. Net als bij ander cross-sectioneel onderzoek echter niet mogelijk richting van gevonden verbanden aan te tonen. Het is goed mogelijk dat meisjes die van zichzelf minder bezig zijn met seks ook 'makkelijker' het vertrouwen krijgen van de ouders dat ze de juiste beslissingen nemen. Of dat jongeren die er aan toe zijn om te experimenteren met seks ook de onderhandeling aangaan om situaties te creëren waarin ze dit kunnen doen.

Capaldi, D.M., Crosby, L., & Stoolmiller, M. (1996). Predicting the timing of first sexual intercourse for at risk adolescent males. *Child Development*, 57, 344-359.

Vraagstelling

Welke psychosociale factoren voorspellen een vroege seksuele start bij jongens uit wijken met een hoog criminaliteitsgehalte?

Design

Longitudinaal, jaarlijkse metingen vanaf ongeveer 13^e jaar

Steekproef

- 206 jongens en hun ouders
- bij eerste meting 12-15 jaar (gemiddeld 13,9)
- geworven in wijken met hoog criminaliteitsgehalte

Land

Verenigde staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van (onder andere) volgende onderwerpen:

- Monitoring: operationalisatie onduidelijk, maar in inleiding omschreven als toezicht op activiteiten met vrienden en beperken van tijd die zonder toezicht wordt doorgebracht;
- Leeftijd eerste geslachtsgemeenschap: bij elke meting werd gevraagd naar ervaringen en de leeftijd waarop dit voor het eerst gebeurde.

Analyse met behulp van 'event history analyses'.

Resultaten

Monitoring hangt univariaat samen met een kleinere kans op seksuele ervaring ($\beta = -.59$, $p < .001$). Ook na controle voor wat de auteurs 'context-variabelen' noemen (wisselingen in ouders/verzorgers, SES en antisociaal gedrag van de ouders) blijft het verband significant ($\beta = -.41$, $p < .001$). In de inleiding wordt de invloed van de ouders als volgt uitgelegd: (falende) opvoeding (met name een gebrek aan supervisie) → antisociaal gedrag (impulsiviteit, sensation-seeking, normbrekend gedrag) → vroege seksuele activiteit. Inderdaad blijkt het verband tussen supervisie en seksueel gedrag hier weg te vallen wanneer gecontroleerd wordt voor o.a. antisociaal gedrag.

Kwaliteit en relevantie

Weinig ouderkenmerken en weinig kenmerken van het seksuele gedrag van de jongens (slechts of ze het gedaan hebben, niet of dit veilig en prettig was). Slechte omschrijving van operationalisatie van monitoring. Omdat er ook slechts één maat van seksueel gedrag is vastgesteld, is lastig na te gaan hoe de gevonden verbanden precies werken. Grijpen jongens hun kans als het toezicht van de ouders afneemt (m.a.w. houden ze zich al die tijd in, alleen maar omdat hun ouders zo goed opletten), of kan het zo zijn dat de jongens langzamerhand volwassen en zelfstandiger worden, meer behoefte krijgen aan omgang met peers zonder dat hun ouders er bovenop zitten en dat seksuele ervaring met deze ontwikkelingsfase samenhangt? Het laatste lijkt me meer plausibel.

Cecil, H., & Matson, S.C. (2005). Differences in psychological health and family dysfunction by sexual victimization type in a clinical sample of African American adolescent women. *Journal of Sex Research*, 42, 203-214.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de ernst van seksuele geweldservaringen samen met dysfunctioneren in het gezin van herkomst?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 249 meisjes
- Afro-Amerikaans
- 14 tot 19 jaar (gemiddeld 16,4)
- ervaring met geslachtsgemeenschap
- slechts 6% woont bij beide biologische ouders, bijna de helft alleen met de moeder
- werving via gezondheidsklinieken

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interview aan de hand van gestructureerde schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische variabelen: leeftijd, opleidingsniveau, schoolprestaties, woonsituatie;

- Seksuele dwang: verschillende seksuele ervaringen (van zoenen tot geslachtsgemeenschap) onder verschillende manieren van dwang (aandringen, dreigen, geweld) werden voorgelegd met de vraag of men dit ooit had meegemaakt. Classificatie vond plaats aan de hand van de meest vergaande ervaring: seksuele dwang (toestemmen om seks te hebben terwijl je dat eigenlijk niet wil óf gedwongen seksuele handelingen zonder penetratie), poging tot verkrachting of verkrachting (orale, vaginale of anale seks onder (bedreiging met) fysiek geweld);
- Gezinsfactoren: cohesie (verbondenheid, hulp en steun) en conflict (boosheid, agressie, ruzie);
- Zelfvertrouwen, depressie, mate van regie.

Samenhangen werden met ANOVA en MANOVA nagegaan, waarbij de classificatie op seksuele geweldservaringen de afhankelijke maat was.

Resultaten

Van alle meiden had 23% nog nooit dwang meegemaakt, 34% seksuele dwang, 11% pogingen tot verkrachting en 32% verkrachting. Voor zowel cohesie ($p < .01$) als conflict ($p < .001$) werd een verband gevonden. Post-hoc analyses laten zien dat het met name de meiden die geen enkele ervaring hebben met seksuele dwang zijn die zich qua gezinsachtergrond onderscheiden van de rest. Deze meisjes rapporteren vergeleken met meisjes die wel eens verkracht zijn een hogere gezinscohesie en een lagere mate van conflict. Vergeleken met meisjes die een poging tot verkrachting meemaakten, rapporteren deze meisjes ook minder agressie en ruzie in het gezin van herkomst.

Kwaliteit en relevantie

Cross-sectionele studie, dus het nadeel dat gevonden verbanden geen causaliteit onthullen. Mogelijk neemt de mate van conflict toe en de gezinscohesie af wanneer een meisje te maken had met verkrachting. Daarnaast is de steekproef uitsluitend Afro-Amerikaans: mogelijk dat bij meisjes met andere etnische achtergronden andere verbanden worden gevonden. Weinig diepgang in de discussie. Bij de beperkingen staat dat niet bepaald kan worden hoe representatief de steekproef is voor alle Afro-Amerikaanse vrouwen die seksueel geweld meemaakten, omdat in deze steekproef niet alle meiden ervaring hebben met seksueel geweld. Dat snap ik niet.

Cohen-Kettenis, P.T., & Sandfort, Th. (1996). Seksueel gedrag van kinderen: Een kwantitatief onderzoek onder moeders. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 20, 254-265.

Vraagstelling

Welke seksuele gedragingen komen voor onder 2-12 jarige kinderen? In hoeverre hangen bepaalde kenmerken van de ouders samen met de mate waarin zij seksueel gedrag bij hun kinderen waarnemen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 648 moeders van kinderen onder de 12 jaar
- 18 tot 45 jaar, gemiddeld 30
- relatief hoog opgeleid
- kinderen: 351 jongens en 319 meisjes, grootste deel 2 tot en met 5 jaar

Land

Nederland en België

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst in tijdschrift voor ouders met volgende onderwerpen:

- Demografische gegevens: leeftijd en geslacht, gezinsgrootte, opleidingsniveau;
- Seksuele permissiviteit van de ouder: attitudes t.a.v. masturbatie, homoseksualiteit, buitenrelationele seks, seks van jongeren;
- Lichamelijke omgang met het kind: kind knuffelen en aanraken, bloot waar kind bij is, samen in bad, liefkozen van partner waar kind bij is;
- Kennis over seksualiteit van het kind;
- Behoeftte aan lichamenlijk contact van het kind;
- Seksuele gedragingen en genderrolgedrag van het kind.

Resultaten

Moeders met meer permissieve opvattingen en een open lichamenlijke omgang met hun kind percipiëren een grotere behoefte aan lichamenlijk contact bij hun kinderen ($r = .11$ en $.27$). Deze moeders observeren ook meer seksueel gedrag bij hun kinderen ($r = .12$ en $r = .18$).

Kwaliteit en relevantie

De gevonden verbanden zijn allemaal zwak, en lastig te interpreteren omdat de moeders zowel het eigen gedrag als het gedrag van de kinderen rapporteren. Mogelijk vertonen kinderen met open en permissieve moeders meer seksueel gedrag, maar het is ook mogelijk dat deze moeders gevoeliger zijn voor het seksuele gedrag van de kinderen. In de discussie wordt niet ingegaan op de verbanden tussen ouder-kenmerken en gepercipieerd kinder-gedrag.

Cotton, S., Mills, L., Succop, P.A., Biro, F.M., & Rosenthal, S.L. (2004). Adolescent girls' perceptions of the timing of their sexual initiation: "too young" or "just right"? *Journal of Adolescent Health, 34*, p. 453-458.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met het beoordelen van de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap als te jong, te oud of precies goed?

Design

Longitudinaal, elk half jaar een interview gedurende 3 jaar.

Steekproef

- 127 meisjes;
- 12-15 jaar oud;
- 80% Afro-Amerikaans, 20% wit
- 41% ervaring met geslachtsgemeenschap bij eerste meting, 73% bij laatste meting
- geworven via jeugdafdeling van een ziekenhuis.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

- Interviews aan de hand van volgende onderwerpen:
- Opleidingsniveau moeder;
- Direct monitoren: aantal uren dat ouders toezicht houden thuis of bij vrienden
- Indirect monitoren: mate waarin ouders weten waar of met wie het kind is
- Indien ooit seks uit vrije wil: hoe oud eerste keer en of deze leeftijd voor hen te jong, te oud of precies goed was;
- Redenen om de eerste keer zelf seks te willen hebben (fysieke aantrekking, nieuwsgierigheid, gebeurde gewoon, partner was aardig, vrienden deden het allemaal, romantisch, verdieping van de relatie, verliefd, opgewonden).

Relevante resultaten

Meisjes die de leeftijd van de eerste keer precies goed vonden: jonger ($p < .01$), leeftijd eerste keer hoger ($p < .01$), moeder hoger opgeleid ($p < .01$), verliefdheid reden voor seks ($p < .01$) en hogere score op indirect monitoren (dus ouders weten vaker waar het kind is en met wie) ($p < .01$).

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat in de discussie geen aandacht wordt gegeven aan het feit dat direct monitoren geen, maar indirect monitoren wel invloed heeft.

Crosby, R.A., DiClemente, R.J., Wingood, G.M., & Harrington, K. (2002). HIV/STD prevention benefits of living in supportive families: A prospective analysis of high risk African-American female teens. *American Journal of Health Promotion*, 16, p. 142-145.

Vraagstelling

Werkt het wonen in een ondersteunend gezin beschermend tegen hiv/soa infectie?

Design

Prospectief: twee metingen

Steekproef

- 533 meisjes bij de eerste en 469 meisjes bij de tweede meting
- 14 tot 18 jaar, gemiddeld 16,0
- Afro-Amerikaans
- Ervaring met geslachtsgemeenschap in de laatste 6 maanden
- Werving via klinieken en gezondheidsklassen op scholen in wijken met een lage SES

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Sociale steun in gezin van herkomst (hulp en steun wanneer gewenst en over problemen kunnen praten);
- Frequentie waarmee met ouders over seks wordt gepraat;
- Frequentie waarmee met laatste partner over seks wordt gepraat;
- Angst om over condooms te onderhandelen;
- Ervaren van partner-gerelateerde drempels om veilig te vrijen;
- Eigen-effectiviteit in het onderhandelen over condooms.

In een interview werd nog gesproken over emotioneel en fysiek misbruik door sekspartners en recent condoomgebruik met vaste en losse partners.

Samenhangen werden nagegaan door middel van logistische regressie, na controle voor leeftijd, communicatie over seks met de ouders en monitoring.

Resultaten

Een tekort aan steun in het gezin van herkomst hangt samen met een grotere kans om de laatste keer (OR = 1,92, $p < .01$) en gedurende de laatste 30 dagen (OR = 2,76, $p < .01$) met een vaste partner *geen* condoom te hebben gebruikt. Bij condoomgebruik met losse partners worden geen verbanden gevonden. Beperkte steun hangt ook samen met een grotere kans op emotioneel misbruik door de sekspartner (OR = 3,78, $p < .001$), meer angst om over condooms te onderhandelen (OR = 1,85, $p < .01$), ervaren van meer partner-gerelateerde drempels om veilig te vrijen (OR = 2,21, $p < .001$) en een lagere eigen-effectiviteit in het onderhandelen over condooms (OR = 1,88, $p < .01$).

Kwaliteit en relevantie

De resultaten worden gepresenteerd alsof de groep is verdeeld in een groep met en een groep zonder steun in de familie, maar het leek in eerste instantie een continue schaal. Er wordt gecontroleerd voor communicatie over seks met de ouders en monitoring, maar het er wordt niet beschreven dat deze variabelen werden gemeten en op welke manier ze zijn geoperationaliseerd. Kenmerken van de ouders zijn percepties (dus mogelijk dat angstige, minder vaardige meisjes minder steun ervaren, niet krijgen).

Crosby, R.A., DiClemente, R.J., Wingood, G.M., Lang, D.L. & Harrington, K. (2002). Infrequent parental monitoring predicts sexually transmitted infections among low-income African American female adolescents. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 157, p. 169-173.

Vraagstelling

In hoeverre hangen percepties van monitoring van de ouders samen met het oplopen van een soa in de 18 maanden erna?

Design

Prospectief, meting bij de start en 6, 12 en 18 maanden later.

Steekproef

- 217 meisjes
- 14-18 jaar, gemiddeld 16,0 bij eerste meting
- Afro-Amerikaans
- werving in wijken met een lage SES en veel problemen (werkloosheid, criminaliteit, druggebruik, tienerzwangerschap, soa)

- controlegroep in hiv-preventie programma

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Digitale vragenlijst waarin o.a. werd gevraagd naar:

- Monitoring: de mate waarin de ouders weten waar en met wie iemand is na schooltijd. Gedichotomiseerd in frequent monitoren (beide vragen meestal wel of altijd) en infrequent monitoren.
- Daarnaast uitstrijkje gemaakt en getest op chlamydia trachomatis, neisseria gonorrhoeae, trichomonas vaginalis.

Nagegaan werd of leeftijd, het hebben van een soa bij de eerste meting en praten over seks met de ouders covariaten waren (dus: significante samenhang met monitoring én één van de uitkomstmaten). Dit bleek alleen voor het hebben van een soa bij de eerste meting het geval te zijn. Hiervoor werd in de uiteindelijke logistische regressie gecontroleerd.

Resultaten

Meiden die aangaven dat de ouders soms/nooit weten waar/met wie ze zijn, hadden een 2,9 keer grotere kans op tenminste één soa in de 18 maanden erna ($p < .01$), een 1,8 keer grotere kans op chlamydia ($p < .05$) en een 2,4 keer grotere kans op trichomoniasis ($p < .01$). Van de meisjes die laag scoren op monitoring had 36% trichomoniasis gekregen en 47% chlamydia, van de meisjes die hoog scoren op monitoring respectievelijk 18% en 34%. Met gonorrhoeae werd geen verband gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Zorgvuldig opgezet. Enige bezwaar is de selectiviteit van de steekproef.

Darling, C.A., & Hicks, M.W. (1982). Parental influence on adolescent sexuality: Implications for parents as educators. *Journal of Youth and Adolescence*, 11, p. 231-245.

Vraagstelling

Welke verbale en non-verbale seksuele boodschappen percipiëren jongeren van hun ouders en wat is de samenhang hiervan met seksueel gedrag en seksuele tevredenheid?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 363 jongens en 333 meisjes
- studenten
- niet thuiswonend en opgegroeid bij beide ouders
- 100% blank
- leeftijd onbekend

Land

Verenigde staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Frequentie waarmee er over seks wordt gesproken met de ouders;
- Boodschappen die ouders (verbaal of non-verbaal) uitzenden, bijvoorbeeld "seks is vies", "seks is leuk", "nette mensen hebben geen seks voor het huwelijk", "voor jongens is het ok om seks te hebben voor het huwelijk, voor meisjes niet", "het is verkeerd om in het openbaar je gevoelens voor iemand te tonen", "knuffelen en strelen leidt al snel tot geslachtsgemeenschap", "nette meisjes genieten niet van seks", "seks is voor vrouwen een huwelijkse plicht", "seks is een goede manier om je liefde aan iemand te tonen", "er is niets mis met seks voor het huwelijk als twee mensen van elkaar houden", "seks is niet anders dan andere plezierige activiteiten" en "zwangerschap voor het huwelijk kan leiden tot verschrikkelijke dingen". Deze boodschappen vormen drie factoren: "seks is gevaarlijk", seks is vies" en "seks is iets positiefs". De eerste twee boodschappen werden gecombineerd tot de variabele "negatieve seksuele boodschap", de laatste werd gecombineerd met communicatiefrequentie en permissiviteit van de ouderlijke attitudes tot "positieve seksuele boodschap";
- Seksuele ervaring, ingedeeld aan de hand van het meest vergaande gedrag waar iemand ervaring meer had (zoenen, light petting, heavy petting, geslachtsgemeenschap);

Verschillende statistische technieken, waaronder factoranalyse, Chi² en path analyse.

Resultaten

De boodschap die het meest gerapporteerd werd is "seks is gevaarlijk". Meisjes hoorden deze boodschap nog iets vaker dan jongens. Voor seksuele ervaring werd voor meisjes geen verband gevonden met positieve of negatieve boodschappen van de ouders en voor jongens zowel met positieve als negatieve boodschappen. Jongens met meer seksuele ervaring waren vervolgens ook meer tevreden over het seksleven. Voor meisjes werd een omgekeerd verband gevonden tussen de mate waarin ze positieve boodschappen kregen over seks en de seksuele tevredenheid. Kennelijk zorgen de positieve boodschappen bij hen voor te hoog gespannen verwachtingen.

Kwaliteit en relevantie

Slechte beschrijving van de methode. Er wordt alleen gezegd dat er interviews werden afgenomen, vrijwel niet welke vragen zijn gesteld. Alleen de boodschappen die konden worden gekozen zijn gerapporteerd, maar hier is ook niet duidelijk of iemand ja/nee heeft geantwoord of dat het bijvoorbeeld een 5-punts schaal was. Opvallend is dat van de boodschappen waaruit kon worden gekozen, er slechts drie positief en wel negen negatief waren. Ook zeer slechte weergave van de resultaten. Slechts verbanden worden genoemd, maar niet welke toets werd uitgevoerd, wat de sterkte van het verband was en het niveau van significantie.

De bevinding dat seksuele ervaring bij jongens samenhangt met zowel positieve als negatieve boodschappen, wordt geïnterpreteerd als zou elk gesprek over seks met jongens seksueel gedrag stimuleren. Dit is een dubieuze conclusie. Ten eerste is de studie cross-sectioneel, en kan dus niet gesproken worden over "beïnvloeden". Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat ouders die zien dat hun zoon seksuele interesses begint te krijgen, eerder geneigd zijn de eigen waarden en normen over te brengen. Of dat deze jongens hier wellicht zelf vaker over beginnen. Ten tweede is de leeftijd van deze jongens onbekend. Aangezien een meerderheid van de jongens ervaring heeft met seks, lijkt dit op deze leeftijd eerder de 'norm' dan juist het hebben van geen ervaring. Je kunt dus ook zeggen dat ouders die niet praten over seks, de seksuele ontwikkeling voor deze jongens 'afremmen'. Daarnaast is 'frequentie van communiceren' alleen opgenomen in de 'positieve' boodschap maat. Wanneer gesteld

wordt dat praten (op welke manier dan ook) "stimulerend" zou werken, zou dit eigenlijk gecheckt moeten worden door naar het verband met deze variabele apart te kijken.

In de discussie worden ruimschoots verklaringen aangevoerd voor verschillen tussen jongens en meisjes in seksuele tevredenheid. Dat is echter mijns inziens niet het onderwerp van het artikel.

Dittus, P.J., & Jaccard, J. (2000). Adolescents' perceptions of maternal disapproval of sex: Relationship to sexual outcomes. *Journal of Adolescent Health, 26*, p. 268-278.

Vraagstelling

In hoeverre hangen de attitudes van de moeder ten aanzien van seksualiteit en de kwaliteit van de relatie met de moeder samen met seksueel gedrag (ervaring en anticonceptiegebruik)?

Design

Prospectief, twee metingen met 1 jaar ertussen

Steekproef

- subsample uit grote representatieve steekproef
- alleen 7-11 graders
- alleen degenen die zowel aan eerste als aan tweede meting hadden meegedaan
- ook moeders ondervraagd
- n = ongeveer 10.000

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interviews aan huis met behulp van schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Percepties van attitudes van de moeder: hoe zou je moeder het vinden als je seks had/als je anticonceptie zou gebruiken?;
- Tevredenheid over de relatie met de moeder (1 item);
- Percepties van controle door de ouders: de mate waarin jongeren zelf mogen bepalen hoe laat ze thuis zijn, met wie ze omgaan, wat ze dragen, hoeveel en welke televisie ze kijken, hoe laat ze naar bed gaan en wat ze eten;
- Attitude van de moeder: aan de moeder zelf werd gevraagd wat ze ervan zou vinden als het kind seks zou hebben;
- Lichamelijke ontwikkeling: jongens o.a. haargroei en laagte van stem, meisjes o.a. borsten en rondingen;
- Uitkomstmaten: al dan niet seks gehad, anticonceptie gebruikt bij laatste keer, zwanger geweest (alleen meisjes) tussen eerste en tweede meting.

In de logistische regressie werd gecontroleerd voor leeftijd, sekse, beeld dat de moeder heeft van seksuele activiteit van het kind, lichamelijke ontwikkeling, beeld dat de moeder heeft van huidige verkering van het kind.

Resultaten

De perceptie dat de moeder seks afkeurt hangt samen met een kleinere kans om seks te gaan hebben en een kleinere kans op zwangerschap in het jaar erna (berekend voor zowel seksueel actieve als niet

actieve meisjes). Tevredenheid over de relatie met de moeder hangt samen met een kleinere kans om seks te gaan hebben, een grotere kans om anticonceptie te gebruiken indien seks plaatsvindt en een kleinere kans op zwangerschap in het jaar erna. De kans om anticonceptie te gebruiken is 1,8 keer groter voor iemand met een score 5 op tevredenheid dan voor iemand met een score 1 op deze schaal.

Kwaliteit en relevantie

Methode van steekproeftrekking wordt heel uitgebreid beschreven, maar nergens staat een korte beschrijving van de samenstelling van de hier gebruikte steekproef (omvang, verdeling naar sekse, etniciteit en opleidingsniveau).

Dittus, P.J., Jaccard, J., & Gordon, V.V. (1999). Direct and nondirect communication of maternal beliefs to adolescents: Adolescent motivations for premarital sexual activity. *Journal of Applied Social Psychology, 29*, p. 1927-1963.

Vraagstelling

In hoeverre hangt directe en indirecte seksuele communicatie van moeders samen met seksuele attitudes en daarmee seksueel gedrag van adolescenten? NB. Zowel communicatie als attitudes hebben betrekking op de negatieve (riskante) kanten van seks!

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 376 jongens en 375 meisjes en hun moeders
- Afro-Amerikaans
- 14-17 jaar, gemiddeld 15
- random selectie uit geschikte huishoudens
- 58% ervaring met geslachtsgemeenschap (hoog, vergeleken met algemene populatie)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst (afgenomen onder begeleiding) met volgende onderwerpen:

- Seksuele motivaties (adolescenten): als ik seks had voor het huwelijk, zouden de gevolgen zijn...
 - a) moreel (spijt, schuldgevoelens, gaat tegen mijn geloof in), b) afkeuring door ouders, c) ongeplande zwangerschap en gevolgen daarvan, d) emotioneel (er nog niet aan toe zijn), e) sociaal/interpersoonlijk (slechte reputatie, respect verliezen), f) soa;
- Attitudes van de moeder: als mijn zoon of dochter seks had voor het huwelijk, dan zouden de gevolgen zijn...zie bij seksuele motivaties adolescenten;
- Percepties van communicatie van de moeder: hoe vaak praat je moeder over de volgende redenen om geen seks te hebben? Zie weer de redenen bij seksuele motivaties adolescenten;
- Indirecte invloed: correlatie tussen attitudes van de moeder en attitudes van het kind, na controle voor directe communicatie. Wanneer er dan nog steeds een verband bestaat, wordt dit toegeschreven aan indirecte vormen van communicatie;

- Seksuele ervaring: er wordt gevraagd naar zowel ervaring met geslachtsgemeenschap als naar ervaring met "intiem zijn", maar hier wordt een dichotome variabele van gemaakt (ik neem aan: wel of geen ervaring met geslachtsgemeenschap);
- Seksfrequentie: hoe vaak iemand in het laatste half jaar seks had;
- Anticonceptiegebruik: frequentie van anticonceptiegebruik, 5-puntsschaal van nooit-altijd;
- Tevredenheid over de relatie met de moeder: 1 item.

In de analyses werd gecontroleerd voor een aantal andere kenmerken (bijvoorbeeld werkeloosheid van de vader, schoolprestaties, religie etc) die van belang bleken te zijn.

Resultaten

Hoe meer tevreden iemand is over de relatie met de moeder, hoe kleiner de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap en hoe minder frequent men seks heeft en hoe consequenter er anticonceptie wordt gebruikt binnen de groep met seksuele ervaring. Wanneer een ouder een bepaalde (negatieve) attitude heeft en de jongere ook aangeeft dat ze het vaker met hen over deze attitude heeft, heeft de jongere deze overtuiging ook sterker. Deze verbanden blijven ook bestaan na controle voor elkaar, dus ook bij een gelijke mate van directe communicatie bestaat er een verband tussen de attitudes van de moeder en het kind. Kennelijk zijn er nog andere manieren om deze uit te dragen. Beide verbanden worden niet gemedieerd door de tevredenheid over de relatie met de moeder, m.a.w. het is niet zo dat kinderen die tevreden zijn over de relatie met de moeder, haar attitudes nog sterker overnemen. Veel van de attitudes van de kinderen hangen vervolgens samen met seksuele ervaring, seksfrequentie en anticonceptiegebruik. De verbanden zijn grotendeels gelijk over alle leeftijdsgroepen en voor jongens en meisjes.

Kwaliteit en relevantie

De seksuele motivaties die hier worden nagevraagd zijn juist motivaties voor seksuele onthouding. Als reden wordt gezegd dat dit is waar ouders voornamelijk op focussen. Dit zegt wel iets over het culturele klimaat waarin het onderzoek is uitgevoerd.

Indirecte communicatie wordt opgevat als dat deel van de samenhang tussen de ouderlijke en adolescent attitudes dat niet kan worden verklaard door directe communicatie. Ze gaan er dus van uit dat de samenhang 100% verklaard wordt door communicatie. Lijkt me onzin. Erg jammer dat ze de lastig te definiëren vormen van indirecte communicatie (de auteurs noemen communicatie over algemene waarden en normen, het gebruik van andere media en modellering) niet toch apart hebben proberen te meten.

Doljanac, R.F. & Zimmerman, M.A. (1998). Psychosocial factors and high-risk sexual behavior: Race differences among urban adolescents. *Journal of Behavioral Medicine*, 21, 451-467.

Vraagstelling

Welke gedragsmatige en sociale factoren hangen samen met riskant seksueel gedrag en condoomgebruik?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 425 jongens en 425 meisjes
- lage gemiddelde schoolcijfers

- 9th graders, gemiddeld 14,5 jaar
- 82% Afro-Amerikaans, 18% blank

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interviews en vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Riskant seksueel gedrag: som van de z-scores van ervaring met geslachtsgemeenschap, leeftijd eerste keer, aantal keer seks in hele leven, aantal sekspartners;
- Condoomgebruik: som van de z-scores van condoomgebruik bij de eerste keer en frequentie condoomgebruik (van nooit tot altijd);
- Gezinskenmerken: aantal uren die per week met vader en moeder worden doorgebracht, frequentie van conflicten, monitoring (gemeten met 1 item, namelijk of ouders bepalen hoe laat kind thuis moet zijn), steun (bijvoorbeeld, hoeveel je met je ouders kunt delen), probleemoplossing (manier waarop beslissingen worden genomen);

Bivariate samenhangen werden nagegaan met correlaties, multivariate met multiple regressie. In de multivariate analyse werden alle gezinskenmerken en probleemgedrag van vrienden (agressie, stelen, alcohol- en druggebruik) meegenomen.

Resultaten

Bivariaat: Seksueel actieve afro-amerikaanse jongeren die vaker condooms gebruiken rapporteren minder conflict ($r = -.18, p < .01$), meer steun ($r = .14, p < .01$) en meer betrokkenheid bij het nemen van beslissingen ($r = .11, p < .05$) in het gezin van herkomst. Seksueel actieve blanke jongeren die vaker condooms gebruiken rapporteren alleen meer steun ($r = .28, p < .05$) in het gezin van herkomst. Multivariaat rapporteren condoomgebruikende afro-amerikaanse jongeren alleen minder conflict ($\Delta R^2 = .02$), blanke jongeren zowel meer monitoring ($\Delta R^2 = .09$) als meer steun ($\Delta R^2 = .07$). De variantie van condoomgebruik kan bij blanke jongeren veel beter worden verklaard vanuit gezinskenmerken en probleemgedrag van vrienden dan bij afro-amerikaanse jongeren (R^2 respectievelijk .33 en .05).

Kwaliteit en relevantie

Er wordt gewerkt vanuit de sociale interactie theorie, zie hiervoor ook Biglan et al. Monitoring is hier meer geoperationaliseerd als 'controle' en dan ook nog eens met betrekking tot één enkel aspect (namelijk de tijd van thuiskomen). Selecte steekproef, namelijk grotendeels afro-amerikaans en ook nog eens met lage schoolcijfers.

Dutra, R., Miller, K.S., & Forehand, R. (1999). The process and content of sexual communication with adolescents in two-parent families: Associations with sexual risk-taking behavior. *AIDS and Behavior*, 3, p. 59-66.

Vraagstelling

In hoeverre hangt het proces en de inhoud van de seksuele communicatie van moeder, vader of beide ouders samen met seksueel riskant gedrag van kinderen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 189 jongens en 143 meisjes
- 14-16 jaar, gemiddeld 15,3
- allemaal Afro- of Latijns-Amerikaans
- ouders getrouwd en bij elkaar wonend
- werving via scholen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Proces van communiceren met moeder en vader: soort maat van "kwaliteit van de seksuele communicatie", omvat kenmerken als openheid, proberen in te leven in het kind etc;
- Frequentie van seksuele communicatie met moeder en vader: aantal onderwerpen dat is besproken;
- Seksueel risico: constructie van 5 risicogroepen: 1) geen seksuele ervaring 2) één sekspartner, altijd condoom gebruikt 3) meerdere sekspartners, altijd condoom gebruikt 4) één partner, niet altijd condoom gebruikt 5) meerdere sekspartners, niet altijd condoom gebruikt;

Regressie op seksueel risico, met controle voor geslacht, leeftijd en etniciteit.

Resultaten

Jongens communiceren ongeveer even vaak en goed met beide ouders, meisjes veel vaker en beter met de moeder. Wanneer de communicatie met de moeder meer open en responsief is, en wanneer door de moeder meer onderwerpen besproken zijn, neemt seksueel riskant gedrag van zowel jongens als meisjes af (respectievelijk $\beta = -.21$, $p < .01$ en $\beta = -.18$, $p < .01$). Communicatie met de vader hangt niet samen met seksueel riskant gedrag.

Kwaliteit en relevantie

De inhoud van de seksuele communicatie wordt gelijkgesteld aan het aantal onderwerpen dat is besproken. Bij de inhoud vind ik echter ook horen wat er besproken is, bijvoorbeeld wordt er gezegd dat je een condoom moet gebruiken, of juist dat condooms nooit helemaal betrouwbaar zijn.

Cross-sectioneel, dus geen conclusies over de richting van de gevonden verbanden mogelijk.

Het behandelen van de categorale variabele 'seksueel risico' als interval-variabele is zeer dubieus. Eigenlijk had hier een logistische regressie gebruikt moeten worden. Ook de indeling in groepen is discutabel. Je moet eigenlijk meer weten om het risico te kunnen inschatten. De groep die maar één partner heeft gehad, kan heel goed helemaal geen risico op soa lopen omdat ze allebei nog nooit met iemand anders seks hebben gehad. En als iemand echt heel consequent condooms gebruikt is het risico voor één of meerdere partners ongeveer gelijk.

Vraagstelling

In hoeverre hangen seksuele attitudes van zowel moeders als kinderen samen met seksueel gedrag van het kind? In hoeverre hangt communicatie over seks, na controle voor de relatie met de moeder, samen met seksueel gedrag?

Design

Cross-sectioneel (de steekproef maakt deel uit van een longitudinale studie, maar hier is geen gebruik van gemaakt)

Steekproef

- 7.908 jongens en meisjes en hun moeders
- 15-18 jaar

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Computer geassisteerde interviews aan de hand van volgende onderwerpen:

- Seksuele attitude moeder: in hoeverre keurt u het af dat uw kind op deze leeftijd seks heeft?;
- Perceptie van de attitude van de moeder: hoe denk je dat je moeder het vindt als je seks hebt/zou hebben?;
- Seksuele attitude kind: in hoeverre denk je dat je prettige gevoelens zou hebben als je seks zou hebben, in hoeverre denk je dat je je *niet* schuldig zou voelen?;
- Tevredenheid over de relatie met de moeder: al dan niet tevreden met zowel relatie als manier waarop moeder en kind met elkaar praten;
- Seksuele communicatie (moeder): hoe vaak praat je met je kind over seks?;
- Aantal sekspartners van het kind;
- Seksintentie: zou je geslachtsgemeenschap hebben als je de kans zou krijgen in een ideale romantische relatie?.

In de analyse wordt gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en etniciteit. Aantal sekspartners wordt behandeld als een intervalvariabele. Gekozen is voor analyse met behulp van het ZINB-model, wat speciaal geschikt is voor intervalvariabelen met een grote 0-frequentie (69% van de steekproef had 0 sekspartners).

Resultaten

Hoe liberaler de attitudes van de jongeren zelf en de gepercipieerde attitudes van de moeder, hoe groter de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap en hoe groter het aantal sekspartners. De attitudes die door de moeders zelf werden gerapporteerd, hingen hier niet mee samen. Deze laatste attitudes hingen wel samen met de intentie van de jongeren om seks te hebben binnen een ideale romantische relatie. De frequentie waarmee de moeder met haar kind over seks praat hangt samen met meer sekspartners, ongeacht de attitude van de moeder. Daarnaast is het zo dat naarmate de relatie met de moeder beter is, iemand eerder weinig of geen sekspartners heeft. Er wordt geen interactie-effect gevonden met seksuele attitudes: het is dus niet zo dat de attitude van de moeder sterker wordt overgebracht binnen een goede relatie.

Kwaliteit en relevantie

Gaan uit van theory of reasoned action voor al of niet ervaring hebben met geslachtsgemeenschap.

De vraag "zou je seks hebben als je de kans zou hebben in een ideale romantische relatie" wordt door het hele artikel uitgelegd als dat iemand vindt dat seks 'hoort' binnen een ideale romantische relatie. Dit is mijns inziens toch echt iets anders. Dat het zo 'hoort' klinkt veel minder als een eigen vrije keuze dan dat iemand dit wel zou willen.

Jammer dat er geen verbanden zijn onderzocht tussen kenmerken van de moeder en wat hier 'seksuele attitudes van het kind" wordt genoemd. Dit is mijns inziens namelijk veel meer een belevingsmaat (er wordt gevraagd naar (geanticiperde) affectieve reacties op seksueel gedrag) dan een attitudemaat, en daarmee (omdat dit maar zo zelden wordt onderzocht) een interessante uitkomstmaat.

Friedrich, W.N., Fisher, J., Broughton, D., Houston, M., & Shafran, C. (1998). Normative sexual behavior in children: A contemporary sample. *Pediatrics*, 101, 9.

Vraagstelling

Welke seksuele gedragingen komen voor onder 2-12 jarige kinderen? In hoeverre hangen bepaalde kenmerken van de ouders samen met de mate waarin zij seksueel gedrag bij hun kinderen waarnemen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- moeders van 554 meisjes en 560 jongens
- kinderen van 2 tot en met 12 jaar, gemiddeld 6
- 78% blank, 8% Afro, 12% Latino
- werving via gezondheidskliniek (834) en kinderopvang (280)
- kinderen met (vermeende) ervaringen met seksueel misbruik werden uitgesloten van deelname

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst (in te vullen door de ouders) met de volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag van de kinderen: onder andere eigen geslachtsdelen en die van anderen aanraken, geslachtsdelen en naakte lichaam aan anderen tonen, interesse tonen in seks (bijvoorbeeld op plaatsjes of TV), seksueel gedrag nadoen (tongzoenen, boven op elkaar gaan liggen), genderdysforie gedrag, gemeten met Child Sexual Behavior Inventory;
- Omgang met seksualiteit binnen het gezin: samen slapen, samen in bad, regels rondom televisie, getuige zijn van seks van de ouders, pornogebruik in huis;
- Attitudes van de ouders t.a.v. seksueel gedrag van kinderen.

Met multiple regressie werd de samenhang tussen gezinskenmerken en de gemiddelde score op de CSBI nagegaan, na controle voor geslacht, leeftijd en inkomen en opleidingsniveau van de moeder. In de regressie werden daarnaast meegenomen: omgang met leeftijdsgenoten, uren per week in kinderopvang, etniciteit, huwelijksstatus van de ouders, levensstress, geweld in het gezin en gezinsgrootte.

Resultaten

Van de kenmerken van de kinderen en ouders die in de regressie werden meegenomen, hingen er vier, waaronder de omgang met seksualiteit binnen het gezin ($R^2 = .057$, $p < .001$), significant samen met het seksuele gedrag van de kinderen. Daarnaast hing ook de houding van de moeder dat het normaal is dat kinderen seksueel gedrag vertonen en nieuwsgierig zijn zwak samen met de gerapporteerde observaties ($R^2 = .015$, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Interessant vanwege de (zeldzame) focus op seksueel gedrag van jonge kinderen. Zwakte is de rapportage van zowel het eigen gedrag als het gedrag van de kinderen door de moeders. Daardoor zijn de resultaten op meerdere manieren te interpreteren: kinderen van permissieve moeders vertonen meer seksueel gedrag (of: kinderen van conservatieve moeders leren dat dergelijk gedrag wordt afgekeurd en zullen dit daardoor minder vaak vertonen) of permissieve moeders zijn gevoeliger voor het seksuele gedrag van hun kinderen en zullen dit sneller observeren of ze zijn minder terughoudend in de rapportage ervan.

Friedrich, W.N., Grambsch, P., Broughton, D., Kuiper, J., & Beilke, R.L. (1991). Normative Sexual Behavior in Children. *Pediatrics*, 88, 456-464.

Vraagstelling

Welke seksuele gedragingen komen voor onder 2-12 jarige kinderen? In hoeverre hangen bepaalde kenmerken van de ouders samen met de mate waarin zij seksueel gedrag bij hun kinderen waarnemen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- moeders van 422 meisjes en 458 jongens
- kinderen van 2 tot en met 12 jaar, gemiddeld 6,3
- 98% blank
- werving via gezondheidskliniek
- kinderen met (vermeende) ervaringen met seksueel misbruik werden uitgesloten van deelname

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst (in te vullen door de ouders) met de volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag van de kinderen: onder andere eigen geslachtsdelen en die van anderen aanraken, geslachtsdelen en naakte lichaam aan anderen tonen, interesse tonen in seks (bijvoorbeeld op plaatsjes of TV), seksueel gedrag nadoen (tongzoenen, boven op elkaar gaan liggen), genderdysforie gedrag, gemeten met Child Sexual Behavior Inventory;
- Omgang met naaktheid binnen het gezin;
- Zien van seks thuis (op plaatjes, TV, film, in het echt).

Voor vier groepen (jongens 2-6 jaar, jongens 7-12 jaar, meisjes 2-6 jaar, meisjes 7-12 jaar) werden ANCOVA's uitgevoerd van het zien van naaktheid en het zien van seks op de mate waarin de kinderen seksueel gedrag vertonen.

Resultaten

Tussen het zien van naakt in het gezin van herkomst en seksueel gedrag werd in alle vier de onderzochte groepen een verband gevonden. Daarnaast werd bij 7-12 jarige meisjes een verband gevonden tussen het zien van seks en eigen seksueel gedrag.

Kwaliteit en relevantie

De sterkte van de gevonden verbanden worden niet in het artikel weergegeven. De maten van 'seksueel gezinsklimaat' reflecteren de houding van de ouders (de mate waarin de ouders toestaan dat het kind in contact komt met naakt en seks). Een zwakte van de studie is dat de ouders zowel het gedrag van de kinderen als de eigen houding rapporteren. Dit maakt de resultaten multi-interpretabel (zie Friedrich et al., 1998).

Friedrich, W.N., Sandfort, Th.G.M., Oostveen, J., & Cohen-Kettenis, P.T. (2000). Cultural differences in sexual behavior: 2-6 year old dutch and american children. *Journal of Psychology & Human sexuality*, 12, 117-129.

Vraagstelling

Zijn er verschillen in waargenomen seksueel gedrag tussen Nederlandse en Amerikaanse kinderen?

Design

Cross-cultureel.

Steekproef

Drie steekproeven moeders van:

- 1) 500 Amerikaanse kinderen van 2-6 jaar (deel van steekproef van Friedrich et al., 1991)
- 2) 460 Nederlandse kinderen van 2-6 jaar, geworven via het tijdschrift "Ouders van Nu"
- 3) 297 Nederlandse kinderen van 4-6 jaar, geworven via schoolarts van de GGD

Land

Nederland en de Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Een korte versie van de Child Sexual Behavior Inventory (zie Friedrich et al., 1991 en 1998) werd aan de moeders voorgelegd;

Seksueel gezinsklimaat: plaatjes van blote mensen thuis aanwezig, zien van geslachtsgemeenschap, zien van naaktheid op TV (VS), ouders naakt zien, samen in bad en permissiviteit van de ouders (Nederland).

Resultaten

Bij de meisjes werden op 20 van de 25 seksuele gedragingen verschillen (van > 5%) gevonden met tenminste één Nederlandse steekproef en op 14 van de 25 gedragingen met beide Nederlandse steekproeven. Bij de jongens werden op 22 van de 25 seksuele gedragingen verschillen (van > 5%) gevonden met tenminste één Nederlandse steekproef en op 11 van de 25 gedragingen met beide

Nederlandse steekproeven. Vrijwel altijd waren de verschillen in de richting van meer seksueel gedrag in de Nederlandse groepen. De grootste verschillen werden gevonden voor aanraken van de geslachtsdelen thuis, aanraken van borsten, masturberen met de hand en interesse in de andere sekse. De grootste overeenkomsten werden gevonden voor de relatief zeldzame gedragingen (voorwerpen in anus of vagina stoppen, verzoeken om seksuele handelingen): die komen zowel in Nederland als de VS zelden voor. Een permissief seksueel gezinsklimaat hing voor alle drie de steekproeven zwak samen met de mate waarin de kinderen seksueel gedrag vertonen (correlaties tussen de .18 en .21, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Vanwege rapportage door de moeders van zowel het gedrag van de kinderen als het eigen gedrag, kunnen gevonden verbanden ook duiden op een verhoogde rapportage door Nederlandse dan wel meer permissieve moeders, vanwege een verhoogde oplettendheid of een minder sterke schroom (zie ook Friedrich et al., 1998). Omdat de grootste verschillen tussen de VS en Nederland werden gevonden voor gedragingen die heel "natuurlijk" zijn, concluderen de auteurs dat gevonden verschillen waarschijnlijk met name zijn toe te schrijven aan een terughoudendheid in rapporteren onder de Amerikaanse moeders: "it would be unusual for a 2-6 year old child not to touch their genitals, at least once, in the preceding six months". De Nederlandse moeders zitten dicht bij de waarheid. Het kan natuurlijk ook zo zijn dat Amerikaanse kinderen dergelijke gedragingen, door de manier waarop de ouders hierop reageren, (gedeeltelijk) hebben afgeleerd.

Frisco, M.L. (2005). Parental involvement and young women's contraceptive use. *Journal of Marriage and the Family*, 67, 110-121.

Vraagstelling

Is er een samenhang tussen de mate waarin de ouders betrokken zijn bij de school van hun dochters en het gebruik van anticonceptie door deze dochters, ook wanneer de dochters niet meer thuis wonen?

Design

Longitudinaal, meting in 1988, 1990, 1992 en 1994.

Steekproef

- 3.828 meisjes
- soms ook ouders ondervraagd
- eerste meting in 8th grade, laatste 2 jaar na high school
- bij laatste meting ervaring met geslachtsgemeenschap en niet getrouwd

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst (waarschijnlijk) met volgende onderwerpen:

- Betrokkenheid bij school: hoe vaak bespreken de ouders 1) wat voor lessen er worden gegeven en wat ze leren in de les 2) wat er naast de lessen nog op school gebeurt. Er wordt een gemiddelde berekend over de scores op t1, t2 en t3.
- Controle: controleren dat je je huiswerk maakt, televisie kijken en tijd met vrienden beperken;

- Permissive parenting: mate waarin jongeren zelf mogen beslissen hoe laat je thuis mag zijn, of je een baantje mag hebben, hoe je je geld uitgeeft, welke les je volgt, of je naar de les gaat;
- Verwachtingen van de ouders van de schoolprestaties (aan moeder en vader werd gevraagd welke verwachtingen ze hebben van de opleiding die hun kind zal afmaken);
- Anticonceptiegebruik: heb je de laatste keer anticonceptie gebruikt en zo ja, wat (niets, pil, condoom, iets anders, meerdere methoden (hieronder valt ook pil én terugtrekken, of condoom én terugtrekken)) gemeten op t4.
- Controlevariabelen: schoolprestaties; eigen verwachting van opleiding; gezinsstructuur; etniciteit; inkomen van gezin; opleidingsniveau vader; kind gekregen.

Resultaten

Na controle voor de demografische en sociale achtergrond van het meisje hangen de betrokkenheid van de ouders bij de school (OR = 2,60, $p < .01$), permissive parenting (OR = 0,84, $p < .05$) en verwachtingen van de ouders van schoolprestaties (OR = 1,14, $p < .05$) samen met anticonceptiegebruik bij de laatste geslachtsgemeenschap. Wanneer ook nog gecontroleerd wordt voor schoolprestaties blijft alleen een verband met betrokkenheid van de ouders bij de school (OR = 2,91, $p < .001$) bestaan.

Wanneer alleen wordt gecontroleerd voor demografische en sociale achtergrond van het meisje, hangt betrokkenheid van de ouders bij de school samen met condoomgebruik (OR = 2,19, $p < .05$), pilgebruik (OR = 2,60, $p < .01$), gebruik van andere anticonceptiemethode (OR = 3,87, $p < .05$) en gebruik van meerdere methoden (OR = 3,16, $p < .01$). Permissive parenting en verwachtingen van de ouders van schoolprestaties hangen dan nog samen met condoomgebruik (respectievelijk OR = 0,81, $p < .05$ en OR = 1,17, $p < .05$) en gebruik van meerdere methoden (respectievelijk OR = 0,80, $p < .05$ en OR = 1,18, $p < .05$). Wanneer ook nog gecontroleerd wordt voor schoolprestaties blijven alleen verbanden van betrokkenheid van de ouders bij de school met condoomgebruik (OR = 2,48, $p < .01$), pilgebruik (OR = 2,87, $p < .01$), gebruik van andere anticonceptiemethode (OR = 3,98, $p < .05$) en gebruik van meerdere methoden (OR = 3,46, $p < .01$) bestaan.

Kwaliteit en relevantie

Buiten de 'betrokkenheid bij school' variabelen zitten de hier onderzochte variabelen nogal op de controle kant van opvoeden. Het is goed mogelijk dat het niet zozeer een betrokkenheid bij school is die samenhangt met anticonceptiegebruik, maar meer een algemene betrokkenheid (waar praten over school deel van uit maakt).

Giotakos, O., Vaidakis, N., Markianos, M., Spandoni, P., Christodoulou, G.N. (2004). Temperament and character dimensions of sex offenders in relation to their parental rearing. *Sexual and Relationship Therapy*, 19, p. 141-150.

Vraagstelling

In hoeverre hangt, bij zedendelinquenten, de opvoeding die men heeft ontvangen samen met persoonlijkheidskenmerken?

Design

Cross-sectioneel, controlegroep aanwezig.

Steekproef

- 57 mannen die zijn veroordeeld voor verkrachting, 37 mannen die zijn veroordeeld voor kindermisbruik, 25 niet veroordeelde mannen (geworven in een ziekenhuis vlakbij de gevangenis)
- verkrachters gemiddeld 29,3, kindermisbruikers gemiddeld 42,3, controlegroep gemiddeld 29,8

Land

Griekenland

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Persoonlijkheidskenmerken: novelty seeking, harm avoidance, reward dependence, persistence, self-directedness, cooperativeness, self-transcendence;
- Opvoedstijlen: onverschilligheid, overcontrole, mishandeling;

Verschillen tussen de drie groepen werden getest met ANOVA

Resultaten

Vergeleken met de controle groep rapporteren verkrachters een hogere mate van mishandeling door de vader ($p < .05$) en kinderverkrachters door de moeder ($p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Hoofd vraagstelling niet relevant voor het doel van deze literatuurstudie: we zijn niet op zoek naar het verband tussen opvoeding en persoonlijkheid, maar tussen opvoedstijlen en seksueel (agressief) gedrag. Dit is slechts een subonderdeel van dit artikel. Controlegroep erg klein en homogeen (slechts op één plek geworven). Groep kinderverkrachters ook erg klein. Omschrijvingen van persoonlijkheidskenmerken erg abstract.

Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.

Vraagstelling

Hoe is het gesteld met de seksuele gezondheid van Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar en welke factoren hangen hiermee samen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 2382 jongens en 2439 meisjes
- 12 tot 25 jaar, gemiddeld 18,6
- 78% Nederlands, 7% westers allochtoon, 15% niet-westers allochtoon
- representatief voor Nederlandse populatie
- werving via scholen en Gemeentelijke Basis Administraties

Land

Nederland

Methode van dataverzameling en verwerking:

Digitale vragenlijst met onder andere volgende onderwerpen:

- Gezinsklimaat: affectie en responsiviteit (liefde tonen, hulp bieden waar nodig) en monitoring (weten wie de vrienden zijn, waar kind is na schooltijd en wat ze doen);
- Praten over seks met de ouders: over verliefdheid, wat je wel en niet wilt, anticonceptie en condoomgebruik;
- Interactiecompetentie: kunnen praten over seks met de partner, assertiviteit (laten weten wat je wilt en vragen wat de ander wil), grenzen (kunnen stellen en respecteren) en zelfverzekerdheid (over uiterlijk en prestaties);
- Seksuele tevredenheid: mate waarin iemand tevreden is over het seksleven (frequentie, contact met de partner, lichamelijk genot, algemeen);
- Anticonceptie en condoomgebruik: zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner;
- Seksuele dwang: ooit gedwongen zijn tot seksuele handeling en ooit zelf wel eens iemand gedwongen hebben tot seksuele handelingen.

Verbanden werden bivariaat berekend met correlaties en multivariaat met logistische of lineaire regressie. Multivariaat werd gecontroleerd voor onder andere sociale integratie, kennis, hoeveelheid informatie die men over seks heeft gekregen, mediagebruik, attitudes ten aanzien van seks, seksueel zelfbeeld, seksuele carrière.

Resultaten

Jongeren die een warm gezinsklimaat rapporteren hebben een hogere interactiecompetentie ($r = .14$, $p < .001$). Wanneer dit wordt uitgesplitst naar affectie/responsiviteit en monitoring blijkt vooral een verband te bestaan met monitoring ($r = .13$ voor de jongens en $.18$ voor de meisjes).

Jongeren die enige ervaring hebben met vrijen zijn meer tevreden over het seksleven ($r = .13$, $p < .001$) wanneer ze uit een warm gezin komen. Affectie/responsiviteit hangt hier alleen mee samen voor meisjes ($r = .14$), monitoring voor jongens ($r = .11$) en meisjes ($r = .10$).

Monitoring is een beschermende factor tegen ervaringen met seksuele dwang. Meisjes waarvan de ouders veel van hen weten hebben een kleinere kans wel eens gedwongen te zijn ($OR = .47$, $p < .001$), jongens hebben een kleinere kans om wel eens iemand gedwongen te hebben tot seksuele handelingen ($OR = .61$, $p < .05$).

Praten over seks met de ouders (voor het 16^e jaar) hangt positief samen met assertiviteit ($r = .18$, $p < .001$) en seksuele tevredenheid ($r = .14$, $p < .001$). Vreemd genoeg hangt dit ook positief samen met wel eens gedwongen zijn tot seks ($OR = 1,48$, $p < .001$). Mogelijk vormde de seksuele dwang aanleiding tot het gesprek. Al deze verbanden blijven bestaan na controle voor andere psychosociale en gedragsmatige factoren.

Affectie/responsiviteit hangt wel samen met condoomgebruik bij losse, maar niet met vaste partners. Monitoring hangt hier helemaal niet mee samen. Beide hangen samen met een grotere kans om met de laatste vaste partner altijd condooms te hebben gebruikt.

Kwaliteit en relevantie

Grootschalig en representatief voor Nederlandse jongeren van 12 tot 25 jaar. Veel verschillende uitkomstmaten die betrekking hebben op de kwaliteit van seksuele interacties meegenomen. Gezinsklimaat is retrospectief gemeten en kan daarom vertekend zijn in de herinnering. Ook gaat het

hier om percepties van de respondent zelf (zie ook kwaliteit en relevantie van Haavio-Mannila & Kontula, 1997).

Green, V. (1985). Experiential Factors in Childhood and Adolescent Sexual Behavior: Family Interaction and Previous Sexual Experiences. *Journal of Sex Research*, 21, 157-182.

Vraagstelling

In hoeverre verschillen jongens en meisjes van elkaar in de (seksuele) interactie met de ouders? In hoeverre hangt het opvoedkundig en seksueel gezinsklimaat samen met seksueel gedrag tijdens de kindertijd en adolescentie?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

Twee steekproeven, waarvan er één werd gebruikt voor het berekenen van de voor ons relevante samenhangen:

- 633 meisjes en 440 jongens
- studenten
- gemiddeld 19,1 jaar oud

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Gezinsinteracties: onder andere perceptie ouders als warm/koud, mate en manier waarop er gestraft wordt, gebruik van schuldgevoelens door ouders;
- Algemene communicatie: gemak waarmee gepraat wordt, frequentie waarmee gepraat en geluisterd wordt, eigen reactie op verzoeken van de ouders;
- Seksuele communicatie: mate waarin over seks, masturbatie en anticonceptie is gesproken, attitudes van de ouders, gemak waarmee over seks wordt gesproken;
- Eerste bron van informatie over masturbatie en geslachtsgemeenschap (waaronder de ouders);
- Seksuele ervaringen tijdens de kindertijd: op de hoogte zijn van sekseverschillen, zien van bloot persoon van de andere sekse, eigen lichaam exploreren (ook: werd dit door je ouders ontmoedigd?), masturbatie, coïtus(!);
- Seksuele ervaringen tijdens de adolescentie: masturbatie en geslachtsgemeenschap en gevoelens daaromtrent;
- Huidig gedrag: frequentie van masturbatie en geslachtsgemeenschap.

Eerst werden sekseverschillen beschreven op al deze variabelen. Omdat deze voor 41 van de 62 variabelen werden gevonden, werden correlaties voor jongens en meisjes apart berekend.

Resultaten

Van de meisjes die al voor de puberteit voor het eerst geslachtsgemeenschap hebben (6,3%, dus ongeveer 40 meisjes) hadden de meisjes die dit al voor hun 9^e jaar voor het eerst deden vaker ouders die met hen praten en naar hen luisteren ($r = -.34$, $p < .05$) en die openlijk met hen over seks praten (r

= -.37, $p < .05$). Verder geen verbanden tussen kenmerken van de ouders en seksueel gedrag (dus bijvoorbeeld ook niet met leeftijd eerste masturbatie of geslachtsgemeenschap, in tegenstelling tot wat in ander onderzoek wordt gevonden).

Kwaliteit en relevantie

Er wordt slechts één verband aangetoond tussen seksueel gedrag en kenmerken van de ouders, en dit heeft ook nog eens betrekking op een heel uitzonderlijke en daarmee kleine groep. Hoogstwaarschijnlijk heeft de rapportage van de ouders betrekking op de periode ná het 9e jaar (dat ligt toch het verst in het geheugen bij studenten van gemiddeld 19 jaar), dus als dit verband al serieus te nemen valt, lijkt het erop dat de vroegtijdige seksuele activiteit de frequentie van (seksuele) communicatie gestimuleerd heeft. Mogelijk betreft het seksuele gedrag op zeer jonge leeftijd seksueel misbruik.

Gruber, K.J. & Jones, R.J. (1983). Identifying determinants of risk of sexual victimization of youth: A multivariate approach. *Child Abuse & Neglect*, 7, p. 17-24.

Vraagstelling

Zijn er verschillen tussen meisjes met en zonder ervaring met seksueel geweld met betrekking tot kenmerken van de sociale omgeving?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 41 meisjes
- 13-17 jaar oud
- werving via delinquentie interventie programma
- bijna de helft ($n = 20$) ervaring met seksueel geweld

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Gestructureerde interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Gezinsstructuur (ten tijde van seksueel geweld/delinquent gedrag): beide ouders, stiefgezin, éénoudergezin;
- Gezinsklimaat: opvoeding (controlerend, ondersteunend), relatie met vader en moeder, praten over seks thuis;
- Ervaring met seksueel geweld: (poging tot) verkrachting of andere vormen.

Verschillen tussen meiden met en zonder seksuele geweldservaringen werden getoetst met Fisher's Exact Test.

Resultaten

Meisjes met ervaring met seksueel geweld woonden minder vaak bij beide biologische ouders (15% versus 52%, $p < .01$) en vaker in een gezin met veel ouderlijke conflicten (65% versus 19%, $p < .01$).

Kwaliteit en relevantie

Kleine en zeer selecte steekproef. Toch wagen de auteurs het om een multivariate discriminantieanalyse (met 7(!) voorspellende variabelen) te gebruiken. De resultaten hiervan laat ik hier maar even achterwege.

Haavio-Mannila, E., & Kontula, O. (1997). Correlates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 399-419.

Vraagstelling

Welke psychosociale en gedragsmatige factoren hangen samen met seksuele tevredenheid?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

1146 vrouwen en 1104 mannen

18 tot 74 jaar

representatief voor Finse bevolking

Land

Finland

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interviews met daarin onder andere:

- Openheid over seksualiteit in gezin van herkomst;
- Seksuele tevredenheid: beoordeling laatste keer geslachtsgemeenschap en geslachtsgemeenschap in het algemeen;
- Andere onafhankelijke variabelen: leeftijd, leeftijd eerste keer, opleidingsniveau, religie in ouderlijk gezin, liberale seksuele attitudes, seksuele assertiviteit, seksuele gerichtheid, gevoelens van liefde tussen partners, gebruik van seksuele hulpmiddelen (porno, seksspeeltjes), seksfrequentie, variatie in seksuele technieken, orgasmiciteit.

Analyses met behulp van correlaties en stapsgewijze regressie.

Resultaten

Seksuele tevredenheid kan bij vrouwen beter worden verklaard vanuit gedragsmatige en psychosociale factoren ($R^2 = .46$) dan bij mannen ($R^2 = .21$).

Openheid over seksualiteit in het gezin van herkomst hangt samen met meer liberale seksuele attitudes (bij vrouwen, $r = .13$, $p < .001$), meer belang hechten aan seks (bij vrouwen, $r = .10$, $p < .01$), seksueel zelfvertrouwen (bij mannen $r = .12$, $p < .01$, bij vrouwen $r = .24$, $p < .001$), gevoelens van liefde tussen de partners (bij vrouwen, $r = .10$, $p < .01$), meer variatie in seksuele technieken (bij mannen $r = .11$, $p < .01$, bij vrouwen $r = .19$, $p < .001$) en seksuele tevredenheid (bij mannen $r = .11$, $p < .01$, bij vrouwen $r = .16$, $p < .001$).

Na controle voor andere variabelen worden alleen indirecte verbanden gevonden tussen de openheid over seksualiteit in het gezin van herkomst en seksuele tevredenheid. Bijvoorbeeld: vrouwen die afkomstig zijn uit een gezin waar open over seksualiteit werd gesproken, zijn seksueel assertiever en seksueel assertieve vrouwen zijn meer tevreden.

Kwaliteit en relevantie

Grootschalig en representatief voor Finse bevolking. Jammer dat alleen gevraagd is naar tevredenheid over geslachtsgemeenschap en alleen naar openheid over seksualiteit in gezin van herkomst. Laatste kenmerk is retrospectief gemeten en kan dan ook vertekend zijn in de herinnering (iemand die nu ontevreden is zal wellicht onbewust de oorzaak zoeken in het gezin van herkomst en het seksuele klimaat dan ook minder positief herinneren). Ook zijn beide kenmerken gemeten door het aan de respondent zelf te vragen, het gaat dus om percepties van het gezin. Het is goed mogelijk dat een algemene neiging om dingen positiever of negatiever te zien de achtergrond vormt voor het gevonden verband.

Halpern-Felsher, B.L., Kropp, R.Y., Boyer, C.B., Tschann, J.M., & Ellen, J.M. (2004). Adolescents' self-efficacy to communicate about sex: its role in condom attitudes, commitment, and use. *Adolescence*, 39, p. 443-456.

Vraagstelling

In hoeverre hangt eigen-effectiviteit (het idee dit te kunnen, indien gewenst) in het communiceren over seks met ouders en vrienden samen met attitudes ten aanzien van condoomgebruik en condoomintenties?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 144 jongens en 112 meisjes
- gemiddeld 15,4 jaar oud
- multicultureel (9% blank, 33% Afro, 29% Latino, rest anders)
- werving via middelbare scholen
- allen ervaring met geslachtsgemeenschap

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Mogelijkheid tot communicatie over seks met ouders: "als ik vragen of zorgen had rondom seks zou ik hier met mijn ouders over kunnen praten";
- Mogelijkheid tot communicatie over seks met vrienden: "als ik vragen of zorgen had rondom seks zou ik hier met één van mijn vrienden over kunnen praten";
- Attitude t.a.v. condooms: percepties van de mate waarin condooms betrouwbaar en vervelend zijn;
- Condoomintenties: intenties om met ouders over condooms te praten, ze bij zich te dragen, er op te staan dat ze gebruikt worden, seks zonder condoom te weigeren;
- Condoomgebruik: frequentie condoomgebruik met de partner (nooit-altijd).

Tussen de eigeneffectiviteitsmaten en de condoommaten werden verbanden nagegaan met correlaties. Met behulp van path-analyse werd een model (communicatie → attitudes → intenties → gebruik) nagegaan.

Resultaten

Opvallend: jongens zeggen beter met de ouders te kunnen praten dan meisjes, meisjes zeggen beter met de vrienden te kunnen praten dan jongens. In de meeste studies worden de verschillen precies andersom gevonden. Voor jongens hangt het kunnen praten met de ouders over seks zwak samen met condoomintenties ($r = .23$, $p < .05$) en condoomgebruik ($r = .19$, $p < .05$). Bij meisjes werden geen verbanden gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Wat de auteurs "eigeneffectiviteit" noemen, is eigenlijk niet veel anders dan wat in veel andere studies onder seksuele communicatie valt. "Ik zou er met mijn ouders over kunnen praten" zegt namelijk net zo goed iets en wellicht zelfs meer over de ouders (hun houding tegenover seks, de kwaliteit van de relatie) dan over de vaardigheden van de jongere zelf. De auteurs benadrukken zelf echter dat ze de eerste studie zijn die iets anders onderzoeken dan de kwaliteit van de communicatie.

Het theoretisch model vind ik lastig te begrijpen: de auteurs hebben het ASE model (attitudes, sociale norm en eigeneffectiviteit samen verklaren condoomintenties, maar dan wel eigeneffectiviteit in het gebruiken van condooms) een beetje zelf ingevuld. Hoe valt te verklaren dat jongens die beter met de ouders kunnen praten, eerder de intentie hebben om een condoom te gebruiken? De hypothese was dat praten met de ouders samenhangt met attitudes ten aanzien van condooms (hetgeen ik me afvraag, op zijn minst zou dan duidelijk moeten zijn welke attitudes de ouders zelf hebben). Deze hypothese wordt niet bevestigd. De auteurs voeren in de discussie zelf geen enkele interpretatie aan.

Hope, T.L., & Chapple, C.L. (2005). Maternal characteristics, parenting, and adolescent sexual behavior: The role of self-control. *Deviant Behavior*, 26, p. 25-45

Vraagstelling

Is zelfcontrole een significante voorspeller van seksueel gedrag bij adolescenten? Is de invloed van kenmerken van de moeder op seksueel gedrag direct of indirect (door de invloed op zelfcontrole)?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- representatieve steekproef
- moeders werden vanaf 1979 gevolgd, waren toen tussen de 14 en 21 jaar
- kinderen werden gevolgd tot ze 15-17 jaar waren
- 369 meisjes en 340 jongens
- 52% blank
- 31% ervaring met geslachtsgemeenschap (voor analyses op aantal sekspartners etc.)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende kenmerken:

- Hechting (gemeten met 11-13 jaar): ideeën kunnen delen, gevoel van verbondenheid, luisteren naar argumenten van het kind, belangrijke beslissingen bespreken;
- Monitoring (gemeten met 11-13 jaar): hoeveel vertel je je ouders over waar je bent en met wie je bent;
- Zelfcontrole (gemeten met 11-13 jaar): moeders van de kinderen rapporteren probleemgedrag (gemeen tegen anderen, geen spijt, ongehoorzaam, rusteloos, koppig of sacherijng, problemen op school);
- Seksueel gedrag (gemeten met 15-17 jaar): ervaring met geslachtsgemeenschap, aantal sekspartners in het laatste jaar, aard van de relatie met de laatste partner (vast versus los).

Analyses met behulp van structural equation modeling.

Resultaten

Kinderen van moeders die hoger scoren op hechting en monitoring, scoren hoger op probleemgedrag. Jongeren met minder probleemgedrag en jongeren die meer aan de moeder vertellen (hogere score op monitoring), hebben minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap. Ook na controle voor probleemgedrag bestaat er een verband tussen monitoring en seksuele ervaring, dus zelfcontrole medieert het verband niet. Binnen de groep met seksuele ervaring worden wel verbanden gevonden tussen probleemgedrag en aantal sekspartners of aard van de relatie met de laatste sekspartner (meer probleemgedrag = meer sekspartners en vaker losse partners), maar met hechting en monitoring worden geen directe verbanden met sekspartners gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Gaan uit van een theorie die met name werd toegepast op crimineel gedrag: crimineel gedrag is primair het gevolg van een gebrekkige zelfcontrole (het nastreven van snelle en gemakkelijke bevrediging van behoeftes, zonder over lange termijn gevolgen na te denken). Volgens deze theorie is dit vrijwel uitsluitend het gevolg van een gebrek aan opvoeding (bestaande uit attachment, supervisie en grenzen stellen). Vanwege de samenhang tussen crimineel en seksueel gedrag wordt de theorie doorgetrokken naar seksueel gedrag. Jammer dat hetgeen de auteurs zelfcontrole noemen eigenlijk geoperationaliseerd is als probleemgedrag. De auteurs vinden kennelijk dat probleemgedrag en zelfcontrole vrijwel hetzelfde zijn (net als de personen achter de theorie). Jammer dat ouderkenmerken en probleemgedrag tegelijkertijd werden gemeten. Logisch dat de relatie tussen moeder en kind minder goed is bij een kind dat probleemgedrag vertoont, dat hoeft niet te betekenen dat de moeder de oorzaak is van het probleemgedrag (zoals de theorie voorstelt).

Huebner, A.J., & Howell, L.W. (2003). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and perceptions of monitoring, communication, and parenting styles. *Journal of Adolescent Health, 33*, p. 71-78.

Vraagstellingen

Wat is de relatie tussen seksueel riskant gedrag en percepties van opvoedprocessen, zoals monitoring, communicatie en opvoedstijl? Hebben leeftijd, geslacht en etnische achtergrond invloed op deze processen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 578 meisjes en 582 jongens
- 7th tot 12th grade, gemiddeld 15,7 jaar
- 49% wit, 45% afro-amerikaans, 6% anders
- allemaal ervaring met geslachtsgemeenschap
- geworven via scholen op het platteland

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksueel riskant gedrag: gedichotomiseerd op basis van aantal sekspartners en condoomgebruik. Laag risico = één sekspartner en laatste keer condoom gebruik; hoog risico = meer dan één sekspartner óf laatste keer geen condoom gebruikt;
- Ouder-adolescent communicatie: hoe vaak werd er in het afgelopen jaar met de ouders gepraat over alcohol en drugs, seks en/of anticonceptie, plannen m.b.t. school of werk, persoonlijke problemen, leraren en/of school, vriendjes/vriendinnetjes, dingen die ze leuk vinden;
- Monitoring: ouders weten waar ik ben na schooltijd en als ik uit ga, wie mijn vrienden zijn en wie de ouders van mijn vrienden zijn, wat ik op televisie zie, als ik later thuis kom moet ik altijd even bellen, als ik weg ga vertel ik met wie ik ben, mijn ouders houden in de gaten wat ik doe op de computer/internet;
- Opvoedstijl: hoe worden beslissingen over het algemeen genomen? Verwaarlozend (er is niemand aanwezig), autoritair (ouders nemen beslissing), autoritatief (vragen om mijn mening maar nemen wel de beslissing of bespreken het met me maar laten me zelf beslissen), permissief/toegeeflijk (vertrouwen erop dat ik de juiste beslissing neem), permissief/verwaarlozend (het maakt hen niks uit, dus ik bepaal het zelf). Hier werden opvoedstijlen verdeeld in autoritatief en niet-autoritatief.

De analyses werden uitgevoerd met behulp van logistische regressie.

Resultaten

Van alle factoren hangt alleen monitoring significant samen met riskant gedrag (OR = 0,41, $p < .05$). Er werd een interactie-effect gevonden tussen monitoring en communicatie. Bij hoge monitoring maakt het niet zo veel uit of iemand veel of weinig met de ouders praat, maar bij lage monitoring zit 17% van degenen die vaak met de ouders praat en 30% van de jongeren die weinig met de ouders praat in de groep die meer risico loopt. Ook werd een interactie-effect gevonden tussen communicatie en etnische achtergrond. Voor witte jongeren maakt het niet uit hoe vaak er met de ouders wordt gepraat, maar bij jongeren uit minderheidsgroepen wordt de kans op seksueel riskant gedrag aanzienlijk groter wanneer communicatie met de ouders slecht is. Vierendertig procent uit deze groep vertoonde riskant gedrag, tegenover 18% van de zwarte jongeren die wel vaak met de ouders praat.

Dus: slechte communicatie vormt met name een risicofactor voor degenen die slecht worden gemonitord en voor de jongeren uit een minderheidsgroepering.

Kwaliteit en relevantie

Rare definitie van hoog en laag seksueel risico. Het risico is ook laag wanneer je allebei maar één sekspartner hebt gehad, monogaam bent en geen condooms gebruikt of wanneer je monogaam bent, je hebt laten testen en geen condooms gebruikt, of wanneer je meerdere partners hebt gehad maar wel altijd condooms gebruikt.

Jammer dat de opvoedstijlen werden gedichotomiseerd. Ouders die het kind verwaarlozen of die alle beslissingen opleggen worden nu op één hoop gegooid met ouders die erop vertrouwen dat het kind de juiste beslissingen neemt.

Let op dat de samenhangen alleen voor alle factoren samen werden onderzocht. Het zou dus best kunnen dat bivariaat wel samenhangen voor communicatie en opvoedstijl zouden worden gevonden, maar dat deze door controle voor monitoring wegvallen.

In de discussie worden een paar fouten gemaakt. Zo wordt over een interactie tussen etniciteit en opvoedstijl gesproken, terwijl in de resultaten alleen een interactie tussen etniciteit en communicatie te vinden is. Ook wordt het uitblijven van een interactie tussen sekse en ouderkenmerken geïnterpreteerd als het uitblijven van sekseverschillen in de ouderkenmerken (en dat is iets anders).

Cross-sectioneel, dus geen conclusies met betrekking tot causaliteit mogelijk, en uitsluitend percepties van de ouderkenmerken gemeten. Selecte steekproef.

Huerta-Franco, R., Díaz de León, J., & Malacara, J.M. (1996). Knowledge and attitudes toward sexuality in adolescents and their association with the family and other factors. *Adolescence*, 31, p. 179-191.

Vraagstelling

In hoeverre verschillen de kennis van en attitudes ten aanzien van seksualiteit tussen scholieren en werkende jongeren en welke factoren hangen hiermee samen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 910 scholieren en 312 fabrieksmedewerkers
- 15-20 jaar

Land

Mexico

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: leeftijd, opleidingsniveau, opleidingsniveau ouders;
- Kennis en attitudes ten aanzien van seks en sekserollen, anticonceptie en soa;
- Gezinsstructuur: één of twee ouders en/of ook nog andere familieleden in huis;
- Gezinsfunctioneren: probleemoplossend vermogen, communicatie, affectieve reacties, rollen van de ouders, affectie tussen de ouders, controle.

Samenhang werd onderzocht met lineaire regressie apart voor mannelijke en vrouwelijke scholieren en voor mannelijke en vrouwelijke fabrieksmedewerkers.

Resultaten

'Compromise between the parents' hing positief samen met attitudes t.a.v. soa bij schoolgaande meisjes, attitudes t.a.v. anticonceptie bij werkende jongens en met attitudes t.a.v. seks bij werkende meisjes. Positieve affectie hing negatief samen met kennis van soa bij schoolgaande meisjes en met kennis van anticonceptie bij werkende jongens. Communicatie binnen het gezin hing positief samen met kennis van soa bij schoolgaande meisjes en met attitudes t.a.v. anticonceptie bij werkende meisjes. Probleemoplossend vermogen hing negatief samen met attitudes t.a.v. anticonceptie bij schoolgaande meisjes en positief samen met kennis van seksualiteit bij werkende meisjes. Negatieve affectie hing negatief samen met kennis van soa bij schoolgaande jongens. Controle hing positief samen met kennis van seksualiteit bij werkende meisjes.

Kwaliteit en relevantie

Zeer beperkte en onduidelijke omschrijving van de steekproefsamenstelling. Slechte beschrijving van de gebruikte schalen (voorbeelditems waren zeer wenselijk geweest). In de resultaten komen gezinsfactoren terug die eerder niet werden beschreven of een andere naam hadden (bijvoorbeeld: parent's compromise). Cijfers in tabel niet correct beschreven in de tekst. De conclusie wordt getrokken dat wanneer ouders gemakkelijk en direct communiceren, de juiste attitudes worden overgebracht. Hier speelt een interactie met de aard van de attitudes van de ouders uiteraard een grote rol en bovendien: wat zijn de 'juiste' attitudes? Kwaliteit zodanig slecht dat interpretatie van de resultaten vrijwel niet mogelijk is.

Hutchinson, M.K. (2002). The influence of sexual risk communication between parents and daughters on sexual risk behaviors. *Family Relations*, 51, p. 238-247.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de timing en de frequentie van praten over seksuele risico's met moeder en vader samen met riskant seksueel gedrag van vrouwelijke adolescenten?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 234 meisjes
- 91 blank, 78 afro- en 65 latijns-amerikaans
- blanke en afro-amerikaanse meisjes 19 jaar, latino's 21 jaar
- Random steekproef uit vrouwelijke rijbewijsbezitters.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Telefonische interviews aan de hand van vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: etniciteit, stedelijkheid;
- Gezinsstructuur: opleidingsniveau en huwelijksstatus van de ouders;

- Algemene communicatie: hoe goed kon je met vader en moeder (apart) praten, tijdens de middelbare schooltijd;
- Communicatie over seksuele risico's: hoeveel informatie hebben je moeder en vader (apart) je gegeven over anticonceptie, soa, hiv, bescherming tegen soa/hiv, condooms, uitstellen van seks, druk van jongens om seks te hebben, wat je moet doen tegen druk van jongens om seks te hebben;
- Timing van communicatie over seks: voor of na de eerste geslachtsgemeenschap;
- Seksueel riskant gedrag: leeftijd eerste keer, ooit soa gehad, consistent condoomgebruik voor het 18^e jaar ((bijna) altijd = 1, minder vaak = 0).

Invloed van de ouders op condoomgebruik en ervaring met soa werd berekend met logistische regressie. De analyse van de invloed op de leeftijd van de eerste keer wordt hier niet beschreven.

Resultaten

Meisjes die over seks hadden gesproken voor de eerste geslachtsgemeenschap en meisjes die in het algemeen beter konden praten met de vader, hadden hun eerste geslachtsgemeenschap later.

Algemene communicatie met de moeder (OR = 1,60, $p < .05$), informatie van de moeder over condooms (OR = 1,71, $p < .01$) en seks besproken hebben vóór de eerste geslachtsgemeenschap (OR = 6,71, $p < .01$) hangen positief samen met consistent condoomgebruik voor het 18^e jaar. Algemene informatie over seks vertoonde slechts een zwak verband met consistent condoomgebruik, hing te sterk samen met informatie over condoomgebruik (multicollineariteit) en werd daarom uit het model gehouden. Kenmerken van de vader hingen hier niet mee samen. Seks besproken hebben vóór de eerste geslachtsgemeenschap hangt samen met de kans op het hebben van een soa, maar dit verband is indirect en loopt via de leeftijd van de eerste keer en consistent condoomgebruik.

Kwaliteit en relevantie

Bevat weinig informatie over de invloed van het 'algemene' gezinsklimaat. Erg logisch dat er geen direct verband tussen kenmerken van de ouders en het hebben van een soa wordt gevonden na controle voor condoomgebruik. Het lijkt ook logisch dat er een samenhang wordt gevonden tussen het praten over seks en de leeftijd van de eerste keer. Hoe later iemand seksueel actief wordt, hoe groter de kans dat de ouders vóór die tijd met hen over seks hebben gepraat. Als dit de juiste verklaring is, dan zou er in de regressie op condoomgebruik ook absoluut gecontroleerd moeten worden op leeftijd eerste keer. Mogelijk gebruiken jongeren die later met seks beginnen vaker consistent condooms en verklaard dit het verband tussen praten over seks voor de eerste keer en condoomgebruik. Retrospectief, dus het risico dat sommige dingen vergeten, vervormd of geherinterpreteerd worden. Cross-sectioneel, dus geen causale verbanden af te leiden.

Jaccard, J., Dittus, P.J., & Gordon, V.V. (1996). Maternal correlates of adolescent sexual and contraceptive behavior. *Family Planning Perspectives*, 28, 159-165.

Vraagstelling

In hoeverre hangen waargenomen attitudes ten aanzien van seks van de moeder, praten met de moeder over anticonceptie en tevredenheid over de relatie met de moeder samen met seksueel gedrag en anticonceptiegebruik?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 372 jongens en 368 meisjes en hun moeders
- 14-17 jaar, gemiddeld 15 jaar
- moeders gemiddeld 40 jaar
- grote gezinnen (gemiddeld 3,5 kinderen)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interviews aan de hand van vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Anticonceptiegebruik binnen groep met seksuele ervaring (6-puntsschaal van nooit tot altijd);
- Tevredenheid over de relatie met de moeder: tevredenheid over communicatie, affectie, steun, discipline, probleemoplossing, respect, tijd die samen wordt doorgebracht, gedeelde interesses.

Er werd in de lineaire regressie gecontroleerd voor leeftijd kind, geslacht kind, geloof moeder, geloof kind, schoolgaand of niet, leeftijd moeder, percepties moeder seksuele gedrag kind en percepties kind seksuele gedrag vrienden.

Resultaten

Adolescenten die meer tevreden zijn over de relatie met de moeder gebruiken vaker anticonceptie ($\beta = 0,17, p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Maar heel klein stukje uit het hele artikel relevant. Zeer selecte steekproef. Positief punt is dat zowel moeders als kinderen werden ondervraagd, maar in de analyses werd alleen met antwoorden van de kinderen gewerkt (m.u.v. één controlevariabele).

Jemmott, L.S., & Jemmott, J.B. (1992). Family structure, parental strictness, and sexual behavior among inner-city Black male adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 7, p. 192-207.

Vraagstelling

Welke psychosociale factoren hangen samen met seksueel gedrag van Afro-Amerikaanse jongens?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 200 jongens
- 11-19 jaar, gemiddeld 15,1
- Afro-Amerikaans
- werving via scholen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Gezinsstructuur: al dan niet bij beide biologische ouders wonen;
- Perceptie van de mate waarin de ouders 'streng' zijn: 1 item voor moeder en 1 voor vader;
- Religiositeit: belang dat wordt gehecht aan religie;
- SES: opleidingsniveau en beroep van ouders
- Seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap (5-puntsschaal van nooit tot heel vaak), aantal sekspartners, frequentie condoomgebruik afgelopen jaar, ooit iemand zwanger gemaakt.

Analyses werden uitgevoerd met correlaties en lineaire regressie.

Resultaten

Hoe strenger de moeder, hoe minder vaak jongens seks hebben gehad en hoe minder sekspartners ze hebben gehad. De mate waarin de moeder streng is hangt niet samen met condoomgebruik of betrokkenheid bij een zwangerschap. Jongens die aangaven dat de vader strenger was, hadden vaker een condoom gebruikt in het afgelopen jaar. Na controle voor gezinsstructuur, religiositeit, SES en leeftijd viel dit verband weg.

Kwaliteit en relevantie

Niet zo heel relevant, omdat er slechts twee items aan de opvoedstijl van de ouders zijn gewijd, en ook slechts twee uitkomstmaten van seksuele gezondheid werden onderzocht. Cross-sectioneel, dus geen conclusies over causaliteit mogelijk. Selecte steekproef.

Kapungu, C.T., Holmbeck, G.N., & Paikoff, R.L. (2006). Longitudinal association between parenting practices and early sexual risk behaviors among urban African American adolescents: The moderating role of gender. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 787-798.

Vraagstelling

Wat is het verband tussen opvoedstijlen van de ouders en vroeg seksueel risicogedrag bij Afro-Amerikaanse adolescenten? Wat is de invloed van gender op deze verbanden?

Design

Longitudinaal, twee metingen met 2,5 jaar ertussen

Steekproef

- 117 jongens en 157 meisjes, en hun moeders
- 9-12 jaar (gemiddeld 11,0) bij eerste meting, 11-14 jaar (gemiddeld 13,3) bij tweede meting
- 100% Afro-Amerikaans
- werving via scholen in risicowijken (arm, hoog percentage hiv)
- groot percentage éé noudergezinnen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews met ouder en kind, opnames van gezinsinteracties. Volgende onderwerpen kwamen aan bod:

- Warmte (rapportage door moeder en kind, t1): affectie, responsiviteit en betrokkenheid (bijvoorbeeld: iets aardigs zeggen, goedkeuring tonen, samen dingen doen);
- Controle (rapportage door moeder en kind, t1): manier waarop er beslissingen worden genomen over een aantal verschillende onderwerpen, lopend van kind mag het zeggen (1), discussie, maar kind neemt beslissing (2), discussie, maar ouder neemt beslissing (3), ouder zegt wat er gebeurt (4);
- Kennis van AIDS (van adolescenten op t2);
- Interacties: observaties van spelen van nieuw spel, bespreken van onderwerp wat eerder conflicten opriep, verzinnen van eigen reclame voor iets wat men belangrijk vindt. Het gedrag van de ouders werd gecodeerd op 2 dimensies: warmte (luisteren, betrokken zijn, warmte, steun, humor) en controle (autoriteit, macht, leiding nemen).
- Mogelijkheden voor seksuele contacten (adolescenten, t1): zijn er momenten dat je zonder je ouders met één of meerdere mensen van het andere geslacht bent en wat gebeurt er dan (zoen- en voelspelletjes, geslachtsgemeenschap).
- Seksuele contacten (adolescenten, t1): ervaring met zoenspelletjes, voelspelletjes en geslachtsgemeenschap.

Analyses werden uitgevoerd met logistische regressie, waarbij gecontroleerd werd voor sekse, hiv-kennis en leeftijd.

Resultaten

Kinderen die meer warmte van de ouders rapporteren op t1, hebben een iets grotere kans op ervaring met zoenspelletjes op t2 (OR = 2,56, $p < .10$). Bij de invloed van controle werd een interactie met geslacht gevonden. Jongens rapporteren sowieso meer ervaring met zoenspelletjes dan meisjes, maar binnen de groep die weinig controle van de ouders rapporteert is dit verschil groter. Bij de interactie tussen geslacht en ouderlijke controle, zoals geobserveerd tijdens gezinsinteracties, wordt een vergelijkbaar effect gevonden, alleen is het verschil tussen jongens en meisjes in de groep met veel controle dan afwezig. Een vergelijkbare interactie wordt gevonden tussen ouderlijke controle (zowel de rapportage van het kind als die van de ouder) en geslacht met betrekking tot voelspelletjes. Binnen de groep die lage controle rapporteren wordt een groot verschil gevonden tussen jongens en meisjes, bij de groep met veel controle niet. Voor alle interacties tussen controle en geslacht geldt: bij jongens neemt de kans op ervaring met zoen- en voelspelletjes toe wanneer de controle afneemt, bij meisjes neemt de kans juist toe wanneer de controle toeneemt.

Voor ervaring met geslachtsgemeenschap wordt een interactie gevonden tussen ouderlijke warmte en geslacht. Jongens rapporteren sowieso meer ervaring met geslachtsgemeenschap dan meisjes, maar binnen de groep die veel warmte van de ouders rapporteren is dit verschil groter (trend, $p < .10$).

Er werden geen curvilineaire verbanden met controle gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Interessant vanwege het onderzoeken van zowel warmte als controle, en door het gebruik van zowel ouder- als kindrapportages als observaties. Ook is (voor controle) gekeken naar een eventueel curvilineair verband.

Dat jongens zo duidelijk meer ervaring met allerlei seksuele zaken rapporteren dan meisjes geeft te denken over de betrouwbaarheid. In eerder onderzoek is al eens gebleken dat met name jongens van deze leeftijd nog al eens liegen over hun seksuele ervaring. Het kan natuurlijk zijn dat deze jongens zoenen met meisjes die veel ouder of jonger zijn of met bijvoorbeeld blanke meisjes, maar dit lijkt onwaarschijnlijk. De interactie die dan met sekse wordt gevonden, kan ook te maken hebben dat jongens met ouders met een bepaalde opvoedstijl (bijvoorbeeld weinig controle) nog sterker geneigd zijn tot overdrijven.

Lastig is dat de interactie-effecten worden gepresenteerd en getoetst als vergelijkingen tussen jongens en meisjes binnen de groepen lage en hoge controle. In de conclusie worden ze beschreven als verschillende samenhangen binnen de groep jongens en binnen de groep meisjes. Dit is niet getoetst: zijn de samenhangen tussen controle en de seksuele uitkomstmaten binnen de groep jongens en binnen de groep meisjes significant?

Selecte steekproef. Algemene opmerking over onderzoek onder etnische minderheden: ze beginnen vrijwel allemaal met te stellen dat de invloed van ouders op seksueel gedrag nog niet vaak is onderzocht bij deze groepen, maar inmiddels heb ik dat toch al heel wat keren gelezen.

Karofsky, P.S., Zeng, L., & Kosorok, M.R. (2000). Relationship between adolescent-parental communication and initiation of first intercourse by adolescents. *Journal of Adolescent Health, 28*, 41-45.

Vraagstelling

Wat is de samenhang tussen de kwaliteit van de communicatie met de ouders en de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Longitudinaal, respondenten werden gedurende 5 jaar gevolgd

Steekproef

- werving via Universitair Ziekenhuis, tijdens een routine gezondheidscontrole
- 203 jongens en meisjes
- 12 tot 21 jaar
- grotendeels blank

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Jaarlijks werd een schriftelijke vragenlijst ingevuld met de volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: etniciteit, huwelijksstatus ouders, plaats in de geboortelij;
- Hebben van verkering, wordt er druk uitgeoefend om seks te hebben;
- Ervaring met geslachtsgemeenschap;
- Groep met seksuele ervaring: context eerste keer (hoe lang kende men de partner, alcohol- en druggebruik, anticonceptiegebruik, spijt) en aantal sekspartners;
- Groep zonder seksuele ervaring: redenen om geen seks te hebben, verwachte leeftijd eerste keer;
- Kwaliteit van de (algemene) communicatie met vader en moeder op schaal van 1 tot 10.

Bij de eerste meting werden verschillen tussen jongeren met en zonder ervaring geanalyseerd met behulp van t-toetsen en multiple logistische regressie. Bij de groep zonder ervaring werd vervolgens samenhang van (o.a.) communicatie met de ouders met de tijd tussen de eerste meting en het moment dat men voor het eerst geslachtsgemeenschap heeft bepaald met behulp van het Cox proportional hazards model.

Resultaten

De beoordeling van communicatie met de ouders was slechter in de groep die bij de eerste meting ervaring had met geslachtsgemeenschap (6,4) dan in de groep die geen ervaring had (7,5) ($p < .001$). Voor de jongens was het verschil iets groter (6,3 versus 7,5, $p < .001$) dan voor meisjes (6,7 versus 7,6, $p < .05$), en voor de communicatie met de vader was het verschil ook aanzienlijk groter (5,7 versus 7,2, $p < .001$) dan voor communicatie met de moeder (7,1 versus 7,9, $p < .05$). In de multivariate analyses wordt de samenhang tussen communicatie met de vader en seksuele ervaring aangetoond, na controle voor geslacht, leeftijd, etniciteit, communicatie met de moeder etc. Er wordt dan nog steeds een samenhang gevonden ($OR = 0,65 (0,51-0,82)$). Voor 108 respondenten (die bij de eerste meting geen ervaring hadden en tenminste aan één vervolgmeting deelnamen) werd gekeken naar de determinanten van de tijd tot de eerste seksuele ervaring. Communicatie met de moeder bleek hier ook na controle voor de andere variabelen mee samen te hangen ($OR = 0,65 (0,47-0,86)$, $p < .01$). Met het ouder worden neemt de kwaliteit van de communicatie met de ouders af, maar dit geldt sterker voor jongeren die seksueel actief worden.

Kwaliteit en relevantie

In de discussie geven de auteurs aan dat de sterkere afname in kwaliteit van de communicatie voor jongeren die seksueel actief worden zowel kan duiden op het zoeken van een vervanging voor het verkrijgen van intimiteit bij de jongeren (dus: communicatie wordt slechter → zoeken van intimiteit bij anderen) als op het verslechteren van de communicatie doordat iemand ervaring krijgt met seks (dus: seksuele ervaring → meer behoefte aan afstand). Jammer dat hier (door de longitudinale opzet van de studie) geen uitsluitsel over gegeven kan worden!

Kellogg, N.D., Burge, S., & Taylor, E.R. (2000). Wanted and unwanted sexual experiences and family dysfunction during adolescence. *Journal of Family Violence*, 15, p. 55-68.

Vraagstelling

Wat is het verband tussen disfunctioneren in het gezin van herkomst en de aard van seksuele ervaringen tijdens de kindertijd en adolescentie?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 3 steekproeven: 1) kliniek voor slachtoffers van misbruik 2) kliniek voor geboorteregeling 3) reguliere kliniek
- 1) 2 jongens en 100 meisjes 2) 103 vrouwen 3) 58 mannen en 90 vrouwen
- 1) 11-18, gemiddeld 14 2) 18-22, gemiddeld 20 3) 18-22 gemiddeld 148
- 1) 68% Latino, 25% wit 2) 76% Latino, 14% wit 3) 81% Latino, 11% wit;
- lage SES.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Ongewenste seksuele ervaringen voor het 18^e jaar: seksuele handelingen waar je negatieve gevoelens (ongemakkelijk, vervelend, spijt) bij had; Ingedeeld in 3 categorieën: geen ongewenste ervaringen, ongewenste ervaringen (ook) door gezinsleden, ongewenste ervaringen (uitsluitend) door mensen van buiten het gezin;
- Gewenste ervaringen, legaal en illegaal (ervaringen waarbij de partners minstens 4 jaar met elkaar scheelden);
- Lichamelijk geweld in gezin van herkomst;
- Disfunctioneren van gezin van herkomst: alcohol- en druggebruik, geweld t.o.v. andere gezinsleden, subjectieve beoordeling van kwaliteit van gezin (van heel slecht tot heel goed).

In de analyses werd eerst per steekproef beschreven wat de aard van de seksuele ervaringen en het gezinsklimaat was. Daarna werd voor de totale steekproef met behulp van ANOVA nagegaan in hoeverre gewenste en ongewenste seksuele ervaringen samenhangen met gezinsklimaat (dat was de afhankelijke variabele). Daarna werden de cliënten van de kliniek voor seksueel misbruik erbuiten gelaten, en werd met behulp van lineaire regressie bekeken wat er met de verbanden gebeurt na controle voor leeftijd, etniciteit, geslacht en medicijngebruik.

Resultaten

Respondenten zonder ongewenste seksuele ervaringen scoorden het laagst op disfunctioneren van het gezin, respondenten die een ongewenste seksuele ervaring hadden binnen het gezin het hoogst. Wanneer alleen gekeken wordt naar gewenste seksuele ervaringen, dan hebben respondenten met een illegale seksuele partner tegen de verwachtingen in de laagste score op disfunctioneren van het gezin en de respondenten met een legale sekspartner de hoogste. In de regressie verklaarden ongewenste ervaringen binnen ($\beta = .29, p < .001$) en buiten het gezin ($\beta = .25, p < .001$) en gewenste seksuele ervaringen met een legale partner ($\beta = .20, p < .01$) unieke variantie van gezinsdisfunctioneren. Toevoegen van deze variabelen na de demografische kenmerken en medicijngebruik verhoogde de hoeveelheid verklaarde variantie van 5% naar 20%.

Kwaliteit en relevantie

Onduidelijk waarom überhaupt (ook) geworven is via een kliniek voor seksueel misbruik. Van tevoren kon al worden aangenomen dat de variantie binnen deze groep in de aard van de seksuele ervaringen zondanig klein is dat moeilijk is om een verband vast te stellen met functioneren van het gezin. Resultaten die voortkomen uit deze steekproef leveren nauwelijks extra informatie op. Opvallend dat disfunctioneren van het gezin steeds als afhankelijke variabele wordt genomen. Interessanter zou zijn om te kijken in hoeverre disfunctioneren in het gezin verklaard dat iemand gewenste of ongewenste ervaringen heeft.

Kellogg, N.D., Hoffman, T.J., & Taylor, E.R. (1999). Early sexual experiences among pregnant and parenting adolescents. *Adolescence*, 34, p. 293-303.

Vraagstelling

In hoeverre hangen vroege seksuele ervaringen en andere factoren samen met de leeftijd waarop tienermoeders zwanger raken?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 166 meisjes, zwanger of moeder
- 13 tot 21 jaar, gemiddeld 16,6
- 75% Latino, 17% wit, 7% Afro-Amerikaans
- Lage SES

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Ongewenste seksuele ervaringen: seksuele handelingen waar je negatieve gevoelens (ongemakkelijk, vervelend, spijt) bij had;
- Gewenste seksuele ervaringen;
- Lichamelijk geweld in gezin van herkomst;
- Disfunctioneren van gezin van herkomst: o.a. alcohol- en druggebruik.

Resultaten

Meisjes die ongewenste seksuele ervaringen hadden, kwamen vaker uit een gezin met alcohol- of drugsproblematiek en waren vaker geslagen in het zin van herkomst. Meisjes die op jongere leeftijd werden geslagen en een gezinslid met alcoholproblemen hadden, werden op jongere leeftijd zwanger.

Kwaliteit en relevantie

Aparte keuze voor de afhankelijke variabele: meestal wordt gekeken wat verklaard of adolescenten überhaupt zwanger worden of niet, nu wordt gekeken of binnen de groep tienerzwangeren verklaard kan worden op welke leeftijd dit gebeurt. Mogelijk niet zo relevant voor deze literatuurstudie omdat niet zozeer opvoedstijl bekeken wordt maar geweld, alcohol- en druggebruik.

Kim, K., Smith, P.K., & Palermiti, A.L. (1997). Conflict in childhood and reproductive development. *Evolution and Human Behavior*, 18, 109-142.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de kwaliteit van het gezinsklimaat (stress, conflict etc.) samen met de leeftijd waarop iemand in de puberteit komt?

Design

Cross-sectioneel, retrospectief

Steekproef

- 197 meisjes en 183 jongens
- 16-19 jaar, gemiddeld 18 jaar
- 100% blank
- werving via scholen

Land

Italië

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Stress in het gezin, kwaliteit huwelijk ouders, conflict tussen ouders, conflict met de ouders, zorgzaamheid ouders, mate van afstand met ouders (voor het 8^e en 8-11 jaar);
- Leeftijd eerste menstruatie/zaadlozing, leeftijd eerste date (inclusief enige mate van lichamelijk contact), aantal keer verkering, ervaring met geslachtsgemeenschap, leeftijd eerste geslachtsgemeenschap, leeftijd eerste sekspartner, aantal sekspartners.

Analyses met Chi² en lineaire regressie. Path analyse.**Resultaten**

Voor meisjes hing een vroege eerste menstruatie samen met meer stress in het gezin, een minder gelukkig huwelijk van de ouders, meer conflicten met de moeder, meer verstoting door de vader en meer afstand met de moeder. Een vroege menstruatie hing samen met het eerder beginnen met daten en een oudere eerste sekspartner.

Voor jongens hing een vroege eerste zaadlozing samen met meer conflicten tussen de ouders en meer afstand met de vader. Een vroege eerste zaadlozing hing voor hen samen met het eerder beginnen te daten, vaker verkering hebben gehad, grotere kans op ervaring met geslachtsgemeenschap en meer sekspartners.

In een path analyse werden voor de meisjes alleen conflict met de moeder en onafhankelijkheid van de vader meegenomen, voor de jongens alleen conflicten binnen het huwelijk van de ouders (onduidelijk is waarom). Bij meisjes werden voor conflict met de moeder geen directe verbanden gevonden met leeftijd eerste verkering, aantal keer verkering en aantal sekspartners. Voor onafhankelijkheid van de vader werden wel directe verbanden gevonden met aantal keer verkering en aantal sekspartners. Voor jongens werden ook geen directe verbanden gevonden met de drie seksuele gedragsmaten (dus verbanden allen gemedieerd door leeftijd eerste zaadlozing).

Met de kenmerken van het gezin tussen het 8^e en 11^e jaar waren de gevonden verbanden sterker dan met de kenmerken vóór het 8^e jaar.

Kwaliteit en relevantie

De auteurs geven in de discussie aan dat degenen die voor het begin van de menstruatie of de eerste zaadlozing begonnen met afspraakjes buiten de analyses zijn gehouden, om te voorkomen dat heterosociaal dating werd verward met "echt" heteroseksueel dating. Vreemde aanname dat het hebben gehad van een eerste menstruatie of zaadlozing dating ineens omzet van heterosociaal naar heteroseksueel. Bovendien zorgt dit voor een kunstmatig verband tussen de leeftijd van de eerste menstruatie of zaadlozing en de leeftijd van de eerste verkering.

Retrospectief. Met name voor de kenmerken van het gezin voor het 8^e jaar kan daardoor nogal wat vertekening optreden. Gevonden verbanden zouden door de cross-sectionele aard ook andersom kunnen werken (vroeg begin van de puberteit zorgt voor conflicten, hetgeen het beeld van het ouderlijk gezin tijdens de kindertijd vertekent), maar door de duidelijk verschillende leeftijdsfasen waar de vragen betrekking op hebben, niet zeer waarschijnlijk.

Lammers, C., Ireland, M., Resnick, M., & Blum, R. (2000). Influences on adolescents' decision to postpone onset of sexual intercourse: a survival analysis of virginity among youths aged 13 to 18 years. *Journal of Adolescent Health, 26*, 42-48.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met de beslissing om de eerste geslachtsgemeenschap uit te stellen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 12.344 meisjes en 13.769 jongens
- 7th tot 12th grade (13-18 jaar)
- 87,5% blank, 7,2% Afro-, 0,9% Latino-, en 4,4% Native-Amerikaans
- werving via scholen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Naast andere demografische en psychische factoren: algemene verwachtingen van de ouders, ervaring dat er een liefdevolle ouder beschikbaar is;
- Ervaring met geslachtsgemeenschap en leeftijd eerste keer.

Bivariate analyse (vergelijking jongeren met en zonder ervaring met Chi^2) en survival analyse (met leeftijd eerste keer (of voor de maagden: huidige leeftijd) als afhankelijke variabele).

Resultaten

Bivariaat hingen hogere verwachtingen van de ouders en de beschikbaarheid van een liefdevolle ouder samen met het niet hebben van ervaring met geslachtsgemeenschap. Bijvoorbeeld: onder de 13-14 jarige meisjes die niet het gevoel hebben dat de ouders om hen geven (kleine groep) heeft 35% ervaring met geslachtsgemeenschap, als ze dit gevoel wel hebben is dit slechts 15%. Bij jongens is dit respectievelijk 37% en 28%. Onder de 15-16 jarige jongens is het 67 versus 46%, bij de 15-16 jarige meisjes respectievelijk 55 en 36%. In de oudste groep (17-18 jaar) zijn de verschillen het kleinst (69 versus 59% voor de jongens en 66 versus 55% voor de meisjes). In de survival analyse worden geen verbanden gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Onduidelijke omschrijving van de gebruikte maten (doordat deze eerder in ander artikel werden beschreven). Er wordt gezegd dat sommige vragen werden samengenomen in een schaal, maar onduidelijk is welke dit dan zijn. Voor de bivariate analyse is dit nog niet zo'n probleem, omdat hier voornamelijk met losse items lijkt te zijn gewerkt. Multivariaat vraag ik me af of 'het gevoel dat de ouders om hen geven' onder 'emotionele status' valt (in dat geval wordt er voor jongens wel een verband gevonden) of niet. Jammer dat de auteurs alleen beschrijven wat er bivariaat en multivariaat allemaal samenhangt, maar dat ze nauwelijks met verklaringen komen voor deze verbanden óf voor het feit dat sommige dingen (zoals de kenmerken van de ouders) bivariaat wel en multivariaat niet samenhangen.

Lewis, R.J., & Janda, L.H. (1988). The relationship between adult sexual adjustment and childhood experiences regarding exposure to nudity, sleeping in the parental bed, and parental attitudes toward sexuality. *Archives of Sexual Behavior*, 17, 349-362.

Vraagstelling

In hoeverre hangt het huidig seksueel functioneren samen met het seksuele gezinsklimaat tijdens de kindertijd (zien van naakte ouders en naakt in het algemeen, samen slapen en seksuele attitudes van de ouders)?

Design

Cross-sectioneel, retrospectief.

Steekproef

- 77 mannen en 133 vrouwen
- studenten, dus hoog opgeleid

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Frequentie van slapen bij de ouders (0-5 en 6-11 jaar);
- Frequentie van het naakt zien van moeder, vader, broers/zusjes en vriendjes (0-5 en 6-11 jaar);
- Attitudes van de ouders: gemak waarmee de respondenten met de ouders over seks praten, perceptie van mate waarin de ouders zich ongemakkelijk voelen in praten over seksualiteit, attitude ten aanzien van seks (negatief-positief), seksuele voorlichting, mate van lichamelijk contact/affectie.
- Huidig seksueel gedrag en functioneren: tevredenheid, angst- en schuldgevoelens, seksuele oriëntatie, seksfrequentie, seksuele problemen, anticonceptiegebruik, kennis.

Resultaten

De correlaties zijn vanwege de leesbaarheid weergegeven in een tabel 1.

Mannen die de ouders van 0-5 vaker naakt hadden gezien, voelden zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie. Mannen die de ouders tussen 6-11 vaker naakt hadden gezien, hadden iets sterker de neiging losse contacten aan te gaan (neiging was in hele groep erg laag). Vrouwen die de ouders van 0-5 vaker naakt hadden gezien, denken dat ze vaker seks hebben dan vergelijkbare anderen. Vrouwen die de ouders tussen 6-11 vaker naakt hadden gezien, hadden iets sterker de neiging losse contacten aan te gaan (neiging was in hele groep erg laag). Mannen en vrouwen die de vaker naakte personen (ouders, broers/zusjes en vriendjes) hadden gezien voor het 6^e jaar voelen zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie. Mannen die de tussen 6-11 vaker naakt hadden gezien, hebben meer zelfvertrouwen. Vrouwen die de tussen 6-11 vaker naakt hadden gezien, denken dat ze vaker seks hebben dan vergelijkbare anderen. Zowel mannen als vrouwen hebben iets sterker de neiging losse contacten aan te gaan, wanneer ze tussen de 6-11 vaker naakt hebben gezien.

Mannen die van 0-5 of van 6-11 vaker bij de ouders in bed hadden geslapen, hebben meer zelfvertrouwen en een iets grotere neiging om losse contacten aan te gaan. Voor het 6^e jaar bij de ouders slapen hangt voor mannen daarnaast samen met minder schuld- en angstgevoelens en een

hogere seksfrequentie. Vrouwen die van 0-5 of van 6-11 vaker bij de ouders in bed hadden geslapen, voelen zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie. Vrouwen die van 6-11 vaker bij de ouders in bed hadden geslapen hebben daarnaast een iets grotere neiging om losse contacten aan te gaan.

Mannen die een positieve seksuele attitude van de vader rapporteren hebben meer zelfvertrouwen, een iets grotere neiging om losse contacten aan te gaan en voelen zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie. Mannen die zich er gemakkelijk bij voelden seks met hun vader te bespreken, hadden een iets grotere neiging om losse contacten aan te gaan. Mannen die vaker met de ouders over seks spraken, hebben minder seksuele problemen en voelen zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie binnen het gezin. Een positieve seksuele attitude van de moeder en de perceptie dat de vader en moeder zich er gemakkelijk bij voelen om over seks te praten waren ook gerelateerd aan het zich minder ongemakkelijk voelen bij fysiek contact en affectie.

Vrouwen die een positieve seksuele attitude van de moeder rapporteren en die zich er gemakkelijk bij voelden seks met hun moeder te bespreken, hebben meer zelfvertrouwen. Vrouwen die zich er gemakkelijk bij voelden om seks met de vader te bespreken en die een vader hebben met een positieve seksuele attitude, voelen zich gelukkiger over het seksleven. Wanneer er vaker over seks werd gesproken thuis en wanneer zij zich er gemakkelijk bij voelden om seks met de vader te bespreken, is er een iets grotere neiging om losse contacten aan te gaan. Vrouwen die een vader hadden met een positieve seksuele attitude, hebben meer kennis over seks. Vrouwen die thuis meer fysiek contact en affectie hadden en die zich er gemakkelijk bij voelden om seks met de vader of moeder te bespreken, voelen zich minder ongemakkelijk bij fysiek contact en affectie.

De communicatie met de vader is voor meisjes ongemakkelijker (zowel het eigen ongemak als het gepercipieerde ongemak) dan voor meisjes. Meisjes denken ook dat de attitude van de vader ten aanzien van seks negatiever is dan jongens.

Tabel 1. Correlaties tussen seksueel gezinsklimaat en huidig seksueel functioneren

	ongemak fysiek contact		neiging losse contacten		vaker seks dan anderen		zelfvertrouwen		seksuele tevredenheid	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
seksuele attitude moeder positief	-.28*							.19*		
seksuele attitude vader positief	-.35**		.33**				.24*			.17*
frequentie praten over seksualiteit				.20*						
gemak seksuele gesprekken moeder	-.22*	-.29***						.21*		
gemak seksuele gesprekken vader	-.38***	-.22**	.23*	.24**						.17*
ouders naakt zien 0-5	-.23*						.18*			
ouders naakt zien 6-11			.24*	.18*						
anderen algemeen naakt zien 0-5	-.23*	-.17*								
anderen algemeen naakt zien 6-11			.28*	.21*		.19*	.25*			
bij ouders in bed slapen 0-5		-.21*	.27*		.24*		.27*			
bij ouders in bed slapen 6-11		-.16*	.27*	.18*			.26*			
mate contact/affectie met ouders		-.36***								

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Kwaliteit en relevantie

Kleine, selecte steekproef, die slecht wordt omschreven (leeftijd en etnische achtergrond onbekend). Alle maten zijn apart van elkaar en voor mannen en vrouwen apart aan alle uitkomstmaten gerelateerd, waardoor enorm veel verbanden worden geanalyseerd én gerapporteerd. Daardoor is het geheel slecht leesbaar en ontbreekt het overzicht. Bovendien vindt je altijd wel iets als je alles aan alles relateert. Beter was geweest schalen te construeren (waarschijnlijk worden de gevonden

verbanden dan sterker), of te corrigeren (Bonferroni). Retrospectief, dus vertekening door herinnering mogelijk (met name ten aanzien van de kenmerken die betrekking hebben op de periode vóór het 6^e jaar). Echter: zeer interessante verbanden onderzocht, die niet veel vaker onderzocht zijn.

Lisak, D. (1994). Subjective assessment of relationships with parents by sexually aggressive and nonaggressive men. *Journal of Interpersonal Violence*, 9, 399-411.

Vraagstelling

In hoeverre hangen percepties van de relatie met de moeder en vader samen met seksueel agressief gedrag bij mannen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- Drie steekproeven van mannelijke studenten
- respectievelijk n = 172, n = 237 en n = 120;
- respectievelijk gemiddeld 19,3 jaar, 19,8 jaar en 25,2 jaar

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Ontremming: open over seks, beperkte controle als gevolg van alcohol- of druggebruik, impulsiviteit;
- Onderliggende macht: gevoel dat vrouwen je domineren en kleineren;
- Onderliggende boosheid: ooit gekwetst, bedrogen, gemanipuleerd of vernederd door een vrouw;
- Relatie met de vader en moeder: perceptie van hoeveelheid tijd die met vader of moeder werd doorgebracht, sterkte van de persoonlijkheid van de vader en moeder en (alleen bij studie 2) warmte, verbondenheid;
- Seksueel agressief gedrag: ervaring met aanranding, poging tot verkrachting en verkrachting. Jongens die minstens één ervaring hadden, werden geassocieerd als 'seksueel agressief'.

Resultaten

Studie 1) Slechts 7 mannen (4%) werden geassocieerd als 'agressief'. Deze mannen beoordeelden de kwaliteit van de relatie met de vader relatief laag, waren relatief sterk ontremd en hadden vaker het gevoel dat vrouwen hen kleineren of domineren.

Studie 2) Er werd een significant verband gevonden tussen de relatie met de vader en onderliggende macht en boosheid. Jongens die de relatie met de vader als slecht ervaren, hebben vaker het gevoel dat vrouwen hen kleineren, domineren of kwetsen. Slechts 10 mannen (4%) werden geassocieerd als 'agressief'. Deze mannen beoordeelden de kwaliteit van de relatie met de vader relatief laag, waren relatief sterk ontremd en hadden vaker het gevoel dat vrouwen hen kleineren, domineren of kwetsen.

Studie 3) Er werd geen significant verband gevonden tussen onderliggende macht en boosheid en de relatie met de vader, wel met de relatie met de moeder. Vijftien mannen (12,5%) werden geassocieerd als 'agressief'. Deze mannen beoordeelden de kwaliteit van de relatie met de vader

relatief laag, waren relatief sterk ontremd en hadden vaker het gevoel dat vrouwen hen kleineren of domineren.

Kwaliteit en relevantie

Beschrijving van de steekproeven zeer beknopt. Storend dat er met drie verschillende kleine steekproeven is gewerkt. De steekproeven zijn zeer vergelijkbaar qua samenstelling (allemaal studenten), alleen is één groep wat ouder. De resultaten van de verschillende steekproeven komen zeer sterk overeen. Beter was geweest één grotere steekproef samen te stellen, of de studie te herhalen in een heel andere steekproef, bijvoorbeeld van werkende, laag opgeleide mannen. Binnen de drie steekproeven is de groep seksuele agressieve mannen eigenlijk te klein om er uitspraken over te kunnen doen.

Longmore, M.A., Manning, W.D., & Giordano, P.C. (2001). Preadolescent parenting strategies and teens' dating and sexual initiation: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage & the Family*, 63, p. 322-335.

Vraagstelling

In hoeverre hangen ervaringen met daten en geslachtsgemeenschap van adolescenten samen met opvoedstijlen (controle, steun en monitoring) van de ouders 4 jaar ervoor?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- 344 jongens en 408 meisjes
- ouder dan 13, gemiddeld 14,8 jaar (bij tweede meting)
- 78,1% blank, 8,0% Latino- en 10,5% Afro-Amerikaans
- 71,5% enige ervaring met daten, 22% ervaring met geslachtsgemeenschap
- één ouder per kind

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews met de ouders bij de eerste meting, aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Ondersteuning: goedkeuring tonen, knuffelen, samen tijd doorbrengen, helpen met huiswerk, persoonlijk gesprek voeren;
- Monitoring: mate waarin het kind alleen mag zijn (na school, hele dag, 's avonds, 's nachts), mate waarin kind moet vertellen waar hij is als hij/zij niet thuis is, mate waarin kind zelf mag bepalen wat hij/zij ziet op televisie en hoeveel hij/zij televisie kijkt;
- Straffend opvoeden: slaan van, schreeuwen tegen en ruzie maken met het kind.

Telefonisch interviews met het kind bij de tweede meting, aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Op welke leeftijd had je je eerste date?
- Heb je ervaring met geslachtsgemeenschap en zo ja, op welke leeftijd voor het eerst?

In het model werden ook gezinsstructuur en geslacht van het kind opgenomen. Er werd gecontroleerd voor opleidingsniveau van de moeder, SES en etniciteit. Analyses werden uitgevoerd met Cox proportional hazard regression.

Resultaten

Jongens krijgen vaker te maken met straffend opvoeden en minder met monitoring dan meisjes. Steun van de ouders is voor jongens en meisjes gelijk.

In de bivariate én multivariate analyse hangen geen van de drie ouderkenmerken samen met de leeftijd van de eerste date. In de bivariate analyses hangt straffend opvoeden samen met een vroegere eerste geslachtsgemeenschap ($p < .05$) en monitoring met een latere leeftijd van de eerste keer ($p < .01$). Steun hangt hier niet mee samen. Na controle voor gezinsstructuur en demografische kenmerken valt de samenhang met straffend opvoeden weg, met monitoring niet. Monitoring is ook het enige ouderkenmerk dat (bi- en multivariaat) samenhangt met ervaring met geslachtsgemeenschap binnen de groep jongeren die ervaring hebben met daten ($p < .001$).

Kwaliteit en relevantie

Grote representatieve steekproef van zowel ouders als kinderen. Opvoedstijlen worden bij de ouders onderzocht, voordat de kinderen in de puberteit komen. Volgens de auteurs noodzakelijk, omdat het grootste deel van socialisatie door de ouders al voor de puberteit is voltooid. Jammer dat uiteindelijk niet gekeken is naar de leeftijd eerste date of geslachtsgemeenschap of naar de tijd tussen eerste date en eerste geslachtsgemeenschap (zoals eerder in het artikel werd geschetst). Er werd toch gekeken naar het al dan niet hebben van ervaring. De auteurs denken dat dit wellicht verklaart dat er voor ervaring met daten geen verbanden werden gevonden, omdat daten op deze leeftijd heel gebruikelijk is. Interessant zou dan zijn te bezien of het wel uitmaakt of iemand zo'n eerste date op zijn 10^e of 14^e heeft, en of iemand bijvoorbeeld na zijn eerste date binnen 1 of binnen 4 jaar voor het eerst geslachtsgemeenschap heeft. De omvang van de te onderzoeken steekproef was dan wel kleiner geweest, omdat alleen de personen met ervaring meegenomen hadden kunnen worden.

Luster, T. & Small, S.A. (1994). Factors associated with sexual risk-taking behaviors among adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 3, p. 622-632.

Vraagstelling

Welke psychosociale factoren onderscheiden jongeren die veel seksueel risico lopen (die meerdere seksuele partners hebben en niet altijd anticonceptie gebruiken) van jongeren die veiliger vrijen en van jongeren die geen seksuele ervaring hebben?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 2.567 adolescenten, werving via scholen
- 13-19 jaar (4% 18-19 jaar, de rest ongeveer gelijk verdeeld over de leeftijdsgroepen)
- alleen jongeren die bij tenminste één ouder woonden

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen werd tijdens de les ingevuld:

- Seksueel risico: gecategoriseerd in 3 groepen:
 - hoog risico: meerdere sekspartners gehad en zelden of nooit anticonceptie gebruiken, $n = 150$.
 - laag risico: één sekspartner gehad én altijd anticonceptie gebruikt, $n = 203$;
 - geen seksuele ervaring (gemiddeld wat jonger), $n = 1555$;
- Monitoring door de ouders: mate waarin ouders op de hoogte zijn van gaan en staan van hun kind en interesse tonen in wat ze doen en met wie ze omgaan;
- Ouderlijke steun: "mijn moeder/vader geeft om me" "mijn moeder/vader is eerlijk bij het handhaven van de regels bij ons thuis" en "mijn vader/moeder is er voor me als ik hem/haar nodig heb";
- Praten over anticonceptie met de ouders: voor moeder en vader apart;
- Overig: schoolprestaties, seksueel misbruik, lichamelijke misbruik, alcoholgebruik, suïcidale ideeën.

Bivariate analyses werden uitgevoerd met ANOVA, multivariate analyses met logistische regressie. De logistische regressie werd alleen uitgevoerd voor verschillen binnen de groep met seksuele ervaring (dus tussen de hoog en de laag risico groep).

Resultaten

Jongens en meisjes die veel risico lopen, verschillen significant van jongeren die weinig risico lopen of die geen ervaring hebben met seks op ouderlijke kenmerken. Deze jongens en meisjes worden slechter gemonitord door de ouders en ze krijgen minder ouderlijke steun. Meisjes uit de hoog risico groep praten ook minder vaak met de moeder over anticonceptie dan meisjes uit de laag risico groep. Jongens en meisjes in de laag risico groep verschilden niet van de jongeren zonder ervaring wat betreft ouderlijke steun, maar ze scoorden wel lager op monitoring en hoger op het bespreken van anticonceptie (voor meisjes alleen met moeder, voor jongens met moeder en vader).

In de logistische regressie bleef wat ouderkenmerken betreft voor meisjes een verband bestaan met het bespreken van anticonceptie met de moeder ($OR = 0,53$, $p < .01$) en monitoring ($OR = 0,91$, $p < .05$) (naast schoolprestaties en alcoholgebruik). Voor jongens werden multivariaat geen verbanden met ouderkenmerken gevonden (alleen met schoolprestaties, alcoholgebruik, seksueel misbruik en suïcidale ideeën).

Kwaliteit en relevantie

Het verband met monitoring wordt hier weer uitgelegd als 'de mogelijkheid om riskant gedrag te vertonen'. Dus: als ouders hun kinderen niet goed in de gaten houden, gaan ze gekke dingen doen. Monitoring is hier echter geoperationaliseerd als kennis van de kinderen en omdat het om rapportages van de kinderen zelf gaat, gaat het vooral over de mate waarin ze hun ouders zelf vertellen wat ze doen. Jongeren die op een 'verstandige' manier met seks omgaan, vertellen hun ouders mogelijk meer over wat ze doen en met wie. Cross-sectioneel (dus geen conclusies rondom causaliteit mogelijk) en selecte steekproef (grotendeels wit, uit niet-stedelijk gebied).

Markham, C.M., Tortolero, S.R., Escobar-Chaves, S.L., Parcel, G.S., Harrist, R., & Addy, R.C. (2003). Family connectedness and sexual risk-taking among urban youth attending alternative high schools. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 35, p. 174-179.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de mate van verbondenheid in het gezin samen met riskant seksueel gedrag van jongeren op alternatieve middelbare scholen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 976 leerlingen van 'alternative high schools': onderwijs voor kinderen met leer- en gedragsproblemen
- 566 meisjes en 410 jongens
- 12-20 jaar
- 58% Latino, 31% zwart, 11% anders
- 359 meisjes en 300 jongens ervaring met gemeenschap (dus meegenomen in de analyse op condoomgebruik en ervaring met zwangerschap)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Digitale vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag: ervaring met vaginale of anale gemeenschap, leeftijd eerste keer, aantal keer in afgelopen 3 maanden, aantal keer seks zonder condoom in afgelopen 3 maanden, aantal sekspartners in afgelopen 3 maanden, zwanger geweest/iemand zwanger gemaakt.
- Verbondenheid in het gezin: o.a. "ik heb een goede band met mijn gezin", "ik ben liever bij mijn vrienden dan thuis" en "mijn ouders zijn meestal niet geïnteresseerd in wat ik zeg of doe".

In de logistische regressies (voor jongens en meisjes apart) werd gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, etniciteit, en gezinsstructuur.

Resultaten

In de totale groep verkleint een sterke verbondenheid in het gezin de kans om de afgelopen 3 maanden seks te hebben gehad zonder condoom (OR = 0,97 (0,95-1,00), $p < .05$) of op ervaring met zwangerschap (OR = 0,97 (0,95-0,99), $p < .05$). Voor meisjes apart worden alleen verbanden gevonden met de leeftijd van de eerste keer, voor jongens met betrokkenheid bij een zwangerschap (OR = 0,92 (0,89-0,97), $p < .001$).

Kwaliteit en relevantie

Gevonden verbanden zeer zwak: de relevante betrouwbaarheidsintervallen lopen bijna door tot 1,00 (in welk geval het verband niet significant zou zijn), terwijl de steekproef best omvangrijk is. Ik vind dit resultaat niet overtuigend.

McBride Murry, V., Brody, G.H., McNair, L.D., Luo, Z., Gibbons, F.X., Gerrard, M., & Asby Wills, T. (2005). Parental involvement promotes rural African American youths' self-pride and sexual self-concepts. *Journal of Marriage and the Family*, 67, 627-642.

Vraagstelling

In hoeverre hebben ouderprocessen (verzorging, monitoring, discipline, overbrengen van normen en waarden) invloed op het seksuele zelfconcept van Afro-Amerikaanse meiden? Heeft een interventie, gericht op het verbeteren van deze ouderprocessen, een positief effect op dit seksuele zelf-concept?

Design

Experimenteel, pretest-posttest met controlegroep

Steekproef

- 332 moeders en hun 11 jaar oude kinderen (179 meisjes en 153 jongens)
- Afro-Amerikaans
- hard werkend, arm

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Voorafgaand aan de interventie werden moeders en kinderen thuis geïnterviewd. De interventie (Strong African American Families Program) was gericht op het verbeteren van een viertal ouderprocessen, waarvan betrokken, verzorgend ouderschap en praten over seks hier het meest relevant zijn. Ongeveer 3 maanden na het afronden van de interventie werd een nameting gedaan. Zowel bij voor- als nameting werd gevraagd naar:

- Betrokken, verzorgend ouderschap: betrokkenheid (bijvoorbeeld: er samen uitkomen als er een conflict is, uitleggen waarom bepaalde regels nodig zijn), monitoring (weten waar en met wie je kind is als hij of zij niet thuis is), consistent opvoeden (komt het bijvoorbeeld voor dat iets de ene keer wel en de andere keer niet mag?);
- Communicatie over seks: ooit met kind gesproken over een 9-tal seksuele onderwerpen (bijvoorbeeld menstruatie, voortplanting, anticonceptie, soa/hiv);
- Seksueel zelfbeeld: positief lichaamsbeeld en seksuele sociale vergelijking (percepties van wat anderen van jouw lichaam vinden of vinden dat je er vergeleken met anderen goed/slecht uitziet).

Verschillen tussen de experimentele en controlegroep werden nagegaan met multilevel analyse omdat de moeders clusteren in counties.

Resultaten

Na controle voor eventuele verschillen in ouderprocessen bij de eerste meting, was de kwaliteit van de ouderprocessen bij de tweede meting beter in de interventiegroep dan in de controlegroep ($\beta = 0,33$, $p < .01$). Ook het lichaamsbeeld van de kinderen was (sterker) verbeterd in de interventiegroep als gevolg van de verbeterde ouderprocessen ($\beta = 0,40$, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Relevantie beperkt: enkel lichaamsbeeld als afhankelijke variabele meegenomen. Daarnaast is de steekproef zeer select: Afro-Amerikaans en geworven in enkele specifieke, arme, steden. Jammer dat weer de vaders ontbreken in de steekproef. In de inleiding wordt zelfs gezegd dat ze ervan uitgaan dat de invloed van de vader op identiteitsvorming verwaarloosbaar is!

McNeely, C., Shew, M.L., Beuhring, T., Sieving, R., Miller, B.C., & Blum, R.W. (2002). Mothers' influence on the timing of first sex among 14- and 15-year-olds. *Journal of Adolescent Health, 31*, 256-265.

Vraagstelling

In hoeverre hangen kenmerken van de moeder (attitudes en communicatie vanuit het perspectief van de moeder) samen met de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Longitudinaal, twee metingen met een tussenliggende periode van 1 jaar.

Steekproef

- 871 jongens en 1135 meisjes en hun moeders
- 14 en 15 jaar oud (eerste meting)
- 73,8% blank, 9,5% Afro- en 12,1% Latijns-Amerikaans
- geen ervaring met geslachtsgemeenschap bij eerste meting

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews met zowel kinderen als moeders aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Ervaring met geslachtsgemeenschap (kind): heb je ervaring en zo ja, wanneer (jaar, maand) voor het eerst?
- Seksuele communicatie (moeder): frequentie praten over seks en anticonceptie, aanraden van bepaalde anticonceptiemethode
- Seksuele attitudes (moeder): afkeuren dat kind seks heeft of afkeuren dat kind seks heeft met "speciaal persoon" (gedichotomiseerd in sterk versus minder sterk afkeuren); negatieve attitude ten aanzien van praten met het kind over seks (niet nodig, ongemakkelijk, zou hem/haar aanzetten tot seks etc.);
- Relatie met moeder (moeder): tevredenheid over de relatie, betrokkenheid bij vrienden (gemeten als: met hoeveel ouders van vrienden heeft u gesproken);
- Religiositeit van moeder;
- Seksuele ontwikkeling (controlevariabele): ervaring met zoenen (aan moeder gevraagd!), ervaring met verkering en verkering op dit moment (aan kind gevraagd).

Analyses werden uitgevoerd met Cox proportional hazard regression.

Resultaten

Voor de jongens werden (buiten verbanden met etniciteit en seksuele ontwikkeling) geen verbanden gevonden met de leeftijd van de eerste keer. Meisjes met moeders die geslachtsgemeenschap sterk afkeuren (HR = .56, $p < .01$), die tevreden zijn over de relatie met hun dochter (HR = .62, $p < .05$) en die vaker met ouders van de vrienden van hun dochter praten (HR = .88, $p < .01$) hebben de eerste geslachtsgemeenschap later.

Kwaliteit en relevantie

Representatieve steekproef die longitudinaal werd gevolgd. Weinig ruimte voor interpretatie van de resultaten in de discussie. Er worden conclusies getrokken die niet door de resultaten worden onderbouwd, bijvoorbeeld: "ouders moeten hun seksuele attitudes duidelijk communiceren", terwijl er geen verband wordt gevonden met seksuele communicatie. Kennelijk is toch wel duidelijk hoe de moeder er over denkt, ook al wordt dit niet verbaal gecommuniceerd.

Meschke, L.L., & Silbereisen, R.K. (1997). The influence of puberty, family processes, and leisure activities on the timing of first sexual experience. *Journal of Adolescence*, 20, p. 403-418.

Vraagstelling

In hoeverre hangen lichamelijke ontwikkeling, gezinsprocessen (waaronder monitoring en steun door ouders) en activiteiten in de vrije tijd samen met de leeftijd van de eerste keer?

Design

Cross-sectioneel, gedeeltelijk retrospectief

Steekproef

- 105 jongens en 128 meisjes (Oost-Duits) en 242 jongens en 227 meisjes (West-Duits)
- 15-18 jaar, gemiddeld 16,8
- 100% blank
- 52% ervaring met geslachtsgemeenschap

Land

Duitsland (dataverzameling vlak na de éénwording)

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Heb je zelf een seksuele ervaring meegemaakt en zo ja, op welke leeftijd gebeurde dit voor het eerst?
- Lichamelijke ontwikkeling: was jouw lichaam tussen je 11e en 12e verder of minder ver ontwikkeld dan dat van leeftijdsgenoten?
- Monitoring: hoe vaak vertel je je moeder dan wel vader wat je doet na school of in je vrije tijd;
- Steun: steun van ouders met betrekking tot school en toekomst;
- Gedeelde interesses: in hoeverre komen jouw interesses overeen met die van je ouders;
- Huishoudelijke taken: hoe vaak help je mee in het huishouden (verschillende taken).

Analyses werden uitgevoerd met Cox proportional hazards model. De hazard rates (HR) duiden op de kans dat iemand een bepaalde ervaring op een bepaalde leeftijd gaat meemaken (gegeven de determinanten in de analyse) wanneer hij/zij dit nog niet heeft meegemaakt. Er werd gecontroleerd voor lichamelijke ontwikkeling en demografische kenmerken, alvorens de ouderkenmerken aan het model toe te voegen.

Resultaten

Er werden verbanden gevonden tussen de mate van monitoring en seksuele ervaring voor West-Duitse meisjes (HR = .70, $p < .05$) en Oost-Duitse jongens (HR = .54, $p < .05$): hoe meer de kinderen aan de

ouders vertellen, hoe kleiner de kans op seksuele ervaring. Voor steun en gedeelde interesses werden geen verbanden gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Het woord geslachtsgemeenschap mocht niet worden gebruikt, onduidelijk is of jongeren onder 'seksuele ervaring' geslachtsgemeenschap verstonden. Dit wordt wel aangenomen. De auteurs beschrijven de 'algemeen gangbare seksuele carrière' (waarbij na het hebben van verkering nog een heel aantal seksuele handelingen volgen alvorens tot geslachtsgemeenschap over te gaan). Vervolgens stellen ze dat hun bevinding dat de gemiddelde leeftijd van de eerste verkering in hun steekproef voorafgaat aan de gemiddelde leeftijd van de eerste 'ervaring', bevestigt dat het hier waarschijnlijk om geslachtsgemeenschap gaat. Deze redentatie klopt mijns inziens niet: je zou verwachten dat de eerste verkering óók voorafgaat aan andere eerste seksuele ervaringen.

De resultaten zijn over de hele linie inconsistent, vrijwel geen één resultaat wordt bijvoorbeeld bij zowel jongens of meisjes gevonden (los van het gedeelte van Duitsland waar ze wonen) of juist bij alle Oost- of West-Duitsers (los van gender). Lastig te interpreteren. De auteurs concluderen dat de studie aantoont dat biologische en omgevingsfactoren een rol spelen voor seksueel gedrag van adolescenten (weinig verassend).

De auteurs interpreteren het "vertellen wat je doet" als een mogelijkheid die de ouders wordt geboden om de kinderen in de gaten te houden. Ik betwijfel de eenzijdigheid van deze conclusie. Ik denk dat kinderen juist meer geneigd zijn de ouders te vertellen wat ze doen als het 'in de gaten houden' niet meer echt nodig is en ze toch al geen dingen doen die de ouders sterk afkeuren. Kinderen die de geboden en verboden van de ouders als het ware goed hebben geïnternaliseerd, zullen eerder geneigd zijn de ouders te vertellen wat ze doen. Wanneer hetgeen ze doen steeds door de ouders wordt afgekeurd, zullen ze minder vertellen.

Metzler, C.W., Noell, J., Biglan, A., Ary, D. et al. (1994). The social context for risky sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine*, 17, p. 419-438.

Vraagstelling

In hoeverre kan de samenhang van een bestraffende opvoedstijl en beperkte monitoring met seksueel riskant gedrag verklaard worden doordat jongeren met dergelijke ouders vaker omgaan met vrienden met probleemgedrag?

Wat is het verband tussen betrokkenheid tussen gezinsleden en een bestraffende opvoedstijl en beperkte monitoring (en daardoor indirect met riskant seksueel gedrag)?

In hoeverre hangt de beschikbaarheid van opvoeders samen met opvoedstijlen, de omgang met vrienden met probleemgedrag en seksueel riskant gedrag?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

3 steekproeven: 1 nieuw, 2 eerder beschreven in Biglan et al.

- 1: 383 meisjes en 225 jongens, 2: 64 jongens en 67 meisjes; 3: 42 meisjes en 57 jongens
- 1: ook 293 moeders en 29 vaders ondervraagd, 2: ook 98 moeders en 8 vaders ondervraagd
- 1: 14-17 jaar, 2: 15-17 jaar, 3: 15-18 jaar
- 1: 91% wit, 2: 90% wit, 3: 92% wit

- 1: werving via programma dat gericht was op roken onder adolescenten (grotendeels rokende jongeren geworven), 2 en 3: werving via advertenties in kranten, 'public service announcements' en flyers op bijv. scholen.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksueel riskant gedrag werd gemeten aan de hand van een gemiddelde score op: aantal sekspartners afgelopen jaar (x2); aantal keer seks in afgelopen jaar; aantal keer seks met een vreemde (x2); aantal keer seks met iv drugsgebruiker (x2); (aantal keer) seks met iemand die ook seks had met anderen (x2); aantal keer seks zonder condoom; frequentie anticonceptiegebruik; al dan niet ervaring met anale seks (x2); ooit soa gehad (x2); alcohol- en druggebruik bij de seks.
- Beschikbaarheid van de ouders: werd gemeten aan de hand van de gezinsstructuur (lopend van bij beide biologische ouders wonen tot helemaal niet met een ouder of verzorgende wonen), de hoeveelheid tijd die met de ouders wordt doorgebracht en het eventuele contact met ouders die elders wonen.
- Conflict (alleen gemeten bij jongeren): bijvoorbeeld 'we worden vaak boos op elkaar' en 'we hebben vaak ruzie', nagevraagd voor vader en moeder apart en samengevoegd tot 1 schaal;
- Betrokkenheid (alleen gemeten bij jongeren): positieve interacties, zoals elkaar helpen en een gevoel dat je bij elkaar hoort;
- Monitoring (zowel aan ouders als kinderen gevraagd): zowel kennis van gaan en staan van het kind als aanwezigheid van de ouders;
- Omgang met vrienden met probleemgedrag (zowel aan ouders als kinderen gevraagd).
- Met behulp van path-analyse werden directe en indirecte effecten van de ouder- en vriendkenmerken op seksueel gedrag nagegaan.

Resultaten

Er werd een model getest met de volgende aannames: de omgang met vrienden met probleemgedrag is de meeste proximale en sterkste voorspeller van seksueel riskant gedrag. De omgang met vrienden met probleemgedrag wordt op zijn beurt beïnvloed door de mate van conflict en slecht monitoren door de ouders. Slecht monitoren en beperkte beschikbaarheid van ouders heeft ook een directe invloed op seksueel riskant gedrag. Betrokkenheid binnen het gezin hangt samen met de andere ouderkenmerken, maar heeft geen directe invloed op seksueel riskant gedrag. Slecht monitoren en beperkte beschikbaarheid van ouders hangen ook met elkaar samen. De path-analyse toont aan dat dit model in elke steekproef voldoende goodness of fit heeft, ook als alle steekproeven bij elkaar worden gegooid. De sterkste voorspeller van riskant seksueel gedrag is de omgang met vrienden met probleemgedrag (.32, $p < .001$). Monitoring (.14/.17, $p < .001$) en beschikbaarheid van ouders (.11, $< .001$) vormen ook een direct verband.

Kwaliteit en relevantie

Cross-sectioneel. Het model suggereert causale verbanden, maar toont deze niet aan. Selecte steekproef.

Miller, B.C., McCoy, J.K., Olson, T.D., & Wallace C.M. (1986). Parental discipline and control attempts in relation to adolescent sexual attitudes and behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 48, p. 503-512.

Vraagstelling

Bestaat er een curvilineair verband tussen controle door de ouders en seksuele attitudes en gedrag van het kind?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- werving in 1983 (836) en 1984 (1587)
- 1526 meisjes en 897 jongens
- grotendeels tussen de 15 en 18 jaar
- 76% wit, 15% Latino, rest anders
- geworven via scholen
- 810 moeders en 562 vaders

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst (in te vullen door de adolescent) met de volgende onderwerpen:

- Seksuele attitudes: wat vind je er van als iemand geslachtsgemeenschap heeft voor het huwelijk?
- Seksuele ervaring: Heb je ervaring met geslachtsgemeenschap?
- Strengheid ouders: hoe streng zijn jouw ouders? (alleen in 1983 gevraagd, n = 836)
- Regels: hebben jouw ouders regels over met wie, wanneer en hoe vaak je uitgaat (date)? (In 1983 aan de jongeren gevraagd, in 1984 aan de ouders)

Resultaten

Jongeren die aangaven helemaal geen strenge ouders te hebben of geen regels met betrekking tot dating hadden de meest permissieve attitudes en de grootste kans op ervaring met geslachtsgemeenschap. De laagste permissiviteit en kans op ervaring met geslachtsgemeenschap werd gevonden bij jongeren met iets meer dan gemiddeld strenge ouders / aantallen regels. Bij heel strenge ouders en heel veel regels neemt de permissiviteit / kans op ervaring met geslachtsgemeenschap juist weer toe. Wanneer de ouders de mate van strengheid en permissiviteit rapporteerden werd soms ook een dergelijk curvilineair verband gevonden, maar de resultaten waren minder éénduidig.

Kwaliteit en relevantie

In theoretisch kader onderscheid tussen "coercive control" (controle door middel van dwang en straf) en "inductive control" (uitleg, redelijkheid). Het eerste heeft met name effect op korte termijn (dus zolang de ouders erbij zijn) en zorgt nauwelijks voor internalisatie van de gestelde waarden en normen. Met name met betrekking tot seksueel gedrag is de kans dat de ouders erachter zullen komen klein, dus zal "coercive control" hier nauwelijks effect op hebben.

Miller, B.C., Norton, M.C., Curtis, T., Hill, E.J., Schvaneveldt, P., & Young, M.H. (1997). The timing of sexual intercourse among adolescents: Family, peer and other antecedents. *Youth and Society*, 29, 54-83.

Vraagstelling

Welke factoren (gezin, peers en anders) hangen samen met de timing van de eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- 386 meisjes en 373 jongens
- 7-11 jaar (t1), 11-16 jaar (t2) en 18-22 jaar (t3)
- 80% blank, 20% Afro-Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Leeftijd eerste vrijwillige geslachtsgemeenschap (retrospectief gemeten op t3);
- Gezinsstructuur (gerapporteerd door ouder): % tijd in éénoudergezin (van 0-11 en vanaf 12e jaar); aantal wisselingen in verzorgers (0-5 jaar, 6-11 jaar, 12+ jaar);
- Opvoedstijlen van de moeder (gerapporteerd door kind op t2): permissiveness (hebben van regels, kind in de gaten houden), straf (slaan, dreigen), inperken van vrijheden, intrekken van liefde (zeggen dat ze niet van je houdt, je uitlachen), intrinsieke steun (liefde, vertrouwen, trots), extrinsieke steun (materiële beloningen), verbondenheid (tijd die samen wordt doorgebracht, band);
- Opleiding: schoolprestaties, wensen en verwachtingen van de ouders, problemen op school;
- Religie: hoe vaak ga je naar de kerk en hoe leuk/vervelend vind je dat;
- Leeftijdsgenoten: seksueel gedrag vrienden, leeftijd vrienden, aantal vrienden van andere sekse, aantrekkelijkheid vergeleken met vriendenleeftijd eerste date.

Bivariate analyses werden uitgevoerd met logistische regressie, waarbij de afhankelijke variabele als volgt werd gecategoriseerd: 1-6 = leeftijd eerste keer 12-17, 7 = 18 of ouder, 8 = nog maagd; Multivariate analyses werden vervolgens uitgevoerd met event history analysis (een techniek die toestaat dat de groep 'maagden' in de analyses wordt meegenomen).

Resultaten

Alle gezinsstructuurkenmerken hingen voor zowel jongens als meisjes samen met een jongere leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap (met name de tijd in een éénoudergezin na het 12e jaar: $r = -.21$ voor jongens en $r = -.22$ voor meisjes). De opvoedstijlen van de moeder hingen voor jongens niet samen met de leeftijd van de eerste keer, voor meisjes worden zwakke verbanden gevonden met intrekken van liefde ($r = -.12$), intrinsieke steun ($r = .12$) en verbondenheid ($r = .18$) (alle drie aspecten van affectie/responsiviteit). Voor meisjes werd na controle voor demografische variabelen alleen een

heel zwak verband gevonden met verbondenheid (OR = 1,00, $p < .05$) en na controle voor demografische factoren, gezinsstructuur, opleiding, religie en kenmerken van leeftijdsgenoten voor extrinsieke steun (OR = 1,00, $p < .05$) en verbondenheid (OR = 1,00, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Bij de bivariate samenhangen zijn geen significantieniveaus aangegeven. In de multivariate analyses wordt geen betrouwbaarheidsinterval aangegeven en ik begrijp niet goed hoe een OR van 1,00 (de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap wordt dan namelijk met het stijgen van één schaaleenheid op het gemeten construct precies met één keer zo groot) toch een significant effect kan betekenen. In elk geval zijn de gevonden samenhangen in de multivariate analyses zo goed als afwezig.

Miller, K.S., Forehand, R., & Kotchick, B.A. (1999). Adolescent sexual behavior in two ethnic minority samples: The role of family variables. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 85-98.

Vraagstelling

In hoeverre hangen gezinsstructuren en processen samen met riskant seksueel gedrag?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 907 jongeren en hun moeders
- 14-16 jaar
- werving via scholen
- 3 steekproeven: 259 Afro-Amerikanen in Montgomery, 172 Afro-Amerikanen en 216 Latino's in New York en 260 Latino's in Puerto Rico.
- 372 ervaring met geslachtsgemeenschap (dit is de n voor de analyses op condoomgebruik)

Land

Verenigde Staten en Puerto Rico

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: etnische achtergrond van moeder en kind, leeftijd van moeder en kind, geslacht kind, woonplaats, tijd dat kind bij moeder woonde, werkstatus moeder, inkomen, opleidingsniveau moeder, huwelijksstatus moeder;
- Monitoring: moeders en kinderen werd gevraagd hoeveel de moeder weet van gaan en staan van het kind;
- Algemene communicatie: moeder en kind werd gevraagd hoe goed ze met elkaar kunnen praten (bijvoorbeeld "ik kan mijn moeder alles vertellen" of "mijn moeder luistert niet altijd naar me");
- Seksuele communicatie: moeder en kind werd gevraagd of er wel eens wordt gepraat over wel/niet seks hebben, anticonceptie, condooms, hiv/aids;
- Attitudes van de moeder t.a.v. seks: moeders gaven aan hoe ze er over denken als jongens in het algemeen, meisjes in het algemeen of hun eigen zoon/dochter seks hebben, seks hebben met veel partners, zwanger worden/iemand zwanger maken;

- Seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap, aantal sekspartners, leeftijd eerste keer en hoe vaak er een condoom werd gebruikt van alle keren dat seks plaatsvond.

Verbanden werden geanalyseerd met behulp van lineaire regressie. Er werd gecontroleerd voor woonplaats, geslacht, leeftijd, etniciteit, SES en huwelijksstatus moeder.

Resultaten

Condoomgebruik hing niet samen met leeftijd eerste keer of aantal sekspartners. Wanneer naar de samenhang met door het kind gerapporteerde ouderkenmerken wordt gekeken, wordt voor de totale groep alleen een significante samenhang gevonden tussen monitoring en condoomgebruik ($\beta = .14$, $p < .01$). Er werd geen verband gevonden met algemene communicatie, seksuele communicatie of attitude van de moeder t.a.v. seks en er werden geen interactie-effecten gevonden tussen sekse of etniciteit en de ouder-kenmerken. Wanneer naar de door de moeder gerapporteerde ouder-kenmerken wordt gekeken, worden helemaal geen verbanden met condoomgebruik gevonden. Uitgesplitst naar locatie blijkt het verband tussen (door de adolescent gerapporteerde) monitoring en condoomgebruik alleen te bestaan in Puerto Rico ($\beta = .29$, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat hier met verschillende (kleinere en selecte) steekproeven werd gewerkt. Goed dat zowel de moeders als de adolescenten zijn ondervraagd: dit blijkt ook uit te maken voor de resultaten. Van alle uitkomstmaten slechts één voor het doel van deze literatuurstudie relevant. Cross-sectioneel, dus geen causaliteit aan te tonen. Met name bij een variabele als monitoring is dit ingewikkeld. Is het voor jongeren die netjes condooms gebruiken makkelijker om open te zijn tegen de ouders? Of is een gezinsklimaat waarin het mogelijk is om de ouders te vertellen wat je doet en met wie inderdaad beschermend als het gaat om condoomgebruik? In de discussie wordt het verband tussen monitoring en seksuele activiteit (want dat wordt ook gevonden) uitgelegd alsof ouders die meer weten van hun kind zouden kunnen 'voorkomen' dat hun kind seks heeft. Dat lijkt me zeer onwaarschijnlijk.

Moore, K.A., Peterson, J.L., & Furstenberg, F.F. (1986). Parental attitudes and the occurrence of early sexual activity. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 777-782.

Vraagstelling

Heeft de mate van communicatie tussen ouders en kinderen invloed op de seksuele activiteit van de kinderen en wat is de invloed van de attitudes van de ouders op dit verband?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 171 meisjes, 172 jongens en één van hun ouders (meestal de moeder)
- 15 en 16 jaar
- 100% blank
- kinderen uit gescheiden gezinnen of gezinnen met veel conflict

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijsten met volgende onderwerpen:

- Seksuele ervaring: ervaring met geslachtsgemeenschap van jongere zelf en van de vrienden;
- Traditionele attitudes (huwelijk en scheiding, arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen);
- Monitoring (rapportage ouders): deel van de vrienden die de ouders kennen;
- Communicatie (laatste drie rapportage kind): mate waarin kind mee mag beslissen en er naar hem/haar geluisterd wordt; frequentie waarmee er over televisie wordt gesproken, al dan niet bespreken van seks met de ouder(s).

Resultaten

Wanneer de attitudes van de ouders niet in de analyses werden meegenomen, werd alleen voor monitoring (de mate waarin de ouders de vrienden van hun kind zeggen te kennen) een significante samenhang gevonden met seksuele ervaring, en alleen voor meisjes. Van de meisjes wiens ouders zeiden bijna alle vrienden te kennen had 12% ervaring, bij ouders die slechts de helft of minder van de vrienden kenden had 28% van de meisjes ervaring.

In de totale groep worden geen verbanden gevonden met communicatie. Dochters van traditionele ouders zijn minder vaak seksueel actief dan dochters van niet-traditionele ouders. Bij jongens wordt dit niet gevonden. Wanneer *binnen* de groepen traditionele en niet-traditionele ouders wordt gekeken, valt op dat binnen de groep met traditionele ouders bepaalde communicatiematen *wel* samenhangen met seksuele ervaring. Binnen de traditionele groep zijn meisjes die met de ouders bespreken wat er op tv bekeken wordt, meisjes die met de ouders over seks praten, en jongens die in beslissingen worden betrokken en waar meer naar geluisterd wordt, minder vaak seksueel actief. Jongens met traditionele ouders die vaker over seks praten, zijn juist vaker seksueel actief.

Kwaliteit en relevantie

Apart dat niet gekeken is naar de seksuele attitudes van de ouders (bijvoorbeeld: wat vinden ze ervan als jongeren seks hebben), ook omdat dit in de inleiding werd aangevoerd als iets waarin ouders zouden variëren en wat zou interacteren in de invloed op seksueel gedrag. Cross-sectioneel, dus richting van de gevonden verbanden onduidelijk. De auteurs zeggen bijvoorbeeld dat het verband tussen praten over seks met jongens in traditionele gezinnen en meer seksueel gedrag erop wijst dat het praten over seks volgt op het seksuele gedrag, bij meisjes zou het praten over seks (en het uitdragen van de eigen traditionele waarden) juist leiden tot uitstel.

Moore, M.R., & Chase-Lansdale, P.L. (2001). Sexual intercourse and pregnancy among African American girls in high-poverty neighborhoods: The role of family and perceived community environment. *Journal of Marriage & the Family*, 63, p. 1146-1157.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de relatie tussen ouders en kind samen met seksuele ervaring en zwangerschap bij meisjes uit risicogroepen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 289 meisjes en hun moeders
- 15 tot 18 jaar, gemiddeld 16,2

- Afro-Amerikaans
- woonachtig in wijken met hoog armoedecijfer

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende vragen:

- Gezinsstructuur: huwelijksstatus, één of twee ouders aanwezig;
- Kwaliteit van de relatie met de moeder: vertrouwen, kunnen praten met elkaar, gevoelens van boosheid en afstandelijkheid naar de moeder toe;
- Leeftijd eerste keer en ervaring met zwangerschap ooit.

Multivariate analyses werden uitgevoerd met logistische regressie. Onduidelijk hoe bivariate analyses werden uitgevoerd (waarschijnlijk gewoon een t-test).

Resultaten

Zevenentwintig procent van alle meisjes (dus mét en zónder ervaring met geslachtsgemeenschap) is wel eens zwanger geweest. Meisjes die wel eens zwanger waren geweest ervaren de relatie met de moeder als slechter (meer afstand, minder communicatie, minder vertrouwen) dan meisjes die hier geen ervaring mee hadden. Eenzelfde verschil werd gevonden tussen seksueel actieve meisjes en maagden. Na controle voor leeftijd, leeftijd eerste menstruatie, schoolprestaties, SES, huwelijksstatus moeder, sociale steun in buurt waar ze wonen en positief en negatief gedrag van vrienden wordt er geen verband meer gevonden tussen de kwaliteit van de relatie met de moeder en de kans op zwangerschap.

Kwaliteit en relevantie

Meisjes die ervaring hebben met zwangerschap werden ook vergeleken met meisjes die nooit seks hadden gehad. Daardoor is onduidelijk of de gevonden verbanden toe te schrijven zijn aan seksuele activiteit of aan slecht anticonceptiegebruik. Cross-sectionele studie, dus verband tussen relatie met de moeder en zwangerschap kan net zo goed andersom liggen. Selecte steekproef, dus resultaten niet generaliseerbaar naar andere etnische groepen of naar jongeren die in 'betere' wijken wonen.

Moore, N.B., & Davidson, J.K.Sr. (1997). Guilt about first intercourse: An antecedent of sexual dissatisfaction among college women. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 23, p. 29-46.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met het hebben van schuldgevoelens bij de eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 571 vrouwelijke studenten
- 18 tot 23 jaar
- ervaring met geslachtsgemeenschap

- heteroseksueel
- nooit getrouwd

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksuele geschiedenis: ervaring met strelen, orgasme, orgasme bij masturbatie, vrijen, geslachtsgemeenschap, leeftijd eerste orgasme, aantal sekspartners, frequentie orgasme;
- Omstandigheden eerste keer: aard van de partner, actief of passief ingestemd hebben, gebruik van alcohol of drugs, gebruik van anticonceptie;
- Gezinskenmerken: gevoelens voor moeder/vader, moeder/vader te streng, moeder/vader communiceert slecht, praten over seks met moeder/vader, zien dat ouders affectie tonen naar elkaar toe;
- Anticonceptiegebruik;
- Seksuele gevoelens: tevredenheid, (on)gemakkelijkheid, aanpassingsvermogen, huidige schuldgevoelens;
- Schuldgevoelens rondom de eerste keer.

De analyses lijken met ANOVA te zijn uitgevoerd, maar dit wordt niet expliciet gemaakt.

Resultaten

Vrouwen werden verdeeld in 4 groepen, namelijk vrouwen die zich vaak, soms, zelden en nooit schuldig voelen over de eerste geslachtsgemeenschap. Vrouwen die zich vaak schuldig voelen, hebben vaker oncommunicatieve ouders (zowel vader als moeder), vaker een zeer strenge vader en minder vaak ouders die affectie toonden naar elkaar toe, dan vrouwen die dit soms, zelden of nooit hebben. De groep die nooit schuldgevoelens heeft, rapporteert vervolgens meer geestelijke en lichamelijke tevredenheid over de eerste keer. Vrouwen die dit vaak hebben, voelen zich minder op hun gemak bij hun eigen seksualiteit, ze voelen zich vaker schuldig met betrekking tot de huidige seksuele ervaringen en wanneer ze niet klaarkomen en zijn minder tevreden over het huidige seksleven.

Kwaliteit en relevantie

Omschrijving van de concepten en de manier waarop ze zijn gemeten totaal afwezig. Bij de methode wordt wel een korte lijst genoemd met vragen in de vragenlijst, maar deze komen niet overeen met hetgeen verderop in de tekst wordt beschreven. Hierdoor wordt interpretatie van de resultaten moeilijk. Zelfs de operationalisatie van de uitkomstmaat is vaag: het heeft betrekking op een éénmalige gebeurtenis (de eerste keer), maar antwoorden duiden op een frequentie van nooit tot vaak. Bedoelen ze soms of ze zich er nú nog vaak schuldig over voelen? Bovendien is het gek dat de afhankelijke maat op ordinaal niveau gemeten is maar als een categorale maat wordt geanalyseerd. Jammer, want het onderwerp van dit artikel is bijzonder en interessant.

Het design van de studie maakt het trekken van conclusies over causaliteit onmogelijk, maar de auteurs gaan er in de discussie vrijwel geheel van uit dat de schuldgevoelens allerlei negatieve gevolgen hebben voor de seksuele gezondheid, bijvoorbeeld: schuldgevoelens leiden tot promiscuïteit, terwijl het mijns inziens juist heel goed andersom kan zijn (bijvoorbeeld: iemand voelt zich schuldig omdat de eerste keer niet met die ene speciale was maar met iemand die ze eigenlijk niet zo goed kenden). Ook de link tussen geen anticonceptie gebruiken bij de eerste keer en je schuldig voelen over de eerste keer lijkt me heel goed bidirectioneel te verklaren.

Mueller, K.E., & Powers, W.G. (1990). Parent-child sexual discussion: Perceived communicator style and subsequent behavior. *Adolescence*, 25, p. 469-482.

Vraagstelling

Wat is de samenhang tussen de gepercipieerde communicatiestijl van de ouders en seksueel gedrag, anticonceptiegebruik en kennis van adolescenten?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 71 jongens en 89 meisjes
- studenten

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Gepercipieerde communicatiestijl van de ouders: vriendelijk, indrukwekkend, ontspannen, twistend, aandachtsvol, precies, expressief, dramatisch, open, dominant, imago;
- Seksueel gedrag tijdens junior high, high school en universiteit (hoogstwaarschijnlijk "heb je ervaring met geslachtsgemeenschap, maar dit wordt niet gezegd), anticonceptiegebruik (aantal keren dat iets werd gebruikt op het totaal aantal keren seks), seksuele kennis.

Correlaties werden berekend.

Resultaten

Er werden correlaties berekend tussen elk van de communicatiestijlen en seksueel gedrag (in 3 leeftijdsfasen en in totaal), anticonceptiegebruik en seksuele kennis (zie tabel 2.).

Tabel 2. Correlaties tussen communicatiestijl en seksueel gedrag, anticonceptiegebruik en seksuele kennis

	seksueel gedrag				anticonceptiegebruik				kennis
	junior high	high-school	college	totaal	junior high	high-school	college	totaal	
vriendelijk	-.14*		-.25**	-.22**	.55*		.22*	.21*	-.14*
indrukwekkend			-.29**	-.28**					
ontspannen									-.15*
twistend	.18*					-.20*	-.27**	-.19*	
aandachtsvol	-.14*		-.17*	-.16**	.58*		.36**	.27**	-.18*
precies									-.17*
expressief	.15*								
dramatisch	.24**	.19*					-.23*	-.21**	-.17*
open	.15*					.27**	.21*	.20*	
dominant	.15*								
imago			-.15*						-.22**

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Het lijkt zo te zijn dat een positieve communicatiestijl (vriendelijk, aandachtsvol) samenhangt met minder seksueel gedrag en meer anticonceptiegebruik en een negatieve stijl (twistend, dramatisch) niet. Toch zijn sommige bevindingen hier mee in strijd. Vrijwel alle gevonden verbanden zijn zwak.

Kwaliteit en relevantie

Kleine en selecte steekproef (die ook nog eens slecht wordt beschreven: gegevens rondom leeftijd of etnische achtergrond ontbreken). Van de gebruikte schalen worden geen voorbeelditems genoemd, noch een duidelijke omschrijving van het gemeten construct (slechts de schaal die werd gebruikt wordt genoemd).

Omdat alles met alles werd gecorreleerd, is het artikel slecht leesbaar (de correlaties zijn in het artikel zelf niet in een tabel gezet). Bovendien weet je niet precies wat er bedoeld wordt met een 'dramatische communicatiestijl' of met 'imago' (communicator image). Onduidelijk hoe kennis is gemeten, maar vanwege de verbanden met communicatiestijl, lijkt het meer om een gebrek aan kennis te gaan.

Newcomer, S.F., & Udry, J.R. (1985). Parent-child communication and adolescent sexual behavior. *Family Planning Perspectives, 17*, p. 169-74.

Vraagstelling

Hoe correct zijn de percepties die jongeren hebben van de attitudes van hun ouders? Zijn ouders en kinderen het eens over het type communicatie dat heeft plaatsgevonden? In hoeverre hangt seksuele communicatie tussen ouders en kinderen samen met seksueel gedrag van de kinderen?

Design

Longitudinaal (twee metingen)

Steekproef

- 205 jongens en 270 meisjes en hun moeders
- 12-16 jaar, gemiddeld 14,3
- 100% blank

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst (thuis ingevuld in bijzijn van interviewer) met volgende onderwerpen:

- Seksuele attitudes van de moeder (zowel gerapporteerd door moeder zelf als door kind): "alleen getrouwde mensen zouden geslachtsgemeenschap moeten hebben", "alleen volwassenen zouden geslachtsgemeenschap moeten hebben", "wat jongeren doen op seksueel gebied is hun eigen zaak".
- Seksuele communicatie van moeder (zowel gerapporteerd door moeder zelf als door kind): met moeder gepraat over anticonceptie en seks, en door moeder aangemoedigd om iets over seks te leren.
- Ervaring met geslachtsgemeenschap (kind)
- Anticonceptiegebruik bij de eerste en laatste keer (kind), gecategoriseerd in niets gebruiken of een methode die geen planning vereist (terugtrekken, periodieke onthouding) en effectief anticonceptiegebruik (pil, condoom, pessarium).

Overeenstemming tussen respons van moeder en kind werd berekend met kappa. Vervolgens wordt het verband tussen attitudes (goedkeuren van seks voor het huwelijk) en communicatie (dingen leren over seks, praten over anticonceptie) op t1 met seksuele ervaring en anticonceptiegebruik op t2 nagegaan voor de groep die op t1 nog geen ervaring met geslachtsgemeenschap had.

Resultaten

Jongeren schatten de attitudes van de moeder conservatiever in dan ze in werkelijkheid zijn en geven aan dat er minder met de moeder over seksualiteit is gesproken dan de moeder zegt. De kappa scores zijn allemaal kleiner dan 0,4, hetgeen betekent dat de mate van overeenkomst onvoldoende is.

Met de kans op het voor het eerst opdoen van seksuele ervaring tussen t1 en t2 hangt alleen de rapportage van de moeder dat ze haar dochter iets over seks heeft geleerd samen (Odds 0,5, $p < .05$). Er worden geen verbanden gevonden met seksuele gedrag van zonen, of met door de kinderen zelf gerapporteerde attitudes en communicatie. Voor anticonceptiegebruik werd alleen een verband gevonden voor door meisjes gerapporteerd spreken over anticonceptie (Odds = 3,2, $p < .05$). Er werden dus geen verbanden gevonden voor door de moeders gerapporteerde communicatie over anticonceptie, en helemaal geen verbanden voor de jongens.

Kwaliteit en relevantie

Bevestigd de bevinding uit andere studies van de zwakke samenhang tussen communicatie en gedrag, maar de afwezigheid van een samenhang tussen zowel de door de moeder als kind gerapporteerde seksuele attitude van de moeder is opvallend (en in tegenspraak met resultaten uit andere studies).

Okami, P., Olmstead, R., Abramson, P.R., & Pendleton, L. (1998). Early childhood exposure to parental nudity and scenes of parental sexuality ("primal scenes"): An 18-year longitudinal study of outcome. *Archives of Sexual Behavior*, 27, 361-384.

Vraagstelling

Wat zijn de lange termijn gevolgen van het naakt zien van de ouders of het zien van de ouders die gemeenschap hebben?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- Kinderen werden gevolgd vanaf geboorte, metingen voor het 12^e jaar en met 17-18 jaar.
- 204 gezinnen, 50 conventionele (getrouwde stellen) en 154 niet-conventionele (alleenstaande moeders, woongroepen)
- geworven via verloskundigen (conventionele gezinnen) en via de huisarts, het geboorteregister, media en de sneeuwbal methode (niet-conventionele gezinnen)
- Ongeveer evenveel jongens als meisjes
- 100% blank

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interview met ouders aan de hand van volgende onderwerpen:

- Zien van naakte ouders en in bad gaan met de ouders (3 jaar);
- Afkeuren van naaktheid in gezin, goedkeuren naaktheid binnen gezin, maar niet erbuiten, goedkeuren naaktheid binnen gezin en erbuiten (6 jaar);
- Zien van de ouders die seks met elkaar hebben (3 en 6 jaar);
- Kwaliteit van seksuele relaties (verliefdheid, daten, uitmaken van relatie), ervaring met zwangerschap en soa;
- Overige uitkomsten: eigenwaarde; zelfmoordpogingen; sociale relaties; druggebruik; antisociaal en crimineel gedrag;

Analyses met multiple regressie of logistische regressie, voor jongens en meisjes apart. Vanwege de Bonferroni correctie werd een significantieniveau van .0025 aangehouden. Er werd gecontroleerd voor geslacht, SES, emotioneel gezinsklimaat en seksueel liberaal gezinsklimaat (goedkeuren van kinderen die masturberen of seksuele spelletjes doen, goedkeuren naaktheid in het gezin, bereid zijn seksuele voorlichting te geven, voorstander van gendergelijkheid).

Resultaten

Er werden geen hoofdeffecten gevonden voor de invloed van het naakt hebben gezien van de ouders, of van het hebben gezien van seksueel gedrag van de ouders. Er werd wel een interactie-effect met sekse gevonden ($p < .002$). Jongens die hadden gezien dat de ouders seks met elkaar hadden, hadden minder vaak een soa opgelopen of een meisje zwanger gemaakt tijdens de afgelopen 6 maanden dan jongens die dit niet hadden gezien. Meisjes die hadden gezien dat de ouders seks met elkaar hadden, hadden vaker een soa opgelopen of waren vaker zwanger geraakt in de afgelopen 6 maanden dan meisjes die dit niet hadden gezien. Ook werden er "trends" gevonden ($p < .05$). Respondenten die de ouders naakt hebben gezien zijn minder vaak seksueel actief tijdens de adolescentie, maar degenen die seksueel actief zijn hebben vaker positieve seksuele ervaringen.

Er is een sterke samenhang tussen een seksueel liberaal gezinsklimaat en het zien van naakte ouders ($r = .71$) of ouders die seks hebben ($r = .51$). In het licht daarvan is het niet zo heel opmerkelijk dat wanneer hiervoor gecontroleerd wordt, er nog maar weinig effecten van het zien van naaktheid en seks van de ouders wordt gevonden. Echter: ook nauwelijks samenhangen met ditzelfde seksuele gezinsklimaat (uitsluitend met de eigen "liberale" attituden).

Kwaliteit en relevantie

In de discussie wordt aan de bevinding dat vrouwen die hadden gezien dat de ouders seks met elkaar hadden, vaker een soa op hadden gelopen of vaker zwanger waren geraakt, toch een positieve draai gegeven (tiernzwangerschap hoeft niet negatief te zijn, deze vrouwen gebruiken minder vaak een condoom omdat ze intiemer zijn met hun partners). Wel erg gekleurde interpretatie van de data.

Paul, C., Fitzjohn, J., Herbison, P., & Dickson, N. (2000). The determinants of sexual intercourse before age 16. *Journal of Adolescent Health, 27*, 136-147.

Vraagstelling

In hoeverre hangen individuele en sociale factoren samen met het al dan niet hebben van ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- 935 kinderen (laatste meting)
- vanaf 3 jaar tot 21 jaar
- 97% blank (rest Maori of Pacific Island Polynesians)
- vanaf 11 jaar werd kind (ook) zelf ondervraagd
- Tot 15 jaar werd (ook) een ouder (meestal de moeder) ondervraagd

Land

Nieuw Zeeland

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van volgende onderwerpen:

- Leeftijd eerste geslachtsgemeenschap (gemeten met 18 en 21 jaar)
- Demografische kenmerken (SES en opleidingsniveau);
- Gezinsstructuur;
- Emotioneel gezinsklimaat (gemeten met 7, 9 en 13 jaar): cohesie, expressiviteit en conflict;
- Intelligentie, schoolprestaties en gehechtheid aan school;
- Hobby's, religieuze activiteiten, depressie van moeder, televisiegebruik, zelfvertrouwen, psychische stoornissen, alcoholgebruik.

Logistische regressie op ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar werd uitgevoerd, apart voor jongens en meisjes. De variabelen die het sterkst samenhangen werden in de multivariate analyse meegenomen.

Resultaten

In de univariate analyses werd een sterke samenhang gevonden tussen het emotionele gezinsklimaat en seksueel gedrag: in gezinnen met minder cohesie en expressiviteit en meer conflict is de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar bij zowel jongens als meisjes groter. In de multivariate analyse viel dit verschil voor zowel jongens als meisjes weg.

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat voor 16 jaar is gekozen als cutoff. Mijns inziens zou de samenhang tussen gezinsklimaat en seksueel gedrag groter zijn wanneer gekeken wordt naar de groep die jonger seksueel actief wordt. Het maakt in de ontwikkeling niet zo heel veel uit of iemand nu op zijn 15^e of 17^e seksueel actief wordt (beide redelijk algemeen voorkomend, en bijvoorbeeld qua dwang en anticonceptiegebruik redelijk vergelijkbaar).

Pedersen, W. Samuelsen, S.O., & Wichstrøm, L. (2003). Intercourse debut age: Pour resources, problem behavior, or romantic appeal? A population based longitudinal study. *The Journal of Sex Research*, 40, 333-345.

Vraagstelling

Welke factoren bepalen op welke leeftijd iemand voor het eerst geslachtsgemeenschap heeft?

Design

Longitudinaal (3 metingen, tweede meting na 2, derde na 7 jaar)

Steekproef

- 646 jongens en 753 meisjes
- 12-14 bij eerste meting (gemiddeld 13,4)
- grotendeels blank

Land

Noorwegen

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografie: geografische ligging en urbanisatie woonplaats, sociaal economische status van de ouders;
- Emotioneel gezinsklimaat: affectie, controle en overbescherming (bijvoorbeeld: mag het kind zelf beslissingen nemen), monitoring (bijvoorbeeld: of de ouders weten wie je vrienden zijn en waar je bent in het weekend), scheiding, alcohol- en druggebruik door de ouders;
- Seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap en zo ja, op welke leeftijd voor het eerst;
- Romantische aantrekkelijkheid (soort seksuele en relationele eigenwaarde), sociale acceptatie (sociale vaardigheid, populariteit), depressie;
- Lichamelijke ontwikkeling (vergeleken met anderen);
- Schoolgerelateerde kenmerken, roken, alcohol- en druggebruik, gedragsproblemen, religie.

Bivariate analyses werden berekend met log-rank statistics (vergelijken van medianen), multivariate samenhangen met Cox regressie (Risk Ratio = kans dat iemand, die op T1 nog maagd was, op T2 ervaring heeft met geslachtsgemeenschap, gegeven factoren op T1 óf kans dat iemand, die op T2 nog maagd was, op T3 ervaring heeft met geslachtsgemeenschap, gegeven factoren op T2).

Resultaten

Scheiding van de ouders, weinig affectie en lage monitoring hingen bivariaat samen met een vroegere leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap. Als de ouders weinig van hun kind weten is de mediane leeftijd van de eerste keer voor jongens 17,1 en voor meisjes 16,7. Bij beter monitoren is dit respectievelijk 18,1 ($p < .05$) en 17,6 ($p < .001$). Bij weinig affectie is dit voor jongens 17,1 en voor meisjes 16,9, bij meer affectie is dit respectievelijk 18,1 ($p < .01$) en 17,5 ($p < .001$). In de multivariate analyses vielen deze samenhangen volledig weg. De belangrijkste verklarende factoren waren roken en (voor jongens) alcoholgebruik van de ouders (hetgeen het wegvallen van de samenhang met affectie en monitoring kan verklaren), eigen alcoholgebruik, gedragsproblemen, religie en (voor jongens) romantische aantrekkelijkheid.

Kwaliteit en relevantie

Interessant vanwege min of meer representatieve groep jongeren die vanaf het 12-14 jaar 7 jaar lang wordt gevolgd. De discussie is erg beschrijvend, er wordt weinig geïnterpreteerd en er wordt dan ook nauwelijks aandacht besteed aan de verbanden met ouderkenmerken die in de multivariate analyses wegvallen.

Vraagstelling

Wat is de invloed van de relatie met de moeder (monitoring, verbondenheid en steun) op zelfvertrouwen, en wat is vervolgens de invloed van zelfvertrouwen op attitudes ten aanzien van seksueel geweld én ervaringen met seksueel geweld (dader en/of slachtoffer)? Zijn deze verbanden verschillend voor jongeren met een lage of hoge SES?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 404 jongens en 403 meisjes
- 78% blank, 22% Afro-Amerikaans
- gemiddeld 16,2 jaar (SD = 1,2)
- werving via één middelbare school

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

Demografische kenmerken: leeftijd, geslacht, etniciteit, gezinsstructuur, SES (gebaseerd op gezinsinkomen en beroep van de kostwinner van het gezin);

- Percepties monitoring van de moeder: bijvoorbeeld moeder wil weten waar ik ben, met wie ik ben;
- Percepties betrokkenheid van de moeder: bijvoorbeeld moeder vraagt vaak wat ik op school doe, ik heb een betere band met mijn moeder (I am closer) dan de meeste van mijn leeftijdsgenoten, ik wil mijn moeder niet teleurstellen);
- Percepties steun van de moeder: bijvoorbeeld moeder luistert soms niet naar mijn mening, moeder wil dat ik anders ben dan ik ben;
- Eigenwaarde: bijvoorbeeld ik ben onzeker, soms zou ik wel eens iemand anders willen zijn, ik heb het gevoel dat ik belangrijk ben;
- Dating violence (zowel seksueel als niet-seksueel): slachtofferschap (ooit lichamelijk of seksueel geweld meegemaakt bij een date); daderschap (ook lichamelijk of seksueel geweld gebruikt op een date); attitudes t.a.v. dating violence (het is in orde om iemand te slaan die je boos maakt, die je jaloers maakt, die jou eerst slaat); rape myths (als een meisje nee zegt bedoelt ze ja, als een meisje meegaat naar je slaapkamer wil ze seks).

Bivariaat werden eerste correlaties berekend. Daarna werd lineaire regressie toegepast met demografische variabelen (behalve SES) als controle variabelen en de ouderkenmerken (mét en zonder SES) bij de tweede stap. Voor elk kenmerk van dating violence werd, voor lage en hoge SES jongeren apart) een regressie uitgevoerd (dus 8 regressies in totaal).

Resultaten

Bivariaat werden significante verbanden gevonden tussen percepties van monitoring, betrokkenheid en steun van de moeder enerzijds en eigenwaarde, slachtofferschap, daderschap, attitudes en rape myths. De verbanden met monitoring en betrokkenheid zijn allemaal zwak, met steun zwak tot matig. Wanneer de moeder vaker wil weten waar het kind is en met wie (monitoring), meer betrokken is en het kind beter steunt, is de eigenwaarde hoger, heeft iemand minder ervaring met slachtofferschap en daderschap, minder positieve attitudes t.a.v. geweld en minder rape myth-achtige ideeën.

In de groep met een lage SES, hing weinig monitoring en weinig steun samen met slachtofferschap, weinig betrokkenheid met ouderschap, en weinig monitoring en weinig steun met een positievere houding ten aanzien van geweld in relaties. In de groep met een hoge SES, hing weinig steun van de moeder samen met slachtofferschap, weinig betrokkenheid met ouderschap, weinig monitoring en steun met attitudes t.a.v. geweld en weinig steun met rape myths. Weinig zelfvertrouwen hing bij lage SES jongeren alleen niet met rape-myths samen, bij hoge SES jongeren alleen niet met slachtofferschap.

De volgende verbanden tussen percepties van de relatie met de moeder en geweld in relaties werden significant gemedieerd door weinig zelfvertrouwen bij de lage SES groep: weinig steun en slachtofferschap; weinig betrokkenheid en ouderschap; weinig betrokkenheid en weinig steun met attitudes. In de hoge SES groep waren dit de volgende verbanden: weinig steun en attitudes; weinig steun en rape myths. Dus: in de lage SES groep heeft de invloed van de moeder op eigenwaarde met name gevolgen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, in de hoge SES groep met name op seksueel grensoverschrijdende attitudes. Verbanden met monitoring worden niet gemedieerd door eigenwaarde.

Kwaliteit en relevantie

Aparte keuze voor de splitsing tussen lage SES en hoge SES jongeren. Met name de verschillen tussen jongens en meisjes lijken me hier relevant, aangezien seksuele geweld zeer sterk gekoppeld is aan gender. Men redeneert dat in gezinnen met lage SES de kans op "slecht" ouderschap groter is, maar dit verklaart niet waarom men verwacht dat de invloed van ouderschap op eigenwaarde en gewelddadig gedrag binnen de groepen met verschillende SES anders zou zijn (er moet dan uiteraard wel gecontroleerd worden voor SES).

Rai, A.A., Stanton, B., Wu, Y., Li, X., Galbraith, J., Cottrell, L., Pack, R., Harris, C., D'Alessandri, D., & Burns, J. (2003). Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: an analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health, 33*, p. 108-118.

Vraagstelling

Wat is de relatieve invloed van monitoring van de ouders en gepercipieerd risicogedrag van peers op riskant gedrag van 6 cohorten Afro-Amerikaanse jongeren?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

6 steekproeven:

- 1) n = 152 2) n = 104 3) n = 164 4) n = 84 5) n = 163 6) n = 811
- 709 jongens, 769 meisjes
- allemaal Afro-Amerikaans
- alleen jongeren van 13-16 jaar geselecteerd (in 3 steekproeven geen 16-jarigen!)
- lage SES
- allemaal deelnemers aan risico-assessment of risico-reductie programma's

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Monitoring ouders: percepties van jongeren van kennis ouders van waar ze zijn, met wie en wat ze doen;
- Riskant gedrag peers: waargenomen ervaring met geslachtsgemeenschap, roken, drinken, blowen en drugdealen van vrienden;
- Riskant gedrag: (hier alleen relevant) ooit geslachtsgemeenschap gehad en (voor de groep met ervaring) condoomgebruik bij de laatste keer.

Logistische regressie voor elk cohort apart met monitoring en waargenomen gedrag van peers als voorspellers. Vervolgens werden monitoring en peergedrag beide gedichotomiseerd en werd met de Cochran-Mantel-Haenszel de totale samenhang voor alle 6 de cohorten bepaald. Met de Breslow-Day test werd nagegaan of de samenhang tussen riskant gedrag en monitoring en de samenhang tussen riskant gedrag en peergedrag voor alle cohorten homogeen was.

Resultaten

In geen van de 6 cohorten werd een significant verband gevonden tussen monitoring van de ouders en condoomgebruik. In de 4 cohorten waar naar waargenomen condoomgebruik van vrienden werd gevraagd werd wel een significant verband gevonden met eigen condoomgebruik. Hetzelfde werd gevonden wanneer alle cohorten werden gecombineerd. De gevonden verbanden waren homogeen over de 6 cohorten heen.

Kwaliteit en relevantie

Steekproeven soms erg klein, en gedeelte van het artikel dat voor ons relevant is zeer gering. Geen causaliteit af te leiden. Selecte steekproeven.

Ravesloot, J. (1997). *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu: ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Vraagstelling

Hoe beleven jongeren de overgang naar volwassenheid op het domein van seksualiteit? Vanuit welke opvattingen en normeringen handelen zij en welke ondersteuning zoeken en krijgen ze hierbij van hun ouders? Hoe ervaren de ouders de communicatie met hun kinderen over seksualiteit?

Design

Kwalitatief, intergenerationeel en longitudinaal (3 metingen)

Steekproef

- 120 jongeren
- 16-20 jaar
- 60 vaders en 60 moeders

Land

Nederland

Methode van dataverzameling en verwerking

Semi-gestructureerd interview aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Levensfasen en statuspassages: definiëring, beleving en betekenis van jong-zijn en volwassen worden;
- Opleiding en beroepsarbeid: gemaakte en gewenste keuzes, rol van leeftijdsgenoten, ouders en andere opvoeders;
- Gepercipieerde maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van scholing, beroep, seksualiteit, relatie- en gezinsvorming en keuzes op deze terreinen, de relatie met de ouders en toekomstverwachtingen;
- Alleen de ouders: opvoedkundige voorstellingen, praktijken en problemen.

Resultaten

Jaren '50: opvoeding gericht op voorkómen van seksueel contact van hun kinderen. Seksualiteit was gekoppeld aan gezinstichting en daarmee aan het huwelijk. Bij ongeveer de helft van de ouders bestond een 'geremde' houding t.a.v. seksualiteit: er werd niet over seksualiteit gepraat. Door de meeste ouders werd niet over seksualiteit gesproken. Wanneer hier wel over werd gesproken gebeurde dit meestal op een onduidelijke en mystificerende wijze (bijvoorbeeld: kindertjes komen uit de buik van de moeder of iets over bloemetjes en bijtjes) en werd dit beperkt tot één gesprek of het geven (laten rondslingeren) van een voorlichtingsboekje. Meestal werd seks voor het huwelijk afgekeurd (simpelweg omdat dit zo hóorde) en (met name voor meisjes) de omgang met het andere geslacht verboden. Een enkele keer werden jongeren hier wel in vrijgelaten, soms uit onmacht (bijvoorbeeld teveel kinderen om de boel nog te kunnen overzien), soms ook vanuit een positieve waardering voor seksualiteit. Jongens werden vaker vrijgelaten dan meisjes en moesten alleen maar opletten dat ze niet iemand zwanger maakten. De meeste jongens en meisjes (76%) hebben één vaste verkering met wie ze later trouwen. De eerste geslachtsgemeenschap vindt dan voor (46%) of in het huwelijk (30%) plaats.

Jaren '80: Meeste regels betrekking op uitgaan en omgang met leeftijdsgenoten, niet zozeer op seksualiteit. Tussen de regels door krijgen jongeren ook wel de boodschap om het rustig aan te doen en op te passen voor zwangerschap. Wanneer het aan de kinderen wordt gevraagd geven de meeste van hen aan dat de ouders helemaal geen regels hebben (45%) of juist regels stellen waar niet over onderhandeld kan worden (41%). Een klein deel (8%) van de ouders gaat met het kind in gesprek om consensus te bereiken. Ouders geven zelf veel vaker aan dat er onderhandeld wordt. De meeste ouders (perceptie kind: 34% van de vaders en 40% van de moeders) stellen ook geen randvoorwaarden voor het hebben van seks. Volgens de kinderen praat een deel van deze ouders wel met hen over seksualiteit, maar de meeste helemaal niet. Het vrijlaten kan dan zowel wijzen op een permissieve houding als op het vermijden van het onderwerp (en dus juist op een taboe). De ouders rapporteren zelf vrijwel altijd dat ze seks toestaan (ze laten het aan hun kind over (29%) of stellen als voorwaarde dat dit binnen een intieme relatie (41%) of veilig (13%) gebeurt). Ouders geven aan dat ze niet willen dat de kinderen dingen stiekem doen, ze willen de communicatie in elk geval open houden. Ze vinden dat seksualiteit bij de jeugdperiode hoort (zie ook Schalet). Een minderheid (volgens de kinderen 12,5%, volgens de ouders 2,5%) vindt nog steeds dat seks thuishoort in het huwelijk. Deze ouders hebben over het algemeen een autoritaire opvoedstijl, ze staan het niet toe dat hun zoon/dochter iemand meeneemt naar de slaapkamer en anticonceptiegebruik is verboden. Acht van de 120 ouders zeggen zelfs dat ze seksuele ervaring van hun kind stimuleren.

Kwaliteit en relevantie

De beschrijving die Ravesloot geeft van de houding ten aanzien van jeugdseksualiteit in de jaren '50 komt overeen met de Amerikaanse houding die Schalet beschrijft (seksualiteit gebaseerd op biologische driften, die in bedwang moeten worden gehouden). Interessant is dat deze biologische

visie juist vanuit de VS ter discussie werd gesteld (maar dan met name door wetenschappers, bijvoorbeeld Kinsey).

Ream, G.L. (2006). Reciprocal effects between the perceived environment and heterosexual intercourse among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 771-785.

Vraagstelling

Wat is het bidirectionele verband tussen seksuele activiteit en de relatie met de omgeving, bijvoorbeeld de ouders? Hangt de relatie met de ouders ook nog samen met seksueel gedrag, nadat iemand al een keer geslachtsgemeenschap heeft gehad?

Design

Longitudinaal, twee metingen met 1 jaar ertussen

Steekproef

- representatieve steekproef, werving via middelbare scholen
- 5219 jongens en 5654 meisjes
- 68% blank, 13% Afro-, 3% Native-, 4% Aziatisch-, 10% Latijns-Amerikaans
- 11 tot en met 17 jaar, gemiddeld 15,3, bij eerste meting
- ook interviews met ouders

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragen werden voorgelezen of konden worden afgeluisterd op een bandje. Antwoorden werden door interviewer of respondent in een computer ingevoerd. Onderwerpen:

- Controlevariabelen: leeftijd, etniciteit, geslacht, SES, gezinsstructuur, lichamelijke rijping, stedelijkheid, score op taaltoets, hebben van een romantische relatie, ervaring met soa, seksueel geweld en zwangerschap;
- Probleemgerichte interacties met de ouders: gesprek over persoonlijk probleem, ruzie over jouw gedrag, gesprek over uitgaan;
- Seksuele ervaring: heb je ooit geslachtsgemeenschap gehad?

Bivariate analyses werden uitgevoerd met t-tests. Het model werd getoetst met path analyses.

Resultaten

Er werden 4 groepen jongeren onderscheiden 1) degenen die geen ervaring hadden op t1 en t2 2) degenen die geen ervaring hadden op t1, maar wel op t2 3) degenen die op t1 wel ervaring hadden, maar tussen t1 en t2 niet 4) degenen die zowel op t1 als tussen t1 en t2 seks hadden gehad.

Groep 1 en 2 rapporteerden een toename in het aantal probleemgerichte gesprekken met de ouders tussen t1 en t2. Ook is er een zwakke toename in depressieve symptomen bij degenen die tussen t1 en t2 voor het eerst seks hadden. Bij de groep die op t1 wel ervaring heeft, maar hier tussen t1 en t2 mee is gestopt is geen afname te zien in het aantal probleemgerichte interacties. Kennelijk is het niet hebben van seks tussen t1 en t2 geen reden voor een betere relatie met de ouders.

Zowel de groep die op t1 en t2 geen ervaring had, als de groep die zowel op t1 als t2 ervaring had, rapporteren minder probleemgerichte interacties dan de groep die het tussen t1 en t2 voor het eerst

deed. Bij de eerste meting had de groep die nog geen ervaring had en ook niet zou gaan hebben tussen t1 en t2, al meer probleemgerichte interacties dan de groepen die al ervaring hadden of de groep die dit tussen t1 en t2 zou gaan hebben.

De mate van probleemgerichte interacties met de ouders op t1 hangt voor meisjes significant samen met het initiëren van seks tussen t1 en t2. Voor meisjes wordt ook een verband gevonden tussen het initiëren van of continueren van seksuele activiteit tussen t1 en t2 en de mate van probleemgerichte interacties met de ouders op t2. Voor jongens worden slechts trends gevonden.

Kwaliteit en relevantie

De probleemgerichte interacties werden opgevat als een indicatie van de mate van conflict, terwijl een gesprek over een persoonlijk probleem of een gesprek over uitgaan helemaal niet conflictmatig hoeft te zijn (het kan ook worden opgevat als betrokkenheid).

Dat probleemgerichte interacties voorafgaan aan het seksueel actief worden, wil niet zeggen dat ze geen reactie zijn op het seksuele gedrag van de jongere. Iemand wordt niet van het ene op andere moment seksueel actief, er gaat het één en ander aan seksueel en relationeel gedrag aan vooraf, waarop de conflicten met de ouders heel goed een reactie kunnen zijn. Of dat jongeren door hun relationele en seksuele ontwikkeling zowel alvast wat meer afstand nemen van de ouders (hetgeen problemen geeft), als gaan experimenteren met seks. Bovendien is het de vraag in hoeverre de ouders op de hoogte zijn van de seksuele activiteit van hun kind en in hoeverre het hier dus een directe reactie op kan zijn (poging het gedrag te controleren, zoals de auteurs zeggen). De auteurs geven aan dat dit een klein probleem is, aangezien de verbanden die zij vinden alleen kunnen bestaan als de ouders hier wel van op de hoogte zijn. Ik vraag me af of dit zo is. Seksueel actief worden gaat mogelijk gepaard met een grotere drang tot autonomie die door de ouders wordt opgepikt en waar ze op reageren.

Ream, G.L., & Savin-Williams, R.C. (2005). Reciprocal associations between adolescent sexual activity and quality of youth-parent interactions. *Journal of Family Psychology, 19*, 171-179.

Vraagstelling

In hoeverre gaat een verslechterde relatie tussen ouders en kinderen vooraf aan het seksueel actief worden, en in hoeverre is de verslechterde relatie een gevolg van het seksueel actief worden?

Design

Prospectief, 2 metingen met 18 maanden ertussen

Steekproef

- Data van National Longitudinal Survey of Adolescent Health
- werving via scholen
- 4.895 jongens en 5.512 meisjes; 4.646 moeder-zoon paren, 5.331 moeder-dochter paren, 3.594 vader-zoon paren, 3.788 vader-dochter paren;
- 71% wit, 13% afro-, 10% latijns- en 4% aziatisch-amerikaans en 2% 'anders';
- gemiddeld 15,5 (jongens) en 15,4 (meisjes);

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews thuis aan de hand van een vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Band met de moeder en vader: verbondenheid, affectie, tevredenheid over de relatie;
- Gedeelde activiteiten met moeder en vader: al dan niet samen winkelen, sporten, kerk bezoeken, aan school werken, naar de film gaan;
- Probleemgerichte interacties met moeder en vader: praten over problemen, ruzie maken over gedrag, praten over het leven van de adolescent;
- Seksuele activiteit: ervaring met geslachtsgemeenschap.
- Controlevariabelen: etniciteit, religie, leeftijd, stedelijkheid, opleidingsniveau ouders, één ouder thuis;

Twaalf Path analyses werden uitgevoerd (4 ouder-kind paren X 3 ouderkenmerken). Hierbij werd gekeken in hoeverre iets wat later in de tijd ligt (bijvoorbeeld, de relatie met de ouders op t2) te 'voorspellen' is door iets wat eerder plaatsvond (bijvoorbeeld, seksuele activiteit tussen t1 en t2).

Resultaten

Tussen t1 en t2 verslechterde de band met de ouders en werd minder met de ouders gedaan. Probleemgerichte interacties namen ook toe, behalve tussen vaders en zonen.

Seksuele ervaring vóór t1 hing in alle ouder-kind paren samen met alle ouderkenmerken. Jongeren die seksuele ervaring hadden vóór t1 hadden een slechtere band, deden minder samen met de ouders en waren meer op problemen gericht in hun interacties met de ouders.

Seksuele ervaring tussen t1 en t2 hing significant samen met meer probleemgerichte interacties in alle ouder-kind paren op t1, met minder samen doen in de moeder-kind (met name moeder-dochter) paren op t1 en met een slechtere band in alle ouder-kind paren behalve de vader-zoon paren op t1.

Seksuele ervaring tussen t1 en t2 hing significant samen met meer probleemgerichte interacties in alle ouder-kind paren op t2, met minder samen doen met de ouder van het andere geslacht op t2 en met een slechtere band met de ouder van hetzelfde geslacht op t2.

Zowel de kwaliteit van de relatie met de ouders als het seksueel actief worden maken mogelijk deel uit van het proces naar volwassenheid.

Kwaliteit en relevantie

Eigenlijk niet relevant, omdat alleen naar ervaring met geslachtsgemeenschap wordt gekeken. Vanwege het bidirectionele perspectief toch meegenomen. Theoretisch kader wel erg vanuit een negatieve kijk op seksualiteit van jongeren geschreven: jongeren die seks hebben onttrekken zich aan de controle van hun ouders, lopen risico en dwarsbomen daarmee de pogingen van ouders om hun kind te beschermen. Ik denk dat dat heel anders is voor ouders die accepteren dat hun kinderen seksueel actief zijn en erop vertrouwen dat ze zichzelf goed beschermen.

Resnick, M.D., Bearman, P.S., Blum, R.W., Bauman, K.E., Harris, K.M., Jones, J., Tabor, J., Beuhring, T., Sieving, R.E., Shew, M., Ireland, M., Bearinger, L.H., Udry, J.R. (1997). Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health. *JAMA: Journal of the American Medical Association*, 278, p. 823-832.

Vraagstelling

Welke risico- en beschermende factoren op school-, gezins-, en individueel niveau hangen samen met (onder andere seksuele) gezondheid van adolescenten?

Design

Longitudinaal

Steekproef

- National Longitudinal Survey of Adolescent Health
- werving via scholen
- uit alle jongeren die een schriftelijke vragenlijst hadden ingevuld, werd een aselechte gestratificeerde (op schooljaar en geslacht) steekproef getrokken voor het interviewen aan huis;
- alleen resultaten van de eerste meting focus van huidige artikel.

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag: leeftijd eerste geslachtsgemeenschap en ervaring met zwangerschap.
- Verbondenheid met ouders: verbondenheid, ervaren zorg, tevredenheid over de relatie, affectie;
- Gedeelde activiteiten met moeder en vader in afgelopen 4 weken;
- Aanwezigheid ouders: ouders aanwezig voor school na school, bij eten, bij naar bed gaan;
- Verwachtingen ouders van schoolprestaties;
- Gepercipieerde attitudes van ouders t.a.v. seks en anticonceptie.
- En nog veel meer factoren (individuele en schoolkenmerken) en uitkomstmaten (emotioneel welzijn, agressie, middelengebruik).

Verbanden met ervaring met zwangerschap (de enige relevante uitkomstmaat) werden met logistische regressie nagegaan. Er werd gecontroleerd voor geslacht, etniciteit, gezinsstructuur en SES. De steekproef werd in 2-en verdeeld en de analyses werden in beide steekproeven uitgevoerd (cross-validatie).

Resultaten

Een ondersteunend gezinsklimaat (weinig afstand, affectie, tevredenheid over de relatie) en de gepercipieerde afkeuring van de ouders van seksueel gedrag en het gebruik van anticonceptie onder jongeren hangt samen met een latere leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap. Van de seksueel actieve meisjes van 15 jaar en ouder is 19% wel eens zwanger geweest. Meisjes die vaker dingen doen met de ouders samen en die denken dat de ouders het gebruik van anticonceptie sterker afkeuren, hebben een kleinere kans om ooit zwanger te zijn geweest. Dat is vreemd, want het gebruiken van effectieve anticonceptie bij de eerste en laatste keer seks verkleint ook de kans op zwangerschap.

Kwaliteit en relevantie

Zeer beperkt kader voor seksueel gezond gedrag (alleen leeftijd eerste keer en ervaring met zwangerschap). Opvallend resultaat dat een negatieve houding ten aanzien van anticonceptie bij de ouders (sociale norm) samenhangt met een kleinere kans op ervaring met zwangerschap. In de discussie wordt hier met geen woord over gerept.

Roche, K.M., Mekos, D., Alexander, C.S., Astone-Nan, M, Bandeen-Roche, K., Ensminger, M.E. (2005). Parenting influences on early sex initiation among adolescents: How neighborhood matters. *Journal of Family Issues*, 26, p. 32-54.

Vraagstelling

Wat is de samenhang van opvoedstijlen en kenmerken van de woonomgeving met seksuele ervaring, naast de invloed van andere relevante demografische, biologische en sociale factoren?

Design

Longitudinaal (2 metingen, 1 jaar ertussen)

Steekproef

- 1490 jongens en 1573 meisjes en hun ouders
- 12-16 jaar (t1)
- 79% blank, 10% Afro- en 11% Latijns-Amerikaans
- geen ervaring met geslachtsgemeenschap op t1

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Seksuele ervaring: al dan niet ervaring met geslachtsgemeenschap op t2
- Controle door de ouders (rapportage kind): op basis van wat de ouder voor het kind beslist, werden vier categorieën geconstrueerd: 1) geen regels, of alleen over hoe laat iemand thuis moet zijn 2) regels over tijd van thuiskomen en activiteiten in huis (bijvoorbeeld TV kijken of eten) 3) eerder genoemde regels, alsmede regels over activiteiten buitenshuis (bijvoorbeeld met wie het kind omgaat) 4) overal regels over (zelfs over wat het kind aan moet);
- Seksuele communicatie (rapportage ouder): al dan niet praten over negatieve gevolgen van seks en morele kanten van niet hebben van seks;
- Betrokkenheid (rapportage ouder): aantal ouders van vrienden waar de ouder mee gepraat heeft;
- SES woonomgeving: opleidingsniveau en inkomen van de inwoners;
- Controlevariabelen: gezinsstructuur, gezinsinkomen, etniciteit, puberteitsstatus, alcohol-, tabak-, en marihuana-gebruik onder vrienden, tijd tussen eerste en laatste interview.

Bivariate analyses met F-test (continue maten) of Chi² (categorale maten). Multivariate analyses met logistische regressie.

Resultaten

In de groep jongeren wiens ouders geen regels hadden (of alleen met betrekking tot de tijd van thuiskomen) had 17% ervaring met geslachtsgemeenschap, tegenover tussen de 10% (in de groep met regels over tijd van thuiskomen en activiteiten in huis) en 12% van de jongeren die meer regels hadden ($p < .001$). Ouders van jongeren die op t2 ervaring hadden met geslachtsgemeenschap praten met minder ouders van vrienden ($p < .01$) en vaker met hun kind over (de negatieve kanten van) seks ($p < .001$) dan ouders van kinderen die ook op t2 nog maagd waren. Jongeren uit buurten met een lage SES hadden een grotere kans om op t2 seksuele ervaring te hebben. In de multivariate analyse blijkt

alleen een hoofdeffect te bestaan voor de mate waarin ouders regels hebben: wanneer er nauwelijks regels zijn, is de kans op seksuele ervaring groter. Opvallend: naast het wegvallen van de invloed van de SES van de buurt, wordt hier ook geen effect meer gevonden voor gezinsinkomen (zeg maar: persoonlijke SES). Er worden wel interactie-effecten gevonden tussen de SES van de buurt en 1) ouderlijke betrokkenheid en 2) controle. In de groepen met (betrekkelijk) weinig regels heeft de SES van de woonomgeving weinig invloed. In de groepen met veel regels neemt de kans op seks toe met stijgende SES. De auteurs concluderen dat het stellen van regels in buurten met een hoge SES mogelijk door jongeren 'overdreven' wordt gevonden, hetgeen een averechts effect heeft. Regels moeten 'redelijk' gevonden worden. In de buurten met een lage SES maakt de betrokkenheid van de ouders niet zoveel uit voor het seksuele gedrag van de jongeren. In buurten met een hoge SES neemt de kans op seks duidelijk af met een grotere betrokkenheid van de ouders.

Kwaliteit en relevantie

Bevinding dat jongeren die vaker met de ouders over (de negatieve kanten van) seks praten, vaker seksueel actief zijn op t2, wordt door de auteurs in de discussie niet besproken noch verklaard. Korte tijdsspanne, zodat de groep die in de tussentijd seksueel actief geworden is klein is. Wellicht is het aantal samenhangen dat wordt gevonden daardoor beperkt.

Rodgers, K.B. (1999). Parenting processes related to sexual risk-taking behaviors of adolescent males and females. *Journal of Marriage & the Family*, 61, p. 99-109.

Vraagstelling

Welke ouderschapsprocessen hangen samen met seksueel riskant gedrag?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 184 jongens en 191 meisjes
- 9th-12th grade
- 93% wit
- allemaal ervaring met geslachtsgemeenschap

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Seksueel riskant gedrag: op basis van vragen naar anticonceptie en condoomgebruik én aantal sekspartners werd een indeling gemaakt in laag en hoog risico. Jongeren die aangaven in het afgelopen jaar geen of één seksuele partner te hebben gehad, die altijd of meestal anticonceptie gebruiken en die ofwel effectieve anticonceptie gebruiken (pil, condoom, spiraal etc.) of bij de laatste keer een condoom gebruikten ter preventie van soa/hiv werden ingedeeld in laag risico. Seksueel actieve jongeren die niet aan deze criteria voldeden werden ingedeeld in hoog risico;
- Steun van de ouders: voor vader en moeder apart, bijv. "mijn moeder is er voor me als ik haar nodig heb" en "mijn vader heeft respect voor mij en mijn mening".

- Seksuele communicatie: frequentie waarmee men met elke ouder in het afgelopen jaar een 'goed' gesprek had over tieners die seks hebben, anticonceptie, soa, hiv, aids.
- Monitoring: mate waarin ouders weten waar het kind is en wat ze doen;
- Psychologische controle: perceptie van de mate waarin ouders schuldgevoelens gebruiken als een controlemiddel;

In de logistische regressie werd eerst gecontroleerd voor leeftijd maar dit bleek niet samen te hangen met seksueel risico en daarom later uit de analyses gelaten.

Resultaten

De jongeren met een laag risico beschermden zich vooral goed tegen zwangerschap, veel minder goed tegen soa/hiv. Drie procent van hen gebruikt geen effectieve anticonceptie (ik zou ze dan toch hoog risico noemen, want kennelijk gebruikt deze groep ook niet consequent condooms, al dan niet ter preventie van soa/hiv), 22% gebruikte de laatste keer geen condoom ter preventie van soa/hiv.

Voor jongens werd een hoofdeffect gevonden voor monitoring en een interactie-effect tussen ouderlijke steun en communicatie. Jongens waarvan de ouders beter van hun gaan en staan op de hoogte zijn hebben een kleinere kans ($OR = 0,48$, $p < .01$) om seksueel riskant gedrag te vertonen (dus meerder partners en/of niet altijd anticonceptie en/of geen effectieve anticonceptie/laatste keer geen condoom). Voor jongens die weinig met de ouders over seks praten maakt het voor de mate waarin ze risico lopen niet veel uit of de ouders steunend zijn of niet. Wanneer ouders niet steunend zijn en wanneer er thuis veel over seks wordt gepraat is de kans op seksueel riskant gedrag het grootst (84%, tegenover 55-58% in de andere groepen).

Voor meisjes werden hoofdeffecten gevonden voor monitoring en psychologische controle. Meisjes waarvan de ouders beter van hun gaan en staan op de hoogte zijn hebben een kleinere kans ($0,50$, $p < .05$) om in het afgelopen jaar seksueel riskant gedrag te hebben vertoond, meisjes waarvan de ouders vaker op schuldgevoelens inspelen om hen onder druk te zetten, hebben juist een grotere kans hierop ($OR = 1,71$, $p < .01$). Wanneer het effect van psychologische controle voor beide ouders apart werd bekeken, werd uitsluitend een verband gevonden met de mate van psychologische controle van de vader ($OR = 2,36$, $p < .05$). Er werden geen interactie-effecten gevonden tussen ouderlijke steun en communicatie of monitoring.

Kwaliteit en relevantie

Opvallende bevinding dat – binnen de groep jongens in een weinig steunende situatie – vaker over seks praten de kans op riskant seksueel gedrag vergroot. In de discussie wordt dit verklaard vanuit het feit dat binnen een weinig steunende omgeving de boodschappen over seksualiteit niet goed overkomen. Dat kan het echter niet zijn: in dat geval zou binnen de groep met een weinig steunende omgeving de mate van seksuele communicatie geen verschil moeten maken. Mogelijk moet de inhoud van de gesprekken over seks nader worden bekeken. In onderzoek wordt er vaak vanuit gegaan dat als ouders maar over seks praten, de juiste boodschap wel wordt overgebracht. Ouders kunnen daarentegen natuurlijk heel verschillende boodschappen overbrengen.

Cross-sectionele studie, dus de richting van de gevonden verbanden kan niet worden bepaald. Monitoring wordt hier geïnterpreteerd als een oorzaak van seksueel veilig gedrag. Wanneer de ouders de kinderen maar goed in de gaten houden, hebben kinderen het gevoel dat ze betrokken zijn en 'gedragen' ze zich ook beter. De redenatie is dat ouders dan sneller kunnen ingrijpen waar nodig. Echter: monitoring wordt hier geoperationaliseerd als wat de kinderen zeggen dat de ouders van hen weten. De kinderen bepalen dus (hoogstwaarschijnlijk) wat ze aan de ouders vertellen. Het is zeer goed mogelijk dat kinderen die zich beter 'gedragen' ook meer geneigd zijn de ouders op de hoogte te houden van wat ze doen en met wie.

Romo, L.F., Lefkowitz, E.S., Sigman, M., & Au, T.K. (2002). A longitudinal study of maternal messages about dating and sexuality and their influence on Latino adolescents. *Journal of Adolescent Health, 31*, p. 59-69.

Vraagstelling

In hoeverre hangen verschillende boodschappen van de moeder rondom dating en seksualiteit samen met ervaring met seksualiteit, openheid in de relatie met de moeder en attitudes ten aanzien van seks voor het huwelijk?

Design

Longitudinaal: 2 metingen met 1 jaar ertussen

Steekproef

- 55 Latijns-Amerikaanse moeders, 35 met een dochter en 20 met een zoon
- kinderen 12,5 jaar tot 15,8 jaar
- bij de tweede meting kwamen slechts 38 paren terug

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Observatiestudie. De volgende kenmerken werden geobserveerd:

- Boodschappen van de moeder: delen van waarden en normen met betrekking tot seksualiteit, persoonlijke informatie over zichzelf geven, waarschuwingen geven, commentaar geven op gedrag van hun kind en broertjes/zusjes en vrienden. De frequentie waarmee dit voorkwam werd genoteerd;
- Openheid van de relatie tussen moeder en kind;
- Seksuele ervaring (verschillende soorten gedrag) en attitudes ten aanzien van seks voor het huwelijk.

Resultaten

Jongeren die de relatie met de moeder als meer open percipiëren en die moeders hebben die meer over zichzelf vertellen, hebben conservatievere opvattingen. Jongeren met moeders die vaker over waarden en normen praten en die vaker commentaar geven op het gedrag van de jongeren, hebben minder ervaring met seks.

Kwaliteit en relevantie

Motivatie voor de keuze voor Latijns-Amerikaanse jongeren doet me denken aan 'onze' Marokkaanse en Turkse jongeren: communicatie over seksualiteit in het gezin gering, kennis over seksualiteit gering, invloed van de ouders groot (veel respect voor de ouders).

Niet erg relevant: gaat over communicatie (niet zozeer over opvoedstijl) en over seksuele ervaring en attitudes (niet zozeer over de kwaliteit van ervaringen).

Wel interessant omdat het een observatiestudie is. Ook interessant dat weer niet naar de inhoud van de boodschappen wordt gekeken, meer naar de manier waarop de boodschap wordt overgebracht en de frequentie waarmee dit gebeurt. Er wordt bij voorbaat vanuit gegaan dat ouders wel negatief zullen staan tegenover eventuele seksuele activiteit van hun kinderen of tegenover seks voor het huwelijk. Ik

kan me ook voorstellen dat de inhoud van de boodschap samenhangt met de communicatiekenmerken die hier zijn gemeten (bijvoorbeeld: moeders met meer permissieve opvattingen vertellen makkelijker iets over zichzelf).

Rose, A., Koo, H.P., Bhaskar, B., Anderson, K., White, G., & Jenkins, R.R. (2005). The influence of primary caregivers on the sexual behavior of early adolescents. *Journal of Adolescent Health, 37*, 135-144.

Vraagstelling

In hoeverre hangen kenmerken van de ouders samen met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of de intentie om de aankomende 12 maanden te zoenen, te strelen onder de kleren of geslachtsgemeenschap te hebben?

Design

cross-sectioneel; zowel jongeren als ouders ondervraagd

Steekproef

- 219 meisjes, 186 jongens en één van hun ouders (92% moeders)
- 10-11 jaar
- 99% Afro-Amerikaans
- werving via lagere scholen in gebied met een hoge prevalentie van tienerzwangerschappen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking:

Een schriftelijke vragenlijst werd door zowel ouders als kinderen ingevuld. De vragen voor de kinderen konden met behulp van een bandrecorder worden afgeluisterd.

- Onderwerpen kinderen: ooit geslachtsgemeenschap gehad, hebben en van plan zijn om in het aankomende jaar te zoenen, onder de kleren te voelen of geslachtsgemeenschap te hebben.
- Onderwerpen ouders: kwaliteit van de relatie; monitoring (op de hoogte zijn van gaan en staan van het kind); betrokkenheid bij schoolwerk; remmingen in praten over seks met kind; ideeën over eigen invloed op seksueel gedrag van het kind; attitude t.a.v. seksueel gedrag van het kind; gezinscohesie (hechte band hebben).

Resultaten

Kinderen van ouders die meer remmingen hebben in het praten over seks en die minder negatief staan tegenover seksueel gedrag van hun kind hebben een grotere kans om seksueel actief te zijn (respectievelijk $r = .12$, $p < .05$ en $r = .15$, $p < .05$). In de logistische regressie is alleen het verband met permissieve attitudes significant (OR = 0,95, $p < .05$). Hier wordt een interactie-effect gevonden tussen geslacht en kwaliteit van de relatie met de ouders: wanneer de kwaliteit slecht is, heeft dit een veel sterker effect op meisjes dan op jongens: ze hebben dan een grotere kans om ervaring te hebben met geslachtsgemeenschap.

Kinderen van ouders die meer van hun kind afweten en die negatiever staan tegenover seksueel gedrag van hun kind schatten de kans om te gaan zoenen, voelen of geslachtsgemeenschap te hebben in de aankomende 12 maanden lager in (respectievelijk $r = -.13$, $p < .05$ en $r = -.18$, $p < .001$). In de logistische regressie is alleen het verband met monitoring significant (OR = 0,98, $p < .05$). Hier wordt

een interactie-effect gevonden tussen geslacht en remmingen om over seks te praten bij de ouders: wanneer er remmingen zijn, heeft dit een veel sterker effect op meisjes dan op jongens: ze zijn dan vaker van plan om in de aankomende 12 maanden ervaring op te doen met zonen, voelen of geslachtsgemeenschap.

Kwaliteit en relevantie

In de logistische regressie is de samenhang nog maar erg beperkt: de Odds Ratio's zijn bijna 1, in welk geval er geen effect zou zijn. Niet relevant voor deze literatuurstudie, omdat alleen naar ervaring met geslachtsgemeenschap wordt gekeken.

Russell, S.T. (2002). Childhood developmental risk for teen childbearing in Britain. *Journal of Research on Adolescence*, 12, 305-324.

Vraagstelling

Wat is de relatie tussen stress tijdens de kindertijd en interesse van de moeder met de kans op tienerzwangerschap?

Design

Longitudinaal, metingen met 0, 7, 11, 16 en 21 jaar

Steekproef

- Totale steekproef bestond uit vrijwel alle kinderen die tijdens de eerste week van maart 1958 werden geboren in Engeland, Schotland of Wales (n = 17.733);
- Alleen meisjes die met 16 en 21 jaar mee hadden gedaan geselecteerd (n = 4.928);
- 97% wit.

Land

Groot-Brittannië

Methode van dataverzameling en verwerking:

Interviews waarin de volgende onderwerpen werden behandeld:

- Tiernmoederschap: eerste kind gekregen met 19 jaar of jonger (15,3% van de steekproef);
- Moeder alleenstaand bij geboorte;
- Scheiding, ziekte van één van de ouders, overlijden van vader of moeder (7, 11, 16 jaar);
- Betrokkenheid van de ouders bij school: interesse tonen, op school gaan praten (7, 11, 16 jaar): gerapporteerd door de hoofddocent.

Voor de interesse in school werden ook veranderingsscores berekend: score op eerdere meting werd afgetrokken van score op huidige meting.

Resultaten

Ziekte van één van de ouders in de kindertijd (7 jaar) (OR = 1,36, p < .05) en overlijden van de moeder aan het eind van de kindertijd (11 jaar) (OR = 1,83, p < .05) en tijdens de adolescentie (16 jaar) (OR = 2,57, p < .001) vergroten de kans op tiernmoederschap. Een grotere interesse van de moeder in school verkleint deze kans: 7 jaar OR = 0,72, p < .001, 11 jaar OR = 0,70, p < .001, 16 jaar OR = 0,67, p < .001). Een afname van deze interesse van tussen het 7^e en 11^e (OR = 1,20, p < .001) of tussen het 11^e en 16^e jaar (OR = 1,47, p < .001) vergroot de kans op tiernmoederschap

Kwaliteit en relevantie

Interessant dat ook gekeken wordt naar de invloed van het moment waarop bepaalde risicofactoren plaatsvinden. Zo lijken op grond van de literatuur een lage SES of scheiding een groter effect te hebben tijdens de kinder- dan tijdens de tienertijd (wordt hier overigens niet gevonden).

Niet zo heel relevant voor de huidige literatuurstudie, door de keuze voor de ouderkenmerken (negatieve levenservaringen en interesse in de opleiding van het kind) en ook wel door de keuze van de uitkomstmaat (tiernermoederschap wijst niet altijd op ineffectief anticonceptiegebruik, kan ook een bewuste keuze zijn).

Schalet, A. (2000). Raging hormones, regulated love: adolescent sexuality and the constitution of the modern individual in the United States and the Netherlands. *Body and society*, 6, p. 75-105.

Vraagstelling

Hoe denken Nederlandse en Amerikaanse ouders over seksualiteit van jongeren?

Design

Kwalitatief, cross-cultureel

Steekproef

- 14 Amerikaanse en 17 Nederlandse ouders van 16-jarigen
- middenklasse
- blank

Land

Nederland en de Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Half-gestucte interviews over school, werk, vrienden, alcoholgebruik, seks, gezinsleven en volwassen worden.

Resultaten

Seksualiteit bleek het thema te zijn waarop de grootste verschillen tussen Nederlandse en Amerikaanse ouders voorkomen. Zelfs voordat het gesprek hierop komt, melden 11 van de 14 Amerikaanse ouders dit thema als iets dat de adolescentie kenmerkt en problematisch maakt. De Amerikaanse ouders hebben de volgende overtuigingen:

- De primaire bron van seksualiteit tijdens de adolescentie is biologisch.
- Seksueel gedrag van jongeren is iets individueels (ze hebben het over seksuele activiteit, niet over seksuele relaties).
- Jongeren zijn niet in staat om diepere romantische verbintenissen te vormen, en de morele ontwikkeling is nog onvoldoende. Daarom is seksualiteit van jongeren primair experimenteel, promiscue, immoreel en lustgericht.
- Conflicten rondom seksualiteit tussen ouders en kinderen zijn haast onvermijdelijk.
- Kinderen moeten ook 'ruimte' krijgen om zich los te maken. Hiermee wordt ook gerechtvaardigd dat er niet over seksualiteit wordt gesproken: dit is privé.

- Ouders moeten 'nee' zeggen tegen seksueel gedrag van kinderen, ook als duidelijk is dat de kinderen het toch wel doen.

Nederlandse ouders hebben de volgende overtuigingen:

- Er moet op een "normale manier" over seksualiteit worden gesproken, het moet niet een taboe zijn. Door pragmatisch te reageren – te accepteren dat het nou eenmaal zo is – wordt er geen probleem van gemaakt.
- Seksualiteit van jongeren vindt plaats in de context van verliefdheid en relaties.
- Jongeren kunnen zelf het beste aanvoelen wanneer ze "er aan toe" zijn. Als ze denken dat ze "er aan toe" zijn, dan zijn ze dat ook.
- Seks hoeft niet gevaarlijk te zijn, jongeren kunnen zichzelf beschermen tegen ongewenste zwangerschap.
- Wanneer ouders en kinderen op een redelijke manier met elkaar praten, worden ze het uiteindelijk wel met elkaar eens.

Kwaliteit en relevantie

Interessante kwalitatieve studie die - ondanks de zeer beperkte groep die geïnterviewd is – veel helderheid geeft over verschillen tussen Amerikaanse en Nederlandse ouders. De resultaten kunnen – door de selectiviteit van de steekproef – uiteraard niet worden gegeneraliseerd naar alle Amerikanen en Nederlanders, maar volgens de auteur geven ze wel een goed beeld van de dominante discourses in beide landen.

Schalet, A.(2004). Must we fear adolescent sexuality? *Medscape General Medicine*, 6, p. e14.

Vraagstelling

Hoe denken Nederlandse en Amerikaanse ouders over seksualiteit van jongeren?

Design

Kwalitatief, cross-cultureel

Steekproef

- 58 vaders en moeders van tieners
- 72 jongeren van 15-17 jaar oud
- allemaal blanke middenklasse

Land

Nederland en de Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Half-gestructureerde interviews over school, activiteiten buiten school, thuissituatie, relatie tussen ouders en kind, vriendschap en alcoholgebruik, relaties en seks, geld verdienen en volwassen worden. Eén vraag aan de ouders was de leidraad voor dit artikel: "Zou u het goed vinden dat uw zoon/dochter thuis de nacht doorbrengt met een vriendje/vriendinnetje? Waarom wel/niet? Wanneer zou u dit wel goed vinden?"

Resultaten

Negen van de tien Amerikaanse ouders zouden nooit toestaan dat hun kind de nacht met een partner doorbrengt in het ouderlijk huis, negen van de tien Nederlandse ouders staan dit al toe of zouden dit toestaan onder de juiste omstandigheden als het kind 16 of 17 jaar oud is. Dit reflecteert de verschillen in hoe Amerikaanse en Nederlandse ouders over seksualiteit van hun kind denken:

Amerikaanse ouders:

1. Seksualiteit wordt bij jongeren grotendeels gestuurd door hormonen. Zij kunnen dit niet goed zelf onder controle houden, door onvoldoende cognitieve en emotionele ontwikkeling. De ouders moeten dit dus controleren, wanneer de ouders dit onvoldoende doen, loopt het uit de hand.
2. Seksualiteit is bij jongeren altijd riskant.
3. Seksualiteit van jongeren is immoreel. Omdat jongeren niet in staat zijn tot een liefdevolle verbintenis, is seksualiteit in deze levensfase per definitie gebaseerd op lust, in elk geval voor de jongens. Meisjes zijn nog wel op zoek naar liefde, maar zullen dit niet vinden in seks.
4. Misschien dat ze het wel doen, maar dan zeker niet in mijn huis (dat is ongepast en zou getuigen van slecht ouderschap). Als ze het huis uit zijn, moeten ze het zelf maar weten.

Nederlandse ouders:

1. Jongeren kunnen heel goed zelf bepalen wanneer ze "er aan toe zijn" om seks te hebben. Voor die tijd zullen ze het niet doen en de seksuele ontwikkeling verloopt geleidelijk.
2. Seks is in orde, zolang ze het maar veilig doen. Met de juiste voorbereiding en informatie zullen jongeren in staat zijn om zichzelf voldoende te beschermen.
3. Verliefd worden en verkering hoort bij jongeren. Zolang ze seks hebben met iemand om wie ze echt geven en die ze al een tijd kennen, is het in orde.
4. Seksualiteit moet "normaal" zijn en bespreekbaar, geen taboe. Liever dat ze het vertellen wat ze doen (ook al ben je er als ouder niet helemaal gelukkig over), dan dat ze het stiekem doen.

Kwaliteit en relevantie

Interessante kwalitatieve studie die veel inzicht geeft in de hedendaagse verschillen tussen Amerikaanse en Nederlandse ouders. De resultaten kunnen – door de selectiviteit van de steekproef – uiteraard niet worden gegeneraliseerd naar alle Amerikanen en Nederlanders, maar volgens de auteur geven ze wel een goed beeld van de dominante discourses in beide landen.

Schoentjes, E. Deboutte, D., & Friedrich, W. (1999). Child sexual behavior inventory: A Dutch-speaking normative sample. *Pediatrics*, 104, 885-893.

Vraagstelling

Welke seksuele gedragingen komen voor onder 2-12 jarige kinderen? In hoeverre hangen bepaalde kenmerken van de ouders samen met de mate waarin zij seksueel gedrag bij hun kinderen waarnemen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- moeders (92%) en vaders van 501 meisjes en 416 jongens
- 2-12 jaar oud, gemiddeld 6,0
- 100% blank
- werving via scholen in Antwerpen

- kinderen met (vermeende) ervaringen met seksueel misbruik werden uitgesloten van deelname

Land

België (Vlaanderen)

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst (in te vullen door de moeders) met volgende onderwerpen:

- Seksueel gedrag van de kinderen: onder andere eigen geslachtsdelen en die van anderen aanraken, geslachtsdelen en naakte lichaam aan anderen tonen, interesse tonen in seks (bijvoorbeeld op plaatsjes of TV), seksueel gedrag nadoen (tongzoenen, boven op elkaar gaan liggen), genderdysfor gedrag, doktertje spelen; gemeten met Child Sexual Behavior Inventory;
- Omgang met naaktheid in het gezin: bijvoorbeeld kind ziet de ouders wel eens bloot, samen onder de douche;
- Reacties op seksuele nieuwsgierigheid: hoe reageer je als je kind je geslachtsdelen wil zien, hoe reageer je als je kind seks op TV wil zien;
- Seksuele attitudes: houding t.a.v. masturbatie, homoseksualiteit, seks voor het huwelijk;

Stapsgewijze multiple regressie werd gebruikt om het verband tussen kenmerken van de ouders en de gemiddelde score op de CSBI na te gaan.

Resultaten

Moeders en vaders verschillen niet in de mate waarin zij seksueel gedrag waarnemen bij de kinderen (dit wordt in andere studies vaak aangevoerd als argument om zich tot moeders te beperken). Zowel het omgaan met naaktheid ($p < .001$), de seksuele attitudes van de ouder ($p < .001$) als de reacties op seksuele nieuwsgierigheid ($p < .05$) hingen, na controle voor leeftijd en geslacht van het kind en opleidingsniveau moeder en werk vader, samen met de mate waarin seksueel gedrag wordt waargenomen bij het kind (gezamenlijke verklaarde variantie 11%). Ouders met een meer permissieve houding ten aanzien van naaktheid in het gezin, seksuele nieuwsgierigheid van het kind, masturbatie, homoseksualiteit en seks voor het huwelijk, nemen meer seksueel gedrag waar bij hun kind.

Kwaliteit en relevantie

De onderzoekers claimen een representatieve steekproef te hebben getrokken (althans voor de stad Antwerpen), maar rapporteren geen controle hierop (bijvoorbeeld een non-respons onderzoek of een vergelijking met de populatie). Blanco vragenlijsten ($n=192$) werden in de respons meegenomen (mijns inziens is het terugsturen van een blanco vragenlijst toch een vorm van non-respons). Nadeel van de rapportage door de ouders van zowel de eigen attitudes als het gedrag van de kinderen blijft een nadeel. Het is goed mogelijk dat de attitudes van de ouders het waarnemen beïnvloeden, niet zozeer het seksuele gedrag (zie Friedrich et al, 1991 en 1998).

Sionéan, C., DiClemente, R.J., Wingood, G.M., Crosby, R., Cobb, B.K., Harrington, K., Davies, S.L., Hook, E.W.III, Oh, M.K. (2002) Psychosocial and behavioral correlates of refusing unwanted sex among African-American adolescent females. *Journal of Adolescent Health*, 30, p. 55-63.

Vraagstelling

Welke psychosociale en gedragsmatige factoren hangen samen met het consistent weigeren van ongewenste seks bij Afro-Amerikaanse meisjes?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 366 meisjes
- 14-18 jaar
- Afro-Amerikaans
- werving via klinieken (algemene gezondheid, gyneacologie of voor jonge moeders) en scholen
- ervaring met geslachtsgemeenschap in laatste 6 maanden
- ervaring met (al dan niet weigeren van) ongewenste seks in afgelopen 6 maanden

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst en interviews met de volgende onderwerpen:

- Drempels bij condoomgebruik: angst om over condooms te onderhandelen en ervaren van partner-gerelateerde drempels om veilig te vrijen;
- Machtverhoudingen: financiële afhankelijkheid van partner, leeftijd partner, eigen-effectiviteit in praten met de partner over seks, eigen-effectiviteit in het onderhandelen over condooms; percepties van mannelijke dominantie in relaties.
- Gezinsinteracties: sociale steun in gezin van herkomst (hulp en steun wanneer gewenst en over problemen kunnen praten) en frequentie waarmee met ouders over seks wordt gepraat;
- Zelfbeeld: lichaamsbeeld, etnisch zelfbeeld, zelfvertrouwen;
- Risico-perceptie: zorgen over soa, hiv en zwangerschap;
- Seksueel gedrag: seksfrequentie en anticonceptiegebruik;
- Weigeren van ongewenste seks: in afgelopen 6 maanden altijd nee zeggen wanneer een jongen seks wilde hebben en zij zelf niet.
- Overig: leeftijd, SES, relatiestatus, zwangerschapsstatus, ervaring met soa.

Resultaten

Van de meisjes die vaak met de ouders over seks praten heeft 75% het afgelopen half jaar altijd ongewenste seks geweigerd, van de meisjes die hier weinig over praten is dat 63% ($p < .01$). Van de meisjes die veel steun ervaren van de ouders heeft 74% het afgelopen half jaar altijd ongewenste seks geweigerd, van de meisjes die weinig steun ervaren is dat 63% ($p < .05$). In de multivariate analyse (dus na controle voor drempels bij condoomgebruik, machtsverhoudingen, zelfbeeld en risico-perceptie) blijft alleen een verband bestaan voor met de ouders praten over seks ($OR = 1,71$, $p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Cross-sectioneel (dus geen conclusies rondom causaliteit mogelijk) en selecte steekproef (Afro-Amerikaans, werving via klinieken). Interessante uitkomstmaat.

Small, S.A., & Kerns, D. (1993). Unwanted sexual activity among peers during early and middle adolescence: incidence and risk factors. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 941-952.

Vraagstelling

Hoe vaak komt ongewenste seksuele activiteit bij meisjes voor? Welke relatie bestaat er tussen slachtoffer en dader? Welke risicofactoren (waaronder monitoring door de ouders) hangen samen met de kans om slachtoffer te worden van seksueel geweld?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 1149 meisjes
- 7th graders (36%), 9th graders (33%) en 11th grader (31%)
- 51% blank, 39% Latijns-, 8% Afro-, 1% Native- en 1% Aziatisch-Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Ongewenste seksuele ervaringen: gedwongen tot seksuele activiteiten door leeftijdsgenoot in afgelopen jaar. Gecategoriseerd in geen ervaringen, ervaring met seksueel geweld maar geen verkrachting, ervaring met verkrachting;
- Opvoedstijl van de ouders: hoe worden beslissingen bij jou thuis genomen? Antwoorden variëren van 'ouders vertellen me precies wat ik moet doen' tot 'mijn moeder/vader laat me de beslissingen zelf nemen'. Scores werden gedichotomiseerd in autoritatief (beslissingen worden samen genomen) en niet-autoritatief.
- Monitoring: weten waar het kind na school en 's nachts is, interesse tonen in vrienden, sociale plannen bespreken;
- Andere 'risicofactoren': seksueel misbruik, eigenwaarde, alcoholgebruik, sociale controle in de woonomgeving, neiging tot conformeren aan peer-normen.

Analyses met stapsgewijze discriminantie-analyse, waarin in de eerste stap voor leeftijd werd gecontroleerd.

Resultaten

Eénentwintig procent van de meisjes rapporteert een ongewenste seksuele ervaring in het afgelopen jaar, waarvan 36% verkrachting.

De sterkste 'voorspeller' van gedwongen seksuele ervaringen was monitoring door de ouders. Autoritatief ouderschap (beslissingen worden samen genomen) hing hier ook mee samen. Beide zijn het hoogst bij de meisjes zonder ervaring met seksueel geweld en het laagst bij de meisjes die verkracht waren. Post-hoc tests laten zien dat alle drie de groepen significant van elkaar verschillen wat betreft monitoring, maar dat voor autoritatief ouderschap alleen een verschil bestaat tussen de groep zonder en met ervaringen, en geen verschil tussen de groep met verkrachtingservaring en de groep met ervaring met minder vergaande vormen van seksueel geweld.

Kwaliteit en relevantie

Keuze voor manier waarop opvoedstijl wordt gemeten dubieus: ten eerste maakt het denk ik nogal uit waarover een beslissingen wordt genomen (ik denk dat het een teken kan zijn van goed ouderschap dat een ouder in sommige gevallen de beslissingen neemt en soms ook het kind laat beslissen).

Daarnaast doet de dichotomisering in wel versus niet samen beslissen geen recht aan het verschil tussen autoritaire ouders en permissieve ouders.

Monitoring wordt hier gemeten als kennis (van het doen en laten van het kind), maar geïnterpreteerd als "zorgen dat het kind niet in riskante situaties komt". De stap hiertussen wordt mijns inziens onvoldoende beredeneerd.

Small, S.A., & Luster, T. (1994). Adolescent sexual activity: An ecological, risk-factor approach. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 181-192.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met heteroseksuele activiteit van adolescenten? Biedt een cumulatief risico factor model een bruikbare aanpak in het voorspellen en begrijpen van heteroseksuele activiteit van adolescenten?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 1019 jongens en 1149 meisjes
- 7th graders (36%), 9th graders (33%) en 11th grader (31%)
- 51% blank, 39% Latijns-, 8% Afro-, 1% Native- en 1% Aziatisch-Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Seksuele ervaring: ervaring met geslachtsgemeenschap ooit;
- Kenmerken van de ouders: monitoring (weten waar het kind is, interesse in wat het kind doet in vrije tijd en met wie), seksuele attitude (afkeuren dat kind seks heeft op zijn/haar leeftijd), steun ("mijn moeder geeft om me", "mijn vader is er als ik hem nodig heb");
- Andere 'risicofactoren': alcoholgebruik, lichamelijk misbruik, seksueel misbruik, zorgen rondom het vinden van een baan in de toekomst, eigenwaarde, opleidingsniveau ouders, neiging tot conformeren aan peer-normen, verkering, attitude ten aanzien van school, schoolresultaten, sociale controle in de woonomgeving.

Analyses met stapsgewijze discriminantie-analyse. Alle kenmerken die significant samenhangen met seksuele ervaring werden gedichotomiseerd, waarna de samenhang werd nagegaan tussen de somscore op deze "risicofactoren" en seksueel gedrag.

Resultaten

Voor zowel jongens als meisjes zijn monitoring en gepercipieerde seksuele attitudes van de ouders (na leeftijd, alcoholgebruik en het al dan niet hebben van verkering) sterke voorspellers van ervaring met geslachtsgemeenschap. In gezinnen waar monitoring laag is en de ouders permissieve attitudes hebben is de kans op seksuele ervaring het grootst. Voor meisjes wordt ook een samenhang met ouderlijke steun gevonden: in gezinnen met minder steun is de kans op seksuele ervaring voor meisjes groter.

Voor zowel jongens als meisjes werd daarnaast een lineair verband gevonden tussen het aantal "risicofactoren" en de kans om ervaring te hebben met geslachtsgemeenschap.

Kwaliteit en relevantie

Het artikel is sterk "risico-gericht". Ze gaan uit van drie belangrijke achtergronden van seksuele ervaring: 1) het hebben van de mogelijkheid 2) er is geen reden voor uitstel 3) het zoeken van vervanging voor slechte gezinsrelaties. Er wordt geen rekening gehouden met een bepaalde vorm van ontwikkeling, "er aan toe" zijn. Ik denk dat er veel jongeren zijn die de kans krijgen en geen reden hebben om het uit te stellen (behalve dan "ik ben er nog niet aan toe"), die toch nog niet met geslachtsgemeenschap beginnen. Er moet toch ook een reden zijn om het wél te gaan doen? Bovendien gaan de auteurs erg uit van een persoonlijke keuze (gebaseerd op "risicofactoren"), terwijl er natuurlijk ook nog een partner in het geding is (er zijn vast ook jongeren die al lang zouden willen, maar geen partner kunnen vinden). De auteurs stellen dat ze het seksuele gedrag van jongeren met deze risico-analyse zijn gaan begrijpen, maar ik vind van echt "begrip" weinig sprake.

Smith, C.A. (1997). Factors associated with early sexual activity among urban adolescents. *Social Work*, 42, 334-346.

Vraagstelling

Welke omgevingsfactoren hangen samen met het al dan niet opdoen van ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar?

Design

Longitudinaal (9 metingen)

Steekproef

- 566 jongens en 237 meisjes, en ouders
- gemiddeld 13,5 bij eerste meting en 17,4 bij laatste meting
- 81% Afro- en 19% Latijns-Amerikaans
- gewogen, zodat samenstelling overeenkomt met populatie van schoolkinderen in steden

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksuele ervaring: al dan niet ervaring met geslachtsgemeenschap met 15 jaar of eerder;
- Seksfrequentie, aantal sekspartners, altijd een condoom gebruikt of niet, ooit zwanger geweest of een kind gekregen;
- Ouder attachment, mishandeld als kind, percepties van supervisie;
- Schoolprestaties, depressie en alcohol- en druggebruik.

De context-variabelen werden gemeten op t2 (dus met gemiddeld 14,5 jaar). Analyses werden uitgevoerd met logistische regressie.

Resultaten

Voor jongens en meisjes hing een lage attachment met de ouders samen met een grotere kans op ervaring met geslachtsgemeenschap voor het 16^e jaar (OR respectievelijk 1,08 en 1,15). Voor jongens werd ook een verband gevonden met een gebrek aan supervisie (OR = 1,08), bij meisjes werd hier geen verband gevonden.

Kwaliteit en relevantie

Het artikel heeft weinig theoretisch kader, er wordt simpelweg nagegaan of de verbanden die al eens eerder werden gevonden, ook in deze longitudinale studie kunnen worden aangetoond.

De gevonden verbanden worden beschreven en nauwelijks geïnterpreteerd. De verbanden met ouderkenmerken zijn lastig te interpreteren, omdat de operationalisaties niet helder zijn (er wordt alleen gezegd dat de parent attachment scale gebaseerd is op de Parent Attitudes toward Child Scale, zonder voorbeeldditens).

De steekproef is wellicht representatief voor de Afro- en Latijns-Amerikaanse kinderen in bepaalde steden, maar heeft toch duidelijk een verhoogd risico (van alle meisjes die voor het 16^e jaar ervaring opdeden met geslachtsgemeenschap, heeft 54% tijdens het onderzoek een kind gekregen, tegenover 18% van de meisjes die dit na het 16^e jaar voor het eerst deden).

Het artikel is sterk risico gericht. Geconcludeerd wordt dat jongeren geholpen moeten worden om seksueel gedrag uit te stellen (met andere woorden: jongeren willen dit eigenlijk zelf ook en doen dit als ze maar voldoende steun krijgen). Alsof er geen jongeren zijn die zelf seks willen hebben.

Somers, C.L., & Paulson, S.E. (2000). Students' perceptions of parent-adolescent closeness and communication about sexuality: Relations with sexual knowledge, attitudes, and behaviors. *Journal of Adolescence*, 23, p. 629-644.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de band tussen ouders en kinderen en de mate waarin ze over seksualiteit praten samen met seksueel gedrag, seksuele kennis en attitudes?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 62 meisjes en 95 jongens
- 14-18 jaar, gemiddeld 16,2
- 87% wit
- oproep via scholen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijsten werden mee naar huis genomen en thuis ingevuld. Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Closeness met de ouders: hoe goed is de band met je vader/moeder, kun je met hem/haar over persoonlijke problemen praten, ga je naar hem/haar toe voor advies/steun, krijg je fysieke aandacht van hem/haar?;

- Warmte: affectie (mijn moeder/vader vindt het fijn om bij mij te zijn, mijn moeder/vader geeft me het gevoel dat ik heel belangrijk voor hem/haar ben);
- Hechting: lijkt een maat van 'je veilig voelen in de relatie met je moeder/vader' (voorbeeldvragen: "mijn vader/moeder accepteert me zoals ik ben", "ik kan mijn moeder/vader vertellen over problemen" "ik vertrouw mijn ouders");
- Seksuele communicatie: frequentie (nooit-heel vaak) waarmee met de ouders over 20 seksueel gerelateerde onderwerpen is gesproken;
- Kennis van voortplanting, menstruatie, zwangerschap, anticonceptie, abortus, homoseksualiteit, masturbatie, soa etc.;
- Attitudes ten aanzien van seksualiteit van de kinderen: o.a. seks voor het huwelijk, abortus en homoseksualiteit;
- Frequentie seksueel gedrag: o.a. praten over seks, geslachtsgemeenschap hebben en anticonceptie gebruiken.

Canonical correlaties werden uitgevoerd (soort correlatie tussen een groep onafhankelijke en een groep afhankelijke variabelen), eerst voor de totale groep, daarna voor jongens en meisjes apart en voor jonge/oude adolescenten apart.

Resultaten

Bivariaat werd alleen een verband gevonden tussen het praten over seks met de moeder en seksuele kennis ($r = .30$, $p < .001$), permissieve attitudes ($r = .16$, $p < .01$) en gedrag ($r = .27$, $p < .01$) of praten over seks met de vader en gedrag ($r = .26$, $p < .01$).

De canonical correlation levert 2 significante samenhangen:

1) tussen communicatie van de moeder, communicatie van de vader en leeftijd enerzijds en kennis en seksueel gedrag anderzijds: jonge respondenten die minder met moeder en vader over seksualiteit hebben gesproken, hebben minder kennis en vertonen minder frequent seksueel gedrag;

2) tussen communicatie met de moeder, geslacht en leeftijd enerzijds en seksuele kennis en attitudes anderzijds: minder met de moeder praten over seksualiteit hangt samen met minder kennis en meer conservatieve attitudes en deze samenhang is sterker voor meisjes en jongere adolescenten.

Voor meisjes apart geldt: meisjes die ouder zijn, die vaker met moeder en vader over seksualiteit hebben gesproken en die zich minder veilig voelen in de relatie met de ouders (slechtere hechting) vertonen meer frequent seksueel gedrag;

Voor de jongste groep (14-16 jaar) apart geldt hetgeen eerder onder 1) werd vermeld;

Voor de oudere groep (17-18 jaar) geldt: oudere adolescenten die minder vaak met moeder en vader over seksualiteit hebben gesproken en die zich veiliger voelen in de relatie met de ouders (betere hechting) vertonen minder frequent seksueel gedrag.

Kwaliteit en relevantie

De schalen voor closeness, warmte en hechting lijken op het oog sterk te overlappen. Waarom valt "ik heb het gevoel dat ik over persoonlijke problemen kan praten met mijn moeder/vader" onder closeness en "ik kan mijn moeder/vader vertellen over problemen" onder hechting? Inderdaad blijkt de samenhang zeer sterk (correlaties variërend van .63 tot .83).

Eigenlijk niet heel relevant door keuze voor de uitkomstmaten. Het rare is dat anticonceptiegebruik wel is nagevraagd maar opgenomen in een totale maat voor 'frequentie seksueel gedrag'. Wanneer je vaker geslachtsgemeenschap hebt zul je automatisch ook vaker anticonceptie gebruiken dan wanneer je nooit geslachtsgemeenschap hebt. Door het op één hoop gooien van heel verschillende 'gedragingen' (van praten over seks tot anticonceptie gebruiken) kun je de samenhangen hiermee ook moeilijker interpreteren. De onderzoekers gaan in de discussie volledig voorbij aan de eigen operationalisatie van seksueel gedrag en beschrijven het alsof het puur gaat om het hebben van seks.

Stone, N. & Ingham, R. (2002). Factors affecting British teenagers' contraceptive use at first intercourse: The importance of partner communication. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34, 191-197.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met anticonceptiegebruik en met de partner praten over anticonceptiegebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- werving via scholen
- 963 jongeren
- 60% meisjes, 40% jongens
- 16-18 jaar
- 92% blank

Land

Engeland en Wales

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: leeftijd, geslacht, gezinsstructuur, etniciteit, SES;
- Relatie met de ouders: onder andere warmte, vertrouwen, beschikbaarheid, openheid over seksualiteit, positieve houding ten aanzien van seksualiteit;
- Relatie met vrienden;
- Kennis van en attitudes t.a.v. seksuele gezondheid;
- Beleving van en anticonceptiegebruik bij eerste keer: onder andere praten over anticonceptie voor de eerste keer, gevoelens rondom de eerste keer, eerste keer verwachten of niet, anticonceptiegebruik, redenen om seks te hebben.

Resultaten

Meisjes met warme en beschikbare ouders spraken vaker met de partner over anticonceptie, voorafgaand aan de eerste geslachtsgemeenschap. Hetzelfde geldt voor jongens met ouders die op een open manier over seks praatten. Jongens die zeggen dat de ouders hen tijdens de kindertijd en vroege adolescentie het idee gaven dat seks iets plezierigs is, gebruiken vaker anticonceptie bij de eerste geslachtsgemeenschap.

Kwaliteit en relevantie

Interessant vanwege de kenmerken van de ouders die werden meegenomen (onder andere een positieve houding ten aanzien van seks). Jammer dat slechts een deel van de mogelijke verbanden is onderzocht: vooral ook het verband met de beleving van de eerste keer zou interessant zijn. Ouderkenmerken zijn retrospectief gemeten, dus kunnen door herinnering vertekend zijn.

Taris, T.W., & Semin, G.R. (1997). Parent-child interaction during adolescence, and the adolescent's sexual experience: control, closeness, and conflict. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 373-398.

Vraagstelling

In hoeverre hangen kenmerken van het gezin, de adolescent en de ouders en attitudes van ouders en kinderen ten aanzien van seksualiteit en opvoeding, samen met de mate van conflict rondom seksualiteit in het gezin? In hoeverre draagt dit conflict bij in het uitstellen van seksuele ervaring bij de jongeren?

Design

Longitudinaal, 2 metingen

Steekproef

302 (t1) en 255 (t2) moeder-kind paren
Kinderen bij eerste meting 14-18 jaar (gemiddeld 15,8)

Land

Engeland

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Mate van onenigheid over uitgaan (bijvoorbeeld over hoe vaak je uitgaat) en seksueel gedrag (bijvoorbeeld over degene met wie je een seksuele relatie aangaat). Werd aan moeder en kind gevraagd. Uiteindelijk werden moeder- en kindschalen (door de hoge samenhang) samengenomen;
- Seksuele permissiviteit: 1) moraliteit ("het is in orde om seks te hebben voor het huwelijk") 2) belang van liefde (mate van verbondenheid die vereist is voordat seks wordt goedgekeurd) en 3) belang van kennen van de partner (hoe goed moet je een partner kennen). Werd samengenomen tot één schaal (waarin zowel antwoorden van moeder en kind);
- Discipline: belang dat moeder en kind hechten aan discipline (regels, doen wat je moeder zegt, respect);
- Verbondenheid: zoals naar kind luisteren, moeder dingen vertellen, kind proberen te begrijpen;
- Inschatting seksuele ervaring van kind door moeder;
- Al dan niet hebben van vaste relatie (kind);
- Ooit geslachtsgemeenschap gehad (kind).

Analyses met structural equation modeling en logistische regressie.

Resultaten

Het model (attitudes van moeder en kind, interactiestijlen, verkering van het kind → seksuele ervaring op t1 → inschatting van de moeder van seksuele ervaring → conflicten over seksualiteit → seksuele ervaring op t2) bleek te passen op een acceptabel niveau. Echter: het belang dat ouders en kinderen hechten aan discipline hing nergens mee samen, en na verwijdering van deze variabele uit het model werd de "fit" beter.

Wanneer het kind seksuele ervaring heeft en/of de moeder vermoedt dat het kind seksuele ervaring heeft, is de mate van conflict rondom seksualiteit hoger ($p < .001$). Wanneer beide partijen meer

proberen om elkaar te begrijpen, en zich meer verbonden voelen, is de mate van conflict kleiner (beide $p < .001$). Wanneer de moeder veel waarde hecht aan het stellen van regels, is de mate van conflict groter ($p < .01$). De mate waarin het kind waarde hecht aan regels hangt hier niet mee samen. Permissiviteit hangt alleen indirect (via een hogere inschatting van de kans dat het kind seksuele ervaring heeft (moeder) of seksuele ervaring op t1 (kind) samen met de mate van conflict. In de multivariate logistische regressie wordt (na controle voor (onder andere) seksuele ervaring op t1) een zwakke samenhang ($p < .05$) gevonden tussen de mate van conflict en seksuele ervaring op t2: hoe meer conflict, hoe kleiner de kans op seksuele ervaring. Ook wordt een sterke samenhang gevonden tussen de mate van permissiviteit van de moeder en seksueel gedrag: hoe permissiever de moeder, hoe groter de kans op ervaring met geslachtsgemeenschap ($p < .001$).

Kwaliteit en relevantie

Hier wordt conflict gezien als iets wat ook functioneel kan zijn: het kan helpen bij het uitwisselen van standpunten en kan dus als het ware helpen bij de socialisatie van het kind. In het licht van Schalet is dit ook wel interessant: hier wordt gezegd dat Amerikaanse ouders conflict haast onvermijdelijk vinden als het gaat om jongeren en seksualiteit (de jongere wil het, de ouder niet).

Ik begrijp niet goed hoe seksuele ervaring op t1 via allerlei tussenvariabelen invloed kan hebben op seksuele ervaring op t2 (theoretisch model). Afgezien van hoe hier door de moeder op wordt gereageerd, zal een kind dat op t1 ervaring heeft immers op t2 ook ervaring hebben. Conflicten zouden alleen "preventief" kunnen werken als de moeder dit niet uitsluitend doet in reactie op seksuele ervaringen.

Taris, T.W., & Semin, G.R. (1998). How mothers' parenting styles affect their children's sexual efficacy and experience. *Journal of Genetic Psychology*, 159, 68-81.

Vraagstelling

In hoeverre wordt de relatie tussen de interactie tussen moeder en kind en de seksuele ervaring van het kind gemedieerd door seksuele eigen-effectiviteit?

Design

Prospectief, 2 metingen met 1 jaar ertussen

Steekproef

- 129 jongens en 124 meisjes en hun moeders
- jongeren 15-18 jaar, gemiddeld 15,8
- steekproef representatief voor bevolking van Brighton en Hove

Land

Engeland

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Seksuele eigen-effectiviteit: inschatting van de mate waarin men in staat is om 1) iemand met wie ze al 3 maanden iets hebben 2) iemand tot wie ze zich aangetrokken voelen 3) iemand met wie ze seks willen hebben te vragen: heb je ook seks met anderen?; heb je bezwaar tegen condooms?; heb je wel eens een hiv-test gehad?; heb je wel eens seks gehad met iemand van je eigen geslacht?; met hoeveel personen heb je seks gehad?;

- Controle: belang dat door de moeders wordt gehecht aan discipline, dat de kinderen doen wat de ouders zeggen en respect voor autoriteit en het aantal regels dat ze thuis zeggen te hebben;
- Affectie en Responsiviteit: beoordeling van de moeder van de mate waarin ze naar het kind luistert en probeert hem/haar te begrijpen, de band die ze hebben, de openheid van het kind naar de moeder toe etc.;
- Overig: leeftijd en geslacht, SES, kind al dan niet een relatie ten tijde van de studie, kind al dan niet ervaring met geslachtsgemeenschap.

Analyse met behulp van 'structural equation modeling'. Hierbij wordt getest of een theoretisch model voldoende past op hetzelfde model gebaseerd op de data.

Resultaten

Tussen t1 en t2 sterke toename in seksuele ervaring (van 35% naar 61%) en in seksuele eigen-effectiviteit.

Het model dat is opgesteld past voldoende op de data, dus: ouderkenmerken → eigen-effectiviteit → seksuele ervaring.

Kinderen van moeders die meer affectie en betrokkenheid tonen bij de eerste meting hebben minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap ($\beta = -.20$, $p < .01$) en hebben een hogere seksuele eigen-effectiviteit (schatten in dat ze in staat zijn om met een eventuele partner over seks te praten) ($\beta = .16$, $p < .01$). Het verband met seksuele ervaring is sterker voor de jongste groep (15-16 jaar) ($\beta = -.24$, $p < .01$) dan voor de oudste groep (17-18 jaar) ($\beta = -.11$, ns). Kinderen van moeders die meer waarde hechten aan discipline en regels bij de eerste meting hebben vaker ervaring met geslachtsgemeenschap ($\beta = .19$, $p < .01$) en hebben een lagere seksuele eigen-effectiviteit ($\beta = -.17$, $p < .01$). Er worden geen verbanden gevonden tussen de ouderkenmerken op t1 en seksuele ervaring of eigeneffectiviteit op t2.

Jongeren met een grotere mate van seksuele eigen-effectiviteit hebben vaker ervaring met geslachtsgemeenschap (beide gemeten op t1, dus richting van verband hier onduidelijk) en vaker een vaste partner. Het hebben van een vaste partner op t1 vergroot de kans om tussen t1 en t2 voor het eerst geslachtsgemeenschap te hebben.

Kwaliteit en relevantie

Longitudinale studie met zowel rapportages van adolescenten zelf en hun moeders. Interessant dat hier naar 'seksuele eigen-effectiviteit' is gekeken (redelijk uniek in internationale literatuur).

Ik vind het moeilijk te begrijpen dat bijvoorbeeld meer affectie samenhangt met een grotere mate van eigen effectiviteit, dat een grotere mate van eigen-effectiviteit samenhangt met een grotere kans op seksuele ervaring en dat meer affectie juist samenhangt met minder ervaring. Dit wordt in de discussie niet goed uitgelegd, er wordt slechts gezegd dat moeders die veel affectie tonen en weinig controle uitoefenen zowel seksuele ervaring kunnen afremmen (direct effect) als stimuleren (indirect, via het vergroten van de eigen-effectiviteit). Mogelijk is hier een interactie met de eigen wensen van de adolescent (dus: jongeren die nog niet zo hoeven stellen de eerste keer nog even uit bij een grotere eigen-effectiviteit, jongeren die er al wel aan toe zijn hebben een grotere kans om dit te realiseren door een grotere eigen-effectiviteit).

De afwezigheid van verbanden tussen ouderkenmerken en seksuele ervaring en eigen-effectiviteit op t2 wordt door de auteurs verklaard vanuit het feit dat moeders wel invloed hebben op de jonge, maar niet op de oudere adolescenten. Kan het niet ook betekenen dat de relatie met de moeder simpelweg niet vooraf gaat aan de veranderingen in de adolescenten? Een mogelijk model zou dan zijn: jongeren met een grotere mate van eigen-effectiviteit hoeven minder gecontroleerd te worden en krijgen meer affectie. Deze jongeren hebben een grotere kans om seksueel actief te worden.

Tasker, F.L. (1996). Parent-child relationships postdivorce and adolescents' involvement in heterosexual relationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 25, p. 137-149.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de kwaliteit van de relatie met de moeder en met de vader onafhankelijk van elkaar samen met het aangaan van heteroseksuele relaties onder adolescenten?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 110 jongens en 195 meisjes
- 17-18 jaar oud
- alle stemgerechtigde jongeren van 17 en 18 jaar in Cambridge werden aangeschreven
- 221 getrouwde ouders, 85 gescheiden ouders

Land

Engeland

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met de volgende onderwerpen:

- Eerdere en huidige ervaringen met verkering en relaties (duur, serieus, monogaam);
- Kwaliteit van de relatie met de vader en moeder: zorg en overbezorgdheid. De uiteindelijke score was de score op zorg minus de score op overbezorgdheid;

Eerste werd een MANOVA uitgevoerd om te controleren voor mogelijke interactie-effecten met geslacht. Deze werden niet gevonden, zodat 2 x 2 (ouders getrouwd-gescheiden) (wel/geen relatie) werden uitgevoerd op de relatie met de moeder en op de relatie met de vader.

Resultaten

Binnen de groep jongeren waarvan de ouders getrouwd zijn, is de relatie met zowel moeder als vader ongeveer even goed voor jongeren die wel of geen relatie hebben. Wanneer de ouders gescheiden zijn, is de relatie met de moeder beter en de relatie met de vader slechter voor de jongeren die op dit moment een relatie hebben, vergeleken met jongeren die geen relatie hebben.

Kwaliteit en relevantie

Weinig duiding in de discussie. De invloed van de relatie met de moeder wordt min of meer vanuit hechtingstheorie beschreven (door een goede relatie met de moeder ontwikkelen kinderen het vermogen om relaties aan te gaan), de invloed van de relatie met de vader wordt juist omschreven als het opvullen van een leegte (door het gemis van een vader 'vlucht' iemand in een relatie). Cross-sectioneel. Scheve verdeling in de steekproef naar sekse, dus meisjes meer geneigd om mee te doen.

Thompson, S. (1990). Putting a big thing into a little hole: Teenage girls accounts of sexual initiation. *Journal of Sex Research*, 27, p. 341-361.

Vraagstelling

Hoe beleven meisjes de eerste seksuele ervaringen en eerste geslachtsgemeenschap?

Design

Kwalitatief

Steekproef

- ongeveer 100 meisjes (maken deel uit van meer dan 400 meisjes die werden geïnterviewd)
- allemaal ervaring met geslachtsgemeenschap
- ongeveer 15% Afro- en 15% Latijns-Amerikaans
- ongeveer 25% tienermoeders
- ongeveer 10% noemt zichzelf lesbisch
- werving via diverse sneeuwbalgroepen

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews rondom de thema's seks, romantiek en zwangerschap. Enkele achtergrondvariabelen (ervaringen tijdens de kindertijd, communicatie met de moeder) komen ook aan bod.

Resultaten

De verhalen rondom de eerste geslachtsgemeenschap konden grofweg in twee categorieën worden verdeeld:

1) voor ongeveer driekwart van de meisjes is de eerste geslachtsgemeenschap iets dat hen overkwam, het ging vaak heel snel. Het wordt beschreven als pijnlijk, saai of teleurstellend. De grens met dwang is vaak vaag, omdat er überhaupt geen beslissing wordt genomen of ze het wel of niet willen. De ander nam het initiatief en ze gaan hier gewoon in mee. Dit kan zich bij de volgende keren nog een paar keer herhalen, ook op volgende ervaringen zijn ze nauwelijks voorbereid.

2) Een kwart van de meisjes beschrijft de eerste keer als iets plezierigs, als een ontdekkingsreis. Hun verhalen zijn vaak veel helderder en gedetailleerder dan die van de eerste groep. Ze kiezen duidelijk voor de eerste keer, meestal vanuit een eigen seksuele nieuwsgierigheid of behoefte. De seksuele ontwikkeling wordt gekenmerkt door een geleidelijke voortgang van zoenen, via vrijen tot geslachtsgemeenschap. Ze kijken uit naar hun eerste keer en zijn hier ook beter op voorbereid (qua anticonceptie). De eerste keer is het begin van een seksueel actief leven, waarin van elke ervaring wordt geleerd en plannen worden gemaakt om seksuele ervaringen te verbeteren.

De eerste groep geeft duidelijk aan een gebrek aan kennis te hebben bij de eerste keer. Het lijkt alsof er nauwelijks seksueel bewustzijn (nieuwsgierigheid, fantasieën, ervaringen) is voorafgaand aan de eerste keer. De tweede groep beschrijft wel seksuele ervaringen (seksuele spelletjes, masturbatie, orgasme, fantasieën, vrijen) voorafgaand aan de eerste geslachtsgemeenschap, tijdens de kindertijd of daarna. Ze hebben moeders die open zijn over seksualiteit, niet alleen de biologische kanten ervan maar ook over hoe ze dit zelf ervaren of ervaren hebben toen ze zo oud waren als hun dochter. De dochters vinden het ook prettig om hier met hun moeder over te praten.

Kwaliteit en relevantie

Interessant vanwege het kwalitatieve karakter van de studie en de uitkomstmaat (namelijk: beleving van de eerste keer, en niet zozeer de leeftijd van de eerste keer die steeds wordt onderzocht). Doordat er is doorgevraagd, kan duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen meisjes die de eerste keer

negatief en positief beleefden. De 'negatieve' groep had waarschijnlijk op een vragenlijst toch veel sneller aangekruist dat het wel oke was. Weinig ouderkenmerken en eigenlijk alleen van degenen die opvielen vanwege een positieve beleving van de eerste keer. Amerikaans en iets verouderd. Het is de vraag of in Nederland ook zo veel meisjes de eerste keer pijnlijk, saai of vervelend vinden.

Troth, A., & Peterson, C.C. (2000). Factors predicting safe-sex talk and condom use in early sexual relationships. *Health Communication, 12*, p. 195-218.

Vraagstelling

In hoeverre hangen voorlichting over soa/hiv en condoomgebruik enerzijds en de manier waarop er met conflicten wordt omgegaan in het gezin van herkomst anderzijds samen met het kunnen onderhandelen over condooms en condoomgebruik?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 86 jongens en 151 meisjes
- eerstejaars psychologie
- 16-19 jaar (gemiddeld 17,5)

Land

Australië

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Conflictstijl moeder/vader: Voor zowel moeder als vader werd nagevraagd hoe ze normaal gesproken reageren bij een conflict met de respondent. Drie subcategorieën: 1) probleemvermijndend (dichtklappen, afstandelijk worden) 2) aanvallend (erg boos worden, schreeuwen, de ander kwetsen) 3) probleemoplossend (compromis proberen te vinden, argumenten geven).
- Assertiviteit kind: het durven praten over positieve dingen (gesprekje aanknopen, om een gunst vragen) of negatieve dingen (verzoek weigeren, irritatie uiten) met verschillende bekende en minder bekende personen;
- Attitude ten aanzien van praten over veilig vrijen: beliefs over de negatieve gevolgen van praten over hiv preventie (bijvoorbeeld boosheid, beschadigen van vertrouwen etc) en over de noodzaak van openheid hierover (reverse);
- Seksuele voorlichting: mate waarin de ouders voorlichting gaven over seks in het algemeen en hiv in het bijzonder (ook de mate waarin ze het eens zijn met hun ouders over dergelijke onderwerpen);
- Bespreken en gebruiken van condooms met de huidige partner (alleen gevraagd aan personen die op dit moment een relatie hebben en tenminste één keer geslachtsgemeenschap hebben gehad met deze partner (26 jongens en 50 meisjes)).

Tussen seksuele voorlichting en praten over veilig vrijen werden correlaties berekend voor jongens en meisjes apart. Hetzelfde gebeurde voor de analyse van het verband tussen de conflictstijlen van de

ouders en praten over veilig vrijen of assertiviteit in het algemeen. Het verband tussen conflictstijlen en praten over veilig vrijen werd ook nog multivariaat met een lineaire regressie bekeken.

Resultaten

Wat seksuele voorlichting betreft werd alleen een verband gevonden tussen seksuele voorlichting van de moeder en attitudes ten aanzien van het praten over veilig vrijen bij de meisjes: meisjes die meer voorlichting hadden gehad dachten hier minder moeite mee te hebben ($r = -.20, p < .05$). Jongeren wiens moeder een vermijdende conflictstijl had, waren minder assertief in het praten over veilig vrijen ($r = .21, p < .01$) én minder assertief in het algemeen ($r = .15, p < .05$). Een vermijdende conflictstijl van de vader hing alleen significant samen met een grotere moeite om over veilig vrijen te praten ($r = .015, p < .05$). In de multivariate analyse werd in de regressie van seksuele voorlichting en conflictstijl op het kunnen praten over veilig vrijen gecontroleerd voor geslacht, seksuele ervaring en algemeen assertiviteit. Alleen voor een vermijdende conflictstijl van de vader wordt dan nog een verband gevonden ($\beta = 0,18, P < .01$). Moeite hebben met het praten over veilig vrijen hangt negatief samen met het daadwerkelijk gebruiken van condooms met de huidige partner ($r = -.26, p < .05$).

Kwaliteit en relevantie

Kleine en selecte steekproef (hoog opgeleid en vermoedelijk wit). Zeker wanneer naar condoomgebruik wordt gekeken, is de n eigenlijk te klein (76).

Vesely, S.K., Wyatt, V.H., Oman, R.F., Aspy, C.B., Kegler, M.C., Rodine, S., Marshall, L., & McLeroy, K.R. (2004). The potential protective effects of youth assets from adolescent sexual risk behaviors. *Journal of Adolescent Health, 34*, p. 356-365.

Vraagstelling

In hoeverre hangen 'kwaliteiten' van jongeren samen met seksueel gedrag en anticonceptiegebruik?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 601 jongens en 652 meisjes
- gemiddeld 15,4 jaar
- 49% wit, 23% Afro-, 19% Latijns- en 10% Native-American
- 469 ervaring met geslachtsgemeenschap (voor vragen rondom anticonceptie)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Ouders en kinderen werden tegelijkertijd maar in verschillende ruimtes aan huis geïnterviewd. De vragenlijst omvatte onder andere de volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: leeftijd, etniciteit, geslacht, SES, gezinsstructuur;
- Ontwikkelingskwaliteiten: rolmodellen (volwassenen (niet de ouders) en peers), communicatie in het gezin, sporten, groepsbezigheden of kerkbezoek in de vrije tijd, betrokkenheid bij de gemeenschap, toekomstplannen, verantwoordelijke keuzes maken, gezond leven;

- Seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap, leeftijd eerste keer, recente ervaring, aantal sekspartners, gebruik van anticonceptie bij de laatste keer.

Verbanden werden nagegaan met logistische regressie, waarbij werd gecontroleerd voor leeftijd, etniciteit en geslacht en voor SES en gezinsstructuur wanneer deze bivariaat bleken samen te hangen met de uitkomstmaat.

Resultaten

Communicatie binnen het gezin hing samen met ervaring met geslachtsgemeenschap (adjusted OR = 1,3 voor niet hebben van ervaring) en het gebruiken van anticonceptie bij de laatste seks (adjusted OR = 1,7). Wanneer allerlei 'beschermende factoren' tegelijk werden meegenomen in een multivariate analyse, vielen deze verbanden weg.

Kwaliteit en relevantie

Van de hele studie slechts één 'kwaliteit' relevant. Jammer dat de operationalisatie van de gebruikte maten hier slecht is omschreven (er wordt verwezen naar een andere publicatie). Nu is onduidelijk wat er precies met communicatie binnen het gezin wordt bedoeld. Ook jammer dat jongens en meisjes op één hoop zijn gegooid (met name voor anticonceptiegebruik valt te verwachten dat de invloeden voor jongens en meisjes verschillend zijn). De steekproef lijkt voldoende groot en is random geselecteerd. Zowel ouders als kinderen werden betrokken. Onduidelijk welke variabelen bij de ouders en welke bij het kind gemeten zijn. Cross-sectioneel, dus geen conclusies rondom causaliteit mogelijk.

Ward, L.M. & Wyatt, G.E. (1994). The effects of childhood sexual messages on African-American and white women's adolescent sexual behavior. *Psychology of Women Quarterly*, 18, p. 183-201.

Vraagstelling

Welke seksuele boodschappen (aard, inhoud, toon en timing) ontvangen meisjes van hun ouders en televisie? In hoeverre hangen dergelijke boodschappen samen met een aantal (riskante) seksuele gedragingen tijdens de adolescentie? Is deze samenhang verschillend voor Afro-Amerikaanse en blanke meisjes?

Design

Cross-sectioneel, retrospectief

Steekproef

- 248 vrouwen
- 18-36 jaar (gemiddeld 27,4)
- 51% Afro-Amerikaans, 49% wit
- werving via de telefoon (random digit dialing)

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

- Seksuele boodschappen van de ouders: 1) timing (kindertijd 0-12 en adolescentie 13-17) 2) vorm (verbaal of non-verbaal) en 3) toon (positief/instructief, negatief/verbiedend en afwezig);

- Seksuele boodschappen van televisie: frequentie van boodschappen rondom rollen van vrouwen en invloed hiervan op eigen beeld van vrouwen;
- Seksueel riskant gedrag: combinatie van leeftijd eerste keer, gebruik van anticonceptie bij eerste keer, aantal sekspartners en duur van eerste seksuele relatie.

Analyses met ANOVA.

Resultaten

Tijdens de kindertijd ontvangt men meer verbale positieve boodschappen dan tijdens de adolescentie (respectievelijk 21% en 9%) en minder negatieve (respectievelijk 42% en 75%). Non-verbale boodschappen zijn zowel tijdens de kindertijd als de adolescentie vaker positief (47% en 42% en minder vaak negatief (24% en 32%) dan de verbale boodschappen. Tijdens de kindertijd ontving 38% geen verbale en 24% geen non-verbale boodschappen, tijdens de adolescentie was dit respectievelijk 16% en 27%. Afro-Amerikaanse vrouwen geven vaker aan dat ze geen non-verbale boodschappen kregen tijdens de kindertijd (36%) of adolescentie (39%) dan blanke vrouwen (respectievelijk 12% en 15%).

Alleen bij blanke vrouwen werden samenhangen gevonden tussen seksuele communicatie en seksueel riskant gedrag. Blanke vrouwen die tijdens de kindertijd verbaal negatieve boodschappen hadden gekregen, vertoonden meer riskant gedrag dan blanke vrouwen die verbaal positieve boodschappen hadden gekregen ($p < .05$). Blanke vrouwen die geen non-verbale boodschappen hadden gekregen tijdens de adolescentie vertoonden meer riskant gedrag dan vrouwen die wel non-verbale boodschappen (positieve dan wel negatief) hadden gekregen ($p < .01$).

Kwaliteit en relevantie

Goed dat zowel verbale als non-verbale boodschappen zijn meegenomen en dat ook naar de toon van de communicatie is gekeken. De groep is echter relatief oud en men moet flink terugdenken als men bijvoorbeeld de communicatie van de ouders tijdens de kindertijd wil achterhalen. Omdat er een combinatiescore is berekend voor een aantal verschillende kenmerken van seksueel gedrag is niet heel helder waar de boodschappen van de ouders nu precies mee samenhangen (leeftijd eerste keer, aantal partners, anticonceptiegebruik?).

Opvallend: er wordt geen verband gevonden tussen verbale boodschappen tijdens de adolescentie en seksueel gedrag, terwijl dit de communicatie is die meestal in onderzoek wordt gemeten.

Werner-Wilson, R.J., & Vosburg, J. (1998). How do contextual factors and gender differences influence college students' safer sex practices? *Journal of HIV/AIDS Prevention & Education for Adolescents & Children*, 2, p. 33-49.

Vraagstelling

Welke factoren hangen samen met veiliger seksueel gedrag?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 133 meisjes en 138 jongens
- grotendeels (77%) wit
- gemiddeld 20,3 jaar
- studenten, nooit getrouwd

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Veilig seksueel gedrag: seks gehad met een vreemde, een prostituee, iemand met veel sekspartners of intraveneus druggebruiker (score 1 bij 'nee' op elk van deze vier vragen) en anticonceptiegebruik (al dan niet * frequentie ervan);
- Relatie met ouders: kwaliteit van de relatie met ouders (geliefd en gewaardeerd voelen, zelfde waarden hebben als de ouders, waarde hechten aan mening van de ouders);
- Relatie met vrienden: kwaliteit van relatie met vrienden, perceptie van seksuele ervaring van vrienden;
- Statuskenmerken: o.a. leeftijd, etniciteit, SES, relatiestatus;
- Seksuele geschiedenis: o.a. ervaring, leeftijd eerste keer, gebruik anticonceptie eerste keer, ervaring met zwangerschap;
- Gebruik van alcohol en drugs;
- Waarden en normen: schoolaspiraties, genderrol opvattingen;
- Psychologische kenmerken: zelfvertrouwen en locus of control;

Multiple regressie was uitgevoerd voor elk van de clusters van verklarende factoren apart en voor alle clusters bij elkaar, met veilig seksueel gedrag als uitkomstmaat.

Resultaten

Het cluster van 'relationele factoren' (waar de relatie met de ouders deel van uitmaakt) voorspelt het veiliger vrijen slecht ($R^2 = .04$ voor de meisjes en $.11$ voor de jongens). De relatie met de ouders hing wel positief samen met veiliger seksueel gedrag bij meisjes ($\beta = .23$, $p < .05$). In het totale model speelde de relatie met de ouders geen rol.

Kwaliteit en relevantie

Logisch dat in het totale model de relatie met de ouders wegvalt, als je bedenkt dat aantal sekspartners hele leven en aantal keer seks afgelopen jaar hier ook in werden meegenomen en dat de uitkomstmaat vooral betrekking heeft op het hebben van seksuele ervaring met riskante sekspartners (hoe meer partners gehad, hoe groter de kans dat hier een prostituee of een vreemde bij zit). Ook de operationalisatie van de relatie met de ouders is wat moeilijk te interpreteren (zowel sociale steun als overeenkomende waarden en normen). De onderzoekers hebben het steeds over contextuele factoren, terwijl ze ook psychische en gedragsmatige factoren in het model betrekken.

Werrbach, G.B., Grotevant, H.D., & Cooper, C.R. (1992). Patterns of family interaction and adolescent sex role concepts. *Journal of Youth and Adolescence*, 21, p. 609-623.

Vraagstelling

In hoeverre zijn genderrol concepten van adolescenten gerelateerd aan interactiepatronen in het gezin van herkomst?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 66 witte middenklasse gezinnen
- tenminste twee kinderen waarvan tenminste één op de middelbare school
- doel-kinderen: 36 meisjes en 30 jongens, gemiddeld 17,6 jaar

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

- Observaties van interactietaak (het plannen van een vakantie van 2 weken) door het gezin. De kwaliteit van de interacties werd in 4 categorieën ingedeeld: 1) 'self-assertion' = eigen mening helder kunnen neerzetten 2) 'separateness' = verschillen tussen zichzelf en anderen kunnen uiten 3) 'mutuality' = gevoelig zijn voor de mening van anderen 4) 'permeability' = reageren op of open staan voor mening van anderen;
- Gedurende 4 dagen een dagboek bijhouden van activiteiten waarbij ook werd aangegeven met wie de activiteit plaatsvond (alleen, met vriend, met vader, etc.);
- Interview met vragen rondom genderrollen. Antwoorden werden ingedeeld in 1) conformiteit niveau: conformiteit aan culturele verwachtingen rondom gepast seksestereotiep gedrag en weinig zelf-evaluatie met betrekking tot andere mogelijkheden 2) bewustzijnsniveau: het overwegen (niet bij voorbaat afkeuren) van minder seksestereotiep gedrag, zowel voor zichzelf als voor anderen.

Correlaties werden berekend tussen de aard van de interacties ofwel het aantal activiteiten samen met vader of moeder en het niveau van de genderrol ontwikkeling.

Resultaten

Wanneer de moeder meer reageert op of open staat voor de mening van haar zoon (hogere score op permeabiliteit), staat deze meer open voor gender-atypisch gedrag (hogere score op het bewustzijnsniveau ($r = .42$, $p < .01$)). Bij de vader wordt juist een omgekeerd verband gevonden ($r = -.28$, $p < .05$). Dus: een groter bewustzijn van de mogelijkheid om af te wijken van de stereotype genderrollen hangt samen met een afname in de verbondenheid tussen vaders en zonen. Bij moeders wordt een vergelijkbaar verband gevonden tussen de mate waarin de moeder gevoelig is voor de mening van de zoon (hogere score op mutuality) en het bewustzijnsniveau van hun zoon ($r = .42$, $p < .01$). Voor dochters werden geen verbanden gevonden met de aard van interacties. Voor meisjes was het bewustzijnsniveau lager wanneer ze meer tijd doorbrachten met het hele gezin ($r = -.35$, $p < .01$), voor jongens juist wanneer ze meer tijd doorbrachten met hun vrienden ($r = -.29$, $p < .5$).

Kwaliteit en relevantie

Grondig uitgewerkt meetinstrument: zowel observaties als dagboeken als interviews. Interessante uitkomsten, maar wellicht niet zo heel relevant voor het doel van deze literatuurstudie. De vraag zou dan natuurlijk zijn in hoeverre een groter bewustzijn van de mogelijkheid om af te wijken van de stereotype genderrollen samenhangt met een betere seksuele gezondheid.

Whitbeck, L.B., Conger, R.D., Kao, M.Y. (1993). The influence of parental support, depressed affect, and peers on the sexual behaviors of adolescent girls. *Journal of Family Issues*, 14, 261-278.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de relatie tussen ouders en kinderen samen met het hebben van depressieve gevoelens en in hoeverre hangen deze depressieve gevoelens dan weer samen met seksueel gedrag één jaar later?

Design

Longitudinaal, 2 metingen met 1 jaar ertussen

Steekproef

- 76 meisjes
- 14-18 jaar oud
- woont bij beide biologische ouders en heeft tenminste één jonger broertje of zusje
- wit

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews en observaties van interactietaken. Volgende onderwerpen werden nagegaan:

- Ouderlijke warmte en steun: praten over wat kind bezighoudt, kind serieus nemen, goedkeuring, vertrouwen en liefde tonen. Werd zowel aan het kind gevraagd als geobserveerd;
- Depressieve gevoelens: werd ook nagevraagd en geobserveerd;
- Attitudes ten aanzien van seksualiteit: in welke context zou vrijen en geslachtsgemeenschap acceptabel zijn?;
- Percepties van seksueel gedrag van vrienden;
- Lichamelijke ontwikkeling;
- Seksueel gedrag: lopen van geen ervaring (0) via ervaring met vrijen (1) tot ervaring met geslachtsgemeenschap (2)

Bivariaat werden correlaties uitgevoerd, een vooraf opgezet model waarin kenmerken van de ouders → depressie → seksueel gedrag, werd getoetst met structural equation modeling.

Resultaten

Bivariaat werden geen verbanden gevonden tussen ouderlijke steun en warmte (t1) en seksueel gedrag (t2). De 'fit' van het model met de data was wel redelijk goed. Ouderlijke steun en warmte hangen samen met de mate van depressieve gevoelens (beide gemeten op t1) en de mate van depressieve gevoelens hangt zowel direct als indirect (via seksuele attitudes) samen met seksueel gedrag.

Kwaliteit en relevantie

Niet zo heel relevant, omdat de uitkomstmaat slechts seksuele ervaring is. Wel interessant omdat hetzelfde model wellicht ook toe te passen is op seksueel gezond gedrag. Jammer dat er maar 2 metingen waren, waardoor de samenhang tussen ouderlijke steun en depressie toch cross-sectioneel is (dus: wellicht waren deze jongeren al depressief en zorgt dit voor een verslechtering van de band met de ouders).

Wight, D., Williamson, L., & Henderson, M. (2006). Parental influences on young people's sexual behaviour: A longitudinal analysis. *Journal of Adolescence*, 29, 473-494.

Vraagstelling

Hangt gezinsstructuur en opvoeding samen met de leeftijd van de eerste geslachtsgemeenschap, aantal sekspartners en anticonceptie- en condoomgebruik? Wat is het relatieve belang van elk ouderkenmerk in een multivariate analyse? Wat is de invloed van seksueel gedrag op monitoring?

Design

Longitudinaal, twee meetmomenten

Steekproef

- werving via middelbare scholen
- 2345 jongens en 2696 meisjes
- 13-14 jaar op t1 (gemiddeld 14,2), 15-16 jaar op t2 (gemiddeld 16,1)

Land

Schotland

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Controle door de ouders: toestemming moeten vragen om uit te gaan, op een bepaalde tijd thuis moeten zijn, blijft er iemand wakker tot je thuis bent, moeten vertellen waar je 's avonds heen gaat;
- Gemak waarmee met de ouders over seks wordt gepraat: 1 item;
- Seksueel gedrag: ervaring met geslachtsgemeenschap op t2 (wel/niet), leeftijd eerste keer (voor/na 15^e verjaardag), aantal sekspartners (1-2/3+), condoomgebruik (altijd/niet altijd), anticonceptiegebruik (altijd/niet altijd).

Bivariate analyses met Chi², multivariate analyses met logistische regressie.

Resultaten

Jongens en meisjes waarvan de ouders meer regels hebben rondom uitgaan, hebben minder vaak ervaring met geslachtsgemeenschap. Voor meisjes hangt meer controle ook samen met een latere leeftijd van de eerste keer, minder sekspartners en vaker consistent anticonceptie- en condoomgebruik. Al deze verbanden blijven ook bestaan in een multivariate analyse.

Met het gemak waarmee met de ouders over seks wordt gesproken werden in de bivariate analyse curvilineaire verbanden gevonden. Jongens die heel gemakkelijk of heel ongemakkelijk met de *moeder* praten hebben vaker ervaring met geslachtsgemeenschap, voor meisjes werd eenzelfde verband gevonden met de mate van gemak waarmee met de *vader* wordt gesproken. Ook in de multivariate analyse werden curvilineaire verbanden gevonden. Jongens die zich ongemakkelijk voelen in het praten over seks met hun vader gebruiken het vaakst condooms en anticonceptie consequent (vergeleken met jongens die zich hier heel ongemakkelijk of heel gemakkelijk bij voelen). Meisjes die zich heel ongemakkelijk voelen bij praten over seks met de moeder hebben vaker ervaring met geslachtsgemeenschap en de eerste geslachtsgemeenschap was vaker voor het 15^e jaar. Meisjes die zich heel ongemakkelijk voelen bij praten over seks met de vader, hebben hun eerste

geslachtsgemeenschap vaker voor het 15^e jaar en gebruiken vaker niet altijd condoms. Deze verbanden worden bevestigd in de multivariate analyses.

Meisjes met seksuele ervaring hadden een kleinere kans op hoge monitoring (veel regels) op t2 dan meisjes zonder seksuele ervaring op t1 (OR = .51). Voor jongens met weinig regels op t1 was monitoring op t2 ook laag, ongeacht hun seksuele ervaring, maar binnen de groep jongens met veel monitoring op t1 nam de monitoring voor jongens met seksuele ervaring op t1 sterker af dan voor jongens zonder seksuele ervaring.

Kwaliteit en relevantie

Apart dat ervoor gekozen is het praten over seksualiteit met de ouders niet te dichotomiseren en alle andere variabelen wel. Hierdoor kunnen ook curvilineaire verbanden worden aangetoond, maar die waren bijvoorbeeld voor monitoring ook interessant geweest, vooral omdat dit hier geoperationaliseerd is als 'regels'. Ook in ander onderzoek zijn wel curvilineaire verbanden aangetoond voor het hebben van regels (te weinig regels is niet goed, maar te veel ook niet).

Interessante discussie rondom verbanden met monitoring (aantal regels), er wordt niet simpelweg geconcludeerd dat ouders die hun kinderen goed in de gaten houden zorgen dat deze uit riskante situaties blijven. Er wordt ook gespeculeerd over de mogelijke samenhang tussen monitoring en steun, vertrouwen en betrokkenheid. Ook wordt gezegd dat het stellen van regels zorgt voor het overdragen van de waarden en normen van de ouders, of dat het wellicht zo is dat seksueel actieve jongeren minder gemakkelijk toegeven dat de ouders controle over hen hebben.

Wills, T.A., Gibbons, F.X., Gerrard, M., McBride Murry, V., & Brody, G.H. (2003). Family communication and religiosity related to substance use and sexual behavior in early adolescence: a test for pathways through self-control and prototype perceptions. *Psychology of Addictive Behaviors*, 17, p. 312-323.

Vraagstelling

In hoeverre hangt de kwaliteit van de relatie met de ouders en het praten met de ouders over seks samen met seksueel gedrag, en door welke factoren wordt dit verband gemedieerd?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 140 jongens en 157 meisjes
- 12-14 jaar, gemiddeld 13,0
- Afro-Amerikaans

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Schriftelijke vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Demografische kenmerken: leeftijd, geslacht, etniciteit, etc.
- Tevredenheid over de relatie met de ouder;
- Seksuele communicatie: hoe vaak heeft de ouder met je gepraat over geslachtsgemeenschap, soa-preventie en anticonceptie;

- Religiositeit: belang van religie;
- Temperament: doelgerichtheid, positieve gevoelens, activiteitsniveau, negatieve gevoelens;
- Zelf-controle: betrouwbaarheid, geduld, concentratievermogen;
- Thrill seeking: mate waarin risico wordt opgezocht;
- Prototypes van mensen die wel/niet aan seks doen: kenmerken die aan seksueel actieve jongeren dan wel aan jongeren die zich onthouden van seks worden toegedicht;
- Percepties van seksueel gedrag van vrienden;
- Seksueel gedrag: schaal bestaande uit ervaring met geslachtsgemeenschap, ervaring met geslachtsgemeenschap zonder condoom en ervaring met geslachtsgemeenschap zonder anticonceptie.

Toetsing van een op literatuur gebaseerd model met behulp van structural equation modeling.

Resultaten

De kwaliteit van de relatie met de ouders hing bivariaat samen met het hebben van een negatieve kijk op jongeren die aan seks doen ($r = -.25, p < .001$) en minder seksuele ervaring ($r = -.25, p < .001$). Vaker praten met de ouders hing samen met een positievere kijk op jongeren die zich onthouden van seks ($r = .19, p < .01$), een negatieve kijk op jongeren die aan seks doen ($r = -.13, p < .05$) en minder seksuele ervaring ($r = -.11, p < .05$).

Het vooropgezette model 'fitte' de data redelijk goed. Twee belangrijke wegen tussen de kwaliteit van de ouder-kind relatie en seksueel gedrag waren:

ouder-kind relatie → meer zelf-controle → positieve kijk op jongeren die zichzelf onthouden van seks → seksueel gedrag

ouder-kind relatie → negatieve kijk op jongeren die aan seks doen → omgang met vrienden die aan seks doen → seksueel gedrag

Kwaliteit en relevantie

Jammer dat ervaring met geslachtsgemeenschap één schaal vormt met ervaring met geslachtsgemeenschap zonder anticonceptie en/of condooms. Ik heb het idee dat de gevonden verbanden met name verklaren waarom iemand ervaring heeft met geslachtsgemeenschap en dat mensen die hier ervaring mee hebben nou eenmaal óók vaker wel eens zonder condoom of anticonceptie hebben gevreeën. Daarnaast zijn de gevonden richtingen van verbanden in het model kunstmatig, omdat het hier om een cross-sectionele studie gaat en de richtingen van verbanden daar niet uit afgeleid kunnen worden.

Yarber, W., & Greer, J. (1986). The relationship between the sexual attitudes of parents and their college daughters' or sons' sexual attitudes and sexual behavior. *Journal of School Health, 56*, 68-73.

Vraagstelling

Wat is de samenhang tussen een aantal seksuele attitudes van de ouders (seksuele permissiviteit en erotofobie-erotofilie) met dezelfde attitudes en het seksuele gedrag van hun jongvolwassen kinderen?

Design

Cross-sectioneel

Steekproef

- 47 meisjes en 36 jongens en hun beider ouders

- studenten
- vrijwel allemaal 18 of 19 jaar
- vrijwel allemaal blank

Land

Verenigde Staten

Methode van dataverzameling en verwerking

Vragenlijst met volgende onderwerpen:

- Seksuele permissiviteit (kind en beide ouders): goedkeuren van seks bij verloving, relatie, sterke gevoelens, geen gevoelens;
- Seksueel liberalisme-conservatisme (kind en beide ouders);
- Affectieve attitude ten aanzien van seks (kind en beide ouders): primair negatief (erotofobie) of primair positief (erotofilie);
- Beoordeling seksuele opvoeding door de ouders (kind en beide ouders);
- Gemak waarmee met respectievelijk ouders of kind over seks wordt gesproken (kind en beide ouders);
- Seksueel gedrag (alleen kind): ervaring met vrijen zonder geslachtsgemeenschap, orale seks en geslachtsgemeenschap; aantal sekspartners, masturbatiefrequentie, ervaring met orgasme (bij masturbatie en met partner).

Analyses met correlaties en multiple regressie (waarbij zowel alle variabelen tegelijkertijd werden meegenomen, als een stapsgewijze aanpak werd gehanteerd).

Resultaten

Hoe conservatiever de seksuele attitude van de moeder, hoe conservatiever ook de attitude van zowel meisjes ($r = .35$, $p < .05$) als jongens ($r = .48$, $p < .01$). Voor deze attitude werd bij vaders en zonen juist een negatieve samenhang gevonden ($r = -.36$, $p < .05$). Wanneer de moeder meer negatieve en minder positieve gevoelens heeft over seksualiteit, wordt dit bij dochters ook gevonden ($r = .29$, $p < .05$). Wanneer de moeder conservatiever staat tegenover seksualiteit, is de masturbatiefrequentie bij meisjes tegen de verwachtingen in hoger ($r = .45$, $p < .01$). Wanneer de moeder meer positieve seksuele gevoelens heeft (erotofilie) is de masturbatiefrequentie hoger ($r = .52$, $p < .01$) en hebben meisjes vaker ervaring met klaarkomen ($r = .36$, $p < .05$).

In de multivariate analyse blijven (wanneer alle variabelen worden meegenomen) de volgende verbanden significant: het verband tussen de mate van conservativiteit in de attitude van de moeder en de attitude van zonen; het verband tussen het liberalisme/conservatisme en erotofobie/erotofilie van de moeder en masturbatiefrequentie van meisjes; het verband tussen erotofobie/erotofilie van de moeder en ervaring met orgasme bij zowel jongens als meisjes. Wanneer de stapsgewijze methode werd toegepast bleek alleen de mate van erotofobie/erotofilie van de moeder unieke variantie van masturbatiefrequentie en orgasmiciteit bij meisjes te verklaren.

Kwaliteit en relevantie

Kleine, selecte steekproef, maar interessante kenmerken (zowel aan de afhankelijke als onafhankelijke zijde). Eén van de weinig studies die een verband aantoont tussen erotofobie-erotofilie van de moeder en masturbatiefrequentie en orgasmiciteit. De gevonden verbanden zijn matig tot sterk te noemen.

Zessen, G. van (1995). *Wisselend contact: Seksuele levensverhalen van mensen met veel partners*. Leiden: DSWO Press.

Vraagstelling

Hoe zijn de seksuele betekenissen en belevingen van mensen met meerdere heteroseksuele contacten te ordenen, en hoe verhouden zij zich tot het seksuele gedrag?

Wat zijn, in de persoonlijke geschiedenis, de belangrijkste vormende ervaringen of perioden, en welke algemene patronen zijn in de seksuele geschiedenissen te herkennen?

Design

Kwalitatief, cross-sectioneel, retrospectief

Steekproef

- Werving via oproep in verschillende dagbladen, (in beperkte mate) via sneeuwbal methode, oproepen in regionale huis-aan-huisbladen, in cafés en discotheken en oud-respondenten van "Seksualiteit in Nederland"
- 63 vrouwen en 61 mannen
- 16 tot 69 jaar, mannen gemiddeld 34, vrouwen gemiddeld 28
- Hoger opgeleid dan gemiddeld
- Grotendeels blank (3 mannen Surinaamse of Indische achtergrond)
- tenminste 3 hetero- of biseksuele sekspartners in afgelopen jaar

Land

Nederland

Methode van dataverzameling en verwerking

Interviews aan de hand van de volgende onderwerpen:

Ouderlijk gezin, gezinsklimaat, middelbare schooltijd, life events (en wendingen), seksuele vorming en voorlichting, eerste seksuele ervaringen, seksuele voorkeur en homo-ervaringen, levensloop, masturbatie, seksualiseren, seksuele fantasie en verlangen, seksuele beleving in interacties, zelfbeeld/tevredenheid, huidige seksuele leefstijl, partners zoeken en vinden, type partners en interacties, seksueel gedrag, preventie, motivatie tot preventie, functie en betekenis van seks.

Resultaten

Er kunnen twee "typen" worden onderscheiden onder mensen met veel wisselende sekspartners:

A) Contactgerichte personen beleven seks vooral in termen van een 'wij'. Zij zien seks niet alleen als een uitwisseling van lichamelijk contact, maar ook van gevoelens en persoonlijk contact. Ze kunnen zich emotioneel beter overgeven aan seks en voelen zich dicht bij de partner. Seks is voor hen vaak ontspannend. De seks is ook niet altijd geweldig, maar omdat zij in contact staan met de eigen gevoelens en met de ander kunnen ze hier gemakkelijker verandering in aanbrengen.

B) Rusteloze personen zijn op een dwangmatige manier op zoek naar seksuele contacten. Ze beleven seks vooral als spanning en noodzaak, als een dwingende behoefte waaraan (met moeite) weerstand moet worden geboden. Tijdens de seks worden emotioneel contact en intimiteit niet gezocht of zelfs vermeden. Dergelijke contacten worden vaak als onbevredigend ervaren (ze kunnen er nauwelijks van genieten), maar kunnen hier geen verandering in aanbrengen. Ook verminderd dit het verlangen naar seks niet.

Tussen de contactgerichte en rusteloze personen bleken grote verschillen te bestaan in de manier waarop er in het ouderlijk gezin met elkaar werd omgegaan. Contactgerichten rapporteren een affectief warmer gezinsklimaat dan rustelozen, de moeder speelt hierbij een belangrijkere rol dan de vader. Een warm gezinsklimaat wordt gekenmerkt door een kleine rol voor het geloof, een liberaal opvoedingsklimaat en een hoog welstandsniveau, en geen fysieke, emotionele en seksuele mishandeling. Rustelozen hebben vaker te maken gehad met emotionele verwaarlozing, ze hebben zich vaker als kind niet welkom gevoeld, kregen vaker te maken met onduidelijke regels thuis en met rolverwarring. Ze voelden zich meer ingeperkt in hun exploratieruimte en voelden zich minder serieus genomen als individu. De mate van contactgerichtheid wordt met name verklaard door de mate van warme bejegening thuis en de duidelijkheid in de ouder/kind rollen (42% van de variantie). In een warm gezinsklimaat staat men vaak positiever tegenover seksualiteit, wordt vaker voorlichting gegeven en is seks vaker een gespreksonderwerp.

Kwaliteit en relevantie

Zeer zorgvuldig uitgevoerd kwalitatief onderzoek. Er werd gebruik gemaakt van een gelegenheidssteekproef van heteroseksuele personen met veel seksuele partners in het afgelopen jaar. Daarom is moeilijk te zeggen of deze gegevens ook op anderen van toepassing zijn en of er onder mensen met minder wisselende partners ook contactgerichten en rustelozen te onderscheiden zijn. De studie is retrospectief, waardoor de rapportage van het gezinsklimaat vertekend kan zijn door de herinnering of vervormd door latere ervaringen.

LITERATUUR

- Aberle, C. C., & Littlefield, R. P. (2001). Family functioning and sexual aggression in a sample of college men. *Journal of Interpersonal Violence, 16*, p. 565-579.
- Baker, S. A., Thalberg, S. P., & Morrison, D. M. (1988). Parents' behavioral norms as predictors of adolescent sexual activity and contraceptive use. *Adolescence, 23*, p. 265-82.
- Barnett, J. K., Papini, D. R., & Gbur, E. (1991). Familial correlates of sexually active pregnant and nonpregnant adolescents. *Adolescence, 26*, p. 457-472.
- Barone, N. M., & Wiederman, M. W. (1997). Young women's sexuality as a function of perceptions of maternal sexual communication during childhood. *Journal of Sex Education and Therapy, 22*, 33-38.
- Bates, J. E., Alexander, D., Oberlander, S., Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). Antecedents of sexual activity at ages 16 and 17 in a community sample followed from age 5. In: J. Bancroft (Ed.). *Sexual Development in Childhood (pp. 206-237)*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bersamin, M. M., Walker, S., Fisher, D. A., & Grube, J. W. (2006) Correlates of oral sex and vaginal intercourse in early and middle adolescence. *Journal of Research on Adolescence, 16*, p. 59-68.
- Biglan, A., Metzler, C. W., Wirt, R., Ary, D. V., et al. (1990). Social and behavioral factors associated with high-risk sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine, 13*, p. 245-261.
- Boer, J. de (1979). *Behoedzame ontmoediging; verwickelingen van jongeren en ouders over seksualiteit*. Zeist: NISSO.
- Borawski, E. A., Ievers-Landis, C. E., Lovegreen, L. D., & Trapl, E. S. (2003). Parental monitoring, negotiated unsupervised time, and parental trust: The role of perceived parenting practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health, 33*, 60-70.
- Capaldi, D. M., Crosby, L., & Stoolmiller, M. (1996). Predicting the timing of first sexual intercourse for at risk adolescent males. *Child Development, 57*, 344-359.
- Cecil, H., & Matson, S. C. (2005). Differences in psychological health and family dysfunction by sexual victimization type in a clinical sample of African American adolescent women. *Journal of Sex Research, 42*, 203-214.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2003). *Jeugd 2003, cijfers en feiten*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Cohen-Kettenis, P. T., & Sandfort, Th. (1996). Seksueel gedrag van kinderen: Een kwantitatief onderzoek onder moeders. *Tijdschrift voor Seksuologie, 20*, 254-265.
- Cotton, S., Mills, L., Succop, P. A., Biro, F. M., & Rosenthal, S. L. (2004). Adolescent girls' perceptions of the timing of their sexual initiation: "too young" or "just right"? *Journal of Adolescent Health, 34*, p. 453-458.
- Crosby, R. A., DiClemente, R. J., Wingood, G. M., & Harrington, K. (2002). HIV/STD prevention benefits of living in supportive families: A prospective analysis of high risk African-American female teens. *American Journal of Health Promotion, 16*, p. 142-145.
- Crosby, R. A., DiClemente, R. J., Wingood, G. M., Lang, D. L., & Harrington, K. (2002). Infrequent parental monitoring predicts sexually transmitted infections among low-

- income African American female adolescents. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 157, p. 169-173.
- Darling, C. A., & Hicks, M. W. (1982). Parental influence on adolescent sexuality: Implications for parents as educators. *Journal of Youth and Adolescence*, 11, p. 231-245.
- Dittus, P. J., & Jaccard, J. (2000). Adolescents' perceptions of maternal disapproval of sex: Relationship to sexual outcomes. *Journal of Adolescent Health*, 26, p. 268-278.
- Dittus, P. J., Jaccard, J., & Gordon, V. V. (1999). Direct and nondirect communication of maternal beliefs to adolescents: Adolescent motivations for premarital sexual activity. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, p. 1927-1963.
- Doljanac, R. F., & Zimmerman, M. A. (1998). Psychosocial factors and high-risk sexual behavior: Race differences among urban adolescents. *Journal of Behavioral Medicine*, 21, 451-467.
- Dutra, R., Miller, K. S., & Forehand, R. (1999). The process and content of sexual communication with adolescents in two-parent families: Associations with sexual risk-taking behavior. *AIDS and Behavior*, 3, p. 59-66.
- Fingerson, L. (2005). Do mothers' opinions matter in teens' sexual activity? *Journal of Family Issues*, 26, 947-974.
- Friedrich, W. N., Fisher, J., Broughton, D., Houston, M., & Shafran, C. (1998). Normative sexual behavior in children: A contemporary sample. *Pediatrics*, 101, 9.
- Friedrich, W. N., Grambsch, P., Broughton, D., Kuiper, J., & Beilke, R. L. (1991). Normative sexual behavior in children. *Pediatrics*, 88, 456-464.
- Friedrich, W. N., Sandfort, Th. G. M., Oostveen, J., & Cohen-Kettenis, P. T. (2000). Cultural differences in sexual behavior: 2-6 year old dutch and american children. *Journal of Psychology & Human sexuality*, 12, 117-129.
- Frisco, M. L. (2005). Parental involvement and young women's contraceptive use. *Journal of Marriage and the Family*, 67, 110-121.
- Giotakos, O., Vaidakis, N., Markianos, M., Spandoni, P., & Christodoulou, G. N. (2004). Temperament and character dimensions of sex offenders in relation to their parental rearing. *Sexual and Relationship Therapy*, 19, p. 141-150.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- Graaf, H. de, & Rademakers, J. (2003). *Seks in de groei: Een verkennend onderzoek naar de (pre-)seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen*. Delft: Eburon.
- Green, V. (1985). Experiential Factors in Childhood and Adolescent Sexual Behavior: Family Interaction and Previous Sexual Experiences. *Journal of Sex Research*, 21, 157-182.
- Gruber, K. J., & Jones, R. J. (1983). Identifying determinants of risk of sexual victimization of youth: A multivariate approach. *Child Abuse & Neglect*, 7, p. 17-24.
- Haavio-Mannila, E., & Kontula, O. (1997). Correlates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 399-419.
- Halpern-Felsher, B. L., Kropp, R. Y., Boyer, C. B., Tschann, J. M., & Ellen, J. M. (2004). Adolescents' self-efficacy to communicate about sex: its role in condom attitudes, commitment, and use. *Adolescence*, 39, p. 443-456.
- Hope, T. L., & Chapple, C. L. (2005). Maternal characteristics, parenting, and adolescent sexual behavior: The role of self-control. *Deviant Behavior*, 26, p. 25-45

- Huebner, A. J., & Howell, L. W. (2003). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and perceptions of monitoring, communication, and parenting styles. *Journal of Adolescent Health, 33*, p. 71-78.
- Huerta-Franco, R., Díaz de León, J., & Malacara, J. M. (1996). Knowledge and attitudes toward sexuality in adolescents and their association with the family and other factors. *Adolescence, 31*, p. 179-191.
- Hutchinson, M. K. (2002). The influence of sexual risk communication between parents and daughters on sexual risk behaviors. *Family Relations, 51*, p. 238-247.
- Jaccard, J., Dittus, P. J., & Gordon, V. V. (1996). Maternal correlates of adolescent sexual and contraceptive behavior. *Family Planning Perspectives, 28*, 159-165.
- Jemmott, L. S., & Jemmott, J. B. (1992). Family structure, parental strictness, and sexual behavior among inner-city Black male adolescents. *Journal of Adolescent Research, 7*, p. 192-207.
- Karofsky, P. S., Zeng, L., & Kosorok, M. R. (2000). Relationship between adolescent-parental communication and initiation of first intercourse by adolescents. *Journal of Adolescent Health, 28*, 41-45.
- Kellogg, N. D., Burge, S., & Taylor, E. R. (2000). Wanted and unwanted sexual experiences and family dysfunction during adolescence. *Journal of Family Violence, 15*, p. 55-68.
- Kellogg, N. D., Hoffman, T. J., & Taylor, E. R. (1999). Early sexual experiences among pregnant and parenting adolescents. *Adolescence, 34*, p. 293-303.
- Kim, K., Smith, P. K., & Palermiti, A. L. (1997). Conflict in childhood and reproductive development. *Evolution and Human Behavior, 18*, 109-142.
- Lammers, C., Ireland, M., Resnick, M., & Blum, R. (2000). Influences on adolescents' decision to postpone onset of sexual intercourse: a survival analysis of virginity among youths aged 13 to 18 years. *Journal of Adolescent Health, 26*, 42-48.
- Lewis, R. J., & Janda, L. H. (1988). The relationship between adult sexual adjustment and childhood experiences regarding exposure to nudity, sleeping in the parental bed, and parental attitudes toward sexuality. *Archives of Sexual Behavior, 17*, 349-362.
- Lisak, D. (1994). Subjective assessment of relationships with parents by sexually aggressive and nonaggressive men. *Journal of Interpersonal Violence, 9*, 399-411.
- Longmore, M. A., Manning, W. D., & Giordano, P. C. (2001). Preadolescent parenting strategies and teens' dating and sexual initiation: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage and the Family, 63*, p. 322-335.
- Luster, T. & Small, S. A. (1994). Factors associated with sexual risk-taking behaviors among adolescents. *Journal of Marriage and the Family, 56*, 3, p. 622-632.
- Markham, C. M., Tortolero, S. R., Escobar-Chaves, S. L., Parcel, G. S., Harrist, R., & Addy, R. C. (2003). Family connectedness and sexual risk-taking among urban youth attending alternative high schools. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 35*, p. 174-179.
- McBride Murry, V., Brody, G. H., McNair, L. D., Luo, Z., Gibbons, F. X., Gerrard, M., & Asby Wills, T. (2005). Parental involvement promotes rural African American youths' self-pride and sexual self-concepts. *Journal of Marriage and the Family, 67*, 627-642.
- McNeely, C., Shew, M. L., Beuhring, T., Sieving, R., Miller, B. C., & Blum, R. W. (2002). Mothers' influence on the timing of first sex among 14- and 15-year-olds. *Journal of Adolescent Health, 31*, 256-265.

- Meschke, L. L., & Silbereisen, R. K. (1997). The influence of puberty, family processes, and leisure activities on the timing of first sexual experience. *Journal of Adolescence, 20*, p. 403-418.
- Metzler, C. W., Noell, J., Biglan, A., Ary, D. et al. (1994). The social context for risky sexual behavior among adolescents. *Journal of Behavioral Medicine, 17*, p. 419-438.
- Miller, B. C., McCoy, J. K., Olson, T. D, & Wallace C. M. (1986). Parental discipline and control attempts in relation to adolescent sexual attitudes and behavior. *Journal of Marriage and the Family, 48*, p. 503-512.
- Miller, B. C., Norton, M. C., Curtis, T., Hill, E. J., Schvaneveldt, P., & Young, M. H. (1997). The timing of sexual intercourse among adolescents: Family, peer and other antecedents. *Youth and Society, 29*, 54-83.
- Miller, K. S., Forehand, R., & Kotchick, B. A. (1999). Adolescent sexual behavior in two ethnic minority samples: The role of family variables. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 85-98.
- Moore, K. A., Peterson, J. L., & Furstenberg, F. F. (1986). Parental attitudes and the occurrence of early sexual activity. *Journal of Marriage and the Family, 48*, 777-782.
- Moore, M. R., & Chase-Lansdale, P. L. (2001). Sexual intercourse and pregnancy among African American girls in high-poverty neighborhoods: The role of family and perceived community environment. *Journal of Marriage and the Family, 63*, p. 1146-1157.
- Moore, N. B., & Davidson, J. K. Sr. (1997). Guilt about first intercourse: Antecedent of sexual dissatisfaction among college women. *Journal of Sex and Marital Therapy, 23*, p. 29-46.
- Mueller, K. E., & Powers, W. G. (1990). Parent-child sexual discussion: Perceived communicator style and subsequent behavior. *Adolescence, 25*, p. 469-482.
- Newcomer, S. F., & Udry, J. R. (1985). Parent-child communication and adolescent sexual behavior. *Family Planning Perspectives, 17*, p. 169-74.
- Okami, P., Olmstead, R., Abramson, P. R., & Pendleton, L. (1998). Early childhood exposure to parental nudity and scenes of parental sexuality ("primal scenes"): An 18-year longitudinal study of outcome. *Archives of Sexual Behavior, 27*, 361-384.
- Paul, C., Fitzjohn, J., Herbison, P., & Dickson, N. (2000). The determinants of sexual intercourse before age 16. *Journal of Adolescent Health, 27*, 136-147.
- Pedersen, W., Samuelsen, S. O., & Wichstrøm, L. (2003). Intercourse debut age: Pour resources, problem behavior, or romantic appeal? A population based longitudinal study. *The Journal of Sex Research, 40*, 333-345.
- Pflieger, J. C., & Vazsonyi, A. T. (2006). Parenting processes and dating violence: The mediating role of self-esteem in low- and high-SES adolescents. *Journal of Adolescence, 29*, 495-512.
- Rai, A. A., Stanton, B., Wu, Y., Li, X., Galbraith, J., Cottrell, L., Pack, R., Harris, C., D'Alessandri, D., & Burns, J. (2003). Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: An analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health, 33*, p. 108-118.
- Ravesloot, J. (1997). *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu: ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam: Het Spinhuis.

- Ream, G. L. (2006). Reciprocal effects between the perceived environment and heterosexual intercourse among adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 35*, 771-785.
- Ream, G. L., & Savin-Williams, R. C. (2005). Reciprocal associations between adolescent sexual activity and quality of youth-parent interactions. *Journal of Family Psychology, 19*, 171-179.
- Resnick, M. D., Bearman, P. S., Blum, R. W., Bauman, K. E., Harris, K. M., Jones, J., Tabor, J., Beuhring, T., Sieving, R. E., Shew, M., Ireland, M., Bearinger, L. H., & Udry, J. R. (1997). Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health. *JAMA: Journal of the American Medical Association, 278*, p. 823-832.
- Rispens, J., Hermanns, J. M. A., & Meeus, W. H. J. (1996). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Roche, K. M., Mekos, D., Alexander, C. S., Astone-Nan, M., Bandeen-Roche, K., & Ensminger, M. E. (2005). Parenting influences on early sex initiation among adolescents: How neighborhood matters. *Journal of Family Issues, 26*, p. 32-54.
- Rodgers, K. B. (1999). Parenting processes related to sexual risk-taking behaviors of adolescent males and females. *Journal of Marriage & the Family, 61*, p. 99-109.
- Romo, L. F., Lefkowitz, E. S., Sigman, M., & Au, T. K. (2002). A longitudinal study of maternal messages about dating and sexuality and their influence on Latino adolescents. *Journal of Adolescent Health, 31*, p. 59-69.
- Russell, S. T. (2002). Childhood developmental risk for teen childbearing in Britain. *Journal of Research on Adolescence, 12*, 305-324.
- Schalet, A. (2000). Must we fear adolescent sexuality? *Medscape General Medicine, 6*, p. e14.
- Schalet, A. (2005). Raging hormones, regulated love: adolescent sexuality and the constitution of the modern individual in the United States and the Netherlands. *Body and society, 6*, p. 75-105.
- Schoentjes, E., Deboutte, D., & Friedrich, W. (1999). Child sexual behavior inventory: A Dutch-speaking normative sample. *Pediatrics, 104*, 885-893.
- Sionéan, C., DiClemente, R. J., Wingood, G. M., Crosby, R., Cobb, B. K., Harrington, K., Davies, S. L., Hook, E. W. III, & Oh, M. K. (2002) Psychosocial and behavioral correlates of refusing unwanted sex among African-American adolescent females. *Journal of Adolescent Health, 30*, p. 55-63.
- Small, S. A., & Kerns, D. (1993). Unwanted sexual activity among peers during early and middle adolescence: incidence and risk factors. *Journal of Marriage and the Family, 55*, 941-952.
- Small, S. A., & Luster, T. (1994). Adolescent sexual activity: An ecological, risk-factor approach. *Journal of Marriage and the Family, 56*, 181-192.
- Smith, C. A. (1997). Factors associated with early sexual activity among urban adolescents. *Social Work, 42*, 334-346.
- Somers, C. L., & Paulson, S. E. (2000). Students' perceptions of parent-adolescent closeness and communication about sexuality: Relations with sexual knowledge, attitudes, and behaviors. *Journal of Adolescence, 23*, p. 629-644.

- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*, 4, 1072-1085.
- Stone, N., & Ingham, R. (2002). Factors affecting British teenagers' contraceptive use at first intercourse: The importance of partner communication. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 34*, 191-197.
- Taris, T. W., & Semin, G. R. (1997). Parent-child interaction during adolescence, and the adolescent's sexual experience: control, closeness, and conflict. *Journal of Youth and Adolescence, 26*, 373-398.
- Taris, T. W., & Semin, G. R. (1998). How mothers' parenting styles affect their children's sexual efficacy and experience. *Journal of Genetic Psychology, 159*, 68-81.
- Tasker, F. L. (1996). Parent-child relationships postdivorce and adolescents' involvement in heterosexual relationships. *Journal of Divorce & Remarriage, 25*, p. 137-149.
- Thompson, S. (1990). Putting a big thing into a little hole: Teenage girls accounts of sexual initiation. *Journal of Sex Research, 27*, p. 341-361.
- Troth, A., & Peterson, C. C. (2000). Factors predicting safe-sex talk and condom use in early sexual relationships. *Health Communication, 12*, p. 195-218.
- Vesely, S. K., Wyatt, V. H., Oman, R. F., Aspy, C. B., Kegler, M. C., Rodine, S., Marshall, L., & McLeroy, K. R. (2004). The potential protective effects of youth assets from adolescent sexual risk behaviors. *Journal of Adolescent Health, 34*, p. 356-365.
- Ward, L. M., & Wyatt, G. E. (1994). The effects of childhood sexual messages on African-American and white women's adolescent sexual behavior. *Psychology of women quarterly, 18*, p. 183-201.
- Werner-Wilson, R. J., & Vosburg, J. (1998). How do contextual factors and gender differences influence college students' safer sex practices? *Journal of HIV/AIDS Prevention & Education for Adolescents and Children, 2*, p. 33-49.
- Werrbach, G. B., Grotevant, H. D., & Cooper, C. R. (1992). Patterns of family interaction and adolescent sex role concepts. *Journal of Youth and Adolescence, 21*, p. 609-623.
- Whitbeck, L. B., Conger, R. D., & Kao, M. Y. (1993). The influence of parental support, depressed affect, and peers on the sexual behaviors of adolescent girls. *Journal of Family Issues, 14*, 261-278.
- Wight, D., Williamson, L., & Henderson, M. (2006). Parental influences on young people's sexual behaviour: A longitudinal analysis. *Journal of Adolescence, 29*, 473-494.
- Wills, T. A., Gibbons, F. X., Gerrard, M., Mc Bride Murry, V., & Brody, G. H. (2003). Family communication and religiosity related to substance use and sexual behavior in early adolescence: a test for pathways through self-control and prototype perceptions. *Psychology of Addictive Behaviors, 17*, p. 312-323.
- Yarber, W., & Greer, J. (1986). The relationship between the sexual attitudes of parents and their college daughters' or sons' sexual attitudes and sexual behavior. *Journal of School Health, 56*, 68-73.
- Zessen, G. van (1995). *Wisselend contact: Seksuele levensverhalen van mensen met veel partners*. Leiden: DSWO Press.